

**INTERNATIONAL SCIENCE GROUP
ISG-KONF.COM**

**PROBLEMS AND
PERSPECTIVES OF MODERN
SCIENCE AND PRACTICE**

**ABSTRACTS OF I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
GRAZ, AUSTRIA
30-31 JANUARY 2020**

ISBN 978-966-97856-8-8

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE

Abstracts of I International Scientific and Practical Conference

Graz, Austria

30-31 January 2020

-

UDC 01.1

BBK 91

The 2th International scientific and practical conference
“PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF MODERN SCIENCE
AND PRACTICE” (January 30-31, 2020) Graz, Austria. 2020. 210
p.
ISBN 978-966-97856-8-8

The recommended citation for this publication is:

Tvoroshenko I. INFORMATION TECHNOLOGIES FOR
DECISION-MAKING ON THE CONDITIONS OF SPATIALLY
DISTRIBUTED OBJECTS //Implementation of modern science into
practice. Abstracts of I International Scientific and Practical
Conference. Graz, Austria. 2020. Pp. 45-50. URL: [http://isg-
konf.com](http://isg-konf.com).

The content and reliability of the articles are the responsibility of the
authors. When using and borrowing materials reference to the
publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and
practical publication, which contains scientific articles of students,
graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research
workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from
neighbouring countries and beyond. The articles contain the study,
reflecting the processes and changes in the structure of modern
science. The collection of scientific articles is for students,
postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers,
practitioners and people interested in the trends of modern science
development.

e-mail: info@isg-konf.com

homepage: isg-konf.com ©

2020 International Science Group “isg-konf.com” ® ©

2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

ECONOMIC SCIENCES

1.	Гавриленко М. М. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	14
2.	Журавльова С. М. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФАКТОРИ ЦІНОУТВОРЕННЯ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ	17
3.	Вітер О., Килин О. ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	20
4.	Коваль С. І. МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	22
5.	Макогін З. Я., Політицька К. В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС	27

ENGINEERING SCIENCES

6.	Afanasiev O. MODERN CARTOGRAPHY	32
7.	Єзгор А. В., Білоус А. Я., Тверда О. Я. ACTUALITY AND PROSPECTS OF SOLVING THE PROBLEMS OF EUROPEAN CONSUMPTION OF USED CARS IN UKRAINE	33
8.	Купер І. М. ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ НАФТОВИЛУЧЕННЯ НА ДОСЛІДНИХ ПОЛЯХ НАФТОВИХ РОДОВИЩ	35
9.	Поморцева О. Е. ВИКОРИСТАННЯ ГІС-МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ БЛАГОУСТРОЮ МІСТА	37
10.	Ye.V. Bodyanskiy, Shafronenko A.Yu., Klymova I.M. ONLINE CREDIBILISTIC FUZZY CLUSTERING OF DATA WITH GAPS	43

11.	Tvoroshenko I. INFORMATION TECHNOLOGIES FOR DECISION- MAKING ON THE CONDITIONS OF SPATIALLY DISTRIBUTED OBJECTS	45
	LAW	
12.	Алфьорова Т. М. ПРАВОВА ПРИРОДА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	51
13.	Баїк О. І. ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА АДВОКАТОМ НА ПІДСТАВІ ДОВІРНОСТІ, ОРДЕРУ ТА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ: ДОСВІД УКРАЇНИ	54
14.	Бзова Л. Г. МОТИВАЦІЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ	58
15.	Гритенко О. А. ВИЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ПИТАНЬ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПРОГРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	60
16.	Кузніченко О. В. ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ МОБІНГУ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ	64
17.	Скочилияс-Павлів О. В. АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА В УКРАЇНІ: НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	69
18.	Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л., Стародубцева Т. Л. ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПЕРЕКОНАННЯ В УКРАЇНІ	72
19.	Яремчук С. В., Яремчук В. Д. ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ	76

PEDAGOGICAL SCIENCES

20. Швай Р. І., Захар'яш О. С., Пилипів О. І. 80
ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ
УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК
21. Бабух Н. В. 83
ГРОМАДЯНСЬКЕ ТА ПАТРІОТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ
МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ БДМУ
22. Бакай С. Ю. 86
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ
У ВИБОРІ ЗАСОБІВ ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ У
СТУДЕНТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»
23. Безрук М. Л. 89
КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЯК
КВАЛІФІКОВАНОГО НАДАВАЧА ПОСЛУГИ
24. Васильєва О. М., Кушнір В. Ю., Севрук В. В. 92
АГРАРНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ ВИКЛИКИ
25. Гелеш А. 96
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З
АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ
26. Георгіце І. І. 101
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
27. Казачінер О. С. 103
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО
ВАЛЕОСУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ
28. Калита Н. І., Лудин І. І. 105
ЦІННІСНИЙ ПІДХІД: ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ
29. Ковиліна В. Г. 108
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З
ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ У СІМ'Ї

30. Колток Леся Богданівна 113
ДИДАКТИЧНІ МОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
31. Курепін В. М. 118
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ СИСТЕМНОГО
АНАЛІЗУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ
«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»
32. Левицька І. М. 122
ДЕЯКИ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА ДО НАВЧАННЯ ГРИ НА
ФОРТЕПІАНО
33. Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В., 125
УРОКИ БІОЛОГІЇ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД
ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
34. Мединська С. І. 130
РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-
РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ПРИ ФОРМУВАННІ
ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
35. Новська О. Р. 132
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В
ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА
36. Подгорна В. В., Смолякова І. Д. 135
ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ГАЛУЗІ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ
37. Покотило П. Г. 138
ПРЕСПЕКТИВИ БІЛГНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПРИ
ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ З
ФІЛОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ПЕРОСКОЇ ТА
АНГЛІЙСЬКОЇ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ПАРИ В УКРАЇНІ
38. Серебрянікова О. С. 139
ДІАГНОСТИКА РІВНІВ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА
МОТИВАЦІЙНИМ КОМПОНЕНТОМ

39. Федорова Г. В. ХИМИЧЕСКИЕ ДИСЦИПЛИНЫ КАК БАЗИС ДЛЯ ПРИОБЩЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ЭКОЛОГОВ К НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ 142
40. Фрумкіна А. Л. ПРО ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 145
41. Фурдуй С. Б., Ніфака Я. М. АДАПТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СОЦІАЛЬНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 148
42. Хлопик І. Я. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ 152
43. Шуть Н. Н. ПУТИ СЦЕНАРНОЙ РАБОТЫ ПЕДАГОГА 154

SECTION - PSYCHOLOGICAL SCIENCES

44. Корсунська В. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 157

AGRICULTURAL SCIENCES

45. Зимарова А. А. ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІЗУ ГОЛОВНИХ КОМПОНЕНТ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ДИНАМІЧНИХ АСПЕКТІВ ВАРІЮВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ СОЇ 164

BIOLOGICAL SCIENCES

46. Нечитайло Д.Ю., Міхеева Т.М., ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОБ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ У ДІТЕЙ З ПІДВИЩЕНИМ РІВНЕМ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ 168

47. Pyurko O. E., Pyurko V. E., Арабаджи-Тіпенко Л. І. 171
HISTOLOGICAL-ADAPTATION
CHARACTERISTICS OF *SAMBUCUS NIGRA L.*
VEGETATIVE ORGANS AS A DECORATIVE
FORMING COMPONENT OF GREEN PLANT IN THE
CITY OF ZAPORIZHIA REGION

SECTION – MEDICINE

48. Fedoruk O. S., Vizniuk V. V., Stepan V. T. 175
BIOCHEMICAL PECULIARITIES OF UROLITHIASIS
COMPLICATED BY SECONDARY CHRONIC
PYELONEPHRITIS DURING SURGICAL
TREATMENT IN COMBINATION WITH OZONE
THERAPY
49. Анікіна І. І. 177
СОЦІО-КУЛЬТУРАЛЬНІ ФЕНОМЕНИ У ЖІНОК ІЗ
РАКОМ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ
50. Бучковська А. Ю., Ріпещька О. Р. Ренка М. В. 180
ВЛИЯНИЕ ВНЕШНИХ И ВНУТРЕННИХ
ФАКТОРОВ НА ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ
МОЛОДЕЖИ
51. Владиченко К. А. 184
СИНДРОМ АНДРОГЕННОЇ НЕЧУТЛИВОСТІ
52. Zaitsev V. I., Fedoruk O. S., Ilyuk I. I., Stepan V. 186
Vizniuk V.
METASTATIC PROSTATE CANCER. PROSTATE
SPECIFIC ANTIGEN AS A SCREENING MARKER
OF METASTASING
53. Zaitsev V. I., Fedoruk O. S., Ilyuk I. I. Vladychenko K. A. 189
ULTRASONIC EXAMINATION OF SCROTUM
ORGANS IN PATIENTS WITH CHRONIC
PROSTATITIS

54.	Івасюк І. Й., Гусак Р. І. ЦИТОГІСТОЛОГІЧНІ ЗМІНИ СТРУКТУРИ ЯЄЧКА У ЧОЛОВІКІВ ЗРІЛОГО ВІКУ ПРИ ГІДРОЦЕЛЕ	191
55.	Мота О. М., Подолук М. В. ОСОБЛИВОСТІ МАКРОАНАТОМІЇ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ ТА САМКИ БІЛОГО ЩУРА. ПОДІБНІСТЬ ТА ВДМІННІСТЬ	194
56.	Русіна С. М., Нікоряк Р. А. ВПЛИВ ФАКТОРІВ РИЗИКУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНУ НАПРУГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ	196
57.	Пальтов Є. В. ХАРАКТЕРИСТИКА ПАТОМОРФОЛОГІЧНИХ ЗМІН В ШАРАХ СІТКІВКИ ПРИ ШЕСТИТИЖНЕВОМУ ВЖИВАННІ ОПОЇДНОГО АНАЛЬГЕТИКА З ПАРАЛЕЛЬНОЮ ЧОТИРЬОХТИЖНЕВОЮ КОРЕКЦІЄЮ ПЕНТОКСИФІЛІНОМ	201
58.	Перижняк А. І. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СЕРЦЕВО- СУДИННОЇ СИСТЕМИ У НОВОНАРОДЖЕНИХ ЗА УМОВ ПЕРИНАТАЛЬНІЙ ПАТОЛОГІЇ	204
59.	Pokrovska T., Hnatiuk V. "NEW" EXANTHEM DISEASE IN UKRAINE	207
60.	Tokar O. M. SCREENING OF THE PERIODONTAL STATUS OF WOODWORKERS WHO HAS LONG-TERM CONTACT WITH FORMALDEHYDE	208
61.	Юрків О. І. КОРЕКЦІЯ МІКРОБІОЦЕНОЗУ У НОВОНАРОДЖЕНИХ З ОЗНАКАМИ ПОРУШЕНЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ КИШЕЧНИКА ПРИ ПЕРИНАТАЛЬНІЙ ПАТОЛОГІЇ	211

62. Yurtsenyuk O. S. 214
 OPTIONS FOR STRESS MANAGEMENT IN
 UNIVERSITY STUDENTS

JOURNALISM

63. Shpak V. I. 217
 PUBLISHING BUSINESS OF UKRAINE:
 FORMATION AND DEVELOPMENT ASPECTS

SOCIOLOGICAL SCIENCES

64. Борисова Ю. В., Бондар В. О. 220
 ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ: СТАН
 ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ
 УМОВАХ
65. Horbenko V. 222
 THE ESSENCE OF PEACEKEEPING WORLDVIEW
 IN CONDITIONS OF GLOBAL CONFLICTS
66. Valentina R. 225
 A PROPOS DU CODE RÉGIONAL-NATIONAL EN
 BESSARABIE

PHILOLOGICAL SCIENCES

67. Бабух Н. В. 230
 ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НИЗЬКОГО
 РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЇ СТУДЕНТАМИ-
 ІНОЗЕМЦЯМИ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ
 МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ
68. Георгіце І. І. 232
 ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС НОВЕЛИ ОЛЬГИ
 КОБИЛЯНСЬКОЇ «VALSE MELANCOLIQUE
69. Каданер О. В. 236
 ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ МАЛОИЗВЕСТНОГО
 Б. М. МАРКЕВИЧА

70.	Лахмотова Ю. В. ТРУДНОЩІ ПРИ ОВОЛОДІННІ ФОНЕТИКОЮ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНОМОВНИМИ СТУДЕНТАМИ	240
71.	Максимюк М. В. ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ	242
72.	Мельниченко Г. В. PHONETIC ADAPTATION OF LOANWORDS AS A REASON OF INCONSISTENCIES IN SPELLING AND PRONUNCIATION IN THE ENGLISH LANGUAGE	244
73.	Плотнікова Н. В. ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	247
74.	Якушко К. Г. ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ АДАПОВАНОЇ ФАХОВОЇ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ФУНКЦІЙНИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ	249

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

75.	Булгак Е. Д. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FAMILY DOCTOR IN THE RELATIONSHIP WITH THE PATIENT, IN THE PROCESS OF DIAGNOSIS AND TREATMENT	253
76.	Mendelo V., V., Danilova E. S. THE PHENOMENON OF LONELINESS DURING ADOLESCENCE	256
77.	Кічук А. В. ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА ЯК РЕСУРС ЖИТТЄСТІЙКОСТІ	258
78.	Мендело В. В., Данилова Е. С. ФЕНОМЕН РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЯХ С СОЗАВИСИМОСТЬЮ	261

79.	Назаревич В. В. ФУНКЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЯВИЩА ОСТРАКІЗМУ В СЕРЕДОВИЩІ ОСВІТИ	265
80.	Новікова Ж. М. ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНА ЄДНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ	268
81.	Піщевська Е. В. PROGRESS OF THE FIRST HALF OF XXI OF CENTURY AND THEIR INFLUENCE TRENDS ARE ON PSYCHOLOGICAL PROSPERITY OF PERSON	273
82.	Прудка Л. М., Горошко В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ВПЛИВУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	275
83.	Andriy S. COMMUNICATIVE AND FUNCTIONAL ASPECTS OF RHETORICAL QUESTIONS	280
84.	Толмачевська В. О., Самара О. Є. ЕМОЦІЙНА ЕКСПРЕСІЯ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ПІДХОДІ	283
85.	Уханова А. І. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ	285
86.	Фльорко Л. Я., Полюга Р. Л. THE RELEVANCE OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN SOCIO-CULTURAL SPACE	289
87.	Черезова І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТРУДНОЩІВ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАТАЦІЇ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ	291

LITERATURE

88.	Ванденко О. А. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРІ СТ. ЦВЕЙГА «ГЕЛЬДЕРЛІН»	295
-----	--	-----

89.	Каїзер І. Ю.
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА В РУМУНІЇ	297
90.	Набок М. М.
ЕСТЕТИКА «Я-ОБРАЗУ» В УКРАЇНСЬКІЙ
НАРОДНІЙ ДУМІ «ОЛЕКСІЙ ПОПОВИЧ»	298

HISTORY

91.	Гладченко С., Черних І.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО
ПАРИТЕТУ В ПОЛІТИЦІ | 302 |
|-----|--|-----|

GEOGRAPHY

92.	Іванова В. М., Непша Я. Ю., Шелудько О. М.
TRADITIONS OF THE KARAITES OF THE CITY OF
MELITOPOL AS AN ELEMENT OF THE
INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE | 304 |
|-----|--|-----|

ECONOMIC SCIENCES

Гавриленко Микола Миколайович,
генеральний директор
ПрАТ «Укртрансфанта» НАК «Нафтогаз України»,

**ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ КРИЗЬ
ПРИЗМУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Сьогодні глобальний тренд діджиталізації вступає в активну фазу свого розвитку, що зумовлено новою парадигмою цифрової трансформації. Світові системні виклики дали поштовх до її масового розвитку у державних програмах і стратегіях підприємств. Практична площина розв'язання цих питань у вітчизняному просторі досить швидко актуалізується. Цифровізація активізує чимало змін, на які слід оперативного реагувати шляхом системних рішень. На вимогу часу значних переосмислень зазнавали і природні монополії, які характеризуються неможливістю виникнення конкуренції, унікальністю ресурсів, технологічними особливостями, значними капітальними вкладеннями при їх малоефективності, тощо. Для них єдиним шляхом стратегічного розвитку і попередження зловживання монопольного становища є регулювання з боку держави. Як показує світовий досвід, за умов монополізму змінюється тактика поведінки, так як присутня не конкурентна боротьба, а жорсткий державний контроль.

В Україні Єдиний державний веб-портал відкритих даних представляє набір даних, що містить зведені відомості про суб'єктів природних монополій, що діють в Україні, їх назву, ЄДРПОУ, товар (товарну групу) щодо якої визначено стан природної монополії, територію діяльності такого суб'єкта, а також про назву органу, який формує первинний перелік таких суб'єктів, що узагальнюється Антимонопольним комітетом в зведений перелік (по усій території України, що охоплює усі товарні ринки, де існує природна монополія) [1].

Нинішні галузі природних монополій – це результат радянської економічної політики, яку значною мірою визначало прагнення концентрації виробництва. Відтак вагомою причиною зростання цін на продукцію монопольних структур став загальний спад виробництва в країні, що об'єктивно спричинив скорочення

попиту. Наслідком стало зниження ефекту масштабу, що призвело до збільшення середніх витрат та підвищення тарифів. Крім того, суб'єкти природних монополій фінансують інвестиції значною мірою за рахунок внутрішніх джерел (собівартості і прибутку), що визначає надмірне навантаження на тарифи [2].

Серед суб'єктів природних монополій є більшість компаній групи НАК «Нафтогаз України», зокрема і ПрАТ «Укртранснафта». Вона є оператором нафтотранспортної системи України, стратегічні напрями розвитку якої зводяться до:

- збільшення обсягів транспортування нафти магістральними нафтопроводами;
- забезпечення надійного та безперебійного транспортування нафти як на нафтопереробні підприємства України, так і транзитом до європейських споживачів;
- диверсифікації джерел і маршрутів постачання нафти в Україну та її транзиту територією України з метою посилення енергетичної безпеки держави;
- дотримання найвищих стандартів якості послуг з транспортування нафти територією України;
- забезпечення надійного функціонування та комплексного розвитку національної нафтотранспортної системи шляхом реалізації перспективних інвестиційних проєктів [3].

Цифрова трансформація призвела також до зміни організаційної структури ПрАТ «Укртранснафта». Вони були зумовлені підвищенням ефективності та керованості результатами діяльності ПАТ «Укртранснафта», а також стали викликом орієнтованим на досвід успішних світових компаній нафтогазового ринку. В результаті впроваджених змін стала більш ефективною модель управління компанією. Перш за все було розпочато проєкт оптимізації організаційної структури та переходу на грейдингову систему оплати праці.

В рамках поставленого завдання у компанії були проведені глобальні зміни, які торкнулися, як системи управління ПрАТ «Укртранснафта» в цілому так і перерозподілу функцій окремих працівників. Прерогативою стало проведення діагностики та аналізу поточної організаційної структури ПрАТ «Укртранснафта», організації посад, розподілення відповідальності за процеси в поточній операційній діяльності, структури оплати праці (винагороди) по всіх посадах компанії. А також були сформовані основні пріоритетні стратегічні цілі та операційні задачі.

В результаті аналізу організаційної структури було визначено основні верхньорівневі бізнес-процеси та визначено основні функціональні напрями (19 напрямів компанії (основні та допоміжні), що лягли в основу формування нової моделі управління та формування цільової функціональної структури ПрАТ «Укртранснафта».

За результатами проведеної роботи було реалізовано наступні етапи проекту переходу на грейдингову систему оплати праці, моделювання бізнес-процесів та оптимізації організаційної структури відповідності зі стратегічними та операційними цілями ПАТ «Укртранснафта»:

- моделювання деталізованих бізнес-процесів під цільову організаційну структуру компанії та формування повного каталогу бізнес-процесів;
- аналіз зон відповідальності за процеси у компанії та розподілення відповідальності у відповідності до нових ролей посад у організаційній структурі;
- підготовку консолідованого каталогу посадових інструкцій згідно з цільовою організаційною структурою;
- побудову карток ключових показників ефективності для кожної із посад компанії;
- вивчення залученості персоналу компанії з метою підвищення ефективності бізнесу та фінансових результатів.

Отже, як свідчить практика, ефективність функціонування сучасної держави значною мірою визначається швидкістю та якістю прийняття рішень. Це неможливо без наявності діджиталізації в новій парадигмі цифрової трансформації. Саме вона дає змогу не тільки цифровізувати дані, але й вдосконалити внутрішню дисципліну і пришвидшити процес прийняття управлінських рішень.

Список літератури.

1. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.gov.ua/>
2. Базилевич В. Д., Филук Г. М. Природні монополії. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
3. Офіційний сайт ПрАТ «Укртранснафта». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrtransnafta.com

Журавльова Світлана Миколаївна, к.е.н., доцент
 Національний університет «Запорізька політехніка»

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФАКТОРИ ЦІНОУТВОРЕННЯ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Сьогодні економіка України переживає небачену донині економічну кризу. Об'єктивні чинники створюють несприятливе середовище для існування бізнесу та перспектив його розвитку. Демографічна ситуація складається вкрай негативно, що посилює проблеми соціально-економічного характеру: підвищення рівня безробіття, зниження реальної заробітної плати та економічного добробуту населення, нестабільність у всіх сферах прояву соціально-економічної активності, негативні індекси фінансових індикаторів, негативне сальдо зовнішньо-торговельного балансу країни, втрата територій тощо.

Сьогодні готельні підприємства виконують не тільки економічну, але й потужну соціальну роль у суспільстві, адже багато з них приймає населення, що мігрує з тимчасово окупованих територій. Тому підтримка економічної доцільності та оцінка потенціалу до розвитку виступають на сьогодні актуальним стратегічним питанням. Особливо з точки зору соціальної ефективності та підтримки сфери державою.

За останні роки економічні суб'єкти в Україні звикли розраховувати лише на себе і адаптувалися до частих змін законодавства та суспільно-економічних умов. Реалії сучасності висувають на перший план розробку адаптивних механізмів, що дозволяють орієнтуватися у змінному середовищі, а саме стратегічне планування. Розробка довгострокового плану розвитку готельних підприємств в умовах кризи відноситься до числа досить важливих економічних проблем, але поки що є багато маловивчених прикладних питань сучасної теорії стратегічного планування. Тобто підприємства сфери готельного господарства поповнюють бюджети різних рівнів та забезпечують стабільну зайнятість. В цій ситуації дослідження можливостей економічного й інфраструктурного розвитку підприємств сфери готельного господарства на основі виваженої стратегії є актуальним, і після припинення військового конфлікту розбудову економіки можна буде розпочати саме з туризму і налагодження готельного господарства – його матеріально-технічної бази.

Крім того, активізацію готельного бізнесу можна вважати

типовим непрямым індикатором зростання добробуту і мобільності населення, що важливо у формуванні кредитного рейтингу країни.

Очікувати сторонньої допомоги, не слід. Відновлення стане основною проблемою, що потребуватиме посиленої уваги держави і значних коштів. Проте, слід зазначити, що Україна економічно пов'язана з багатьма іншими країнами, в тому числі туристичними потоками. Тому на інвестиції розраховувати варто, адже вітчизняні ресурси є привабливими для власників капіталу.

За даними компанії Art Build Hotel Group (ABHG), столичний сектор гостинності все ще відстає за кількісними та якісними характеристиками від ринків Європи, Азії та Північної Америки. Приміром, у Києві на 1000 приїжджих доводиться 0,54 номери в готелях. Даний показник не тільки в рази поступається таким містам, як Варшава, Будапешт, Прага, Берлін, Відень, але і не перевищує аналогічні показники у Львові та Одесі. Проте завантаженість низька, тому їхню кількість можна вважати достатньою.

Традиційно, основна частина попиту на готельні послуги в Києві формується за рахунок представників бізнес-сегмента (близько 80% з яких приїжджають з-закордону, решта 20% – з регіонів України). Частка їх становить в середньому 65 – 80%, решта формується за рахунок представників групового та індивідуального туризму. Левову частку турпотоку формували російські бізнесмени і туристи. Але, як відомо, багато вітчизняних підприємств розірвали з ними зв'язки через соціальний бойкот продукції російських виробників. Крім того, деякі українські заклади гостинності відмовляються приймати російських туристів, що також відкладає відбиток на результати діяльності.

Сприяє жорсткій конкуренції на ринку готельних послуг і дисбаланс попиту і пропозиції, що склався через ціноутворення у галузі, в умовах скорочення платоспроможного попиту: значно зростають ціни за послуги готелів; деякі з готелів встановлюють ціни в євро-валюті; більшість операторів вводять політику щодо скорочення витрат.

При цьому якість сервісу в більшості готелів в Україні помітно поступається європейській, що визнають самі готельєри. Причиною насамперед є недієвий менеджмент. Готельний бізнес в Україні був завжди привабливим для інвесторів. Об'єкти нижнього сегмента окупаються у нас за чотири-шість років. У Європі нормальним терміном повернення вкладених коштів вважають 12 – 15 років. У бізнес входили некомпетентні фахівці, зацікавлені в

одержанні прибутку без врахування професійних підходів. Говорити про інвестиційну привабливість готельного сегменту в умовах, що склалися ринку не доводиться. У готельному бізнесі зараз все дуже складно. Інвестиційна привабливість готельного сегменту в цілому в умовах, що склалися практично нульова.

Виникали суттєві помилки ще на стадії запуску проектів: при проектуванні, розрахунку кількості та категорії номерів, виборі місця розташування, управлінні персоналом, організації роботи з клієнтами, що призвело до повної неспроможності забезпечити якісний сервіс.

Сьогодні в готельний бізнес почали приходити кваліфіковані наймані управлінці, які розуміють, як потрібно організувати роботу, підібрати колектив і, головне, просувати послуги.

Готельному бізнесу зараз необхідно зосередитися на запуску низько бюджетних проектів. Для досягнення нормальної рентабельності, потрібно: вчитися економити на ланцюжку поставок, позбутися непотрібних приміщень і послуг, які, як правило, не користуються особливим попитом у гостей (наприклад – тренажерні зали, перукарні та ін.).

Також необхідно корегувати вартість проживання як прямими (зниження цін і демпінг), так і непрямими методами (акції та програми лояльності, знижки на додаткові послуги). І як варіант, гра на випередження в умовах кризи, з метою попередження ймовірного банкрутства – йти на вимушене повне і часткове тимчасове закриття об'єктів для мінімізації витрат.

Внаслідок військового конфлікту країна втратила значну частину своїх територій, а кошти, які повинні спрямовуватися на розвиток економіки та інфраструктурних галузей, йдуть на оборону і ліквідацію наслідків. Тому держава також не в змозі допомогти туристичній і готельній галузі. Підприємства сфери послуг зазнають значних фізичних та фінансових втрат.

За словами провідних маркетологів, навіть непрості часи можна використовувати з користю для справи. Готельерам краще дотримуватися стратегії спокою і стабільності, покращувати свій сервіс і впроваджувати політику лояльності до клієнтів. Кризові часи закінчатся і готелі, які гідно з ними впоралися, матимуть сприятливі умови розвитку.

Список літератури.

1. Байлик С.І. Готельне господарство: проблеми, перспективи, сертифікація. - К.: Альтерпрес, 2003. - 208 с.

2. Богданов Л.М. Бюджетные отели мирового бренда теперь реальность для Украины // Гостиничный и ресторанный бизнес. - 2008. - № 3. - С. 84.

3. Марущак Т.П. Приватизація в готельному господарстві: проблеми та перспективи // Вісник КНТЕУ. - 2000. - № 4. - С. 61-65.

4. Лук'янова Л.Г., Дорошенко Т.Т., Мініч І.М. Уніфіковані технології готельних послуг: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К.: Вища школа, 2001. - 236 с.

УДК 338.48

Вітер Олександра, к.п.н., доцент
Львівський інститут економіки і туризму
Килин Оксана, к.е.н., доцент
Львівський інститут економіки і туризму

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація є однією з характерних ознак розвитку сучасної світової економіки. Глобалізаційні процеси великою мірою впливають на процеси що відбуваються на світовому ринку і на одному із вагомих його складових – на ринку туризму та готельного бізнесу. Жорстке конкурентне середовище, яке формується на даному ринку, вимагає детального аналізу особливостей ринку а також запровадження новітніх технологій, іновацій та застосування досягнень науково технічного прогресу для підвищення ефективності його функціонування. На сьогодні ринок туристичного та готельного бізнесу є ринками, які динамічно розвиваються, а тому вимагають застосування найновіших та різноманітних методик і методів, які можуть впливати на поліпшення якості обслуговування і тим самим формувати попит на на даних ринках та можливість привертати увагу більшої кількості споживачів. Як показує міжнародна практика, шлях постійного удосконалення та іноваційних змін обирають найуспішніші заклади світового туристичного та готельного бізнесу. Тому, можна узагальнити та визначити особливості, які характерні функціонуванню світового ринку готельного бізнесу, незважаючи на його національну приналежність.

Як відомо, сфера туристичного бізнесу є однією з найдинамічніших галузей економіки та одним із чинників глобалізаційних процесів, які відбуваються в світовій економіці. Заданими СТО доходи від міжнародного туризму, одержувані по всьому світу, збільшилися з 2 млрд. дол. США в 1950 році до 104 млрд. дол. США в 1980 році, 495 млрд. дол. США в 2000 році і 1220 млрд. дол. США в 2016 році.

Сьогодні показники міжнародного туризму продовжують зростати. Так, у 2017 р. у туристичному секторі світової економіки створено 10,0 % глобального ВВП (8 272,3 млрд. дол. США), зайнятість населення планети у цій сфері становить 9,9%, або 313,0 млн. робочих місць. У 2018 році дослідження Всесвітньої рада подорожей і туризму (WTTC) показують, що на цей сектор припадало 10,4% світового ВВП та 319 млн. робочих місць, або

10% від загальної зайнятості у 2018 році. [1].

Аналіз світового експорту показує, що частка туризму в ньому становить 7,4% і займає третє місце після нафти і нафтопродуктів (перше місце із часткою 8,9%) та автомобільної промисловості (друге місце із часткою 7,7%). США, Китай, Японія, Німеччина та Великобританія увійшли до п'ятірки найуспішніших світових туристичних ринків 2018 року, що формують 47% світового ВВП [2].

В умовах глобалізації світогосподарських відносин туризм стає важливим джерелом валютних надходжень не тільки для промислово розвинених країн, але і для країн, що розвиваються. Частка прибутків від іноземного туризму в загальній сумі надходжень від експорту товарів і послуг в Іспанії складає 60%, в Австрії – 40%, в Греції – 36%, в Швейцарії – 12%, в Італії – 11%, в Португалії – 21%, на Кіпрі – 52%. У країнах, що розвиваються, на частку іноземного туризму припадає 10–15% прибутків від експорту товарів і послуг (Індія, Єгипет, Парагвай). У деяких країнах цей показник є значно вищим: Колумбія – 20%, Ямайка – 30%, Панама – 55%, Гаїті – 73% [2].

Аналіз структури міжнародних туристичних прибуттів у 2018 році має наступну структуру: Європа - 609 млн. туристичних прибуттів (52%), Азія і Тихоокеанський регіон 278 млн.(23%), Америка 191млн(15%), Африка-53млн(5%) та Середній схід-54 млн. прибуттів (5%).

Позитивна динаміка розвитку туристичної галузі останніх років дає можливість прогнозувати збільшення її питомої ваги в

структурі світового експорту та зростання частки туризму у світовому ВВП.

Список літератури.

1. World Travel & Tourism Council (WTTC). URL : <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/>

2. Global tourism industry – Statistics & Facts [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/962/global-tourism> (дата звернення 19.05.2018) – Назва з екрана.

Коваль Світлана Іванівна, старший викладач
Національний університет водного господарства та
природокористування

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Модернізація освіти в Україні, підвищення її якості за рахунок безперервного та інноваційного характеру є на сьогодні однією з умов успішного розвитку економіки, зростання соціальної статусності випускників вітчизняних закладів вищої освіти, їх залучення в глобальні трансформаційні економічні процеси.

На сьогодні вища освіта зіткнулася з проблемами і труднощами в таких сферах, як фінансування, ефективне управління навчальним процесом у рамках створення справедливих умов доступу до навчальних програм і самого навчання; сприяння підвищенню професійної кваліфікації і підвищення якості викладання в вузі; підготовка студентів у відповідності до вимог ринку праці та інше. Дана ситуація потребує від вузу серйозних маркетингових досліджень ринку освітніх послуг, які повинні привести до удосконалення управління освітнім процесом, методів пошуку і набору студентів, якісній зміні освітніх програм і технологій.

«Маркетинг на даний час виходить за рамки одного із розділів бізнесу, стаючи бізнесом сам по собі. Більш того, маркетинг перестає бути лише набором інструментів, які забезпечують підприємству успіх на ринку, він перетворюється в соціальну систему, що покликана зіставити сукупні запити покупців тому, що пропонують виробники Як зазначалося вище,

протягом останніх років спостерігається зниження чисельності студентів закладів вищої освіти, а також недостатність фінансових ресурсів для належного їх фінансування» [1, с. 54].

У зв'язку з тим, що вуз є товаровиробником і зацікавлений у високодохідній діяльності на ринку освітніх послуг, проблема формування ефективної стратегії стосовно освітніх послуг є достатньо актуальною. В задачі продуктової стратегії вузу у сфері освіти входить вироблення і реалізація заходів по підвищенню якості освітніх послуг, формування нових освітніх послуг, оптимізація номенклатури освітніх послуг та їх життєвого циклу.

Практика засвідчує, що на даний час освітній заклад при формуванні своєї продуктової стратегії використовує емпіричні підходи, що ґрунтуються на власному досвіді і досвіді конкурентів, а також інтуїції тих осіб, які приймають рішення.

Для визначення власної товарної політики вузів доцільно розробити систему концептуальних принципів, які могли б використовуватись будь-яким з них (таб. 1.1)» [1, с. 115].

Таблиця 1.1

Принципи формування товарної політики вузу

№	Принципи	Зміст
1.	Принцип безперервних інновацій	Постійний розвиток і впровадження в освітню діяльність продуктових, організаційних і технологічних інновацій
2.	Принцип диверсифікації	Одночасний розвиток декількох чи багатьох не взаємопов'язаних видів освітніх послуг
3.	Принцип синергії	Підвищення результативності за рахунок використання взаємозв'язку і взаємопосилення різних видів діяльності
4.	Принцип безперервності освіти	Забезпечення розвитку особистості на основі безперервності освітніх процесів, яка досягається за рахунок взаємозв'язку освітніх програм і послуг
5.	Принцип просування освітніх послуг	Наближення освітньої послуги до її потенційного споживача

6.	Принцип тотального управління якістю	Управління якістю освіти на основі концепції TQM
7.	Принцип формування портфеля на основі стратегічного аналізу освітніх послуг	Аналіз освітніх послуг з точки зору сучасного обсягу продажів і потенціалу конкурентоспроможності

Предметами інновації можуть бути продукт, виробничий процес, а також організація, при умові, що вони є новими і впровадженими. З цих позицій у діяльності освітнього закладу доцільно розрізняти продуктові, організаційні і технологічні інновації.

Продуктові інновації пов'язані з розвитком нових видів освітніх послуг – освітніх програм, напрямів і спеціальностей, послуг у сфері освіти. Враховуючи, що загальний обсяг продажу освітніх послуг, як правило, обмежений потребами ринку праці, чисельністю професорсько-викладацького складу, лімітом навчально-лабораторних площ і т.п., необхідно забезпечити грамотне управління номенклатурою напрямів, спеціальностей і спеціалізацій – своєчасне введення нових і відмова від застарілих.

Робота з продуктом є для закладу вищої освіти важливим інструментом маркетингу і конкурентної боротьби. Нові чи покращені освітні послуги забезпечують закладу освіти на певний час перевагу перед конкурентами. Це дозволяє послабити інтенсивність цінової конкуренції, з якою пов'язана реалізація освітніх послуг.

Важливим напрямом у роботі з продуктом, крім інновацій, є модифікація. Модифікація продукту можлива за допомогою варіації і диференціації. Варіація розглядається як зміна властивостей освітніх послуг, при чому попередня освітня послуга вузом вже не надається. Варіаціями є зміна спеціалізацій, перехід на інший рівень освіти (наприклад, з бакалавра на магістра), зміна термінів навчання в області додаткової освіти. Диференціація передбачає модифікацію наявних освітніх послуг, яка приводить до появи нового продукту поряд з існуючим – впровадження нових форм навчання (наприклад, дистанційна, інклюзивна); розширення спектру спеціалізацій у рамках однієї спеціальності.

Технологічні інновації включають в себе використання нових методів і технологій навчання. За останні роки більшість інноваційних процесів у даній сфері пов'язано з використанням інформаційних технологій. Проте найбільший інтерес становить діяльність освітнього закладу у сфері продуктових інновацій, оскільки саме тут можна забезпечити «відрив» від конкурентів, отримати тимчасову чи постійну локальну монополію, збільшити долю відповідного ринку освітніх послуг.

Продуктові інновації дозволяють вузу збільшити прибуток за рахунок реалізації нової освітньої послуги порівняно з її собівартістю. Це може бути досягнуто лише у тому випадку, якщо на пропоновану нову освітню послугу є незадоволений попит. Крім того, вуз може бути мотивований до створення інновації за рахунок перспективи отримання інноваційної монополії. Іноді ця монополія носить тимчасовий характер, оскільки конкуренти теж освоюють дану освітню послугу, іноді – постійний, оскільки конкуренти з різних причин не можуть запропонувати таку ж освітню послугу (наприклад, відсутність необхідної лабораторної бази, обладнання і т.п.). Крім того, продуктові інновації можуть привести до росту обсягів продажів, оскільки пропоновані нові освітні послуги стають більш цікавими для потенційних споживачів, що, в свою чергу, призводить до перерозподілу ринку шляхом перетягування на себе попиту від конкурентів.

Рішення щодо впровадження нової освітньої послуги доцільно приймати з урахуванням комплексу відповідних вимог (табл. 1).

Таблиця 1

Система вимог для оцінки пропозицій щодо розвитку нових видів освітніх послуг

Вимоги	Основні складові
Відповідність стратегічним цілям вузу	- вплив на імідж вузу; - вплив на довгострокові перспективи розвитку вузу
Наявність у вуза необхідних ресурсів	- наявність чи можливість запрошення необхідних професорсько-викладацьких кадрів; - наявність навчально-лабораторної бази; - наявність необхідних фінансових ресурсів

Прогнозовані економічні результати	- передбачуваний обсяг продажів; - стабільність і стійкість ринку; - очікуваний прибуток
------------------------------------	--

Організаційні інновації сприяють росту обсягів продажу, як правило, за рахунок освоєння нових сегментів ринку.

Технологічні інновації в навчанні сприяють підвищенню ефективності педагогічної діяльності і якості освіти, приводять до зниження собівартості наданих освітніх послуг.

Обов'язковою умовою продуктової політики у сфері освіти є забезпечення максимально можливого доступу потенційних споживачів до освітніх послуг. Оскільки переважна більшість вищих навчальних закладів знаходяться в обласних центрах, можна стверджувати, що на регіональних ринках освітніх послуг існують неопрацьовані сегменти, освоєння яких дозволило б вузу суттєво збільшити власні обсяги продажів.

«Принцип просування освітніх послуг заключається в наближенні освітньої послуги до її потенційного споживача. Даний принцип може бути реалізований наступними способами:

- організація філій і представництв вузів у місцях можливого попиту;
- створення філій кафедр на підприємствах і в організаціях;
- розвиток системи дистанційного навчання» [2].

Таким чином, інвестиційна привабливість освітніх послуг може бути забезпечена за рахунок орієнтації продуктової стратегії вузу на заходи по забезпеченню якості, включаючи: підготовку і залучення висококваліфікованих викладацьких кадрів; застосування найновіших методів і технологій навчання; широку інформатизацію навчального процесу; використання ефективних процедур тестування і відбору потенційних клієнтів і слухачів із маси претендентів; застосування сучасних і надійних систем контролю і оцінки якості знань, отриманих студентами.

Список літератури.

1. Савенков Т. І. Маркетинг персоналу / Т. І. Савенков, Т. П. Савенкова. – М, 2016. – 54 с.
2. Ринок праці (2018). Ринок освітніх послуг. URL: <http://labourmarket.ru>. (дата звернення: 18.01.2020).

УДК 339.56.055

Макогін Зоряна Ярославівна, к.е.н., доцент
 Львівський інститут економіки і туризму,
Політицька Катерина Вікторівна, студентка
 Львівський інститут економіки і туризму,

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі України свідчить про її переорієнтацію у бік країн ЄС з 2014 р., до цього року пріоритетною для української економіки була торгівля з країнами СНД. Проте, протягом останніх 5 років ЗТО з країнами СНД зменшилося більш як у двічі, а обсяги торгівлі з країнами ЄС значно збільшилися і в 2018 р. становили 44,4 млрд дол. США (рис. 1).

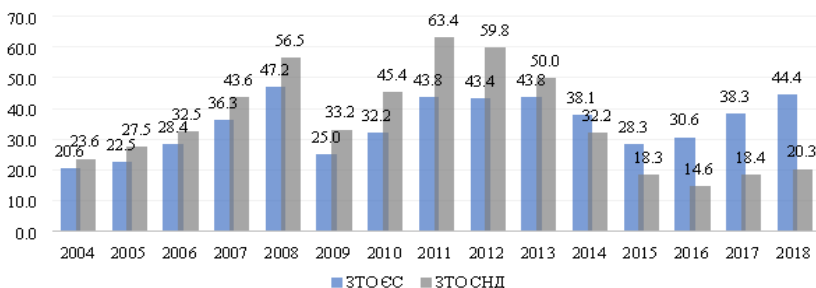

Рис. 1. Динаміка ЗТО України з країнами ЄС та СНД, млрд дол. США

Обчислено автором за: [1]

У 2018 році економічні відносини з країнами Європи продовжували поглиблюватися. Аналізуючи вихідні дані експорту до країн ЄС та ВВП України за 2002-2018 рр. на основі рис. 2 можна зробити висновки, що найбільші обсяги експорту спостерігалися у 2013 р., після цього супроводжувався його спад разом із динамікою ВВП у зв'язку з економічною та політичною ситуацією в країні.

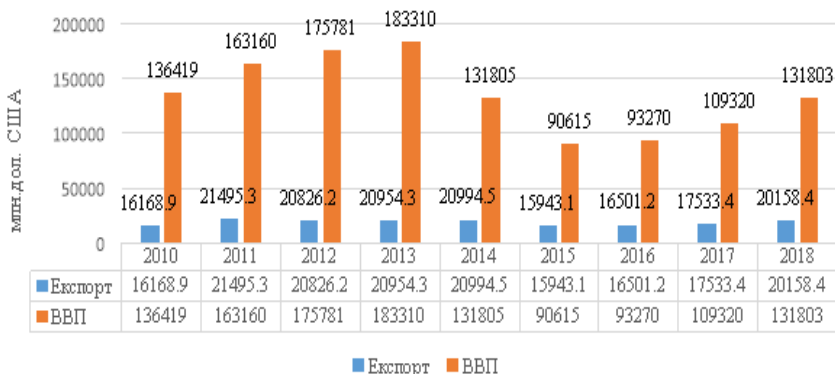

Рис 2. Експорт до країн ЄС та ВВП України за 2010-2018 рр., у млн. дол. США

Складено автором за: [2]

У 2018 р. експорт товарів до країн ЄС становив 20158,4 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2017 р. на 2625 млн. дол. У торгівлі з ЄС протягом останніх декількох років спостерігається негативне сальдо (рис. 3), яке в 2018 р. становило 3024,3 млн. дол.

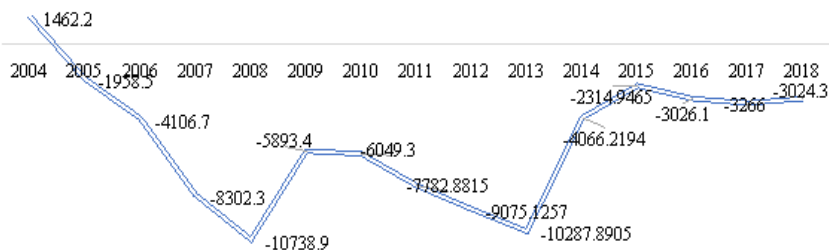

Рис. 3. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС, млн. дол. США

Складено автором за: [1]

Згідно даних Державної фіскальної служби України [3] найбільше негативне сальдо у 2018 р. спостерігалось із такими країнами як Німеччина (-2820,3 млн. дол. США); Словаччина (-1650,81 млн. дол. США); Франція (-877,429 млн. дол. США) та ін. (рис. 4)

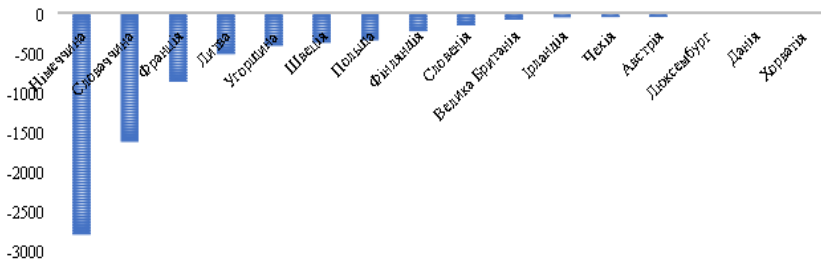

Рис. 4. Країни-ЄС, з якими Україна має негативне сальдо торгівлі товарами

Інтерпретовано автором на основі даних [3]

Завдяки підписанню Угоди про асоціацію з ЄС, частину обмежень у торгівлі між Україною та Євросоюзом було усунуто: до ЄС спрямовується понад 42 % українського експорту, а з ЄС Україна отримує понад 43 % загального імпорту. Після підписання Угоди про асоціацію Європейський Союз вже декілька років поспіль є для України партнером № 1 [4].

Згідно даних Державної служби статистики України [1] основними товарними групами експорту України до країн ЄС у 2018 р. були: чорні метали – 18,4 %; електричні машини – 11,8 %; зернові культури – 11 %; руди, шлак і зола – 9 % та ін., а імпорту з країн ЄС – реактори ядерні, котли, машини – 13,9 %; палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки – 14 %; засоби наземного транспорту – 9,6 % та ін. (рис. 5). Найбільші імпорتنі поставки серед країн ЄС здійснювались із Німеччини – 25,8 % від загального обсягу імпорту, а експортні – до Польщі (16,2 % – від загального експорту до країн ЄС).

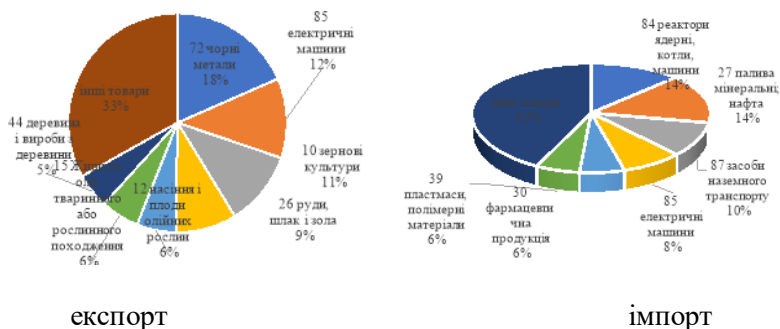

Рис. 5. Товарна структура експорту та імпорту з країнами ЄС у 2018 р.

Інтерпретовано автором на основі даних: [1]

Динаміка торгівлі послугами свідчить про позитивне сальдо (за винятком 2013 р. – (-16,3 млн. дол. США) торгівлі для України, яке у 2018 р. становило +795,6 млн. дол. США (рис. 6)

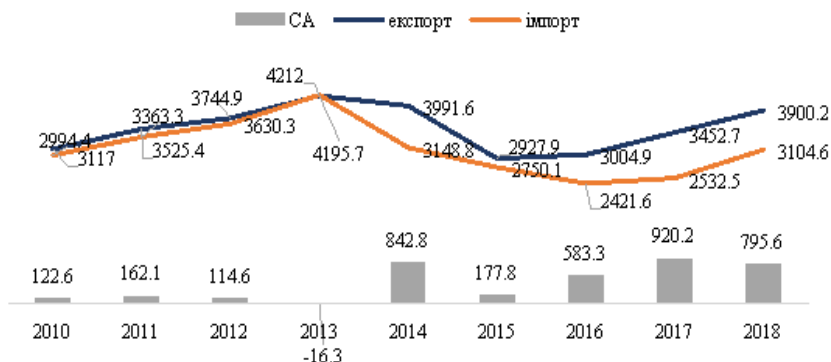

Рис. 6. Динаміка торгівлі послугами з країнами ЄС у 2018, млн. дол. США

Інтерпретовано на основі даних: [1]

За структурою послуг у експорті до ЄС у 2018 р. переважали (становили 92,6 % усіх послуг): транспортні послуги – 32,2 %; послуги з переробки матеріальних ресурсів – 26,5 %; послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги – 20,7 %; ділові – 13,2 %. У структурі імпорту (становили 48,2 % усіх послуг) – транспортні – 26,1 % та ділові послуги – 22,1 % та інші (рис. 7).

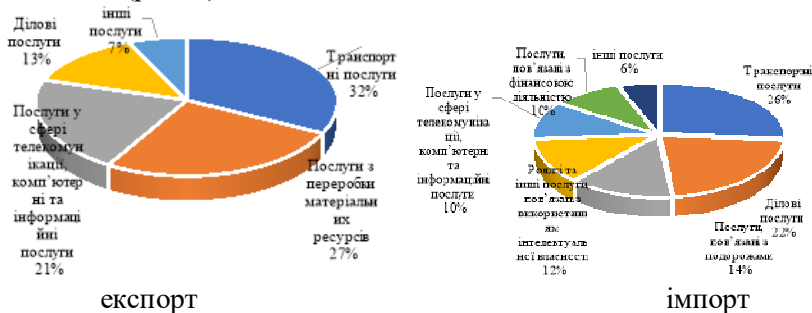

Рис. 7. Структура зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС у 2018 р.

Інтерпретовано на основі даних [1]

Таким чином, Проблема пошуку торговельних партнерів у країнах ЄС є важливою для малих і великих підприємств. Ситуація ускладнюється системними проблемами на макрорівні в Україні, жорсткими фінансовими і економічними кризами, недостатнім

рівнем розвитку ринкових відносин в умовах зовнішньої військової агресії. Незважаючи на це відносини між Україною та країнами ЄС стають тіснішими та продовжують поглиблюватися. Але необхідно підкреслити, що з дати підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ми маємо певні позитивні зміни на шляху до європейської інтеграції.

Список літератури.

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua
3. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>
4. Експорт товарів з України до Європейського Союзу за останні 10 років подвоївся [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://business.ua/economy/4564-eksport-tovariv-z-ukrainy-do-yevropeiskoho-soiuzu-za-ostanni-10-rokiv-podvoivsia>.

ENGINEERING SCIENCES

Afanasiev O.V. Ph.D. docent

Kharkiv National University of Urban
Economy them. O.M. Becketova

MODERN CARTOGRAPHY.

According to the Law of Ukraine 353-XIV of 27.07.2013 "On topographic and geodetic activity" creation and updating of state topographic maps and plans in graphic, digital, photographic and other forms, creation and updating of cadastral maps (plans), belong to the main national topographies - geodetic and cartographic works [1].

Modern maps are a reliable source of information about the area. It is safe to say that today the map is used in almost all spheres of human activity. The technological advances of the 21st century make it possible to achieve maximum accuracy and reliability in mapping and geo-information systems.

The basis and practice of modern cartography is the long-standing work of scientists around the world. A modern map or geoinformation system is the result of the work of geographers and cartographers who complete what other specialists have done.

There are maps and geoinformation systems for a wide range of users, such as Google and Yandex maps, and there are maps that only specialists can read. The basis for geo-information mapping is the close relationship between mapping and geoinformatics. The essence of geoinformation mapping lies in the automated modeling of different geosystems with the help of geoinformation systems and other data.

The ability to quickly process data on powerful computers has made it possible to perform length and area calculations, to combine or convert images, to create map animations, to create and use near real-time maps - online mapping. Aerospace photography allows you to receive materials for rapid mapping, which allows you to prevent dangerous processes, predict unwanted effects, to monitor. Geoinformation mapping allows for the automated compilation and use of maps based on GIS technologies and databases of geographic and mapping data and knowledge and is a future in the development of cartography.

Literature.

1. Law of Ukraine "On Topographical-Geodetic and Cartographic Activities" of 27.07.2013 No. 353-XIV.

Єзгор Альона Віталіївна, студентка

Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Білоус Анна Ярославівна, студентка

Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Тверда Оксана Ярославівна, к.т.н., доцент

Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

**ACTUALITY AND PROSPECTS OF SOLVING THE
PROBLEMS OF EUROPEAN CONSUMPTION OF USED CARS
IN UKRAINE**

Introduction. Over the past 10 years, about 722,000 vehicles have been imported to Ukraine. The actual figure is much higher than the stated number, as there are temporary importations into the country, illegal imports and transit vehicles.

As of 2017, there were: 100.9 thousand cars in transit mode; about 82.2 thousand with violation of the stay in the territory of the country; more than 324,5 thousand in the mode of temporary import; 164,2 thousand cars with violation of the stay in the customs territory of the state in Ukraine [1].

Since used cars are mostly imported to Ukraine, their service life is significantly reduced, which in turn leads to the need for their disposal. This term comes much faster than for the new cars [2].

In addition to worn-out cars, parts and auto components removed during the repair process are removed (Fig. 1). These include batteries, body elements, engine and transmission parts, suspension assemblies, tire covers, bumpers, other plastic and rubber parts. In addition, the volume of waste is increased due to the replacement of working fluids: mineral oil, antifreeze, brake fluid, sulfuric acid and others. Accelerated renewal of the fleet, increasing its number creates a real and serious threat to the environment and ecological safety of Ukraine, including by unnecessarily large consumption of worn out material resources. It can reduce its rational handling of

decommissioned cars, auto components and materials by dismantling, defecting and returning the reconditioned elements and units to the production and maintenance of cars [3].

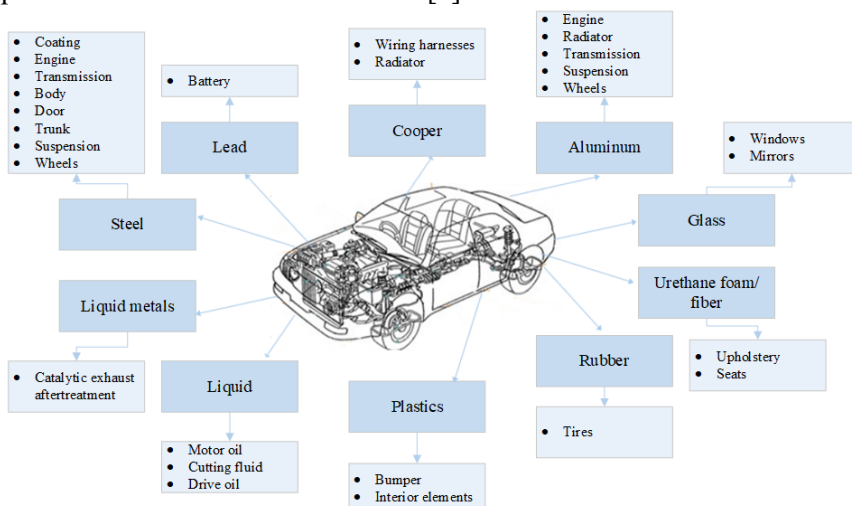

Figure 1. Materials that make up the car

The analysis of the literature revealed that the following stages of utilization are currently being implemented: drainage on mobile installations of fuel and lubricants; dismantling vehicles with pre-sorting by type of materials; shredding on shredders unsuitable for the use of car parts; dust and dirt cleaning, sorting and separation of non-metallic parts; briquetting of secondary materials. However, in Ukraine, where the volume of used cars is growing every year, such complexes of processing of auto components are absent.

Conclusions. Based on the above, car recycling should be developed in two ways: recovery and reuse of units, units and other components that have saved their resource, and recycling of units and components that are not recoverable in the secondary material resources for their use in the production of new materials. The reuse of many components of a car can not only reduce the load on the ecosystem but also increase the economic impact. Therefore, the creation of a model of circular economy in the transport sector of Ukraine is an urgent scientific and practical task and needs urgent solution.

References

1. The number of European cars in Ukraine [Electronic resource] – URL: <https://ukranews.com/publication/2280-skolko-evroblyakh-v-ukrayne-y-chto-s-nymy-delat>

2. Recycling of cars [Electronic resource] – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Автомобіль>
3. Ivanov A., Solntsev A., Gayevsky V. “The basics of car design”. - M.: LLC “Book edition” At the wheel”, 2015. – 569 p.

УДК 681.2:532.64

Купер Іван Миколайович, к.т.н., доцент
Івано-Франківський національний технічний
Університет нафти і газу

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ НАФТОВИЛУЧЕННЯ НА ДОСЛІДНИХ ПОЛЯХ НАФТОВИХ РОДОВИЩ

На сучасному етапі розвитку нафтогазовидобувної галузі багато родовищ вступили на завершальну стадію розробки. При цьому часто виявляються низькі коефіцієнти нафтовилучення в результаті утворення так званих застійних зон невироблених запасів. Існує ряд методів підвищення нафтовилучення за рахунок залучення цих зон пласта у розробку. Однак ці методи потребують великих затрат і тому у більшості випадків не впроваджуються з причини високих економічних затрат на їх реалізацію на родовищі в цілому. Тому нами пропонується запровадження таких методів на окремих вибраних ділянках – дослідних полях. Для виявлення ефективності того чи іншого процесу, що застосовується для модернізації заводнення дослідне поле повинно включати одну нагнітальну свердловину і оточуючі видобувні свердловини, на які досліджується вплив закачуваного агента.

Для визначення взаємодії нагнітальної і видобувних свердловин дослідної ділянки застосовується метод кореляційного аналізу. Тіснота кореляційної залежності визначалась з використанням коефіцієнта рангової кореляції Кендала.

Розглянемо результати досліджень, проведених на дослідному полі однієї з нагнітальних свердловин долиньського родовища. Видобувні свердловини дослідного поля обладнані свердловинними штанговими насосами, які працюють із заданими режимними параметрами. Ці параметри залишались незмінними до і після проведення впливу на пласт (тампонування високо проникних каналів). Після такого тампонування вода , що

нагнітається починає рухатися в інших напрямках і охоплення пласта заводненням зростає. Коефіцієнта нафтовилучення в результаті збільшується. По свердловині, в напрямку до котрої після тампонування тріщин збільшувались фільтраційні опори при незмінному режимі відкачування повинен зменшитись вибійний тиск. Разом з тим, перекриття водопровідних каналів буде супроводжуватись зміною співвідношення між припливом води і нафти до вибою свердловини, тобто повинно змінитися обводнення продукції свердловини.

В умовах водонапірного режиму при $P_{пл} < P_{нас}$ відносно збільшення припливу нафти до свердловини приводить до збільшення розхідного газовмісту, а це супроводжується зниженням коефіцієнту вилучення і може призвести навіть до зриву подачі насоса. Тому для визначення зв'язку між роботою нагнітальної і видобувної свердловин [1] в якості розрахункових параметрів вибрані об'єм місячної закачки води в нагнітальну свердловину і, незалежна від режиму роботи насоса, обводненість продукції нафтових свердловин. По нагнітальній свердловині і кожної із видобувних свердловин дослідного поля бралось n замірів об'єму місячної закачки води в нагнітальну свердловину і середньомісячної обводненості продукції видобувної свердловини. Значення замірів рангувались в порядку їх спадання.

Ранги однієї із перемінних розташовувались в порядку зростання, відповідно цьому перебудовувались ранги другої перемінної. Розглядались перебудовані ранги другої змінної і брались значення ранга, яке стоїть на першому місці. Після цього розраховувалось, яке число рангів із інших перевищують його значення і яке не перевищують. Перше число позначається S_i^+ , а друге S_i^- . Аналогічну процедуру проводили для залишених рангів і розраховували різності $S_i^+ - S_i^-$ і отримані значення сумували

$$S = \sum_{i=1}^n (S_i^+ - S_i^-) \quad (1)$$

і визначали коефіцієнт Кендала r_K :

$$r_K = \frac{S}{0,5(n-1)} \quad (2)$$

У випадку, коли були однакові ранги, коефіцієнт Кендала визначається як:

$$r_k = \frac{S}{\sqrt{\left[\frac{1}{2}n(n-1)-T_x\right] \cdot \left[\frac{1}{2}n(n-1)-T_y\right]}}. \quad (3)$$

Після визначення коефіцієнта рангової кореляції оцінювали його значимість z при рівні значимості $\alpha=0,05$.

$$Z = \frac{S}{\sqrt{\left[\frac{1}{2}n(n-1)-T_x\right] \cdot \left[\frac{1}{2}n(n-1)-T_y\right]}}. \quad (4)$$

Для визначення рангової кореляції Кендала ранги приймальності нагнітальної свердловини перестроювали в порядку зростання. Для рангу обводненості видобувної свердловини, які стоять на першому місці, число рангів, які перевищують його значення $S_i^+ = 1$, число рангів, менших по величині $S_i^- = 10$. Для рангу, який стоїть на другому місці, $S_i^+ = 2$, а $S_i^- = 8$ і т. д. Сума різностей $S = \sum_{i=1}^{12} (S_i^+ - S_i^-) = 36$. По другій змінній є 2 групи зв'язаних рангів 1 і 3. Тоді

$$T_y = \frac{1}{2} [2 \cdot (2 - 1) + 2(2 - 1)] = 2. \quad (5)$$

Значення коефіцієнту Кендала r_k при $\alpha=0,05$.

Таким чином встановлюють наявність впливу закачки води в пласт на кожну видобувну свердловину. Разом з тим, для підтвердження висновків проведених результатів додатково можна виконати аналіз впливу нагнітальної свердловини на навколишні видобувні по видобутку рідини і нафти.

Список літератури.

1. Технология добычи нефти / А.Х.Мирзаджанзаде, И.М.Аметов, А.М.Хасаев, В.Н.Гусев. Под рук. А.Х.Мирзаджанзаде.-М.:Недра, 1986.-382 с.

УДК 624:528:004

Поморцева Олена Євгенівна, к.т.н., доцент
Харківський національний університет
міського господарства
ім. О. М. Бекетова, м. Харків, Україна,

ВИКОРИСТАННЯ ГІС-МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ БЛАГОУСТРОЮ МІСТА

Постановка проблеми

Доволі актуальною проблемою міст є постійна потреба у покращенні життя городян, а саме дозвілля, покращення рекреаційних зонах та міст відпочинку. Занепад, функціональне старіння місць масового відпочинку, застаріла інфраструктура і постійно зростаючі вимоги жителів – усе це разом складає одне з головних завдань міського розвитку, яке необхідно вирішувати комплексно. Частина проблем, пов'язаних з функціонуванням місць масового відпочинку пов'язана зі змінами у вимогах користувачів, частина зі змінами у системі міського планування. Таким чином при плануванні внесення змін у вже існуючі міста відпочинку городян, необхідно розробляти комплексні підходи, враховуючи широкий спектр проблем сучасного міста.

Аналіз останніх досліджень

Теоретичні основи формування та розвитку рекреаційних територій у міських системах розглянуто у багатьох роботах [1, 2]. Організація рекреаційних комплексів у міських територіях починається з розробки карти рельєфу поверхні території. Рельєф виступає важливим елементом при дослідженні екологічних та ландшафтних об'єктів. Оскільки від рельєфу залежить розробка систем регулювання поверхневого стоку, заходів боротьби з ерозією ґрунтів, то саме карти глибини і щільності розчленування рельєфу, віддаленості від гідрографічної мережі, карти залишкового рельєфу відіграють важливу роль у вирішенні такого роду робіт.

Сучасні геодезичні, картографічні, фотограмметричні та дистанційні технології збору інформації про об'єкти навколишнього світу дають змогу швидко та з необхідною точністю отримувати дискретні дані про поверхню досліджуваного об'єкта. Незважаючи на уявну простоту рельєфу як об'єкта моделювання, практика пропонує велику кількість способів і технологій створення цифрової моделі рельєфу (ЦМР). Множина типів джерел вихідних даних для створення ЦМР спричинена розмаїттям способів отримання й організації первинних даних та їх похідних.

Геоінформаційні технології стали революцією у картографічному методі досліджень, піднісши можливості геопросторового аналізу на принципово новий рівень [3, 4].

Основними взаємопов'язаними сферами застосування цих технологій є управління географічними даними, їх візуалізація, зокрема тривимірна, та геоінформаційне моделювання. Саме геоінформаційне моделювання дозволяє трансформувати первинні дані з метою одержання нової інформації.

Постановка завдання

Мета статті полягає у розгляді поточного стану такої існуючої рекреаційної території міста Харкова, як парк «Юність» у Холодногірському районі, виявленні проблем, спричинених сучасними умовами та вимогами до організації місць відпочинку та у визначенні тих переваг та нововведень, які дозволять не докорінно змінити місце дозвілля, а врахувати всі існуючі переваги та майстерно доповнити їх.

Основна частина

Першим етапом моделювання паркової зони є комплексна оцінка території з метою поліпшення їх архітектурно-планувальної композиції. Також поліпшення естетичного вигляду паркової зони відповідно до сучасних вимог та функціональних напрямків зовнішнього благоустрою можна віднести до завдань як двовимірного, так і тривимірного моделювання. Тобто моделювання озелених просторів – важлива частина як проектування нових паркових зон міст, так і вже існуючих і тісно пов'язана з розвитком міської структури.

Тривимірне моделювання (3D), як новий спосіб надання інформації, останнім часом користується великою популярністю, знаходячи застосування в багатьох областях людської діяльності. Цінність тривимірного моделювання в тому, що воно дозволяє відобразити в об'ємі не тільки існуючі, але і запроектовані об'єкти інфраструктури. Одним із значущих напрямків використання тривимірних моделей є інформаційна підтримка проектних рішень. 3D моделювання дозволяє випробувати технічні рішення безпосередньо в процесі проектування, що радикально скорочує часові витрати і істотно підвищує якість проектів.

Тривимірне моделювання для інформаційної підтримки проектних рішень має два етапи – підготовчий (підготовки даних) і розрахунково-аналітичний. Перший багато в чому схожий з аналогічним етапом двовимірного проектування, але в обов'язковому порядку вимагає наявності даних аерозйомки або космічного дистанційного зондування. Другий має на увазі обчислення будь-яких параметрів по 3D-моделі (визначення зон

покриття просторовими даними, проектування телекомунікаційних мереж, прогнозування нових споруд).

Особливість проектних завдань полягає в моделюванні і оптимізації рішення, яке ще належить реалізувати. Контроль результатів саме на цьому етапі особливо важливий, оскільки дозволяє скоротити кількість помилок проектування без помітного збільшення вартості проекту. У будь-якому випадку, загальна вартість створення 3D-моделей значно менше витрат на внесення змін до вже існуючого об'єкту. Віртуальна тривимірна модель дозволяє проводити візуальний контроль і оптимізувати проектні рішення з урахуванням рельєфу місцевості, наявної і запроєктованої інфраструктури. 3D-проекти, суміщені з тривимірною моделлю території, дають уявлення про те, як запропоновані об'єкти впишуться в ландшафт. Тривимірне моделювання широко застосовується для цілей моніторингу та управління.

Також слід зазначити, що графічне представлення об'єктів у вигляді 3D-моделей надає інформацію в найбільш зручному і природному для людини вигляді, що позитивним чином позначається на якості і оперативності прийняття рішень.

Кожен просторовий об'єкт у заздалегідь створеній базі геоданих містить форму (геометрію) і може існувати сам по собі, на противагу моделі даних покриття. Здатність збереження геометрії простого об'єкта (такого як полігон ділянки) є однією з переваг моделі бази геоданих, оскільки кожен просторовий об'єкт завжди доступний для відображення й аналізу. База геоданих парку «Юність» була створена за допомогою програмного продукту ArcGIS та модулю ArcCatalog, в якому було створено всі необхідні елементи персональної бази геоданих з набором шарів [5]. В подальшому було розроблено схему бази даних та приведено її до третьої нормальної форми.

У якості підложки для векторизації необхідних об'єктів було використано базову карту Open Street Map з картографічних сервісів ArcGIS Online, на якій видно межі парку «Юність». У процесі додавання шарів «Будівлі» та «Об'єкти інфраструктури» створеної бази геоданих було враховано висоту будівлі з припущення, що середня висота поверху будинку дорівнює 3 метри. Таким чином для всіх просторових об'єктів на цих шарах було задано об'єм. Отриманий результат наведено на рисунку 1.

Так як місцевість парку рівнинна, немає необхідності будувати 3D модель рельєфу парку. Порівнюючи методи двовимірного моделювання та тривимірного, можна сказати, що кожен із методів може передати наміри щодо благоустрою території. У зв'язку з тим, що створення повноцінної тривимірної цифрової моделі місцевості дуже громіздкий процес, пов'язаний з великими ресурсовитратами, не завжди потрібно створювати цифрову модель рельєфу. На рівнинній місцевості можна створювати тривимірними тільки будівлі та об'єкти інфраструктури. Це теж надасть змогу уявити, як запроєктовані об'єкти можуть бути вписані в ландшафт та вже існуючі об'єкти, відстежити затінення на протязі доби прилеглої території та прийняти вірне рішення щодо подальшого моделювання.

Тобто для парку «Юність» Холодногірського району міста

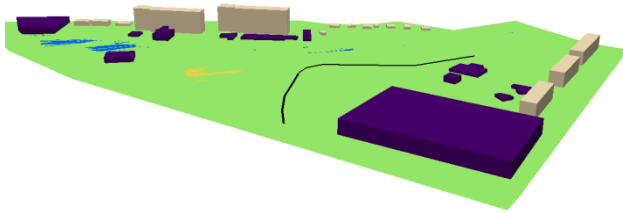

Рис.1. Представлення моделі місцевості парку

Харкова було створено двовимірну цифрову модель рельєфу, та встановлено на ній всі необхідні об'єкти у тривимірному вигляді. Всі будови, розташовані навколо парку малоповерхові, тому немає сенсу відстежувати затіненість прилеглої території. Планування благоустрою за допомогою двовимірної моделі дешевше та швидке, адже тривимірність потребує набагато більшого часу, даних та коштів. Даний об'єкт не потребує створення особливих будівель: церков, торгівельних центрів, які б відображалися тривимірною для більшої наочності. Для даного об'єкту створення повноцінної цифрової тривимірної моделі місцевості недоречне. В цьому конкретному випадку недоцільно марно витрачати час та фінанси на створення повноцінної тривимірної моделі.

3D модель призначена для використання в тому випадку, коли реалістичний вигляд території має першостепеневе значення. Тривимірну модель виготовити складніше, ніж цифрову топографічну карту, тому перед початком робіт має бути обгрунтована економічна доцільність її побудови.

Висновки

У результаті виконаної роботи та аналізу проблем у парку «Юність» у Холодногірському районі м. Харкова було запропоновано використовувати метод двовимірного моделювання рельєфу, так як для його побудови потрібно у два рази менше часу ніж для тривимірного. Було запропоновано зберегти загальнодоступність цього місця відпочинку та інтегрувати парк в єдину міську інфраструктуру. Було б добре надати парку таке ж значення, як наприклад, центральному парку ім. М. Горького. Було запропоновано створити зону активного відпочинку, міст через струмок, баскетбольне поле, фонтан та встановити фонтанчики з питною водою. Відвести землі для паркування авто та збудувати невелике кафе.

Список літератури

1. Масляк П.О. Рекреаційна географія. / П.О. Масляк // Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. - 343 с.
2. Стеченко Д.М. Наукові аспекти економічної діагностики природно-рекреаційного потенціалу регіону // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №1. – с. 136-139.
3. Поморцева О.Є. Використання геоінформаційної системи у проектуванні інфраструктури міста / Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері технічних наук» м. Люблін, Республіка Польща 2017 - С. 223–226.
4. Поморцева О.Є. Використання геоінформаційних систем при моделюванні розміщення АЗС / IV Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of science and education» м. Карлові Вари, Чехія 2018 р. – С. 1380 – 1387.
5. Поморцева Е.Е. Особенности организации связей пространственных и атрибутивных данных в геоинформационных системах. /Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, Харків – 2017 р. / Національна академія Національної гвардії України, 2017. – С.85 – 86.

УДК 004.8:004.032.26

Ye.V. Bodyanskiy, Professor, Dr. Sci.
 Kharkiv National University of Radio Electronics
Shafronenko A.Yu., Ph. D., Associated Professor
 Kharkiv National University of Radio Electronics
Klymova I.M., Assistant at Department of Systems
Engineering
 Kharkiv National University of Radio Electronics

ONLINE CREDIBILISTIC FUZZY CLUSTERING OF DATA WITH GAPS

The problem of data sets described by vector-images clustering often occurs in many applications associated with Data Mining, when processed vector-images with different levels of credibilities, probabilities, possibilities or memberships, can belong to more than one class [1].

In this situation, when the data sets contain missing values, more effective is to use mathematical apparatus of Computational Intelligence and artificial neural networks, that solve the problem of clustering without recovery of data.

Existing approaches for data processing with gaps, are efficient in cases when the massive of the original observations is given in batch form and does not change during the processing.

In this regard we have introduced [2] the adaptive neuro-fuzzy Kohonen network to solve the problem of clustering data with gaps based on the strategy of partial distances (PDS FCM).

Algorithms of credibilistic fuzzy clustering [3, 4], based on the apparatus of the theory of credibility [9], are devoid of these shortcomings. As part of this approach in the calculate process to evaluate not only the fuzzy membership levels, but also credibilities levels based on a membership measure of a special type [5].

The most popular method of probabilistic fuzzy clustering is associated with minimizing the goal function [6]

$$E(U_q(k), w_q) = \sum_{k=1}^N \sum_{q=1}^m U_q^\beta(k) D^2(x_k, w_q) \quad (1)$$

Adopting instead of Euclidean metric partial distance (PD), we can write the goal function of the type (1) as

$$E(U_q(k), w_q) = \sum_{k=1}^N \sum_{q=1}^m U_q^\beta(k) D_p^2(x_k, w_q) \quad (2)$$

where

$$D_p^2(\tilde{x}_k, w_q) = \frac{n}{\delta_{k\Sigma}} \sum_{i=1}^n (\tilde{x}_{ki} - w_{qi})^2 \delta_{ki}$$

$$\text{with constrains } \sum_{q=1}^m U_q(k) = 1, \quad 0 < \sum_{q=1}^m U_q(k) < N.$$

and solving nonlinear programming problem, we obtain the algorithm

$$\begin{cases} U_q(k+1) = \left(D_p^2(x_{k+1}, w_q^{(k)}) \right)^{\frac{1}{1-\beta}} \left(\sum_{l=1}^m (x_{k+1}, w_l(k))^{\frac{1}{1-\beta}} \right)^{-1}, \\ w_q(k+1) = w(k) + \eta(k+1) U_q^\beta(k+1) (x_{k+1} - w_q(k)) \end{cases}$$

where $\eta(k)$ – learning rate parameter.

Therefore, from a computational point of view, the online algorithm for credibilistic fuzzy clustering of data with gaps.

Conclusion.

The problem of online fuzzy clustering based on credibilistic approaches based on the partial distance strategy and processing of data with gaps was proposed. The considered methods are simple in numerical implementation, being essentially gradient procedures for optimizing objective functions of a special type.

References.

1. Shafronenko, A., Bodyanskiy, Ye., Rudenko, D.: Neuro-fuzzy clustering of Distorted Data Using Cat Swarm Optimization. Saarbrücken, LAP LAMBERT Academic Publishing (2020).
2. Bodyanskiy, Ye. Adaptive clustering of incomplete data using neuro fuzzy Kohonen network / Ye. Bodyanskiy, A. Shafronenko, V. Volkova // Artificial Intelligence Methods and Techniques for Business and Engineering Applications. – ITHEA 2012, Rzeszow, Poland; Sofia, Bulgaria. – P. 287-296 (2012)

3. Chintalapudi, K. K., Kam, M.: "A noise resistant fuzzy c-means algorithm for clustering." In: "IEEE Conference on Fuzzy Systems Proceedings", vol. 2, (May) pp. 1458-1463 (1998)
4. Zhou, J., Wang, Q., Hung, C.-C., Yi, X.: Credibilistic clustering: the model and algorithms. Int.J. of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-Based Systems, №4, pp.545-564 (2015).
5. Liu, B.: A survey of credibility theory. Fuzzy Optimization and Decision Making, №4, pp. 387–408 (2006).
6. Hoepfner, F., Klawonn, F., Kruse, R., Runkel, T.: Fuzzy Clustering Analysis: Methods for Classification, Data Analysis and Image Recognition. Chichester, John Wiley & Sons (1999).

УДК004.942

Tvoroshenko Iryna Sergiivna, Ph.D., Associate Professor
Kharkiv National University of Radio Electronics

INFORMATION TECHNOLOGIES FOR DECISION-MAKING ON THE CONDITIONS OF SPATIALLY DISTRIBUTED OBJECTS

An important aspect of take on preliminary operational assessments of the state of spatially distributed objects is the lack of output data on the state of objects. Many factors affect the state of an object, the assessment and analysis of which is a difficult problem due to the lack of a priori data. These include the multidimensionality, diversity, and multicriteria of many existing factors that operate under conditions of uncertainty of a fuzzy state space. The actual tool for making responsible decisions in the face of uncertainty is the use of the algebra of fuzzy calculations [1]. The task is important due to the lack of an effective mathematical apparatus aimed at the operational solution of the problems posed.

The aim of this work is to develop information technologies and approaches to finding targeted operational decisions that allow us to assess the state of many factors and highlight the most important in quantitative and qualitative aspect for decision making. This approach allows increasing the probability of solutions while reducing time for analysis of the state space of the object.

Let there be a subset of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$ [2]. These factors are characterized by a fuzzy space of state relations $\tilde{R}$, space $\tilde{R}$ is represented on the set of relations “condition – action”.

It is necessary to propose approaches to assessing the attractiveness of processes $\tilde{\Pi}_{ij}^{(s)}$, to test decision-making methods on a variety of alternatives At_m , to plan recommendations for choosing and testing alternatives At_m , assessment processes on a variety of factors $\Phi_k \in \Phi_i$ should be focused on modern information technologies and solutions [3-6].

For set $\tilde{\Pi}_{ij}^{(s)}$, we can plan the rule: if there are membership functions in a certain domain of their definition [3] on the set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$, then an effective factor for which the Hamming distance [7], when compared in pairs, takes the value [4]

$$d(\mu_{\tilde{\Phi}_k}(x), \mu_{\tilde{\Phi}_l}(x)) \rightarrow \min, \quad (1)$$

where $d(\bullet)$ is the Hamming distance.

An analysis of expression (1) showed that its scope is limited because of the requirements for equal powers of the discrete membership functions, it does not always occur because of the different values of membership functions, and a different resolution of discretization on many functions.

Thus, another rule can be planned: if there are membership functions in some domain of their definition [3] on the set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$, then there is an effective factor for which the extremum of the Hamming linear fuzziness index [7] takes the value [4]:

$$\frac{2}{n} d(\mu(\overline{\tilde{\Phi}_k}), \mu(\tilde{\Phi}_k)) \xrightarrow{F} extr, \quad (2)$$

where F is the set of restrictions; $\mu(\overline{\overline{\Phi_k}})$ is a clear set of discrete membership functions, which is closer to fuzzy; we define its values [5]:

$$\mu(\overline{\overline{\Phi_k}}) = \begin{cases} 1, & \mu(\tilde{\Phi_k}) \geq 0.5, \\ 0, & \mu(\tilde{\Phi_k}) < 0.5. \end{cases} \quad (3)$$

The validity of value (3) follows from state of the problem and the essence of the linear fuzziness index. The advantages of the approach follow from the obvious fact that for (3) there are no requirements equal the discrete power for various factors with Φ_k .

To determine the value (2), the following rules apply.

1. If there are membership functions in a certain domain of their definition [3] on the set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$ and constraints F , then there is an effective factor for which the extremum of the Hamming linear fuzziness index [7] takes the value [1]:

$$\frac{2}{n} d(\mu_{\overline{\overline{\Phi_k}}}, \mu(\Phi_k)) = \max, \quad k \in I. \quad (4)$$

Approach (4) makes it possible to single out the maximum value of the index from the set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$ and make rough estimates on the whole set of factors.

2. If there are membership functions in a certain domain of their definition [3] on the set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$, then there is an effective factor for which the extremum of the Hamming linear fuzziness index [7] takes the value [4]:

$$\frac{2}{n} d(\mu_{\overline{\overline{\Phi_k}}}, \mu(\Phi_k)) = \min, \quad k \in I. \quad (5)$$

We find index (5) on the whole set of factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$ with the subsequent consideration of a certain factor for which (4) and (5) are valid.

Substantial analysis of existing solutions [2] showed that in this case the following strategy can be implemented:

1. Having identified the research area (many spatially distributed objects $\{Z_\lambda\}$, $\lambda \in \Lambda$), we using selectand justification [3] of many important factors $\Phi_k \subseteq \Phi_i$.

2. We form the ranges of characteristic membership functions [1]; define the set of parameters [2] for terms of linguistic variables.

3. Using the knowledge of experts, we carry out the settings of the membership function parameters:

- we carry out the shift of the zero values of the functions [1] to get their expected values on the set of arguments;
- we implement procedures for setting functions using multi-valued logic [3].

4. Using one approach [3] and membership functions configured by clause 3, we using the form of order by the corresponding criterion with $\Phi_k \subseteq \Phi_i$ followed by using assess the attractiveness of certain objects. We present attractiveness as using celebrity membership of the attractiveness measure in the form

$$\mu = 1 - e^{-k(x-z)^2}, \quad (6)$$

where k is steepness; z – some constant, moreover $k > 0$, $x \geq z$.

5. If many factors are having close values of the fuzziness index [3], a certain subset of factors has been formed for which many alternatives At_m are determined by using require minimum time.

Each of $At_m \in \{At_m\}$, $m \in M$ is characterized by a parameter $\tau_i \in T$, $i \in I$

$$At_m = \sum_{i=1}^{i=n} \tau_i. \quad (7)$$

Then the search for alternatives can be presented as

$$\sum_{i=1}^{i=n} \tau_i \xrightarrow{M} \min, m \in M. \quad (8)$$

6. Criteria (7) can be specified by further connection of some related factors and criteria.

Methods for testing complex objects operating in a fuzzy state space that is distinguished by the use of optimization methods, in the sense of processing fuzzy logic processes, fuzzy indices, followed by compiling a variety of factors and choosing alternatives on a variety of solutions according to using require minimum time consumption, were further developed.

A promising area for further research is using improve criteria, methods, algorithms, and software on a variety of alternatives when making critical decisions. Further approaches determine the appropriateness of applying knowledge of oriented technologies for decision making in fuzzy state space.

References.

1. Tvoroshenko I.S., Gorokhovatsky V.O. Intelligent classification of biophysical system states using fuzzy interval logic // Telecommunications and Radio Engineering.–2019. –№ 78 (14). –pp. 1303-1315. DOI: 10.1615/TelecomRadEng.v78.i14.80.

2. Ahmad M. Ayaz, Tvoroshenko Irina, Baker Jalal Hasan, Lyashenko Vyacheslav Computational Complexity of the Accessory Function Setting Mechanism in Fuzzy Intellectual Systems // International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. –2019. – № 8(5). – pp. 2370-2377.DOI: 10.30534/ijatcse/2019/77852019

3. Matarneh Rami, Tvoroshenko Irina, Lyashenko Vyacheslav Improving Fuzzy Network Models For the Analysis of Dynamic Interacting Processes in the State Space // International Journal of Recent Technology and Engineering. –2019. – № 8(4). – pp. 1687-1693. DOI: 10.35940/ijrte.C5582.118419

4. Tvoroshenko I.S., Gorokhovatsky V.O. Modification of the branch and bound method to determine the extremes of membership functions in fuzzy intelligent systems // Telecommunications and Radio Engineering. – 2019. –№ 20(78).– pp. 1857-1868. DOI:10.1615/TelecomRadEng.v78.i20.80. Available online: <http://www.dl.begellhouse.com/ru/journals/0632a9d54950b268,55c1ca0a73cc00be,339e67477ec4f851.html>

5. M. Ayaz Ahmad, Irina Tvoroshenko, Jalal Hasan Baker, Vyacheslav Lyashenko Modeling the Structure of Intellectual Means of Decision-Making Using a System-Oriented NFO Approach // International Journal of Emerging Trends in Engineering Research. – 2019. – № 7 (11). – pp. 460-465. DOI: 10.30534/ijeter/2019/107112019

6. Asaad Ma. Babker, AbdElgadir A. Altoum, Irina Tvoroshenko, Vyacheslav Lyashenko Information Technologies of the Processing of the Spaces of the States of a Complex Biophysical Object in the Intellectual Medical System HEALTH // International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering. – 2019. – № 8 (6). – pp. 3221-3227. DOI: 10.30534/ijatcse/2019/89862019

7. Gorokhovatskyi V.A. Image classification methods in the space of descriptions in the form of a set of the key point descriptors // Telecommunications and Radio Engineering. – 2018. – № 77 (9). –pp. 787-797. DOI:10.1615/TelecomRadEng.v77.i9.40

LAW

УДК 347.45

Алфьорова Тетяна Миколаївна, к.ю.н., доцент
Дніпровський гуманітарний університет
Alferova Tatiana Nikolaevna, Ph.D., Associate Professor
Dnipro Humanities University

ПРАВОВА ПРИРОДА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Чинним законодавством кожній особі надається можливість розпоряджатися своїм майном на випадок смерті. В Цивільному кодексі України (далі ЦК України) дане право закріплено у вигляді можливості укладати спадковий договір.

За *спадковим договором* одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача (ст. 1302 ЦК України).

На думку О. В. Дзери спадковим договором слід визнавати договір, за яким одна сторона (відчужувач) зобов'язується не заповідати і не відчужувати визначене в договорі майно, яке в разі смерті відчужувача переходить у власність другої сторони, а останній зобов'язується виконати певні дії майнового або немайнового характеру за розпорядженням відчужувача [1].

В. Синайський наголошує ж, що спадкування за договором утворилося шляхом трансформування германського звичаєвого права і розвинулося далі юриспруденцією новітнього часу в особливу систему [2].

Щодо характеристики спадкового договору існують різні думки особливо щодо реальності чи консенсуальності цього договору. Якщо виходити з теорії права, консенсуальним є договір чинність якого залежить від моменту досягнення згоди сторонами за всім істотними умовами договору, а реальним – чинність якого залежить від моменту передачі визначеного майна.

І.А. Волкова стверджує, що спадковому договору характерні ознаки як консенсуального, так і реального договору. На її думку, характеристики договору вказують на його консенсуальність, оскільки момент його укладання пов'язується з досягненням сторонами згоди за всіма істотними умовами, що, в

свою чергу, тягне за собою виникнення цивільних прав та обов'язків між сторонами з одного боку.

Але, з іншого, за умовами спадкового договору може бути передбачено обов'язок набувача виконати певні дії після смерті відчужувача, що свідчить про ознаки реальності договору, бо тоді він буде вважатися укладеним з моменту передачі майна набувачеві [3].

Такої ж думки дотримується Є.О. Харитонов, визначаючи спадковий договір як реально-консенсуальний [4], та С.В. Мазуренко [5].

Іншої точки зору дотримується Шевченко О., який вважає, керуючись ст. 1302 ЦК України, спадковий договір реальним, оскільки набувач стає власником майна після смерті відчужувача [6].

Я. Турлуковський дотримується позиції щодо консенсуальності спадкового договору, стверджуючи, що даний договір не може бути реальним, оскільки згідно з ч. 2 ст. 640 ЦК України тільки коли відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії [7].

Також спадковий договір є оплатним, оскільки при укладенні договору для набувача майна виникає обов'язок вчинення певної дії майнового або немайнового характеру в обмін на майно відчужувача, стосовно якого набуває право власності. Саме на підставі цієї ознаки спадковий договір відмежовують від заповіту, який є безоплатним правочином.

Аналіз положень ЦК дає підстави визначити спадковий договір як двосторонній правочин, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [8]. Тобто, правами та обов'язками наділяються обидві сторони.

Аналіз наукових статей та коментарів до ЦК України свідчить, що серед українських науковців можна знайти як тих, що налаштовані на вдосконалення наявної юридичної матерії, так і рішучих противників закріплення в ЦК України глави 90 «Спадковий договір».

Прихильники цього інституту (В.Васильченко, С. Мазуренко, З. Ромовська) спираються на світовий досвід розвинених країн - ФРН, Франції та інших.

Противники, зокрема Т. Коваленко стверджує, що за правовою конструкцією спадковий договір обмежує можливість відчужувача за життя не тільки розпоряджатися своїм майном, визначеним у договорі, але й позбавляє його можливості розпоряджатися ним шляхом складання заповіту. Це пов'язано з тим, що правочин, яким обмежує обсяг цивільної правоздатності особи, є недійсним.

Варто наголосити, що спадковий договір має певні схожі риси з договором довічного утримання (догляду). Проте, суттєвою відмінністю між цими договорами є те, що на відміну від договору довічного утримання (догляду) при укладенні спадкового договору право власності на майно, що є його предметом, переходить до набувача лише після смерті відчужувача [9].

Особлива правова конструкція спадкового договору свідчить про дуалістичність правової природи цього інституту, яка виражена, з одного боку, в його договірно-зобов'язальному характері, а з другого - в особливому характері спадкового правонаступництва.

З одного боку, юридичною сутністю класичного спадкового договору є встановлення права спадкування на користь певної особи, яке за своїм змістом є окремим самостійним видом спадкування.

З іншого боку, як зазначає А. Євстігнєєв: спадковий договір насамперед є двостороннім договором, в той час як спадкові правовідносини виникають або на підставі закону (наприклад, спадкування за законом), або одностороннього правочину (наприклад, заповіту); суб'єктами спадкових правовідносин є в першу чергу спадкоємці та спадкодавець, тоді як набувачами за спадковим договором можуть бути і не обов'язково спадкоємці; об'єктом спадкових відносин є спадщина, а об'єктом спадкового договору є майно, яке до складу спадщини не входить.

Надані положення свідчить про те, що спадковий договір є різновидом цивільно-правового договору, відносини, що виникають із спадкового договору, є не спадковими, а договірними. Враховуючи викладене, на думку А. Євстігнєєва, доцільним було б розмістити положення про спадковий договір в Підрозділі І «Договірні зобов'язання» Розділу ІІІ «Окремі види зобов'язань» Книги п'ятої ЦК «Зобов'язальне право» поряд з іншими поіменованими договорами [8].

На нашу думку, існування інституту спадкового договору є цілком обґрунтованим, оскільки він є окремим юридичним явищем

і не може бути прирівняним до договору довічного утримання - за спадковим договором набувач може зобов'язуватися вчинити певну дію також на користь третьої особи. Що стосується недійсності спадкового договору, на що наголошує Т. Коваленко, то слід зазначити, накладення заборони відчуження на майно не є підставою визнання такого договору недійсним за ст. 27 ЦК України, а є саме модифікованим способом виконання зобов'язання.

Список літератури.

1. Цивільне право України: У двох книгах / Під ред. Дзери О. В. - К. – 2004. – С. 632
2. Васильненко В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права // Право України. - 2003. - № 6. – С. 118
3. Волкова І. А. Загальні засади укладання та реалізації спадкового договору / www.informjust.kiev.ua
4. Цивільний кодекс України: Коментар / Під ред. Харитоновна Є. О. - Харків. -2003. – С. 844
5. Мазуренко С. Особливості укладення спадкового договору // Право України.-2014.-№2. – С. 21
6. Шевченко О. Заповіт як підстава спадкування // Підприємництво, господарство і право. - 2013. - № 8. – С. 58
7. Турлуковський Я. Спадковий договір в українському цивільному праві: теорія і практика // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 6.- С. 35
8. Євстігнєєв А. Деякі аспекти спадкового договору // Юридичний журнал. -2005.-№10. – С. 35
9. Павлова Л. М. Особливості спадкового договору за Цивільним кодексом України / www.informjust.kiev.ua

УДК 347.965 (477)

Баїк Оксана Іванівна, д.ю.н.

Навчально-науковий інститут права, психології та
інноваційної освіти Національний університет
«Львівська політехніка»

**ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА
АДВОКАТОМ НА ПІДСТАВІ ДОВІРНОСТІ, ОРДЕРУ ТА**

ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні професіоналізм адвоката особливо яскраво проявляється під час його професійної діяльності. Це є однією з основоположних засад здійснення адвокатом представництва особи у судовому процесі. На підставі ч. 1 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги (в тому числі й здійснення ним процесуального представництва – примітка автора), можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [1].

Законодавчо термін «договір про надання правової допомоги» закріплено у п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» як «домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору». Форму та зміст договору про надання правової допомоги визначено ст. 27 цього ж Закону [1]. Надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі, зокрема лише на підставі доручення, не допускається, окрім випадків, передбачених ч. 2 ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Укладення адвокатом договору про надання правової допомоги слід вважати обов'язком адвоката, передбаченого законом [2, с. 49]. Водночас відмова від позову після закінчення строку дії договору свідчить про використання адвокатом своїх прав усупереч законним інтересам особи. Такий висновок зробив Верховний Суд України в постанові № 708/1134/16-ц [3].

Щодо довіреності, то, як зауважують Л. Зуєвич та Р. Вітюк, жодною нормою Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не встановлено, що у довіреності, виданій на ім'я фізичної особи – адвоката, обов'язково зазначається, що такий представник є саме адвокатом. Не містить таких вимог і Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України), ні Цивільний кодекс України, яким урегульовано

питання представництва за довіреністю. У зазначеному аспекті важливо, щоб особа, яка здійснює представництво за довіреністю, мала статус адвоката та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Своєю чергою, довіреність визначає лише повноваження адвоката, межі наданих представникові прав і перелік дій, які він може вчиняти для виконання доручення [2, с. 29].

Відповідно до ч. 4 ст. 62 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), ч. 4 ст. 60 ГПК України, ч. 4 ст. 59 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) саме довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підтверджуються повноваження адвоката, як представника [1].

Ордером є «письмовий документ, що у випадках, встановлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням та повинен містити підпис адвоката. Рада адвокатів України затверджує типову форму ордера» (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [1]. Потрібно зауважити, що ордер, який видано відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», хоча і є самостійним документом, що підтверджує повноваження адвоката, однак про вимогу надання договору про правничу допомогу, його копії або витягу разом із ордером, у процесуальних кодексах не зазначено [4]. В ордері на надання правової допомоги має бути зазначено не абстрактний орган державної влади, а конкретна назва такого органу, зокрема суду [5].

Щодо доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, то в цьому випадку «повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом» (ч. 3 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [1].

Беручи до уваги певну неоднорідність судової практики, рекомендовано:

– надавати на підтвердження повноважень адвоката як представника довіреність або ордер, до яких додавати договір про

надання правової допомоги та копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, а також (за необхідності) докази на підтвердження повноважень особи, яка підписала довіреність;

– перевіряти зазначення у довіреності повноважень щодо вчинення особою відповідної процесуальної дії (право на звернення з апеляційною/касаційною скаргою, заявою про забезпечення позову, відмову від позову і т.д.);

– зважати на те, що дата довіреності має бути пізнішою, ніж дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю [2, с. 28].

Із викладеного можна зробити висновок про те, що в Україні здійснення процесуального представництва адвокатом на підставі довіреності, ордеру та договору про надання правничої допомоги хоча і врегульовано законодавчо, однак у практичній діяльності виникають певні ситуації, які потребують окремого узгодження та роз'яснення на вищому судовому рівні.

Загалом потрібно зауважити, що сьогодні процесуальне представництво хоча і не є новим інститутом, проте саме питання щодо участі у судовому процесі адвоката як процесуального представника впродовж останніх років є актуальним для обговорення в Україні.

Список літератури.

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № **5076-VI**. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Зуєвич Л., Вітюк Р. Представництво в судах. Огляд практики Верховного Суду. Схеми, кейси та практичні поради. Київ: «Видавничий дім «АртЕК», 2019. 200 с.
3. Закон і бізнес. 2019. № 38 (1440). 28.09–04.10. URL: https://zib.com.ua/ua/print/139390-vs_uhvaliv_rishennya_schodo_vidpovidalnosti_advokata_pislya_.html.
4. Постанова Великої Палати Верховного суду України від 05.12.2018 р., справа № П/9901/736/18, провадження № 11-989зай18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78378934>.
5. В ордері про надання правової допомоги має бути зазначена назва суду. *ЮРЛІГА. Право знати*. 2019. 04 липня. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/187402_v-order-pro-nadannya-pravovo-dopomogi-ma-buti-zaznachena-nazva-sudu---velika-palata.

УДК 342.565.2

Бзова Лаура Георгіївна
аспірант першого року навчання
кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

МОТИВАЦІЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ

Вимога мотивації судових рішень є частиною безлічі принципів, властивих верховенству закону в сучасних суспільствах. Мета цієї вимоги відповідає як правовим, так і політичним питанням, будь то елемент контролю за раціональністю здійснення правосуддя чи демократичною легітимністю судді. Таким чином, розуміння, мотивація судових рішень є як процедурним технічним інструментом, так і політико-інституційною гарантією. Ця вимога до мотивації зросла з еволюцією ролі судді. В принципі, мотивування дозволяє судді продемонструвати, що обране ним рішення покладається на раціональне застосування стандарту, виключаючи ризик свавілля.

Рішення Конституційного Суду, як правило, формально не відрізняється від інших судових рішень у межах конкретного правового порядку; особливо це стосується Франції, де вона містить ідентифікацію сторін, попередню процедуру (якщо така є), коефіцієнт співвідношення та процедуру. Специфіка рішення Конституційного Суду більшою мірою впливає із характеру спору, матеріалів, що використовуються в процесі прийняття рішень, та наслідків рішення.

В Європі обов'язок обґрунтовувати судові рішення є складовою права на справедливий судовий розгляд у значенні статей 6§1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Справді, «обсяг обов'язку мотивувати причини може змінюватись залежно від характеру судового рішення, про яке йдеться, і його необхідно проаналізувати, враховуючи провадження в цілому та з огляду на всі відповідні обставини, з урахуванням процедурних гарантій цього рішення».

Мотивація відповідає простому визначенню: «Будь-яке рішення суду має на меті спочатку висловити мотиви, що виправдовують обране рішення. Він також спрямований на те, щоб

це рішення було зрозуміле не лише заявникам, але й усім його читачам»[3].

Мотивацію слід розуміти насамперед у суворому, внутрішньому сенсі, як перегляд елементів, які підтримують міркування та дозволяють приймати рішення. Це питання впливає із судової практики, яка обґрунтовує рішення. Підвищення ролі мотивації є спільною метою. Це не буде досягнуто шляхом перекриття структурної економіки рішень Конституційного Суду, а шляхом раціоналізації та максимально об'єктивації критеріїв прийняття рішень. Цього можна досягти також, пояснивши аргументи судді, щоб вийти за рамки очевидної автоматичності, яка, здається, впливає з рішень.

Конституційний Суд Іспанії визначає що вимога викладати причини впливає із обов'язкового характеру закону та заборони свавілля[2]. Таким чином, вимога мотивування, що впливає з права на захист, повинна давати можливість суддям знати адекватну правову базу та обґрунтування рішення.

На практиці вкрай важко визначити апіорі, які умови для «доброї мотивації». Лише читаючи рішення, в кожному конкретному випадку, можна буде спостерігати за тим, що деякі можуть сприйматися як недоліки. Не існує ідеально типової мотивації як за формою, так і за змістом.

Однак можна розглянути ряд умов, необхідних для ефективної мотивації. У цьому контексті необхідно підходити до пропозиції професора Франсіско Ескьяга, яка визначає десять елементів[1], які повинні обумовлювати мотивацію рішень конституційного суду. За його словами, будь-яке рішення конституційного правосуддя повинно бути публічним і зрозумілим, щоб гарантувати соціальний контроль над цим рішенням. Ці елементи є наслідком зобов'язання оприлюднювати судові рішення.

Рішення Конституційного Суду також має бути обґрунтованим як внутрішньо, так і зовнішньо, тобто воно повинно бути представлене як логічний результат розгляду справи, що повинно бути адекватно обґрунтованим. Рішення повинено бути вичерпним, маючи на увазі, що всі питання, прийняті в процесі прийняття рішення, повинні бути правильно вмотивованими. Інші елементи, які він визначає, стосуються вимоги послідовності. Таким чином, він підтверджує, що рішення повинно бути достатнім, маючи на увазі, що суддя вказує причини, які змусили його привілеювати аргумент. Ці аргументи повинні бути сумісні

один з одним стосовно питань закону чи факту, які суддя хоче викласти.

Прогресування до більш щільної мотивації є постійною вимогою. Якщо еволюція часом здається млявою або занадто пуантилістичною, не слід забувати, що побудова судової практики Суду, де він прагне уникнути суперечностей чи раптових змін. Перш за все, це свідчить про пошук правової стабільності в довгостроковій перспективі.

Список літератури.

1. F. Ezquiaga Ganuzas, «La Motivación de las Decisiones Judiciales en el Derecho Peruano », Argumentación e Interpretación, éd. Grijey, 2011, pp. 5-7.
2. J. F. Malem Sena, «Pueden las malas personas ser buenos jueces?», in Doxa. Cuadernos de filosofía del Derecho, vol. 24, 2001, p. 382.
3. Marc Guillaume, «La motivation des décisions du Conseil constitutionnel», *AJJC*, 2012

Гритенко Оксана Анатоліївна, к.ю.н., доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ПИТАНЬ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПРОГРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Узагальнене вивчення базових, принципових положень Кримінально-виконавчого кодексу (далі КВК)[1] засвідчує певне спрямування чинного кримінально-виконавчого законодавства на те, щоб забезпечити під час виконання та відбування покарання *належні умови для досягнення основної мети кримінально-виконавчого законодавства виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними кримінальних правопорушень*. Дана мета конкретизується через певні *завдання кримінально-виконавчого законодавства, серед яких (поміж іншого) визначення гарантій дотримання та урахування як інтересів держави, так і прав та законних інтересів засудженої особи*. Важливим є те, що законодавчо закріплено принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарання та *раціонального застосування примусових заходів та стимулювання правослухняної поведінки засудженої особи (ст.ст. 1, 5 КВК)*.

Законодавець, надаючи визначення понять виправлення та ресоціалізації чітко підкреслює, що головною (досить важливою) складовою у досягненні мети та завдань кримінально-виконавчого законодавства є *елемент добровільності, власного усвідомлення засудженою особою необхідності виправлення*. Законодавець використовує такі категорії як «самокерована правослухняна поведінка», «самостійне загальноприйняте соціально-нормативне життя у суспільстві» (ст. 6 КВК) .

Під час регламентації загальних положень щодо правового статусу засудженої особи, знову ж таки, йдеться про те, що держава поважає та охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх *виправлення та ресоціалізації*. При цьому вихідним є те, що сутність та зміст правового статусу засудженої особи відтворюється у *сутності та змісті порядку та умов виконання та відбування покарання*. (ст. 7 КВК).

Самостійна, самокерована правослухняна поведінка засудженої особи під час відбування покарання, тим більш після звільнення, є можливою лише за умови, коли кримінально-виконавчі заходи впливу (як примусові, так і заохочувальні) будуть *відповідати інтересам засудженої особи, викликати у неї бажання змінюватися, готовність зазнати певних правообмежень, перетерпіти досить суворі умови відбування покарання у виді позбавлення волі задля позитивного майбутнього*. А це можливо лише у разі суттєвого розмежування за обсягом правообмежень заохочувальних та примусових заходів впливу, раціонального їх співвідношення та послідовного застосування залежно від поведінки та ступеня виправлення засудженого. Що в свою чергу передбачає чіткість визначення законодавчих положень, відсутність між ними суперечностей. Проте чинне законодавство не позбавлено таких недоліків. Для доведення цього пропонуємо звернутися до окремих положень, що регламентують порядок зміни умов утримання під час відбування покарання.

Вітчизняний та зарубіжний досвід довів доцільність змінювати умови виконання покарання під час його відбування у двох формах: шляхом зміни умов в межах однієї установи та шляхом переведення із однієї установи в іншу. Щодо зміни умов виконання покарання під час його відбування шляхом *переведення із однієї установи в іншу*. Дана форма реалізації прогресивної системи є не беззаперечною. Вчені доводять не безпідставно суперечливість та складність її реалізації з точки зору ефективності

виховного процесу та досягнення в оптимальні терміни мети виправлення та перевиховання засудженої особи. Ю.М. Ткачевський, який безпосередньо досліджував проблеми прогресивної системи виконання покарання, її співвідношення із різними видами звільнення від подальшого відбування покарання у виді позбавлення волі, доводив те, що з точки зору кримінально-виконавчої педагогіки найбільш ефективним є безперервний виховний процес, який здійснюється певним колективом вихователів однієї установи. За таких умов є можливість більш досконало вивчити засуджену особу, спостерігати динаміку змін її властивостей, попереджати прояви негативної поведінки. Вчений вважає, що зміна місця перебування впливає негативно на психічний стан, інтереси, поведінку засудженого. Тим не менш, переведення із однієї установи до іншої на підставі оцінки поведінки та ставлення особи до праці, що тягне за собою пом'якшення, або ж навпаки посилення суворості режимних вимог, на його думку, є необхідними. На справедливую думку вченого, саме такі переведення пов'язані із суттєвими змінами умов відбування покарання, що і є характерною властивістю прогресивної системи виконання покарання. [2, С. 29]

Сумлінна поведінка, яка відтворюється у певному ступені виправлення, та негативна поведінка засудженого під час відбування покарання мають бути належним чином оцінені. За чинним кримінально-виконавчим законодавством України їх належна оцінка матиме певний конкретний результат – суттєві зміни умов утримання. Так, щодо засуджених, які *встали на шлях виправлення*, каральний виховний процес має продовжуватися в більш пільгових умовах. Цікавим є те, що за кримінально-виконавчим законодавством України той факт, що засуджений став на шлях виправлення є матеріальною підставою, яка у сукупності із формальною (відбуття певного строку призначеного судом покарання) тягне за собою зміну порядку виконання та відбування покарання в трьох випадках: під час зміни умов утримання шляхом переведення в дільницю з більш пільговими умовами утримання в межах однієї установи; під час зміни умов утримання шляхом переведення до іншої установи (ст.ст. 100, 101 КВК); у разі заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покарання (ст. 130 КВК). [1, С. 43-44, 62].

Аналіз чинного законодавства в цій частині надає підстави визначитися із доцільністю більш конкретного дослідження змісту, сутності та співвідношення цих форм зміни умов утримання

засуджених на краще. Як у співвідношенні між собою, так і у співвідношенні до прогресивної системи виконання та відбування покарання. Не досконалим та не чітким є визначення системи видів заохочення, які є досить важливою складовою прогресивної системи виконання покарання. Адже, не зважаючи на тотожність матеріальних підстав та цілей, заради яких вони застосовуються, законодавець називає *ці види зміни умов утримання досить порізному*. Перші два: зміна умов відбування покарання в межах однієї колонії та зміна умов шляхом переведення до колонії іншого виду у ст. 100 КВК узагальнюються під поняттям «зміна умов тримання засуджених до позбавлення волі». В той час як заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням вже визначається під поняттям «заходи заохочення, які застосовуються до осіб, позбавлених волі» (ч. 2 ст. 130 КВК). Проте порядок застосування перших двох видів зміни умов утримання також свідчить про їх заохочувальний характер.

Доцільність подальшого суттєвого реформування кримінально-виконавчого законодавства України обумовлюється багатьма чинниками: відсутністю чіткої структурної законодавчої складової, яка б містила спеціальні положення щодо реалізації прогресивної системи виконання покарання; необхідністю чіткого визначення підстав та умов реалізації двох головних форм зміни умов утримання засуджених залежно від їх поведінки – в межах однієї установи, та шляхом переведення до іншої установи; не чіткістю та суперечливістю положень, які визначають первинний, базовий правовий стан засудженої особи – як основи для подальшої зміни умов тримання засуджених; визначення критеріїв розмежування між колонією мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницею соціальної реабілітації щодо підстав застосування, категоріями засуджених та правовим статусом; уточнення переліку заходів заохочення, заходів стимулювання, заходів посиленого примусового впливу з точки зору їх сутності та співвідношення із прогресивною системою виконання покарання; досить низьким стимулюючим змістом за обсягом пільг такого заходу як переведення на поліпшенні умови утримання осіб, які перебувають у дільниці ре соціалізації тощо.

Список літератури.

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. на 03 вересня 2015 р.: (Офіц. текст) – К.: Алерта, 2015. – 82 с.

2. Ткачевский Ю.М. Замена одного наказания другим в процессе его исполнения // Вестник Московского университета. Сер. 11. Право. 2006. №2. – С.20 – 34.

УДК 349.225.4

Кузніченко Оксана Валеріївна, к.ю.н., доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ
Усата Галина Олексіївна
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ МОБІНГУ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

В трудових відносинах набуває поширення проблема мобінгу, що обумовлено розвитком бізнесу, в тому числі великих корпорацій та компаній, де наявне підпорядкування між працівником та роботодавцем, яке часто проявляється не лише в суто ділових стосунках, а й в психологічному тискові.

Вперше явище мобінгу в трудових відносинах було докладно описане Х. Лейманом у «The National of Occupational Safety and Health» звіті щодо результатів дослідження, проведеного впродовж 1982-1983 рр. у Швеції. Він зазначав, що застосовує поняття «мобінг» для виокремлення різновиду психологічних міжособистісних відносин, які складаються на робочому місці між працівником і роботодавцем щодо реалізації службових обов'язків, які проявляються в недоброзичливому ставленні до працівника його колег або керівників [1].

Міжнародна організація праці поставила «мобінг» на одному рівні із вбивством і зґвалтуванням, що підкреслює руйнівні та негативні наслідки для людини. Це явище характерне як для державних установ, так і для приватних фірм. На робочому місці від нього страждають чоловіки і жінки, досвідчені професіонали і молоді працівники. Мобінг шкодить не лише визначеній жертві, а й фірмі тому, що гальмує робочий процес.

Існує протиріччя між гостротою проблеми насильства на робочому місці, її психотравмуючими наслідками і відсутністю розробленої програми допомоги в організації людям, до яких насильство застосовується, а інколи і усвідомлення факту застосування насильства.

Слід зазначити, що виділяються три види мобінгу залежно від форми «травлі»: відкритий – коли суб'єкт мобінгу провокує відкрито конфлікт з жертвою, а потім до нього приєднуються інші члени трудового колективу; прихований – коли жертву виживають із роботи при вдаваному зовнішньому загальному благополуччі, але насправді, за спиною жертви місяцями та роками плетуться інтриги, розпускаються плітки, подавляється її ініціатива, не доручаються важливі завдання та інше [3].

Причинами мобінгу можуть бути надзвичайно різними: - відсутність особистої культури та професійних навиків; - неправильна система організації роботи персоналу; - негативні переконання і стереотипи поведінки; - переконаність у необхідності абсолютного підпорядкування працівника волі працедавця; - амбіційні та активні працівники часто потрапляють під мобінг з боку менш успішних колег та керівництва; - наявність чітко встановлених ієрархічних відносин всередині колективу.

У багатьох зарубіжних країнах захист від мобінгу здійснюється шляхом гарантування та забезпечення права на справедливі та безпечні умови праці. У Франції було прийнято спеціальний Закон «Про захист працівників від морального переслідування на робочому місці». Підписання антимобінгових угод є поширеним у Німеччині. До цього ж, відповідальність за мобінгові дії передбачено у трудовому договорі, тому роботодавець виплачує постраждалому значне матеріальне відшкодування. Важлива роль відводиться діяльності профспілок. У Швеції, окрім законодавчих актів, значного розповсюдження набула соціальна реклама. Кодекс праці Республіки Польща зобов'язує роботодавця протидіяти мобінгу як негативному явищу в службово-трудових відносинах [4].

У Верховній Раді України зареєстрували проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу» №10118 від 01.03.2019. Законопроект покликаний привести норми українського законодавства у відповідність до європейського та забезпечити захист від дискримінації й психологічного тиску в трудовому колективі.

Законопроектом пропонується визначити мобінг, як діяння учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, фізичному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також

осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами або такою особою стосовно інших учасників трудових відносин з метою приниження їх людської гідності за певними ознаками, створення стосовно них напруженої, ворожої, образливої атмосфери та примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи [2].

Передбачено внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України та законів України «Про колективні договори і угоди», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», в яких визначаються зміст поняття «мобінг», його ознаки, заходи щодо його протидії, а також запроваджується адміністративна відповідальність за такі дії. Реалізація положень законопроекту не потребує видатків із Державного бюджету України. Прийняття проекту акта сприятиме забезпеченню захисту учасників трудових відносин від різних форм мобінгу.

У березні 2019 року Генеральний департамент з питань управління персоналом на державній службі НАДС звернувся до спільноти державних службовців з проханням взяти участь в опитуванні, що мало на меті підтвердити або ж спростувати наявність мобінгу на державній службі. Опитування проведено методом анкетування, при обробці результатів опитування використано метод кореляційного аналізу (коефіцієнт кореляції Пірсона). Визначення кореляційних зв'язків здійснено за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS Statistic [6].

Рис. 1. Форми прояву мобінгу

Слід зазначити, що результати дослідження демонструють, що прояви мобінгу у формі: необґрунтованої критики, вербальної

агресії, поширення чуток, відсутність визнання – найчастіше провокують державних службовців до звільнення. Окрім того, деякі респонденти зазначили про такі прояви мобінгу, як цькування перед усім колективом, фізичне переслідування в робочий та позаробочий час, погрози звільнити за те, що перебуваєш на лікарняному з дитиною, заборона пити каву та чай, заборона спілкування з колегами. Чим менше застосовується мобінг, тим вищий шанс, що працівник продовжить працювати.

Б. Мешкустат відзначає, що у двох третин тероризованих працівників знижується мотивація праці, у половини з'являється блокада креативного мислення, більше 50 % пропускають роботу унаслідок різних захворювань; у результаті третина працівників міняють роботу в межах свого підприємства, 20 % звільняються самі, 15 % знижують на посаді, 15 % звільняють [5].

В той же час, Головне науково-експертне управління погоджується з необхідністю законодавчого врегулювання захисту працівників від мобінгу на робочому місці. Вирішення цієї проблеми можливе, через створення комфортної психологічної атмосфери та ефективного захисту честі та гідності кожного працівника та передбачити наведені нижче положення за аналогією:

– потребують редакційного коригування зміни, які пропонується внести до статті 13 КЗпП України та до статей 7 та 8 Закону України «Про колективні договори і угоди», оскільки зміст запропонованого формулювання «заходи, спрямовані на запобігання та протидію мобінгу (цькування) на підприємствах, установах, організаціях та здійснення контролю за його виконанням» спотворює дійсне спрямування проекту (контроль за заходами протидії мобінгу, а не за виконанням мобінгу); – підвищити роль профспілок у боротьбі з мобінгом. Зокрема потрібно доповнити ст. 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» в частині конкретизації моніторингу, який доцільно здійснювати шляхом проведення відкритих або анонімних опитувань, створення гарячої лінії, на яку жертва мобінгу може безкоштовно зателефонувати і сповістити про проблему; – створити комплексні довгострокові державні програми щодо визначення форм, методів і напрямів протидії мобінгу в трудовому колективі (із залученням юристів, фахівців у галузі менеджменту, психології тощо); – слід звернути увагу щодо законодавчого закріплення принципу індивідуалізації права на трудову честь і ділову репутацію, оскільки це право має

розглядатися не лише з точки зору його охорони, але й як право вимоги від інших не принижувати трудову гідність працівника; – важливим для запобігання мобінгу є спрощення порядку звільнення працівника з ініціативи роботодавця, що усуне загрозу застосування психологічного тиску на працівника як примусу для його звільнення за власним бажанням; – доцільно буде запровадити на телебачення соціальну рекламу, яка б інформаційно доносила людям визначену проблему, що зменшило б випадки замовчування мобінгових дій; – існує зарубіжна практика ведення щоденника мобінгу. Застосування такого досвіду визнання його доказом в Україні, дещо спростило б процедуру доказування; – розробка програми, яка б забезпечувала «входження» нового працівника в трудовий колектив. В даній програмі може бути визначено розклад заходів по «тім-білдингу» виконання певних робіт у команді, зустрічі в неформальній обстановці.

Вважаємо, що можливість довести факт психологічного насильства залишається вкрай важким. У свою чергу, економічна нестабільність, обмеженість на робочому ринку відлякує людей від реальних дій і скарг. Тому підприємствам не варто нехтувати професійною допомогою фахівців юридичної галузі, адже саме вони здатні розробити стратегію, яка допоможе запобігти мобінгу або врегулювати вже існуючий конфлікт. Проведення внутрішнього розслідування в компанії, виявлення найбільш болісних місць у комунікаціях та виправлення системних помилок здатні покращити показники успішності, адже в даному випадку необхідний комплексний підхід.

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку про те, що законодавче закріплення обов'язку роботодавця протидіяти мобінгу та встановлення відповідальності за такі дії стане прямим втіленням принципу гуманізму у національне трудове законодавство. Мобінг є дуже складним і небезпечним явищем у трудових відносинах. Зазвичай саме цей вид психологічного впливу є найбільш небезпечним, оскільки спричиняє собою ряд наслідків, які негативно впливають на людину, до якої використовується це явище. Аби недопустити розвиток і подальше поширення мобінгу, важливим є запровадження інструментів його регулювання на законодавчому рівні. Наразі ж в Україні тільки розпочинається процес запровадження механізмів протидії психологічному тиску на робочому місці, і його подальший розвиток саме в нормативно-правових рамках об'єктивно сприятиме захисту як найманих працівників, так і роботодавців,

підтриманню здорового соціально-психологічного клімату в колективах та ефективній діяльності підприємств в цілому.

Список літератури.

1. Чередніченко Н. Мобінг і булінг у трудовому процесі. Право і безпека. 2012. № 5. С. 283–286.
2. Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу” №10118 від 01.03.2019. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65602
3. Шамшиева А.В., Юричка Ю.И. Моббинг как форма проявления межличностного конфликта в организации: // Психолого-педагогические проблемы личности и общества. Днепропетровск. 2014. С.112-114.
4. Гаращенко Л. Правове регулювання заборони мобінгу в законодавстві зарубіжних країн. Юридичний вісник. 2016. № 3. С. 95–98.
5. Качмар О. Мобінг як різновид психологічного насильства у трудовому колективі. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2016. Вип. 14. С.58–61.
6. Цькування на державній службі [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/april/issue-4/article-43838.html>
Рис.1 Прояви мобінгу, з якими стикалися державні службовці.

УДК 342.95

Скочиляс-Павлів Ольга Василівна, к.ю.н.

Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА В УКРАЇНІ: НЕОБХІДНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Прийняття у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) ознаменувало початок судового захисту прав, свобод та інтересів громадян від порушень з боку суб’єктів владних повноважень в окремому виді судочинства. Разом з тим закону, який би врегульовував процедуру прийняття рішень публічною адміністрацією та вирішення публічно-правових

спорів у позасудовий спосіб немає досі. Відсутність такого спеціального закону стало причиною закріплення у ст. 2 КАС України критеріїв, яким повинне відповідати рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень. В процесі розгляду справи адміністративні суди повинні перевіряти чи рішення, дія або бездіяльність суб'єктів владних повноважень прийняті (вчинені): на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасно, тобто протягом розумного строку [1].

Зазвичай в Україні нормативне регулювання прийняття рішень, вчинення дій відбувається на рівні підзаконних нормативних актів, які є численними та встановлюють різні вимоги до адміністративних процедур. Така ситуація для України породжує ряд негативних моментів, в тому числі на міжнародній арені. Практично в усіх європейських державах прийняті закони, які успішно регулюють адміністративну процедуру. Наприклад, у Польщі відповідний закон прийнятий ще у 1980 році, в Італії – у 1990 році, в Естонії та Латвії – у 2001 році, в Болгарії – у 2005 році (нова редакція). В Україні ж процес прийняття законодавчого акту розпочався ще у 1999 році з розробки Міністерством юстиції Адміністративно-процедурного кодексу і триває по сьогоднішній день. Останній – п'ятий законопроект під назвою Закон України «Про адміністративну процедуру» був поданий у Верховну Раду України 28.12.2018 року, проте 29.08.2019 року був відкликаний через дострокові вибори Верховної Ради України.

Дискусії, що точаться у наукових колах навколо закону про адміністративну процедуру стосуються декількох моментів. По-перше, щодо назви нормативно-правового акту. Серед вчених та практиків обговорюються два основні варіанти – Кодекс адміністративної процедури або Адміністративно-процедурний кодекс та Закон України «Про адміністративну процедуру». Як

зазначалося вище, останній законопроект, який був поданий у Верховну Раду України називався Закон України «Про адміністративну процедуру». Вважаємо, що нормативно-правовий акт такого об'єму та масштабу доцільніше назвати кодекс. Навіть з точки зору пересічного громадянина це підкреслює важливість такого акту та приверне увагу значно більшої кількості громадян до сфери його правового регулювання.

Друге дискусійне питання стосується сфери поширення закону. Окремі дослідники вважають, що один закон не можливо поширити на всі сфери суспільного життя, де беруть участь органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Проте, варто зауважити, що мета такого закону встановити загальні, тобто універсальні вимоги до порядку прийняття рішень та їх оскарження у позасудовому порядку. Закон являє собою рамковий документ і в спеціальному законодавстві можуть міститися особливості тих чи інших адміністративних процедур.

Чимало побоювань пов'язані із тим, що адміністративна процедура буде нагадувати судовий процес, що потребуватиме багато часу для її вирішення. Дійсно, адміністративне провадження передбачає певні етапи розгляду та вирішення справи, але варто зазначити, що закон чітко встановлює строк вирішення справи в адміністративному органі. Більше того, потреба у такому етапі адміністративного провадження як слухання у справі виникатиме лише в окремих випадках, які чітко передбачені законодавством і стосується незначного кола випадків.

В. Тимошук, один із розробників законодавства про адміністративну процедуру, зазначає, що існує кілька причин, чому в Україні досі не ухвалено закону про адміністративну процедуру. Перша – нерозуміння з боку більшості українських політиків, службовців та науковців сутності загальної адміністративної процедури та значимості для держави і суспільства. Друга причина – брак наступництва влади в Україні, тобто кожного разу після зміни влади в Україні починається процес підготовки законопроекту якщо не з самого початку, то одного з перших кроків [2].

Таким чином, необхідність врегулювання адміністративної процедури в Україні є одним із першочергових завдань. Досягнути належної якості у «спілкуванні» громадян із публічною адміністрацією можливо лише за наявності нормативно-правового акту, який містить чіткі та зрозумілі правила поведінки для двох сторін адміністративної процедури.

Список літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Адміністративна процедура – на часі. Наступний крок за урядом. ЦППР. URL: <https://www.pravo.org.ua/ua/news/20874101-administrativn-protsedura--na-chasi.-nastupniy-krok-za-uryadom>.

УДК 342.9

Чистоклетов Леонтій Григорович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та інформаційного права

Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»,

Хитра Олександра Леонтіївна
доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ,

Стародубцева Тетяна Леонтіївна,
кандидат юридичних наук,
інспектор Головного управління
Національної поліції у Львівській області,
ст. лейтенант поліції

ПРОБЛЕМАТИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПЕРЕКОНАННЯ
В УКРАЇНІ

Сьогодні, не зважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених змісту поняття адміністративного переконання, його трактування ще недостатньо отримало свого повного осмислення та розуміння і це, безумовно, на нашу думку, пов'язано з необґрунтовною розробленістю питання про його ознаки. Звертаючись до з'ясування цього питання, яке було здійснене І. Д. Фіалковською як першої серйозної спроби в пострадянській юридичній літературі з укладення їх переліку, адміністративне переконання має такі ознаки.

1. Адміністративне переконання використовується постійно, систематично. Його потребують навіть особи, які свідомо

додержуються вимог правових норм, оскільки виникають нові норми й правила, скасовуються й змінюються ті, що були чинними раніше.

2. Засоби адміністративного переконання адресовані невизначеному колу осіб. Воно не пов'язане з індивідуальним впливом.

3. Фактична підстава адміністративного переконання відсутня, хоча й можна вести мову про його деякі умовні підстави.

4. Мета адміністративного переконання полягає в тому, щоб домогтися майбутньої правомірної поведінки, яка схвалюється державою, є, з її погляду, корисною. Треба враховувати, що в суспільстві існують різновиди поведінки, які не є правопорушеннями, але й не схвалюються державою, наприклад надмірне споживання алкоголю, і в цих випадках потрібно пояснити громадянам необхідність добровільно відмовитися від такої поведінки. Також переконання використовується для мотивування правомірної поведінки, яка є корисною з точки зору держави, наприклад для спонукання служити в армії за контрактом.

5. Адміністративне переконання використовує різноманітні засоби інформування.

6. Адміністративне переконання здійснюється від імені суб'єкта державного управління. Його здійснюють органи державного управління з метою дотримання норм і правил у відповідній сфері, підвідомчій державі.

7. Переконання розглядається як основний метод впливу [1, с. 262–263].

Разом з тим, з наведеного переліку слід зазначити таке.

По-перше, не можна погодитися із другою ознакою щодо того, що переконання не пов'язане з індивідуальним впливом. Адже як доказує практика функціонування органів виконавчої влади, особливо це торкається сфери органів внутрішніх справ, їх діяльність характеризується широкою *системою* заходів, спрямованих на використання індивідуальних профілактичних бесід з особами, схильними до правопорушень з метою їх протидії шляхом виявлення та усунення її детермінант.

Сьогодні, сфера поліції потребує нагальної розробки питань удосконалення організації здійснення превентивної діяльності дільничних офіцерів (далі – ДОП), які відповідно до наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» провадять свою діяльність на принципах верховенства права, дотримання прав і

свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства. Як зазначається в Інструкції, превентивна (профілактична) робота ДОП є діяльністю, яка передбачена законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування. Варто також відзначити основні напрями роботи ДОП, як:

1) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення;

2) ужиття заходів щодо усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

3) ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали від торгівлі людьми тощо [2].

По-друге, потрібно заперечити й проти твердження, що фактична підстава адміністративного переконання відсутня. У статті 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначається, що «при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням» [3]. Тобто, згідно із Кодексом України про адміністративні правопорушення, застосування такого інструмента адміністративно-правового впливу, як усне зауваження, пов'язане з конкретною фактичною підставою.

Отож, зі статті 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення випливає, що фактична підстава адміністративного переконання не завжди відсутня.

По-третє, у розглядуваному переліку немає вказівки на зміст заходів адміністративного переконання. Тому п. 5 цього переліку варто переформулювати в такий спосіб: адміністративне переконання здійснюється шляхом застосування правовиховних й роз'яснювальних заходів та різноманітних засобів поширення

інформації.

По-четверте, як нами було раніше зазначено, адміністративне переконання може бути застосоване не лише органами державного управління, але й органами місцевого самоврядування. Таким чином, слід вказати, що воно притаманне до всіх суб'єктів адміністративного права, що мають владно-публічні повноваження. Так, згідно зі статтею 10 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 року № 1835-III, громадські формування з охорони громадського порядку й державного кордону мають право взаємодіяти з іншими органами громадської самодіяльності, що беруть участь у заходах, спрямованих на ведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до вчинення адміністративних правопорушень і злочинів, а стаття 13 цього закону надає членам названих формувань право вести роботу серед населення щодо роз'яснення чинного законодавства про державний кордон України, систему режимних заходів у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі [4].

Отже, сучасний стан розвитку науки адміністративного права вимагає нового переосмислення сутності, значення та тактики застосування адміністративного переконання в практиці діяльності органів виконавчої влади, з метою вироблення свідомого і добровільного використання правових розпоряджень.

Список літератури.

1. Фиалковская И.Д. Сущность административного убеждения как метода государственного управления // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2012. № 1 (1). С. 259–264. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-administrativnogo-ubezhdeniya-kak-metoda-gosudarstvennogo-upravleniya> (дата звернення: 10.01.2020).

2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17> (дата звернення: 11.01.2020).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : ред. від 01.05.2019, підстава – 2584-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 11.01.2020).

4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 черв. 2000 р.

№ 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14> (дата звернення: 12.01.2020).

УДК 342.733 (477)

Яремчук Світлана Володимирівна, к.і.н., доцент,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Яремчук Віталій Дмитрович, к.і.н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Відправною точкою для з'ясування особливостей правовідносин, які складаються сьогодні у сфері освіти, має стати вивчення їх об'єкта як необхідного структурного елементу, що характеризується певними ознаками.

Об'єктом правовідносин виступає те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, заради чого вони вступають у ці правовідносини. Об'єкт освітніх правовідносин встановлюється у відповідності з визначенням освіти. В Законі України «Про освіту» зазначається: «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [1]. У ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» освіта трактується як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [2].

На загал в чинному законодавстві України освіта визначається як результат для особистості, цілеспрямований процес, комплекс педагогічних та організаційно-управлінських

заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури.

Отже, об'єктом ідеальної конструкції освітніх правовідносин є системні знання, вміння та навички, а також ключові компетентності, набуті здобувачами певного рівня освіти у процесі навчання та виховання відповідно до державного освітнього стандарту та які засвідчуються документом про відповідну освіту. Як об'єкт, вони можуть виступати перш за все в умовах, характерних для освітніх правовідносин, що виникають між освітньою установою та здобувачами освіти в процесі їх навчання і виховання [3, с. 25–26].

На думку українських вчених, підвищення ролі освіти в сучасному інформаційному суспільстві, ускладнення і розширення його завдань зумовили розширення змісту об'єкта освітніх відносин, який в суспільних умовах, що змінилися, став включати не тільки традиційні знання, уміння і навички, але також і ключові компетенції, необхідні людині для нормальної соціалізації в сучасному суспільстві [4, с. 20].

Особливістю сучасного об'єкта освітніх правовідносин є особистісно орієнтована освіта, продиктована необхідністю її диференціації відповідно до природного прагнення людини особистого пізнання та перетворення дійсності. Проте це не означає ігнорування її суспільно-державної значущості, а вимагає обов'язкового дотримання державних стандартів освіти. Тому зміст та параметри об'єкта не можуть визначатися за домовленістю учасників освітніх правовідносин.

Зміст знань, які повинна засвоїти особа, яка навчається, система навичок і умінь міститься в освітній програмі відповідного рівня і напряму. Саме вона дозволяє визначити параметри тієї сукупності нематеріальних благ, з приводу яких виникають конкретні освітні правовідносини і відповідно той напрям, в якому буде здійснюватись правова діяльність його учасників. Факт такої відповідності визначається в ході підсумкової атестації особи, яка навчається і посвідчується встановленим документом про освіту. У кінцевому результаті особа, яка отримала освіту, повинна успішно пройти соціалізацію – процес формування особистості в певних соціальних умовах, засвоєння соціального досвіду, під час якого людина перетворює його на власні цінності, вибірково вводить у

свою систему поведінки норми та шаблони, узвичаєні в певній групі та суспільстві [5, с. 377].

У сучасних умовах освіта повинна забезпечувати і необхідний рівень виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Варто наголосити, що не всі знання можуть бути об'єктом освітніх правовідносин. Не є такими знання, набуті з досвідом і в результаті самоосвіти; набуті в результаті наукових досліджень, оскільки останні є об'єктом іншої сфери соціального буття – науки; навички, знання та вміння, набуті особою в сім'ї, оскільки вони регулюються моральними нормами, звичаями, традиціями, іншими соціальними нормами, а не правом. Освітні правовідносини не можуть виникнути з приводу й інших об'єктів, не пов'язаних із оволодінням знаннями, вміннями та навичками, визначеними стандартами освіти [6, с. 17].

Освіта як сукупність нематеріальних духовних благ представляє інтерес для учасників освітніх правовідносин як освітній результат, реально досягнутий особою, яка навчається, в процесі засвоєння конкретної освітньої програми. Тобто, в процесі розвитку освітніх правовідносин його об'єкт фактично переходить (трансформується) з однієї форми в іншу – із запланованої (ідеальної) в конкретну (реальну). *Інтерес обох сторін може бути задоволений лише за умови активної, цілеспрямованої участі особи, яка навчається.*

Ще одна особливість об'єкта освітніх правовідносин полягає в тому, що він не відчужується зобов'язаною стороною (педагогом) *на користь правомочної сторони (здобувачем освіти), а трансформується – фактично створюється в новій якості, стає надбанням правомочної сторони завдяки спільним зусиллям і в процесі взаємодії всіх учасників правовідносин.*

Отже, потенційним об'єктом освітніх правовідносин у найзагальнішому вигляді є освіта – сукупність нематеріальних духовних благ, на оволодіння якими спрямований законний інтерес суб'єктів права на освіту. Відповідно до сучасної освітньої парадигми вона включає не тільки традиційну сукупність знань, умінь та навичок, але й ключові компетенції, від яких залежить здатність людини до саморозвитку, самовизначення, соціалізації та

ефективної діяльності в сучасному суспільстві, а також вихованість.

Список літератури.

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2017, №38-39, ст. 380. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556 – VII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2014, № 37–38, ст. 2004 зі змінами. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Сырых В. М. Введение в теорию образовательного права. Москва : Готика, 2002. 340 с.
4. Освітнє право: конспект лекцій / [авт. кол.: В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. Нар. укр. акад.; Міжнар. фонд «Відродження». Харків : Вид-во НУА, 2011. 144 с.
5. Ортинський В. Педагогіка вищої школи: підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2017. 500 с.
6. Мельничук О. Поняття та особливості освітніх правовідносин. *Юридична Україна*. 2010. № 11. С. 15–19.

PEDAGOGICAL SCIENCES

ШвайРоксоляна Іванівна, д.пед. наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»
Захар'яш Олександр Сергійович, к.ф-м. наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
Пилипів Олена Ігорівна, студент
Національний університет «Львівська політехніка»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

В даному повідомленні ми представляємо один із апробованих нами прийомів підсилення мотивації учнів та студентів перших курсів до поглибленого вивчення фізики- «метод наукового кафе».

За попередньою домовленістю з менеджерами кафе була сформована група з 20 сімей, в яку входили старшокласники , студенти молодших курсів закладів вищої освіти та (обов'язково) їх батьки. Ми анонсували програму зустрічі:

- «нанолеція» за чашкою кави¹;
- майстер-клас: створення джерела електричного струму з предметів побутового призначення ;
- обговорення « нанолекції» та затвердження теми наступної зустрічі.

Короткий опис майстер-класу

Перед учасниками «наукового сніданку» були викладені:

- паяльник з припоєм та флюсом;
- відрізки мідних провідників у хлорвініловій ізоляції;
- прямокутні пластинки з міді та цинку;
- яблуко;
- столовий ніж;
- світлодіод.

З даного набору необхідно було виготовити джерело електричного струму для живлення світлодіоду.

Коротке обговорення послідовності запланованого експерименту, під час якого уточнюється завдання.

Далі професор-модератор² виконує усі необхідні дії, детально коментуючи кожен крок, і запалює світлодіод.

На цьому етапі зацікавленість і концентрація уваги учасників зустрічі зростає і модератор спрямовує спілкування у русло обговорення експерименту, аналізу важливості і значимості навчання предмету фізики як мистецтва [1-4].

При обговоренні щойно здійсненого експериментального дослідження нам вдається здійснити наголос на міжпредметних зв'язках фізики з хімією, електротехнікою, електродинамікою, нанофізикою [5,6,7].

Кращий контакт лектора з аудиторією вдається встановити після вручення кожному учаснику майстер-класу у подарунок набір матеріалів, з яких він може відтворити вдома чи в товаристві однолітків щойно здійснений експеримент.

Зазвичай, у цій фазі зустрічі ми користуємося з нагоди здійснити поглиблений аналіз ряду напруг металів та подати елементи теорії розрахунку електрорушійної сили (E) гальванічних елементів. При стабільно високому рівні зацікавленості та активності аудиторії, ми пропонуємо ще таке завдання: розрахувати за стандартною формулою для е.р.с. значення E для мідно-цинкового елемента та порівняти з експериментально вимірюваною величиною, пояснити причини розбіжності.

Відомо, що теоретично розраховане значення E для мідно-цинкового гальванічного елемента становить 1,1 В.

Розрахунок здійснюється за формулою

$$E = \varphi_1^0 - \varphi_2^0 + \frac{0,059}{n} \lg \frac{\alpha_1}{\alpha_2},$$

де, φ_1^0 – стандартний потенціал Cu;

φ_2^0 – стандартний потенціал Zn;

α_1, α_2 – активності катіонів;

n – валентність [6].

При експериментальному вимірюванні величини E вона виявляється рівною $\approx 0,9$ В.

Таким чином, нам вдається здійснити перехід від навчального експерименту до наукового дослідження. Наступний етап зустрічі – обмін враженнями та з'ясування запитів та настроїв учасників щодо змісту наступного майстер-класу.

Процес взаємодії з аудиторією ми вважаємо успішним, якщо з ініціативи учасників нам вдається перейти до аналізу

проблем штучного інтелекту, відповідальності вченого за результати своїх наукових досліджень та застосування інформаційно-комп'ютерних технологій в освіті.

¹ «Нанолесія» триває до трьох хвилин.

² За встановленою традицією модератор обов'язково одягнений у середньовічну мантию.

Про роль батьків

За нашим задумом, бажаною є присутність батьків при проведенні заходу. Досвід нашої роботи свідчить, що при застосуванні вдалих педагогічних підходів під час проведення заходу, батьки стають активними союзниками професора університету – промоутера культу знань, науки та високих духовних цінностей.

Крім цього, думка, яку ми хотіли донести до аудиторії, продовжує свою пролонговану дію при обговоренні вражень від проведеного заходу в домашній атмосфері.

Аналіз відгуків про заходи, проведені за нашими технологіями, підтверджують правильність обраних методик та ефективність їх культурно-просвітницького впливу.

Список літератури.

1. Мельник В. П. Філософія. Наука. Техніка: Методолого-світоглядний аналіз/- Львів: 2010. -592с.
2. Образованный ученый/Пер. с англ. А.В. Митрофанова.- М.: Наука, 1979.- 160с.
3. Капица С.П. Эксперимент. Теория. Практика. – М.: Наука, 1981
4. І. Лопатинський, О. Захар'яш. Фізика повинна вчити мислити. –Актуальні проблеми викладання та навчання фізики у вищих освітніх закладах. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції. (Львів, 7-9 жовтня, 2002р.) – Львів: Ліга-Прес, 2002.-с.209-213.
5. Капица С.А. Синергетика и прогнозы будущего.-3-изд.- М.:Эдиториал УРСС, 2003.
6. Ваврисевич Я.С., Параняк Р.П., Мотько Н.Р. Загальна хімія: Навч. посібник/ За ред. Я.С. Ваврисевич.- Львів: Вид – во ЛНАВМ ім. С.З. Гжицького, 2004.-314с.
7. Юнгер Ф.Г. Совершенство техники. Машина и собственность. –СПБ.: Изд-во «Владимир Даль», 2002.

Бабух Надія Василівна, викладач
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

ГРОМАДЯНСЬКЕ ТА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ БДМУ

Динамічність розвитку сучасного суспільства вимагають розв'язання певних педагогічних проблем, зокрема, громадянського та патріотичного виховання.

Відповідно до положення Закону України «Про освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4], Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [3] виняткового значення набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити різнобічний розвиток, соціальну активність і цілісність особистості, здатної до самостійного мислення, суспільної діяльності, успадкування духовних надбань українського народу, патріота. Це вимагає вмілого, цілеспрямованого та систематичного використання педагогічних форм та методів на заняттях. Особливе значення в цьому напрямку належить заняттям української літератури.

Основи національного виховання закладено українськими філософами та громадськими діячами – Г. Сковородою, М. Драгомановим, М. Грушевським. Значний внесок у висвітлення проблеми розвитку патріотизму, національної свідомості особистості зробили роботи І. Беха, Н. Косарева, І. Підласого, М. Рагозіна, Г. Сороки, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та інших. Способи реалізації принципів національного виховання в практичній діяльності педагогів розглянуто в дослідженнях І. Беха, Л. Кацинської, М. Красовицького, А. Розенберга й інших. Проблеми формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівської та студентської молоді в процесі освіти досліджують О. Вишневський, О. Гречаник, В. Іванчук, О. Попова, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та інші. Питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національного виховання розробляють О. Кузьменко, Т. Рабченко, Л. Кацинська, О. Киричук, М. Красовицький та інші. Разом із тим можна констатувати недостатню розробленість проблеми щодо

використання педагогічних методів та форм на заняттях української літератури у ВНЗ I-II р.а.

Метою дослідження є звернення уваги на проблеми, методи, форми та засоби, що сприятимуть розвитку становлення студента-патріота та громадянина своєї держави.

Методи дослідження: аналітичний, структурний, описовий.

Науковий підхід до процесу формування особистості громадянина України передбачає цілий комплекс організаційних, дидактичних, методичних, психологічних, виховних заходів, що здійснюються в аудиторний та позааудиторний час. Досягнення цієї мети вимагає використання найрізноманітніших технологій, методів та засобів навчання.

На першому курсі студенти вивчають системний курс літератури за хронологічним і мистецько-стильовим принципами. Тому громадянське та патріотичне виховання на заняттях літератури доцільно здійснювати на основі проблемного вивчення художніх текстів, де є активна чи пасивна позиція героїв у ставленні до проблем національного відродження, а домінантою – настанови до національного відродження. Якісна зміна у викладанні української літератури сприятиме становленню і розвитку насамперед національно свідомої особистості, бо в почуттях і характерах студентства домінуватиме не космополітизм, а український патріотизм, бажання жити і працювати задля розквіту Української держави. Для цього на заняттях слід звертати увагу на провідні проблеми у вивченні творчості українських письменників.

Збереження національних культурних цінностей (образи рідного слова – О.Олесь «О слово рідне...», червоної калини – В.Стус «Ярій, душе», духовності – О.Гончар «Собор»).

Національно-мовна проблема (проблемне дослідження за твором М.Куліша «Мина Мазайло» походження української мови, цитатна характеристика образів Мина Мазайла, його дружини і дочки, тьоті Моті; аналіз мови персонажів).

Проблема моралі (розкрити питання зради, злочину і кари з точки зору права і моралі за Л.Костенко «Маруся Чурай»).

Проблема розвитку ідейного на протизвагу формальному патріотизму та громадянської позиції (аналіз життєвого шляху історико-біографічним методом – життєпис М.Старицького, О.Теліги, О.Ольжича; психологічний аналіз образів Володьки Лободи – О.Гончар «Собор», Михайла Ляшенка – М.Старицький «Не судилось»).

Проблема історичної правди (У.Самчук «Марія», В.Барка «Жовтий князь»).

Проблема формування української національної ментальності під дією історичних факторів (І.Багряний «Тигролови», О.Довженка «Україна в огні», Ю.Яновський «Вершники» (новела «Подвійне коло»).

Щоб художня література посіла належне місце у формуванні складників вихованості патріотичних почуттів у молоді, на заняттях української літератури необхідно моделювати ситуації, які сприятимуть розумінню ними суспільно-політичних явищ, змальованих автором у творі, проводити аналогії із сучасністю; через мистецтво слова пробуджувати національну свідомість.

Для довершеного осягнення літературної спадщини доцільним є використання активного навчання, яке можна зреалізувати через застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні, проблемно-пошукового методу (Які способи захисту прав та свобод людини і громадянина застосовувались в українських землях наприкінці ХІХ століття? Чи можна назвати судових чиновників та представників влади оборонцями права? Що керує їхніми рішеннями? (І.Франко «Перехресні стежки»)), використання проектної технології тощо. Для цієї ж мети продуктивною є технологія організації групової навчальної діяльності (проблемний семінар «Компроміс із совістю – шлях до зради» за Л.Костенко «Маруся Чурай»).

Теоретичне значення статті полягає в науково-методичному осмисленні механізму формування патріотичної вихованості під час вивчення творів української літератури.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що запропоновані педагогічні проблеми та методи з питань патріотичного виховання у процесі вивчення української літератури у ВНЗ І-ІІ р.а. сприятиме громадянському становленню студентів, формуванню їх світогляду. Дослідження відкриває нові можливості удосконалення навчальних програм, підручників, посібників з літератури і дає у розпорядження викладача доповнення до методики навчання.

Таким чином, можна дійти висновку, використання різноманітних педагогічних технологій громадянського та патріотичного виховання у навчальному закладі сприяє досягненню поставленої мети щодо формування в молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина

Української держави, розвиненої духовної, моральної художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури, забезпечує підвищення якості виховної діяльності загалом й управління нею. У подальших дослідженнях уважаємо доцільним детальніше вивчення методів, форм та засобів, що забезпечують громадянське та патріотичне виховання у ВНЗ I-II р.а.

Список літератури.

1. Грушевський М.Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991. — С. 113.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>. — Назва з екрану.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
4. Петегірич О.М. «Системний підхід до національно-патріотичного виховання у школі». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/46188/.
5. Сухомлинська О. В. Громадянин – Держава – громадянське виховання. Антологія/ Упорядники Н.П. Рогозін і О.В. Сухомлинська – Донецьк, 2001 – С.262.

УДК 378.147

Бакай Світлана Юріївна, к.п.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ У ВИБОРІ ЗАСОБІВ ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ У СТУДЕНТІВ- ПОЧАТКІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»

Проблема професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів завжди актуальна. Викладачі-практики шукають нові форми роботи, методи та засоби навчання фахових дисциплін. В умовах сьогодення вокальне мистецтво залишається одним з тих мистецтв, яке має величезний вплив на суспільство, бо спів супроводжує людину протягом життя. Співацький процес – це процес творчий, і як будь-яка творча

справа, звичайно, потребує багатогранності, різноманітності, вічного пошуку нового, досконалого, своєрідного в її опануванні.

Кожен студент неповторний як індивідуум не тільки з анатомічно-фізіологічного боку, але й з боку психологічних якостей. Наприклад, один студент може бути енергійним, вольовим, цілеспрямованим, фанатично відданим навчанню. Маючи незначні голосові дані й природні здібності, він може досягти певних успіхів. У той же час інший студент, ледачий, легковажний, слабкий фізично й духовно, маючи яскравий голос, навряд чи може розраховувати на успіх.

Постановка голосу – це сукупність засобів впливу на голосовий апарат у необхідному напрямку з метою усунення недоліків, які наявні у співі студента. Велика різноманітність засобів надає можливість педагогу вибрати найбільший і найефективніший. Помилковий шлях у методиці викладання має дуже негативні наслідки. Педагог-вокаліст, як досвідчений лікар-діагност, має не тільки виявити недоліки в голосі свого вихованця, але й знайти найбільш доцільний засіб усунення цих недоліків. Про деякі з них і піде далі мова. У своїй роботі я використовую чотири засоби, а саме:

1. Слуховий. Деякі студенти вміють добре копіювати з голосу викладача. Їм достатньо послухати, як ту чи іншу вправу або цілий музичний твір виконує педагог, і багато завдань вирішується без зайвих слів. Дуже корисно всім студентам, особливо тим, про яких йшла мова, постійно слухати записи видатних співаків минулих років і сучасності. Ці прослуховування надають подвійний ефект. З одного боку, розвивається музичний кругозір студента, виховується смак до професійного досконалого звучання голосу, а з іншого боку, слухаючи вірний спів, студент нібито «налагоджує» свій голосовий апарат.

2. Науково-образний. Хочу підкреслити, що деяким студентам дуже допомагають розповіді про фізичну природу звукоутворення на рівні знань з розділу акустики підручника фізики. Інколи навпаки такі розповіді тільки гальмують справу. Тоді ми звертаємося за допомогою до уяви студента, і якщо вона в нього багата, дуже корисні різноманітні порівняння, алегоричні висловлювання, наприклад: «Натягни піднебіння, як купол парашута», «звук ллється, наче густий мед зверху вниз», «нижні ребра розтягнуті, як еспандер», «слово наколюй, наче на шпагу» та багато інших алегорій, які доводиться чути від педагогів-вокалістів.

Не всі студенти мають образне мислення, і подібні висловлювання сприймаються з подивом і навіть з іронією. У таких випадках треба звернути значно більше уваги на розвиток фантазії та уяви студента, бо ці якості однаково потрібні майбутньому співаку, як голос і слух. Співак, якому бракує творчої уяви, не може створити яскравий музично-художній образ. Як би чисто, рівно, досконало не звучав голос, без необхідного художнього усвідомлення твору виконання перетворюється на механічне чергування звуків. У зв'язку з цим є потреба з перших кроків навчання працювати зі студентом над виразністю виконання музичних творів. Зазначимо, що навіть вправи і вокалізи не можна дозволяти виконувати байдуже та механічно.

3. М'язовий. Використовуючи цей засіб, викладач звертає увагу студента на роботу не всього голосового апарату в цілому, а на окремі частини його: горло, піднебіння, губи, щелепи, корінь язика та інші. М'язовий засіб завжди конкретний і впливає на вокальні якості звукоутворення через зміну різних м'язових координацій. Пропонуючи студенту, наприклад, зробити вдих у нижню частину грудної клітки (нижні ребра) і зберегти цей стан, поки не закінчиться музична фраза, ми примушуємо студента усвідомити те, що він робить. Тобто м'язовий засіб пов'язуємо з усвідомленим втручанням у координацію голосового апарату, що сприяє контролю з боку студента за власними діями.

Негативний бік цього засобу полягає в тому, що м'язові координації дуже численні й різноманітні, а інколи навіть суперечать одна одній. Вони приходять у вокальну методику від різних співаків, які займаються педагогічною практикою, і ґрунтуються на власних почуттях.

4. Психологічний. Останній, дуже своєрідний засіб. На мою думку, він потребує від педагога неабияких знань психології людини і наявності витонченої інтуїції. Необхідно постійно пам'ятати, що голосовий апарат – це найбільш складний і тендітний інструмент, на який повсякчасно впливають різні життєві обставини: настрій, самопочуття, погодні явища тощо.

Сьогодні зі студентом доцільне м'яке, лагідне спілкування, а завтра йому потрібні, як говорять у народі, «щупкі руки». Одного надихає похвала і підбадьорювання, а іншого – суворість і стриманість. Викладачу треба дуже любити свою справу і своїх студентів, щоб для кожного з них знаходити необхідний «ключик», використовувати той чи інший засіб на заняттях з постановки

голосу, що в свою чергу приносить користь та самовдосконалення в досягненні спільної мети для роботи з дітьми в ЗДО.

УДК 378.091.12:364-787.7

Безрук Марина Леонідівна, аспірантка
Запорізький національний університет

КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЯК КВАЛІФІКОВАНОГО НАДАВАЧА ПОСЛУГИ

Починаючи із 2014 року в Україні активно впроваджуються реформи у соціальній сфері, зокрема, реформа системи оплати праці, системи пенсійного забезпечення, забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги, децентралізація системи соціальних послуг. Паралельно з цим, в межах реформування соціальної сфери в Україні відбувається процес деінституціалізації – реформування інституційних закладів перебування та проживання дітей. Держава вживає заходів для популяризації важливості виховання та розвитку дитини, ролі територіальної громади у забезпеченні найкращих інтересів дитини, неприпустимості розлучення дитини з батьками та іншими родичами [1].

Зазначені зміни у соціальній сфері спричинили активний розвиток соціальних послуг, серед яких набула особливої актуальності, соціальної важливості та пріоритетності, – комплексна соціальна послуга патронату над дитиною, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, з урахуванням найкращих інтересів дитини. Дану послугу надають патронатні вихователі – громадяни, які пройшли спеціальний курс за Програмою підготовки патронатних вихователів (далі – Програма), затвердженою Міністерством соціальної політики України [2]. Вперше розроблено та апробовано Програму було міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині» в рамках державного експерименту спільно з громадами міст Бровари (2009 р.), Біла Церква (2011 р.), Київської області та м. Києва (2012 р.), м. Умані Черкаської області (2015 р.).

Відповідно до вищезазначеного, з 2016 року за підтримки

Міністерства соціальної політики України послугу патронату над дитиною запроваджено на національному рівні. Механізм створення та організації діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в такій сім'ї визначено у постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» від 16.03.2017 року № 148 [3].

Варто зазначити, що діяльність патронатного вихователя вимагає високого рівня знань з різних наукових галузей, зокрема, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, медицини, які вони отримують під час навчання за спеціальною Програмою, формуючи певні базові професійні компетентності та компетенції [4], зображені на рис. 1.

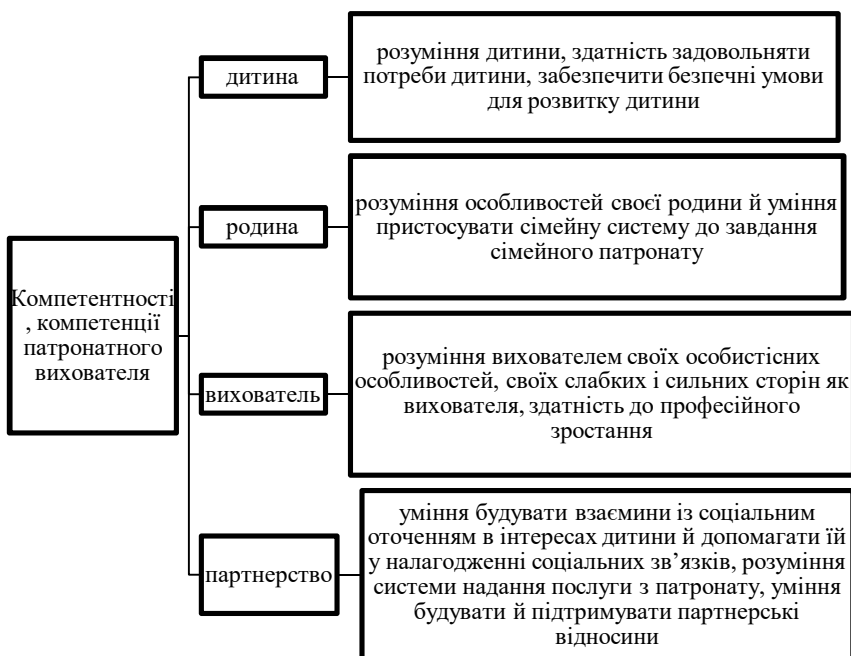

Рис. 1. Базові компетентності та компетенції патронатних вихователів

Але, зазвичай, знання, які патронатний вихователь здобуває під час проходження Програми, мають теоретичний характер; практичні навички ще не мають реального застосування до початку професійної діяльності, хоч і відпрацьовуються у тренінговій формі. А тому, вже в процесі надання послуги патронату над дитиною, патронатний вихователь не лише закріплює свої

теоретичні знання на практиці, а й має здобувати нові практичні навички та розширювати коло своїх компетенцій та компетентностей. Тому, важливим етапом професійного становлення патронатного вихователя є підвищення кваліфікації та розвиток специфічних професійних компетентностей за спеціально розробленою програмою.

Зокрема, за умови готовності до діяльності та продуктивності патронатного вихователя, необхідно сформувати компетенції у навчально-пізнавальній, інформаційній, комунікативній та функціональній сферах; у сфері виховання, мотивації, співпраці та роботи у команді. Деякі необхідні з них зображені на рис. 2.

Рис. 2. Компетенції, що формуються у практичній професійній діяльності

Важливу роль у процесі розвитку професійних компетентностей відіграє й особистісне вдосконалення патронатного вихователя, тобто фізичний, інтелектуальний та духовний саморозвиток, емоційна саморегуляція. Це є невід'ємною складовою ефективної професійної діяльності, адже патронатний вихователь має бути готовим негайно прийняти у своїй сім'ї дитину/дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, і, відповідно до рішення органу опіки та піклування, потребують

захисту та тимчасового догляду у сім'ї патронатного вихователя, підтримки найближчого родинного оточення такої дитини.

Список літератури.

1. Про національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 526-р від 09 серпня 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80>

2. Про затвердження Програми підготовки патронатних вихователів : Наказ Міністерства соціальної політики України № 1349 від 19 серпня 2017 р. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN034905.html

3. Деякі питання здійснення патронату над дитиною : Постанова Кабінету Міністрів України № 148 від 16 березня 2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-%D0%BF>

4. Роль сім'ї у задоволенні потреб дитини: ресурси та фактори ризику: методичний посібник для тренера. Київ : Партнерство «Кожній дитині», 2017. 36 с. С. 13.

УДК 378.14

**Васильєва Олена Миколаївна, канд. психол. наук,
доцент**

Подільський державний аграрно-технічний університет

Кушнір Валерій Юрійович, здобувач вищої освіти

Подільський державний аграрно-технічний університет

Севрук Владислав Вікторович, здобувач вищої освіти

Подільський державний аграрно-технічний університет

АГРАРНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Сучасна соціально-економічна ситуація, що склалася в нашій країні, потребує сутнісних змін у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й в аграрній освіті. Виклики, які постають перед сучасною освітою загалом, неможливо подолати, не виходячи за межі старих освітніх моделей, без освоєння і впровадження інноваційних форм освіти.

Характерною ознакою сучасної педагогіки постає інноваційність – здатність до оновлення, відкритість новому.

Погоджуючись з думкою українських науковців, ми розуміємо під інновацією (італ. *innovazione*) в освіті – результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, які досі розв’язувались по-іншому [1,2,3].

Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї з метою розв’язання суперечностей, її освоєння відбувається шляхом апробації в формі педагогічного експерименту або пілотного впровадження. Інноваційний процес складається з виникнення ідеї, розробки нововведення, процесу впровадження інновації. Діяльнісна структура представлена сукупністю компонентів: мотиви – цілі – задачі – зміст – форми – методи – результати. До структурних елементів педагогічної інноваційної діяльності входить: планування, моделювання, апробація, розповсюдження.

Інновації у вищій аграрній школі передбачають: створення електронної бази даних про інновації у вищій освіті, організація науково-дослідницьких (фундаментальних і прикладних) та навчально-методичних робіт з проблем професійної освіти; вивчення, узагальнення та поширення кращого європейського та світового досвіду в цій сфері; організація і проведення конференцій, семінарів і тренінгових курсів [4].

Одним з прикладів запровадження педагогічних інновацій в багатьох зарубіжних і вітчизняних освітніх закладах є так звані гібридні курси (*hybrid courses*) або змішане навчання (*blended learning*) [5] – навчальна методологія, викладання та підхід, який поєднує в собі традиційні методи з комп’ютерною опосередкованою діяльністю для навчання. Сильними сторонами цього навчання є комбінація різних технологій в єдиний інтегрований навчальний підхід.

Змішане навчання відноситься до руйнівних технологій, тобто таких, що повністю відходять від традиційних технологій [6]. Воно персоналізоване та орієнтоване на індивідуальність інтелекту студентів [4; 7; 8].

Цей вид навчання дає можливість вирішити такі завдання [6]:

- розширення освітніх можливостей студентів відносно доступності та гнучкості, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу й ритму оволодіння навчальним матеріалом;

- стимулювання формування суб'єктної позиції студента: підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу і, як наслідок, підвищення ефективності освітнього процесу в цілому;

- трансформування стилів педагога: забезпечення переходу від трансляції знань до інтерактивної взаємодії зі студентом, що сприяє формуванню процесу конструювання власних знань;

- персоналізація освітнього процесу: студент самостійно визначає свої навчальні цілі, способи їх досягнення, ураховуючи власні освітні потреби, інтереси та здібності; викладач у цій ситуації є помічником студента.

Змішане навчання застосовують і у вирішенні цілого ряду організаційно-методичних проблем [9]:

- університети – стратегія для компенсації нестачі аудиторій, спосіб заохочення співпраці викладачів;

- викладачі – метод використання нових можливостей технологій;

- студенти – пропозиція зручності онлайн-навчання у поєднанні з соціально-навчальною взаємодією.

Найпоширенішою платформою яка використовуються у вищих освітніх закладах, в тому числі і аграрних, при проведенні змішаного навчання є Moodle. Студенти мають змогу опрацювати відеолекції, завдання для самостійної роботи, тестові матеріали, мають змогу спілкуватися з викладачами та іншими студентами, опрацювати додатковий матеріал з певної тематики. Звісно, що навіть за умови роботи з однією платформою, викладачі мають різні алгоритми роботи зі студентами [7].

Авторами було проведено анкетування, в якому брали участь 200 здобувачів освіти Подільського державного аграрно-технічного університету, які навчаються на 1–2 курсі бакалаврату та 1 курсі магістратури різних спеціальностей. Студенти серед основних причин позитивного ставлення до застосування у навчальному процесі змішаного навчання, підтверджуючи дослідження різних науковців, вказали такі (Рис 1).

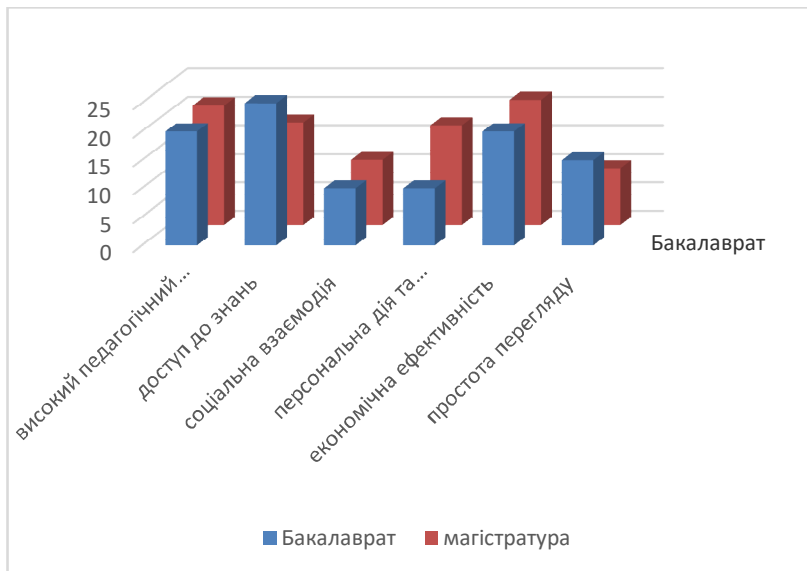

Рис 1. Причини вибору змішаного навчання студентами ПДАТУ

Аналізуючи результати опитування, бачимо, що більшість студентів до пріоритетних причин відносить: економічну ефективність, високий педагогічний рівень, доступ до знань. Також серед причин досить великий відсоток студентів бакалаврату називають простоту перегляду, а магістратури персональну дію та мотивацію.

Висновки. Отже сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується низкою інновацій, спрямованих на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до новітніх надбань науки, культури і соціальної практики.

Характерною особливістю сучасного періоду розвитку аграрної освіти є розгортання широкої експериментальної роботи, спрямованої на пошук нового змісту, форм, методів і засобів навчання та виховання.

Змішаний підхід до навчання є однією з найбільш актуальних освітніх технологій сьогодення, маючи одночасно переваги та недоліки, він постійно розвивається, трансформується у напрямку особистісно-орієнтованого. На сьогодні значна кількість освітніх закладів організовує змішане навчання для засвоєння переліку курсів, і це, однозначно, дозволяє розглядати його як затребувану інноваційну технологію змін.

Список літератури.

1. Мороз С. М, Шкарапута Л. М. (2000). *Словник іншомовних слів*. Київ : Наукова думка.
2. Ярмаченко М.Д. (ред.) (2001). *Педагогічний словник*. Київ : Педагогічна думка.
3. Савченко О.Я. (1997). *Дидактика початкової школи*. Київ : Абрис.
4. Колеснік О.О. (2011) Освітні інновації в контексті сучасних наукових досліджень. *Наука і освіта*, (7), (с.54–57). Вилучено з : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/14.pdf
5. Долгова Т.В. (2017). Понятие смешанного обучения и немного истории. *Интерактивное образование*. Вилучено з : <http://interactiv.su/2017/12/31/%D1%81%>
6. Кондакова М. Л. (2013). Смешанное обучение: ведущие образовательные технологии современности. *Вестник образования*. (9) (с. 54-64).
7. Чугай О.Ю. (2015). **Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі**. Вилучено з : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1268>
8. Чорномиз І.Б. (2018). *Інновації в науці та освіті: виклики сучасності*. (с. 78-81). Варшава-Львів.
9. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. (2016). *Теорія та практика змішаного навчання : монографія*. Кухаренко В.М. (ред) *Змішане навчання* (с. 49-61). Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ».

УДК 378.027.7

Анна Гелеш

кандидат історичних наук

заступник начальника навчально-методичного відділу
Національного університету «Львівська політехніка»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

У сфері вищої освіти України, що сформувалася за останні роки, кожен заклад вищої освіти (ЗВО) для того, щоб забезпечити

отримання студентом дипломів державного зразка повинен проходити процедуру акредитації, що є одним із основних інструментів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Зовнішнє забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу.

Закон України «Про вищу освіту» [1] визначає акредитацію як процедуру оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності ЗВО за цією програмою на предмет відповідності стандарту вищої освіти, спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання відповідно до критеріїв оцінювання якості освітньої програми з урахуванням стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [2, 3]. До недавнього часу в Україні не існувало системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, а акредитацію освітніх програм здійснювало Міністерство освіти і науки України. На сьогодні ключовим органом цієї процедури є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Національне агентство), створення якого передбачено Законом України «Про вищу освіту» [1].

Відповідно до положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», розробленого Національним агентством акредитаційна експертиза складається з декількох етапів, одним з яких є формування незалежної експертної групи. Експертна група формується у складі трьох осіб із рівноправно залучених представників освіти, студентства та бізнесу. Основними завданнями, що поставлені перед експертною групою є: вивчення відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів та інших матеріалів, що стосується освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою; виїзд до ЗВО з метою уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність ЗВО за цією програмою; формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою, а також складання звіту про результати акредитаційної експертизи.

З огляду на це, перед Національним агентством постала проблема добору експертів з акредитації освітніх програм з усіх спеціальностей, які володіють потрібними знаннями, уміннями та

навичками, що дають їм змогу ефективно здійснювати оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО за цими програмами, а також розробляти рекомендації щодо покращення якості вищої освіти.

На сьогодні в Україні вже існує окремий досвід підготовки експертів з акредитації освітніх програм, яка здійснюється Національним агентством. З 2019 року Національним агентством розроблено програму навчання та тестування експертів на предмет наявних в них знань і вмінь, потрібних для проведення акредитаційної експертизи. Програма складається із двох частин: лекційний курс на платформі Prometheus «Експерт з акредитації освітніх програм: онлайн тренінг» та очний тренінг з тестом опісля для кандидатів, які були допущені до навчання та успішно пройшли тест на платформі Prometheus.

Лекційний курс на платформі Prometheus представлений у вигляді презентацій складається з трьох модулів, які охоплюють такі основні теми: Європейські стандарти і практики, нормативний контекст, права та обов'язки експертів, акредитаційна експертиза та критерії оцінювання якості освітньої програми (критерій 1-10). Завершальним етапом лекційного курсу є онлайн тест, який складається із 50 питань та оцінюється за 100 бальною шкалою (мінімальний прохідний бал становить не менше 80 балів) та сертифікація.

Для проведення очних тренінгів Національним агентством було підготовлено кваліфікованих тренерів, які проводять навчання. Впродовж двох днів очного тренінгу кандидатів в експерти навчають:

- аналізувати відомості про самооцінювання, які подають ЗВО;
- планувати акредитаційний візит на основі аналізу відомостей про самооцінювання, скласти програму візиту;
- ідентифікувати проблемні моменти (конфліктні ситуації), які можуть виникати під час проведення виїзної акредитаційної експертизи у ЗВО;
- підсумовувати судження про освітню програму у звіті з акредитаційної експертизи і надавати оцінку відповідно до критеріїв;
- надавати консультації представниками ЗВО щодо покращення якості їх освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою;

– правил етичної поведінки експерта під час виїзної акредитаційної експертизи, зокрема щодо спілкування, зовнішнього вигляду тощо.

Зазначимо, що під час тренінгу тренери використовують різноманітні форми та методи навчання, зокрема кейси, групова робота із ідентифікації поставлених завдань, симуляції тощо.

В результаті, претендентів, які успішно пройшли всі етапи навчання та зарекомендували себе як потенційно професійні експерти з акредитації освітніх програм, Національним агентством проводиться засідання, на якому приймається рішення про включення їх у додаток до реєстру експертів з акредитації освітніх програм.

Зважаючи на те, що упродовж вересня-грудня 2019 року вже відбулися перші акредитаційні експертизи освітніх програм ЗВО України за новою системою, більшість експертів мали можливість застосувати отримані знання на практиці під час роботи в експертних групах. З метою визначення ефективності навчання експертів, організації нового акредитаційного процесу, підтримки Національного агентства, а також виявлення найважливіших проблемних питань та шляхів вдосконалення підбору і роботи експертних груп, спільно з членами Національного агентства, автором проведено опитування серед експертів. У дослідженні взяло участь 256 експертів з різних областей України із числа здобувачів та представників освіти, які були включені до складу експертних груп та проводили акредитаційні експертизи освітніх програм.

Одним із суттєвих завдань анкетування було визначення рівня корисності проведеного навчання для експертів. Відповідно до отриманих даних визначено, що в цілому навчання для експертів було корисним (Рис. 1.).

Визначте, наскільки корисним було навчання для експертів:

256 responses

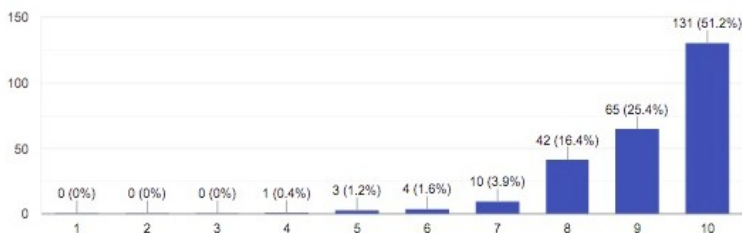

Рис. 1. Оцінка рівня корисності навчання експертів з акредитації освітніх програм

Так, 51,2% респондентів визначають проведене навчання Національним агентством дуже корисним, 25,4 % та 16,4% - трошки нижчий рівень корисності. Як позитивний факт можна відмітити те, що ніхто з респондентів не вважає, що навчання для експертів це марно витрачений час.

Таким чином, автором доведено, що навчання експертів з акредитації освітніх програм є корисним та необхідним, а дана тематика є актуальною і потребуною у проведенні подальших досліджень. В подальшому планується опублікувати результати дослідження в повному обсязі, на основі яких узагальнити пропозиції і коментарі респондентів та розробити рекомендації щодо вдосконалення системи підготовки експертів з акредитації освітніх програм.

Список літератури.

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний документ] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – С. 2716. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20150529>.

2. Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 11.07.2019 р. № 977, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 р. за № 880/33851.

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [ESG], ухвалено на Міністерській конференції у Єревані 14-15 травня 2015 р.

Георгіце Інна Іларіївна, викладач

ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

На заняттях з української літератури інтерактивне навчання є важливим засобом підвищення ефективності навчання. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь аналізу художнього тексту, адже саме на основі вивченого твору застосовують прийоми моделювання життєвих ситуацій, спільного розв'язання проблеми, рольові ігри.

Виховання самодостатньої особистості, яка мислить і здатна сама зробити вибір, потребує чималих зусиль педагога є актуальним завданням на шляху розвитку вищої освіти. Важливим є правильний вибір технологій та методів викладання.

Метою дослідження є визначення особливостей використання інтерактивних технологій як оптимального навчального середовища для підготовки майбутніх медичних працівників на заняттях з української літератури.

Методи дослідження: аналітичний, структурний, описовий.

Сучасні інтерактивні технології навчання як складник навчально-виховного процесу досліджували І. Войтова, Л. Годкевич, І. Ігошина, Л. Пироженко, Н. Коломієць, О. Пометун, В. Скрипник, Н. Суворова, U. Staudinger & P. Baltes та ін. Особливої значущості набувають розробки методик застосування інтерактивних технологій для вищої школи. Цією проблемою займалися вітчизняні дослідники Л. Артемова, К. Гіря, Т. Дуткевич, І. Осадченко.

Термін «інтерактив» (з англ. Interact, де «inter» – взаємний і «act» – діяти) здатний до взаємодії, діалогу. Сутність цієї інноваційної технології полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників. Вважається, що «розвитковий навчальний процес у контексті діалогу – це активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція».

У процесі застосування інтерактивних технологій зіштовхуємося з певними проблемами та труднощами:

- студент часто боїться висловити свою думку на загал, переживає, чи співпаде його думка з думкою викладача та студентів;

- студент не завжди готовий у процесі обговорення змінювати свою думку, йти на компроміс;

- у малих групах лідери намагаються «тягнути» всю групу, а менш підготовлені студенти відразу стають пасивними тощо.

Тому для того, щоб подолати складнощі та ефективно застосувати інтерактивне навчання, зокрема, для того щоб охопити весь необхідний матеріал і глибоко його вивчити, треба старанно планувати свою роботу.

З цією метою використовуємо різні сучасні технології: «робота в парах», технології «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Навчаючи - вчуся», «Творча лабораторія», аналіз художнього тексту, ділова гра, чайнворди,

Сутність інтерактивного навчання полягає у постійній взаємодії студентів між собою; викладач та студенти тут є рівноправними суб'єктами. Таке навчання сприяє створенню позитивної атмосфери співробітництва на заняттях, розвитку комунікативних якостей студента. За цих умов кожен відчуває себе активним учасником подій, не боїться висловити свою думку, бачить цінність колективної праці.

Отже, працюючи зі студентами, можна дійти висновку, що будь-яке заняття повинне бути захоплюючим, адже інтерес є головною рушійною силою пізнавальної діяльності. В іншому випадку – отримаємо байдужість на занятті. Педагогові необхідно мотивувати, виховувати у своїх студентів сміливість думки і впевненість у тому, що вони розв'яжуть кожне завдання.

Застосування інтерактивних технологій на заняттях дає позитивний результат: зростає інтерес до навчання, студенти реально оцінюють свою діяльність, виявляють бажання пізнавати нове, самовдосконалюватися.

Список літератури.

1. Кузікова С. Б. Інтерактивні методи як засіб активізації самовиховання і самоосвіти студентів ВНЗ. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини*. Умань: УДПУ ім. П. Тичини. – 2007. – Вип. 19. – С. 17–23.

УДК 378.016 : 316.61

Казачінер Олена Семенівна, д.пед.н., доцент
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВАЛЕОСУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема збереження й зміцнення здоров'я дітей є надзвичайно важливою для розв'язання сучасних проблем освіти, оскільки саме система освіти формує особистість, від якої залежить майбутнє країни. Серед пріоритетних напрямів роботи сучасної системи освіти виокремлюють такі, як: утвердження здорового способу життя серед дітей і молоді, діагностика негативних виявів у поведінці школярів, створення умов для подальшої особистісної самореалізації дітей.

Діти з особливостями психофізичного розвитку є найбільш уразливою категорією, у яких спостерігається широкий спектр проблем, пов'язаних зі станом їхнього здоров'я, про що має знати педагог та обов'язково враховувати й коригувати це під час навчання, виховання та розвитку таких дітей.

Питання підготовки фахівців до здійснення здоров'язбережувальної діяльності в закладах освіти були предметом наукових пошуків В.Бабиц (професійна підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків) [1], О.Бородіної (О.Кучерук), П.Джуринського, Б. Волинського, Г.Жарої, Н.Науменко [2], Л.Сливки [3], С.Страшка [4] та інших.

Проте аналіз науково-педагогічних праць свідчить про брак таких, що присвячені професійній підготовці майбутніх фахівців до здійснення валеологічного супроводу дітей саме з особливостями психофізичного розвитку. Таким чином, постає нагальне питання розробки відповідного змісту навчальної дисципліни «Валеологічний супровід осіб з вадами психофізичного розвитку» в системі професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта», як необхідної складової цієї підготовки.

Нами було розроблено робочу програму дисципліни «Валеологічний супровід осіб з вадами психофізичного розвитку» (90 годин, 3 кредити). Визначено зміст навчальної дисципліни за

модулями та темами: Змістовий модуль 1. Валеологічна діяльність у закладі освіти. Змістовий модуль 2. Використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі для навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Представимо окремі завдання для самостійної роботи студентів та форму їх виконання: 1) Описати критерії, за якими можна встановити нормальний стан здоров'я у людини (реферат); 2) здійснити діагностику закладу загальної середньої освіти з позиції забезпечення у ньому піклування працівників про стан здоров'я дітей з особливостями психофізичного розвитку (таблиця); 3) серед основних прав дітей-інвалідів, перелічених у Конвенції про права дитини назвіть 3 права, які, на вашу думку, є більш важливими для дітей з вадами розвитку, та поясніть свій вибір (таблиця); 4) З якими бар'єрами можуть зустрітися діти з вадами розвитку у повсякденному житті? Назвіть середовищні, інформаційні бар'єри та бар'єри у комунікації (інтелект-карта); 5) З якими бар'єрами можуть зустрітися діти з вадами розвитку у повсякденному житті? Назвіть середовищні, інформаційні бар'єри та бар'єри у комунікації. (інтелект-карта); 6) На основі запропонованих описів життя дітей з особливостями психофізичного розвитку Поміркуйте, як їх інвалідність може вплинути на їхнє життя. Для кожної дитини прокоментуйте вплив її інвалідності на дві ключові сфери життя зі списку: дитячий розвиток, загальний стан здоров'я, якість життя, доступ до медичної допомоги, доступ до освіти, соціальне включення, життя їх батьків та інших родичів

дорослому житті, уразливості до знущань та насильства, особистій гігієні, наприклад, купання, одягання, прийомі їжі. Запропонуйте види втручання можуть допомогти покращити включення до цих видів діяльності (інтелект-карта).

Таким чином, наприкінці тез можна дійти висновку про те, що у дітей з особливостями психофізичного розвитку спостерігається широкий спектр проблем, пов'язаних зі станом їхнього здоров'я, що має враховувати й коригувати під час навчання, виховання та розвитку таких дітей педагог. Нами було розроблено робочу програму дисципліни «Валеологічний супровід осіб з вадами психофізичного розвитку». Визначено зміст навчальної дисципліни за модулями та темами. Представлено окремі завдання для самостійної роботи студентів та форму їх виконання.

Список літератури.

1. Бабич В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків: теорія і практика : монографія. ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». – Харків : Щедра садиба плюс, 2015. – 487 с.
2. Науменко Н. В. Підготовка майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.04; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2016. – 20 с.
3. Сливка Л. Розвиток пізнавальної активності майбутніх вчителів початкових класів при вивченні «Методики навчання основам здоров'я» // Молодь і ринок. – 2015. – № 2. – С. 89-92.
4. Страшко С. Теоретико-методологічні основи підготовки вчителя основ здоров'я в Україні // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 8-9 (117-118). – С. 48-53.

УДК 373.3.015.31

Калита Наталія Іванівна, к. пед. н., доцент
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка
Лудин Ірина Іванівна, студентка 4 курсу
факультет початкової та мистецької освіти
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Культурно-історичні обставини цивілізаційного розвитку в Україні і світі на початку ХХІ століття обумовили сучасну освітню реформу, в основі якої необхідність реалізації ціннісно зорієнтованої освіти, проектування і втілення в педагогічний процес особистісно розвивального середовища, відповідних йому технологій і методик. Школа як соціальний інститут, громадсько-державна система, покликана задовольняти освітні запити держави в тій же мірі, як суспільства і особистості.

Навчання і виховання розглядається сьогодні як органічно цілісний процес залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації

нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя. Для реалізації цієї настанови знання повинне супроводжуватися належною вихованістю, а одержанню знань має передувати розвиток моральності вихованців. Баланс знання і моральності як основи вихованості можемо забезпечити гармонійною єдністю навчання і виховання, впровадженням ціннісного підходу до реалізації мети і завдань навчально-виховного процесу, зокрема в початковій школі.

Проблема розкриття суті і механізмів застосування ціннісного підходу у навчанні і вихованні учнів початкової школи, формування в учнів ціннісних ставлень до навчання і виховання привертала увагу і розроблялася як українськими, так і зарубіжними науковцями (І.Бех, О.Вишневський, В.Киричок, І.Коберник, А.Нікора, О.Савченко, О.Скрипченко, М.Савчин, Р.Фрейджер та ін.), у працях яких розкрито наукове розуміння філософських, психолого-педагогічних поглядів на природу цінностей та ціннісних ставлень, педагогічні та психологічні погляди на особистість молодшого школяра, психолого-педагогічні вчення щодо сензитивності молодшого шкільного віку до розуміння цінності навчання і виховання. Тому перед системою сучасної освіти постає пошук нових підходів та модернізація сучасних до організації освітнього процесу.

Цінність є невід'ємною частиною відносин людини зі світом, в якому протікає її життєдіяльність і пізнання. Основною дефініцією поняття цінності є значущість певних реалій дійсності з точки зору задоволення матеріальних і духовних потреб, інтересів людини; це те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим, важливим. Самі цінності наповнюють сенсом існування людини і суспільства, вони значною мірою духовно відтворюють саму людину. Але цінності – це й опосередкований культурою еталон належного у досягненні потреб, котрий має трансцендентний характер, що виходить за межі індивідуальної свідомості. Звично цінності поділяють на матеріальні та духовні, однак усі вони в основі містять вічні загальнолюдські цінності Істини, Добра, Краси, Справедливості [3, с. 992 – 993].

Для обґрунтування ціннісного підходу у навчанні та вихованні учнів початкової школи необхідне систематизоване аксіологічне знання, що дозволяє зберегти гуманістичні цінності української виховної традиції в єдності педагогічної теорії і практики та ефективно використовувати його у модернізаційних процесах розбудови Нової української школи.

Застосування ціннісного підходу в процесі переходу Нової української школи від накопичення інформації до оволодіння знаннями є процесом набуття молодшими школярами життєвої мудрості, адже вона, як зазначає В.Скотний, є знанням доброчинності, знанням про благо, досягненням вищих ціннісних смислів буття [5, с. 472]. Таким чином, ціннісний підхід у методологічному інструментарії початкової школи забезпечує виховання гуманістичного типу особистості учня. При цьому найважливішим критерієм гуманізації початкової освіти стають не набуті знання, уміння та навички, а усвідомлення та прийняття кожним учнем гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Загальновідомо, що цінність – це щось матеріальне або ідеальне явище заради якого вона живе, розвивається. Цінності – це соціально схвалювані уявлення про добро, справедливість, патріотизм, любов, дружбу [2]. Для вчителя початкової школи важливим є сформувати в молодших школярів ті загальнолюдські та національні цінності якими вони можуть скористатися в подальшій своїй діяльності.

Вишневський О.І. класифікує цінності наступним чином, *абсолютні, вічні цінності* – оберігання життя; *основні національні цінності* – державна незалежність України, почуття національної гідності, повага до Конституції України, готовність стати на бік народів, які борються за національну свободу, історична пам'ять; *основні громадянські цінності* – свобода, пошана до закону, рівність можливостей, прагнення до соціальної гармонії, відстоювання соціальної і міжетнічної справедливості; *цінності життєспрямованості і мотивації життєдіяльності* – духовні сили, спрямовані на діяльність; *цінності сфери усвідомлення змісту, мети і процесу діяльності* – знання про мову, її структуру, функції, засоби, а також володіння уміннями і навичками засобами мови, пам'ять, світогляд; *цінності реалізації процесу діяльності* – впевненість у собі, самостійність у діяльності; *цінності, які репрезентовані індивідуальними якостями* – комунікабельність, самоповага, почуття гумору [1].

Застосування ціннісного підходу у навчанні та вихованні учнів початкової школи безпосередньо пов'язане із формуванням мотиваційної сфери їхньої поведінки і діяльності. Як зазначає А.Нікора, потреби людини, перетворені на інтереси, у свою чергу, перетворюються на цінності [4, с.16].

Використання ціннісного підходу є складовою педагогічного інструментарію у процесі навчання і виховання учнів Нової української школи, оскільки знімає протиріччя між програмовими вимогами до учня, запитами суспільства і потребами самої особистості в освіті, допомагає усунути пріоритет знанневого підходу, результатом якого була сукупність накопичених учнем знань (як інформації) умінь і навичок, утвердити навчально-виховну цінність життєвого досвіду учня, вміння приймати рішення та робити вибір, сприймати результати навчання і виховання як особистісні досягнення, досвід та цінності.

Список літератури.

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Дрогобич: Коло, 2006. - 326 с.
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://uk.wikipedia.org/wiki>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Киричок В.А. Цінності / В.А.Киричок // Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С.992 – 993.
4. Нікора А. О. Методична підготовка майбутнього вчителя історії до формування ціннісних орієнтацій учнів у процесі навчання етики : монографія / А. О. Нікора. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 216 с.
5. Скотний В. Г. Філософія: історичний і систематичний курс / В. Г. Скотний. – К. : Знання України, 2005. – 576 с.

УДК: 372+371.911

Ковиліна Вероніка Геннадіївна, к.п.н., доцент
Південноукраїнський національний педагогічний
університет

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ У СІМ'Ї

Дитина з порушенням зору потребує підтримки і впливи своїх батьків в набагато більшому ступені, ніж нормально розвиваюча дитина. Тим часом, батьки не можуть надати своїй дитині необхідну психологічну та педагогічну допомогу, тому що не

знайомі з особливостями розвитку, виховання і навчання дітей з порушенням зору. Найчастіше обмежуються доглядом, не приділяючи уваги розвитку дитини. В результаті до моменту надходження в школу виявляється, що дитина не готова до цього ні психологічно, ні фізично [2].

Дітей з вадами зору з самого раннього віку слід виховувати і навчати з урахуванням наявних у них ускладнень у розвитку, викликаних зоровою депривацією. Для надання своїй дитині дієвої допомоги в пізнанні навколишнього світу їм необхідно мати уявлення про труднощі, які вона відчуває. Звертаємо увагу батьків на деякі особливості сімейного виховання дитини з порушенням зору.

Одним з найбільш негативних моментів в сімейному вихованні малюка, що має порушення зору, є обмеження його комунікативних зв'язків. Часом, соромлячись того, що їхня дитина не така, як інші діти, батьки нікуди не ходять з нею, тим самим позбавляючи дитину спілкування з однолітками, а також можливостями отримання інформації про навколишній світ. Як правило, це гальмує розвиток особистості дитини, призводить до спотворення її уявлень про навколишній світ [1].

Тим часом, батьки дитини з патологією зору повинні стати активними учасниками ігор своєї дитини з нормально розвиваючими дітьми, направляти і коригувати її поведінку, сприяти успішній взаємодії. Найбільш вдалим є такі ситуації, коли дитина з порушенням зору спілкується з більш старшими здоровими дітьми. У цьому випадку батьки можуть пояснити їм проблеми своєї дитини, попросити допомогти їй, повчити грати.

Дуже важливо правильне ставлення батьків до дефекту своєї дитини, розуміння її реальних можливостей. Слід пропонувати малюку робити тільки те, що він в даний момент (на даному етапі свого розвитку) в змозі виконати. Часто дитина не може зробити щось добре у зв'язку з низьким зором, що обмежує зоровий контроль за її діями і діями дорослого. Маленька сліпа дитина виявляється в ще більш скрутному становищі, тому що вона може опанувати будь-якою дією або рухом тільки в процесі неодноразового спільного її виконання з дорослим.

У випадках відмови малюка від виконання запропонованого завдання не варто змушувати його. Треба налаштувати дитину, поступово підвести до цього. Щоб зацікавити дитину, необхідно створити ігрову ситуацію. Для цього рекомендуємо використовувати добре знайомі дітям іграшки (ведмедика, ляльку,

зайчика). Наприклад: "Мишка теж буде робити з нами", "Лялька буде дивитися, як ми робимо", "Зайчик пограє разом з нами" і т.і. Використання батьками в навчанні малюка його улюблених іграшок створює позитивний емоційний настрій, активізує дії дитини.

Для дітей з порушенням зору надзвичайно важливо емоційне спілкування з батьками, їх доброзичливе, ласкаве ставлення, заохочення і підтримка. Це дозволяє бути впевненим в собі, відчувати себе захищеним. У той же час не повинно надмірної опіки з боку батьків, що виражається в попередженні будь-якого бажання дитини. Те почуття провини перед дитиною, яке є у батьків може сформувати неправильну позицію по відношенню до неї. Так, недооцінюючи можливості свого малюка, батьки пригнічують найменші прояви активності і самостійності з його боку, все роблячи за нього. Приводить це зазвичай до того, що дитина виростає егоцентричною, непристосованою до життя, повністю залежною від оточуючих. Коли можливості дитини переоцінюються, батьки пред'являють до неї завищені вимоги, які вона не в змозі виконати. Як і в першому випадку, дитина стає безпорадною навіть в самих нескладних життєвих ситуаціях.

Тому необхідно формувати у дитини з патологією зору навички самостійної діяльності, починаючи з найелементарніших: користуватися туалетом, вмиватися, приймати їжу, грати. Батьки повинні зрозуміти, що на відміну від здорових однолітків, дитина з порушенням зору не може опанувати багатьма навичками спонтанно, тобто самостійно, без участі дорослих. Так, малюк з нормальним розвитком, спостерігаючи за діями дорослих (мами, тата, бабусі), за іграми старших дітей, починає наслідувати їх, робити також. Дитина ж з низькою гостротою зору, в силу спотвореного зорового сприйняття навколишнього світу, не має можливості побачити все чітко, в повному обсязі, з усіма деталями. Її можливості в наслідуванні різко обмежені, а у сліпої дитини їх немає зовсім. Тому, щоб навчити маленьку дитину із зоровою патологією грати з якоюсь іграшкою, батькам слід спочатку разом з нею обстежити цю іграшку (за допомогою зору, дотику та ін. аналізаторів), показати дитині основні частини іграшки, познайомити з тим, які дії можна з нею робити. І тільки в результаті повторень, після кількох спільних ігор з мамою або з кимось із інших дорослих, дитина опановує необхідними діями, що дозволяють їй грати самостійно.

Пропонуємо батькам деякі рекомендації по вихованню та навчанню маленької дитини з порушенням зору.

- Більше розмовляйте зі своєю дитиною, розповідайте їй про те, що ви в даний момент робите. Слідкуйте за тим, щоб кожне ваше слово було пов'язане з якимось предметом, дією чи явищем навколишньої дійсності, які ви можете наочно продемонструвати дитині. Наприклад, називаючи предмети домашнього вжитку, треба давати їх дитині в руки для обстеження, показати, для чого він призначений.

- Вас не повинно дивувати, що нерідко доводиться повторювати звернені до дитини слова, прохання, доручення. Це пов'язано з нестійкістю уваги, властивої, як правило, дітям з порушенням зору. Вивчайте свою дитину уважно і до кінця вислуховувати дорослого і відповідати на питання.

- Виховуйте у своїй дитини звичку виконувати різні дії в певній послідовності. Наприклад, спочатку треба вимити руки, потім почистити зуби, прополоскати рот, вимити обличчя і т.і. Набуті навички практичної діяльності автоматизуються, що дозволяє дитині виконувати їх самостійно.

- Все, що ви робите разом з дитиною, промовляйте. Наприклад: "Зараз ми будемо вмиватися. Ось мило" (візьміть руки дитини в свої і обмацайте мило; зверніть увагу дитини на його колір, форму, запах. Покажіть дитині, як намилювати руки і змивати мило водою. Зробіть це разом з нею).

- Не тільки самі промовляйте всі свої і спільні з дитиною дії, але і вчіть цьому дитину. Спочатку пропонуйте їй повторювати за вами. Задавайте такі питання: "Що ти зараз робиш?", "Як називається цей предмет?", "Для чого він потрібен?"

- Коли ви вперше показуєте малюку якісь дії, візьміть його руки в свої і покажіть, що і як треба робити, направляючи руки дитини. Після декількох вправ запропонуйте дитині зробити це самостійно.

- Вивчайте свого малюка обстежити навколишні предмети не тільки за допомогою зору, але і дотику (тобто на дотик). Робиться це так. Візьміть руки дитини в свої і проведіть по предмету (наприклад, це стілець) зверху вниз. Повторюйте: "Це стілець. А це у стільця спинка, це сидіння, це ніжки стільця. Давай порахуємо, скільки їх". Надсилайте своїми руками руки дитини для обстеження частин стільця.

- Коли ви даєте дитині для знайомства ляльку, спочатку проведіть її руками по всій ляльці (зверху вниз), потім покажіть голову ляльки, тулуб, руки і ноги. Також знайомлять дітей з ведмедиком, зайцем та ін. Кожну нову іграшку не просто дайте

дитині в руки, а разом з нею розгляньте, обстежте за допомогою дотику, покажіть і розкажіть, як з нею погратися.

- Обстеження всіх предметів проводите з дитиною від основних частин до деталей.

- Звертайте увагу дитини на різні ознаки і якості іграшок, предметів (їх колір, форму, величину, особливості будови, матеріал, з якого вони зроблені та інші матеріальні ознаки). Наприклад, при обстеженні пластмасового кубика: "Це кубик (візьміть руки дитини в свої і обхопіть кубик). Подивися очима уважно - кубик червоного кольору. Потримайся, який кубик гладкий. Потримай кубик однією рукою, на долоньці. Кубик легкий, тому що він пластмасовий". Потім направте руки дитини для обстеження кутів і сторін кубика: "У кубика є кути. Ось вони. І сторони. Ось вони".

- Тренуйте дитину в розрізненні предметів і іграшок за величиною. Для цього підберіть іграшки, предмети (наприклад, два м'ячі, дві пірамідки, дві стрічки, дві тарілки різного розміру). Спільне з дитиною обстеження цих предметів супроводжуйте поясненнями: "Цей м'яч великий, а цей маленький; ця пірамідка висока, а ця низька; ця стрічка довга, а ця коротка; ця тарілка глибока, а ця дрібна".

- Учіть дитину орієнтуватися на власному тілі. Дитина повинна знати назву частин свого тіла і їх розташування. Спочатку торкайтеся своєю рукою до званої вами частини тіла дитини: "Це голова. Вона вгорі" і т.д. Потім запропонуйте дитині самій показати і назвати частини свого тіла.

- Навчіть дитину орієнтуватися в мікропросторі (наприклад, на поверхні столу). Запропонуйте дитині покласти руки на стіл долонями вниз. Поясніть: "Те, що розташоване біля лівої руки - зліва від тебе, а те, що розташоване біля правої руки - праворуч від тебе". Торкайтеся черзі до правої і лівої рук дитини, роблячи вказівні жести направо і наліво від дитини.

- Під час їжі зверніть увагу дитини на те, що тарілка стоїть перед нею, ложка лежить праворуч, а хліб зліва від неї. Свої слова супроводжуйте спільними обстежуючими діями.

- Звертайте увагу дитини на звуки, шуми навколишнього світу. Вивчайте розрізняти їх і визначати, з якого боку розташований звучний предмет. Наприклад: "Послухай уважно, з якого боку від тебе дзвонить телефон". Попросіть дитину показати рукою в бік предмета який звучить.

- Батьки повинні знати, що низький зір (або повна його відсутність) роблять малюка нерішучим, невпевненим у собі. Тому

необхідна ваша підтримка дій дитини заохочувальними, ласкавими словами, позитивна оцінка того, що вона робить: "Який ти молодець, швидко роздягнувся!", "Ти дуже старався, молодець!", "Як красиво ти поставив іграшки!" і т.п. Це допоможе дитині успішно виконати те, що ви від нього вимагаєте.

Необхідно підкреслити, що, чим більше навичок самостійної діяльності придбає маля з патологією зору в дошкільному віці, тим легше йому буде адаптуватися до нових умов в подальшому житті.

Список літератури.

1. Воспитание слепых детей дошкольного возраста в семье. Библиотека для родителей. / науч. ред. Феоктистовой В.А. - М., 1993.
2. Солнцева Л.И., Хорош С.М. Советы родителям по воспитанию слепых детей раннего возраста. М, 1988.

УДК 378.111.212 (47)

Колток Леся Богданівна

кандидат педагогічних наук, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ДИДАКТИЧНІ МОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день цивілізація розвиненої соціальної демократії і високих технологій в якості основного національного пріоритету висунула всебічний розвиток своїх громадян. Розкриття потенціалу особистості перестало бути справою лише купки ентузіастів-практиків, а перетворилося в одну з найважливіших складових державної політики. Це й сприяло синтезу гуманоцентричних та соціоцентричних ідей. Саме подібний синтез характеризує найбільш вдалі та популярні філософсько-освітні та педагогічні концепції ХХ ст. Видатний австрійський педагог М. Бубер присвятив свої дослідження проблемі подолання відчуженості особистості від соціального оточення, розробивши своєрідну технологію їх «зустрічі» і перетворення зовнішнього ворожого світу у світ внутрішній, цікавий і особистісно важливий

[1]. Саме такими завданнями зумовлюється інтерес сучасної педагогіки вищої школи до концепту «дискурсу» та використання його в якості освітньої технології.

Дискурс є способом діалогічно-аргументованої перевірки висловлювань, знань, позицій, цінностей, мета якого є досягнення значущого для всіх консенсусу, тобто взаєморозуміння. Навчальний процес побудований на основі дискурсу на сьогоднішній день постає як один з найнеефективніших засобів зміни його теперішньої низької соціальної ефективності. В рамках дискурсивної педагогіки можна виділити форми, методи, навчально-виховні стратегії, інноваційні концепції та технології [6].

Основними структурними елементами дискурсивної педагогіки є як вже достатньо відомі та апробовані методи навчання: дискусія, диспут, полеміка, бесіда-полілог, спір, так і новітні розробки.

Термін «дискусія» – латинського походження, означає дослідження, колективне обговорення якого-небудь спірного питання з метою правильного його розв’язання [2]. Підготовка до дискусії розпочинається з визначення теми, яку зумовлено важливістю науково-педагогічної проблеми, практикою роботи педагогічних колективів. Це можуть бути такі теми: «Педагогічна майстерність викладача», «Імідж сучасного викладача», «Особистісно орієнтоване навчання у ЗВО», «Комп’ютерні технології у освітньому процесі ЗВО».

Після визначення теми і формулювання мети дискусії складають план підготовки і її проведення. Передбачається перелік літератури з теми, оформлення приміщення, якщо є в цьому необхідність.

Дискусія є доцільною і ефективною тоді, коли вона виникає на базі знань учасників з теми, яка розглядається. Дуже важливо включити учасників дискусії у творчий обмін думками. З цією метою слід вибрати для обговорення будь-який цікавий факт (випадок, подію, ситуацію), що стимулює увагу, змусить замислитися, посперечатися [4].

До дискусії готуються і її учасники: читають рекомендовану літературу, виділяють проблеми, які їх хвилюють, ознайомлюються з питаннями, що виносяться на колективне обговорення.

Успішне проведення дискусії значною мірою залежить від керівника дискусії, від того, чи встановлений психологічний

контакт між ним і учасниками дискусії. Керівник повинен враховувати досвід і рівень загальноосвітньої та спеціальної підготовки учасників дискусії, уявляти, навколо яких питань може розгорнутися боротьба думок.

Дотримання цих правил сприятиме створенню під час дискусії доброго психологічного клімату. Творча дискусія можлива практично з будь-якої теми під час забезпечення таких умов:

- проблемна постановка питань;
- управління дискусією за допомогою постановки нових

питань,

які вимагають поглиблення або продовження суперечки;

- підведення учасників дискусії до узагальнення підсумків;
- педагогічний такт ведучого (не допускати іронічних

зауважень,

не давати виступам оцінку типу «добре», «неправильно», не нав'язувати свою думку, а наводити аргументи).

Традиційна дискусія і надмір інформації в добу швидкого розвитку техніки замінюється більш результативними методами. Наведемо деякі з них, зокрема *метаплан*, тобто тиха дискусія або розмова-плакат. Полягає вона в тому, що під час наради (дискусії) її учасники спільними зусиллями створюють плакат, який стає графічним скороченням дискусії. Замість того, щоб брати участь у дискусії, вони записують свої думки щодо порушених питань на папері, заданої форми та кольору, у вигляді коротких речень. Різноманітні вислови групуються згідно з довільно прийнятими критеріями, і після впорядкування їх розміщують у таблиці. Цей метод можна використовувати як в малих, так і у великих групах. Він не припускає суперечки не з теми, вживання неточних формулювань, натомість дає змогу взяти участь у дискусії неслівливим і вразливим студентам або тим, які мають фізичні вади, що створюють перешкоду в спілкуванні з іншими. Під час обговорення ідей щодо розв'язання проблеми всі учасники можуть зосередитись на темі у візуальному супроводі. Використання метаплану не тільки підсилює активність учнів, але й формує серед молоді, яка бере участь у дискусії, повагу до думки інших, відчуття співпраці, а також показує можливість розв'язання проблем завдяки аргументованості своєї позиції, а також інтерсуб'єктивному простору учасників мета плану [1].

Іншим методом, який має подібні позитивні сторони і будується на комунікативній взаємодії, є *мозковий шторм*. Суть

його – це кількість вербальних і записаних ідей без будь-якої спроби їх оцінки. Йдеться про те, що студенти повинні «мислити голосно, не чекаючи, аж поки їхні вислови складуться в логічну та послідовну єдність». Це дає можливість студентам швидко накопичити багато конкурентних підходів, які взаємодоповнюються і розв'язують проблеми. Цей метод відноситься до дидактичних ігор, знайомих також під іншими назвами: фабрика ідей, біржа ідей, ярмарок ідей . Час тривання «штурму» лімітований, а всі ідеї учасників записуються на папері або на плівку. Після цього проводиться спільна дискусія.

Позитивний результат в активізації пізнавальної діяльності студентів дає проведення семінарських занять у формі *творчого диспуту*. Диспут не є самоціллю, він вирішує два основних завдання: дидактичне і виховне. Вирішення дидактичного, чи навчального завдання дає можливість виявити різницю в розумінні і засвоєнні теми студентами і в ході диспуту виявити істину чи встановити консенсус. Виховна функція диспуту полягає у тому, що студент не тільки вчиться дискутувати, сприймати інші точки зору, а й формувати якості полеміста, толерантність у ставленні до протилежної точки зору. Для того, щоб диспут відбувся, слід дотримуватись певних умов; передусім, питання для диспуту повинні бути скеровані на пояснення суті тих чи інших висловлювань, або теоретичних положень, на виявлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями і явищами, схожості і відмінності між ними, на доведення тих чи інших положень. Ці питання сприяють формуванню знань студентів, перетворенню їх в переконання, оскільки в суперечках пропонується не згадувати щось, а міркувати, шукати аргументи, докази своїм твердженням, і якщо студент довів свою точку зору, відстояв свої думки під час творчого диспуту, то вони частіше за все стають його переконаннями і стійко закріплюються в пам'яті.

Активність такого методу проведення занять значною мірою забезпечується також тісною взаємодією пам'яті і мислення. Щоб така взаємодія відбулась, потрібно:

- ставити запитання, які б спонукали роботу думки, тобто питання повинні бути гострими, злободенними, з елементами новизни;
- вносити на обговорення найважливіші питання обговорюваної проблеми, оскільки поверховий розгляд багатьох питань розпорошує увагу;
- бути терпимими до різних думок учасників диспуту;

- спиратись на фактичний рівень знань і розумові здібності студентів групи, виробляти у них уміння пов'язувати теорію з практикою життя, аналізувати реальні політичні процеси і явища;

- підвести студентів до правильної відповіді, уміти з повагою ставитись до точки зору студента.

Покращує засвоєння знань метод проведення занять у формі «*круглого столу*». «Круглий стіл» — це передусім перехресна бесіда учасників із поставленої проблеми, в ході якої відбувається з'ясування, уточнення, більш чітке усвідомлення окремих запитань і проблем. Веде таке заняття ведучий, або лідер, яким звичайно є викладач, або призначений студент, а його співбесідниками-помічниками виступають три-п'ять студентів із числа найбільш підготовлених. Заняття у формі «круглого столу» починається з короткого вступного слова ведучого, в якому підкреслюється значення теми, її актуальність, визначається мета заняття, окреслюється характер проблем, висунутих для розгляду, обґрунтовується їх теоретична і практична значущість. Потім в бесіду включаються інші учасники «круглого столу».

Ведучий і його помічники виступають ініціаторами розмови, висловлюючи ті чи інші положення, свої точки зору з розглядуваного питання, коментуючи окремі факти, явища, процеси, доповнюючи один одного, ставлячи запитання, що вимагають уточнення або роз'яснень. Важливо створити таку обстановку на занятті, щоб студенти відчували себе рівноправними учасниками «круглого столу», могли б вільно ставити будь-кому запитання, відповідати на поставлені питання, висловлювати свою, можливо, суперечливу, точку зору, аргументувати і відстоювати її [3] .

Серед пріоритетних напрямів дискурсивного оновлення навчального процесу у вищому навчальному закладі важлива роль належить методу *проблемної ситуації*. Проблемне навчання передбачає послідовні і цілеспрямовані пізнавальні завдання, які студенти розв'язують під керівництвом викладача і активно засвоюють нові знання [7].

Сучасне проблемне навчання має своїм завданням як постановку наукової чи пізнавальної проблеми, так і створення умов для її розв'язання. Це викликано тим, що процес пізнання здійснюється шляхом проб і помилок, носить індивідуальний характер і залежить від досвіду суб'єкта пізнавальної діяльності.

Дискурс навколо проблемної ситуації як метод викладання привертає до себе все більшу увагу викладачів, оскільки він не лише забезпечує глибокі й міцні знання студентів, а і є не менш ефективним і в досягненні виховних цілей. Здобути таким шляхом, а не тільки повідомлені викладачами знання стають передусім переконаннями студентів. В умовах проблемного навчання процес засвоєння знань є не лише інтелектуальним, а стає особистісним. Саме тому він дає можливість злити воедино навчання і виховання: засвоєння студентами знань і формування їх світогляду.

Список літератури

1. Ігнатюк О. Педагогічний такт як складова розвитку особистісного потенціалу майбутнього фахівця // Новий колегіум. – 2005. - № 1/2 – С. 74 - 79.
2. Ігнатюк О. А. Педагогічна взаємодія як дидактичний фактор у розвитку і реалізації особистісного потенціалу студента технічного університету // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2005. - № 4. – С. 35 - 43.
3. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії. Навч. посібник – К., 1997. –235с.
4. Карасик В.И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. - Волгоград, - 2000. – 175с.
5. Карасик В.И. Структура институционального дискурса // Проблемы языковой коммуникации. - Саратов, - 2000. - С.25-33.
6. Карасик В.И. Характеристики педагогического дискурса // Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, - 1999. – С.2-18.
7. Педагогічна майстерність і педагогічні технології: Навчальний посібник / Під ред. Л.К. Гребенкыно, Л.А. Байкової. - 3-е вид., випр. і доп. - М.: Педагогічне суспільство Росії, 2001. - С.25.
8. Edwards R., Usher R. Globalization and Pedagogy. Space. Place and Identity. Routledge, London and New York, 2000.

Курепін Вячеслав Миколайович, старший викладач

Миколаївський національний аграрний університет

Демченко Анастасія, студентка

Миколаївський національний аграрний університет,

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»**

Сьогодні більшість населення мешкає в упоряджених містах, забезпечує собі харчування походом до супермаркетів, працює в комфортних умовах організацій, установ, підприємств. Складається враження, що необхідність у науці виживання є неактуальною. На жаль, у повсякденному житті все зовсім інакше. Про це, ще раз нагадала нам трагедія у грудні 2019 року в Одеському коледжі економіки, права та готельно-ресторанного бізнесу.

Середовище, яке нас оточує у своєму переліку містить небезпек набагато більше, ніж первісний світ, список цих небезпек постійно збільшується, наслідки стають масштабнішими, а можливість виникнення залишається непередбачуваною. Розбещеність людини благами цивілізації, втрата навичок поведінки в екстремальних ситуаціях зробила її вразливою, незахищеною.

Необхідною складовою існування самого життя є виховання розуміння, щодо повсякденного дотримання культури безпеки. Таке виховання та об'ємом знань, який допоможе сформувати вміння розробляти алгоритми поведінки в конкретних надзвичайних ситуаціях дає дисципліна «Безпека життєдіяльності» (БЖД). Особливість цієї дисципліни полягає в тому, що вона має за мету сформувати у здобувачів вищої освіти навички самостійного оцінювання конкретної ситуації, прийняття та реалізації адекватних рішень у нестандартних умовах. Основою для розвитку цих здібностей є застосування на заняттях проблемно-ситуативного підходу при використанні методики системного аналізу.

Єдність і взаємозалежність теоретичних знань і практичного досвіду, який накопичило людство, є основою для розробки алгоритмів поведінки в небезпечних ситуаціях, заходів їх запобігання та ліквідації. Запропонована педагогічна методика повинна передбачити створення викладачем особливих креативних умов діяльності здобувачів вищої освіти. Викладач повинен ніж надати теоретичне визначення дисципліни БЖД, запропонувати логічний ряд запитань щодо пізнавальної проблеми: «Чому на сьогоднішній день проблема безпеки людини є актуальною?», «Як ви розумієте саме поняття «безпека»?». Між викладачем та тим хто навчається, повинен виникнути дієвий діалог, який буде розвивати сприйняття події як угруповання взаємозалежних складових, спонукати

здобувачів вищої освіти підтверджувати аргументи конкретними прикладами.

Так, під час аналізу проблем безпеки, пов'язаної з людським фактором, модулюється послідовність подій та дій людини, які сприяють виникненню безпеки. Треба враховувати як недостатню для виконання дії кваліфікацію, так і невідповідність психофізіологічних властивостей людини вимогам безпеки, відсутність мотивації дії, схильність до ризику, конфлікти в колективі, несвоєчасність отримання інформації та ін.

Теоретичні положення БЖД базуються на практичному досвіді. Приклади подій, конкретних небезпек, свідками яких були здобувачі вищої освіти, події, які проходили із засобів інформації є керувальним процесом обміну досвідом в освітньому процесі закладів вищої освіти. Це сприяє розвитку вміння подання інформації та сприйняття її в логічній послідовності. Для цього здобувачам вищої освіти пропонується дотримуватися плану: визначення безпеки; аналіз особливостей проходження; факти щодо причини виникнення; наслідки впливу на людину й життєве середовище; пропозиції щодо можливості запобігання. Подання інформації за таким планом є не що інше, як побудова системи взаємопов'язаних подій з одночасним аналізом їх причинно-наслідкових зв'язків.

Постійною потребою людини є необхідність у безпеці. Для цього при вивченні дисципліни БЖД застосовуються методики розвитку вміння інтуїтивного реагування. Викладачем розробляються ситуаційні завдання двох типів при яких необхідно вибрати правильну послідовність дій із запропонованих варіантів (цей тип завдань дозволяє сформувати систему логічно пов'язаних етапів дій), інший - більш складний варіант, який дозволяє розробити послідовність дій самостійно.

Викладач повинен розробити завдання та формулювати питання таким чином, щоб відповіді здобувачів вищої освіти стали основою для розкриття можливості розвитку небезпечної ситуації та склалися в систему її реалізації: джерело безпеки причина безпеки небезпечна ситуація. Утриматися від категоричних оцінювань, це один із головних постулатів педагогіки співробітництва. У випадку наявності недоліків у відповіді або запропонованих діях виправляти ситуацію повинен не викладач, а здобувачі вищої освіти.

При вивченні на сьогодні актуальної для закладів освіти теми «Пожежна безпека» необхідно розробити систему взаємопов'язаних складових такої небезпеки, як пожежа, провести аналіз кожної складової, під час якої поширюється її інформаційна ємність, наводяться приклади реальних подій.

Особливу увагу при навчанні пожежної безпеки слід приділяти формуванню знань у здобувачів вищої освіти з підготовки до дій в екстремальних ситуаціях, методики чіткого алгоритму правильних дій під час виникнення пожежі. Про це, ще раз наголосили трагічні події в Одеському коледжі економіки, права та готельно-ресторанного бізнесу. Під час пожежі в коледжі не прозвучало ніяких тривожних сигналів або оголошень, багато студентів не одразу дізналися про загоряння, працівники коледжу не давали вказівки покинути будівлю.

«У плані пожежної безпеки там був страх і жах. Вагонка на стінах, вузькі коридори, єдині сходи, стародавні ліфти, скупченість, захаращеність. Як таке допустили після всіх попередніх пожеж, незрозуміло», - свідчать очевидці та учасники трагедії. «Пожежа в коледжі в Одесі – це не тільки жахлива трагедія для всієї України, але і жахливий злочин. Причетні понесуть повну і персональну відповідальність за те, що трапилося», – наголосив прем'єр-міністр України О.В. Гончарук.

На підсумковому етапі вивчення курсу БЖД з метою удосконалення вміння проводити системний аналіз небезпеки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між складовими небезпечної події закріплюються навички аналізу й узагальнення знань теоретичних положень і практичних надбань. Однак інформація набуває цінності тільки тоді, коли вона не тільки отримана, але і опрацьована й надана в зручній для осмислення формі. Навчити працювати з інформацією - це ще одна мета, що реалізується під час виконання комплексного аналізу. Ця робота є логічним завершенням курсу БЖД і охоплює усі тематичні блоки.[2]

Список літератури.

1. Горбунова К.М., Курепін В.М. Комплексна безпека підприємств, як складова системи управління: зб. наук. праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. І Всеукраїнська наукова конференція. Миколаїв: Торубара В.В., 2018. С. 22-24.

2. Літвінчук С.Б. Моделювання змісту і оновлення цілей навчання технічним дисциплінам у вищій школі. (Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики». 15-16 грудня 2017 р., м. Одеса, громадська організація «Південна фундація педагогіки», 2017 – С. 95 – 98).

УДК: 378.147

**Левицька Ірина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
музично-інструментальної підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

ДЕЯКИ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

Насамперед зазначимо, що вирішальною умовою успішності процесу навчання гри на фортепіано є формування у здобувачів вищої освіти позитивної мотивації, заснованої на стійкому інтересі до занять. На думку вчених, ефективна мотивація здатна призначатися внутрішнім «двигуном» певної діяльності, а рівень розвитку всієї мотиваційної сфери студента може стати важливим показником сформованості його особистості в цілому.

Зазвичай науковці виокремлюють декілька форм мотивації. Розгляд деяких з них, на наш погляд, особливо важливий з позиції фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: процесуальна мотивація (спрямованість на процес гри на музичному інструменті); дискретна мотивація (визначає завершальну мету діяльності і активно спонукає до неї); активно-пізнавальна мотивація (орієнтація на розширення музичного кругозору безпосередньо через інструментальне навчання).

Найчастіше, в процесі занять в класі фортепіано домінує саме процесуальна форма мотивації, оскільки увага зосереджується тільки на формуванні виконавських умінь й вдосконаленні набутих навичок. Проте, загальноновизнано, що фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва не повинна обмежуватися тільки

опануванням виконавською майстерністю. Роль мотивів педагогічної спрямованості в загальній ієрархії мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти, очевидно, не повинна бути другорядною і допоміжною. Багато в чому таку проблему можна вирішити шляхом уявлення майбутніми вчителями музичного мистецтва щодо перспективи використання виконавських умінь і навичок в майбутній фаховій діяльності. Таким чином, актуалізуємо питання розуміння здобувачами вищої освіти сенсу навчання, його особистісної значущості.

Перш за все, враховуючи особливості студентського віку, викладачеві необхідно розв'язувати питання створення у них внутрішньої готовності, смислової установки, необхідної для найбільшого прояву і реалізації власної індивідуальності у виконавській діяльності. При цьому установка розуміється тут як найважливіша складова мотиваційної сфери особистості (спрямованості), що визначає її активність в діяльності. Як відомо з теорії установки, засновником якої є Д. Узнадзе [3], виникнення її залежить від двох умов: потреби, що актуально діє в організмі й об'єктивній ситуації задоволення цієї потреби.

Як відомо, навчання гри на фортепіано відбувається в індивідуальній системі. Проте можуть бути використані й форми індивідуально-групового навчання, до яких відносяться, наприклад, «майстер-класи». Сутність таких занять полягає в роботі викладача з одним зі студентів у присутності інших здобувачів вищої освіти. Проведення подібних індивідуально-групових занять має двостороннє значення. З одного боку, створення обставини «міні-концерту» психологічно готує студента, з яким проводиться заняття до публічного виступу. З іншого боку, виникає можливість залучення до процесу педагогічної роботи всіх присутніх, що «надає стимул для творчих дискусій, допомагає глибше зрозуміти методи й засоби виконавського опанування музичних творів, готує до майбутньої фахової діяльності» [1, с.14].

Крім індивідуально-групових занять, значні можливості щодо інтенсифікації процесу фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в класі фортепіано вміщені у використанні різних форм музикування – гри в ансамблі, читанні нот з листа, ескізного опануванні музичних творів тощо.

Так, одна з форм творчого музикування – гра в ансамблі може надавати майбутнім учителям музичного мистецтва велику дію на власний виконавський розвиток. Позитивне значення ансамблевого музикування полягає і в можливості розширення

музичного кругозору майбутніх учителів музичного мистецтва, і в розвитку ансамблевого відчуття, і в дії на темброво-динамічний, фактурний і гармонійний слух.

Така форма роботи може також стати психологічною адаптацією майбутніх учителів музичного мистецтва: на відміну від сольного виконання, яке вимагає і достатньо високий рівень володіння інструментом, і вольових якостей, гра в ансамблі розкріпачує студента, знімає зайву напругу, що робить процес виконання більш психологічно комфортним. Особливо це важливо в роботі зі студентами з недостатнім рівнем фортепіанної підготовки. По-друге, безпосередня участь викладача в ансамблі дозволяє здійснювати на занятті спільну художню діяльність, результатом якої може стати співтворчість, активне залучання в сумісне музикування, а також діалогічне спілкування.

Іншою формою роботи в класі фортепіано може стати ескізне вивчення музичних творів. Ескізне опанування репертуару сприяє компенсації недоліків у музично-виконавському розвитку студентів, оскільки дозволяє істотно розсунути межі музично-піаністичного досвіду, а також розширити художній і професійний кругогляди. Тут суголосні з думкою Л. Осипової, що ескізна форма роботи відкриває можливості для задоволення естетичних запитів і інтересів студентів, з одного боку, а з іншого – дозволяє ефективніше усувати недоліки в їх виконавській підготовці [2, с. 24].

Таким чином, мотивація – це сукупність різних спонукань: мотивів, потреб, інтересів, цілей, прагнень, ідеалів, що в найбільш широкому розумінні має на увазі детермінацію поведінки, активності та діяльності особистості. Тому, важливим в контексті означеної проблематики є розвиток мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх учителів музичного мистецтва до занять гри на фортепіано, поглиблення мотивів навчального пізнання, за допомогою чого здобувачі вищої освіти більш ефективно будуть опановувати фаховими знаннями, уміннями та навичками, виховувати потребу в музично-виконавському саморозвитку, самоаналізі, що так важливо в майбутній фаховій діяльності.

Список літератури.

1. Коган Г. М. Работа пианиста / Г. М. Коган. – М. : Музыка, 1963. – 185с.
2. Осипова Л. В. Эскизное изучение репертуара как форма учебной работы в фортепианном классе : [Учебное пособие] / Л. В. Осипова – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2002. – 87 с.

3. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : Изд-во Акад. наук Груз. ССР, 1961. – 210 с.

УДК 378.

Логвіна-Бик Тетяна Анатоліївна, к.пед.н., доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Бик Наталя Володимирівна, магістр практичної
психології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

УРОКИ БІОЛОГІЇ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Методична підготовка студентів педагогічних вузів до професійної діяльності вчителя біології є наскрізною і здійснюється протягом усього періоду навчання у вищих навчальних педагогічних університетах. В умовах реформування вищої освіти в Україні здійснюється ретельний відбір змісту освіти для професійної підготовки педагогічних кадрів, тому що вчитель біології формує особистості учнів і готує їх до професійної діяльності та дорослого життя. Теорія методичної підготовки студентів базується на певних вихідних положеннях – принципах, які визначають цілі, зміст, способи організації та управління діяльністю студентів. На зазначених концептуальних засадах спроектована професійно-методична підготовка майбутніх вчителів біології в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького [4]. Чотирьохрічне експериментальне дослідження свідчить про ефективність розробленої моделі професійно-методичної підготовки майбутніх вчителів біології, природознавства та екології при вивченні дисципліни «Методика навчання природознавства, біології та екології» на хіміко-біологічному та природничо-географічному факультеті (викладач – доцент Логвіна-Бик Т.А.), що визначає доцільність її подальшого використання в навчальному процесі вищої школи України. За твердженнями М. Барбера і М.Муршеда, «реформа освіти входить до переліку основних завдань багатьох

країн» [1, с. 7], а якість шкільної освіти ґрунтується на якості роботи вчителів, які в ній працюють» [1, с. 17]. Майбутньому вчителю біології в процесі формування наукового світогляду в учнів необхідно враховувати всі основні етапи розвитку світогляду. Біологія разом з іншими предметами вносить свій вагомий внесок у формування ключових компетентностей (Компетентнісний потенціал навчального предмета) [2, с. 9 - 10].

Джон Равен виділив 37 видів компетентностей [7, с. 281 - 296], найбільш важливими з яких є: 1) тенденція до більш ясного розуміння цінностей і установок по відношенню до конкретної мети; 2) тенденція контролювати свою діяльність; 3) залучення емоцій у процес діяльності; 4) готовність і здатність навчатися самостійно; 5) пошук і використання зворотного зв'язку; 6) впевненість в собі; 7) адаптивність, відсутність почуття безпорадності; 8) увага до проблем, пов'язаних з досягненням поставлених цілей; 9) самостійність мислення, оригінальність; 10) критичне мислення; 11) готовність вирішувати складні питання; 12) готовність використовувати нові ідеї та інновації для досягнення мети; 13) знання того, як використовувати інновації; 14) наполегливість; 15) використання ресурсів і довіри; 16) персональна відповідальність; 17) здатність вирішувати конфлікти і пом'якшувати суперечності; 18) готовність займатися організаційним і громадським плануванням.

До основних компетентностей при вивченні природознавства, біології та екології відносять: 1. Спілкування державною (рідною) мовою. 2. Спілкування іноземними мовами. 3. Математична компетентність. 4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях. 5. Інформаційно-цифрова компетентність. 6. Уміння вчитися протягом усього життя. 7. Ініціативність і підприємливість. 8. Соціальна і громадянська компетентності. 9. Поінформованість і самовираження в сфері культури. 10. Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя [1, с. 12 - 15].

У конструюванні змісту біологічної освіти використано системно - структурний і функціональний підходи. Це дає можливість більше уваги приділити вивченню процесів життєдіяльності організмів, скоротивши морфологічні і анатомічні відомості про них. Разом з тим, застосування функціонального підходу забезпечує формування уявлення про організм як цілісну систему, що орієнтує учнів на здоровий спосіб життя. В основній школі вивчення біології спрямовано на формування компетенцій:

ключових і предметних – необхідних знань, умінь, цінностей і здатності застосовувати їх в процесі пізнання та в практичній діяльності. На підставі компетентнісного підходу, знання повинні бути не багажем «про всяк випадок», а ключем до вирішення проблем, що забезпечує успішну самореалізацію в соціумі та облаштування особистого життя. Кожен навчальний предмет, і біологію зокрема, розглядаємо як засіб розвитку особистості учня [5]. Складовою частиною компетентнісного підходу з біології є навчання школярів дослідним умінням, які свідчать про рівень розвитку таких розумових операцій, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, вміння побачити і сформулювати проблему, висувати гіпотезу, визначати умови вирішення навчальної проблеми, вміння обґрунтувати причини і наслідки природних явищ, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Дослідницька діяльність є одним з видів природно-наукової творчості, тому що в процесі дослідження біологічних явищ учні відкривають для себе нові цінності пізнання природних об'єктів і наукових фактів [3]. Принципами методичної підготовки майбутніх вчителів біології в умовах сучасного вищого навчального закладу визначені наступні: принцип науковості, принцип професійної спрямованості, принцип інтеграції, принцип узгодженості, принцип зв'язку теорії і практики, принцип усвідомленості і активності, принцип послідовності і систематичності, принцип посилення творчої спрямованості методичної підготовки, принцип варіативності, принцип особистісної орієнтації [3, с.250]. Ми вважаємо, що інтелектуальному розвитку студентів в навчально-виховному процесі сприяє висока мотивація до навчання, усвідомлення ними рівня своєї успішності у вивченні навчальних дисциплін, а також позитивний мікроклімат на заняттях [5]. При вивченні біології формуються особистісні та міжособистісні якості, здібності, навички і знання студентів як майбутніх кваліфікованих фахівців, які виражені в різних формах і різноманітних ситуаціях роботи і соціального життя людини. Паламарчук В.Ф. відзначала важливість використання елементів наукового пізнання для розумового розвитку школярів, а саме: спостереження фактів, збір кількісних і якісних даних, визначення постійних і змінних величин, висування робочої гіпотези, проведення експерименту і пояснення його результатів, підтвердження, спростування або видозміна робочої гіпотези, формалізація знань і їх відділення від суб'єкта і процесу пізнання, уявлення знань в логічній формі, тобто маніфестація у вигляді текстів [6]. Хуторський А.В. вважає, що під

дослідними вміннями слід розуміти знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки, методи, методики дослідження, яким він повинен опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність [11]. У монографії А. В. Хуторський викладає науково-практичні основи освіти евристичного типу [8; 9], та вважає, що для студентів і майбутніх вчителів біології педагогіка повинна стати стандартом нового покоління [10]. В основі оригінальної концепції – метод Сократа, метапредметний зміст і евристична технологія навчання. Учням пропонується конструювати власну діяльність, рухаючись в досліджуваних предметах за індивідуальними траєкторіями. Розглядаючи технологію евристичного навчання, концентруємося на технології конструювання системи занять, освітньому завданні, технології розвитку евристичних процедур, евристичної освітньої ситуації і рефлексії в навчанні [9]. Творчий учитель, на думку А. В. Хуторського, це вчитель, який діє в евристичних ситуаціях, розробляє освітні програми і плани. Велику увагу вчений приділяє творчим перспективам дистанційного навчання, пропонує дистанційну школу творчості, дистанційні евристичні олімпіади і проекти [9]. Метод проектів дозволяє в комплексі з іншими формами та методами роботи реалізувати ключові компетентності. При обробці джерел інформації розвиваються компетентності саморозвитку та самоосвіти, а при розробці та використанні презентації реалізуються компетентності продуктивної творчої діяльності та інформаційно-комунікаційна компетентність [9]. Перевагами компетентнісного підходу в побудові та проведенні уроку біології в порівнянні з традиційною формою проведення уроку, є: 1) пошук нових джерел інформації з теми, що вивчається; 2) вміння в скороченому варіанті зафіксувати отриману інформацію; 3) навчання учнів застосовувати знання, отримані на практиці, для аналізу різних процесів, інноваційних методів і прийомів роботи на уроках біології; 4) активізація пізнавальної діяльності учнів на уроці; 5) формування та підвищення інтересу до процесу навчання біології; 6) свобода в міркуваннях учнів; 7) легкість в осмисленні матеріалу, вивченого на уроці; 8) уникнення механічного запам'ятовування навчальної інформації; 9) мінімізація стресу в учнів при усних відповідях за рахунок використання структурно-логічних схем в якості підказок. Подальший напрямок дослідження ми бачимо в розробці системи методичних компетенцій майбутніх вчителів біології на основі вивчення дисципліни «Методика навчання природознавства,

біології та екології». Зростання професіоналізму майбутніх фахівців в різних областях біології ми бачимо в розробці і застосуванні теоретичних і методологічних можливостей формування ціннісно-смислової і мотиваційно-вольової готовності майбутніх учителів біології до професійно-практичної діяльності. Для вирішення завдань необхідним є оволодіння студентами спеціальними інтерактивними і активними методами навчання, розвиток учня в навчальному процесі, які спрямовані на мотивацію навчання учнів працювати в складі команди, пошук нових рішень в отриманні знань; поєднання елементів наукового дослідження і пізнавальної гри.

Список літератури.

1. Барбер М. Как добиться стабильно высокого качества обучения в школах. Уроки анализа лучших систем школьного образования мира (пер. с англ.) / М. Барбер, М. Муршед // Вопросы образования. – 2008. – № 3. – С. 7–60.
2. Біологія. 6 – 11 класи: Навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2019/2020 навчальному році / Укладач С.С.Фіцайло. – Харків: Вид-во «Ранок», 2019. – 144 с.
3. Грицай Н. Концепція методичної підготовки майбутніх учителів біології у вищому навчальному закладі /Н.Грицай // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, 2014. - №2 (13). – С. 248 - 254.
4. Логвина – Бык Т.А., Бык Н.В. Методическая подготовка будущих учителей биологии в педагогических университетах / Т.А.Логвина – Бык, Н.В.Бык / Биологическое и экологическое образование в школе и вузе: теория, методика, практика. Сборник статей Международной научно-практической конференции (21 – 24 ноября 2016 г.). - Выпуск 15, Санкт-Петербург / под ред. проф. Н.Д.Андреевой. – СПб.: «Свое издательство», 2016. – С. 164 – 167.
5. Логвіна-Бик Т.А., Бик Н.В., Степанюк А.В. Професійно-методична підготовка студентів-біологів у педагогічному закладі вищої освіти /Т.А.Логвіна-Бик, Н.В.Бик, А.В.Степанюк/ Тернопільські біологічні читання - Ternopil Bioscience – 2017. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 20-річчю заснування наукового фахового видання України «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка. Серія Біологія». Ред. кол.: М. М. Барна (відп. ред.) та ін. - Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – С. 381 - 384.

6. Паламарчук В.Ф. Школа учит мыслить. – М.: Просвещение, 1987. – 208 с.

7. Равен Джон. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. - М.: Когито-Центр, 2002. - 396 с.

8. Хуторской А.В. Дидактический смысл эвристических способностей // Совершенствование образовательного процесса и управления им. – Вып.1: Сб. науч. трудов / Под ред. В.П.Симонова. – М.: Международная педагогическая академия, 1997. – С.85-86.

9. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении: Научно-методическое пособие / А.В.Хуторской. - М.: Издательство «Эйдос»; Издательство Института образования человека, 2013. - 73 с. (Серия «Новые стандарты»).

10. Хуторской А.В. Педагогика. Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения. - СПб.: Питер, 2019. – 608 с.

11. Хуторской А.В. Эвристическое обучение: Теория, методология, практика. - М.: Международная педагогическая академия, 1998. – 266 с.

УДК: 378.1:379.85:640.4:81'243

**Мединська Світлана Іванівна,
старший викладач
Університет імені Альфреда Нобеля**

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Вимоги сучасного ринку праці диктують необхідність змін у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які будуть повністю задовольняти потребам роботодавців та бізнесу, який на даному етапі є клієнт-орієнтованим, що є критичним при підготовці саме здобувачів вищої освіти спеціальностей «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа», оскільки ці напрямки діяльності сконцентровані на роботі з клієнтами і мають на меті задоволення

потреб навіть найвибагливіших відвідувачів. Однією з найважливіших змін у вимогах роботодавців є високий рівень *soft skill competencies* [1] у випускників ЗВО, а отже вектор підготовки фахівців повинен зміститися з розвитку суто *hard skill competencies* на інтеграцію розвитку *soft skills* у процес навчання за рахунок впровадження відповідного компонента при викладанні всіх дисциплін професійного та загального циклу підготовки.

Дисципліни іншомовної підготовки («Іноземна мова», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Друга іноземна мова») можуть стати платформою для розвитку *soft skills*, оскільки методи викладання іноземних мов спрямовані саме на розвиток таких «м'яких» навичок, які є критично важливими для роботи в галузі туризму та індустрії гостинності, а саме: креативне мислення, критичне мислення, презентація та самопрезентація, вирішення проблем, лідерство, управління командою, управління стресом, соціальні навички (навички спілкування, командна робота, культурна обізнаність), організаційні навички, гнучкість, відповідальність та прихильність, готовність до викликів, коучинг тощо [2].

Найбільш ефективними для розвитку *soft skills* при формуванні іншомовної компетенції є інтерактивні методи навчання, які включають мозковий штурм, метод кейсів, рольові та ділові ігри, дискусії, групові презентації, парні інтерв'ю та ін. Зокрема, при аналізі конкретних ситуацій (*case-study*) розглядається певна компанія з галузі туризму або індустрії гостинності, аналізуються особливості її діяльності та проблеми, з якими вона стикається та які мають бути вирішеними. При груповій роботі над *case-study* здобувачі вищої освіти отримують цінний практичний досвід у розв'язанні проблемних ситуацій у професійній сфері через командну роботу та метод занурення, оскільки при цьому мова виконує свою природну функцію – є лише інструментом комунікації для досягнення цілей, – водночас розвиваючи широкий спектр «м'яких навичок», необхідних в їх професійній діяльності, а подальший «продукт» *case-study* у вигляді презентації або проекту дає можливість продовжити активну фазу роботи з цією проблемною ситуацією та підсилити ефективність цього методу викладання та навчання.

Отже, розвиток *soft skills* повинен стати обов'язковим компонентом професійної підготовки фахівців у галузі туризму та індустрії гостинності, що можливо шляхом активного впровадження інтерактивних методів навчання в

освітній процес та розробки спеціальних завдань, спрямованих на розвиток «м'яких навичок», при викладанні фахових дисциплін.

Список літератури.

1. Chamorro-Premuzic T., Frankiewicz B. Does Higher Education Still Prepare People for Jobs? – Harvard Business Review. – 2019. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hbr.org/2019/01/does-higher-education-still-prepare-people-for-jobs>.

2. Мединська С.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців галузі туризму та індустрії гостинності для підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках/ С. І. Мединська // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля, серія «Педагогіка і психологія». – Дніпро, Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – № 2 (18). – с. 208-214.

УДК: 378.147+78

Новська Олена Рудольфівна

к. п. н, старший викладач

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розуміння процесів, які відбуваються в сучасності потребує якісної переоцінки вимог, що ставляться до освіти й культури. Спостереження швидкоплинних змін, які, безумовно, впливають на ці сфери, дає підставу для пошуку і впровадження в мистецько-освітній простір нових та актуальних інструментів для розвитку особистості, розкриття творчого, культурного потенціалу дітей та молоді. З урахуванням таких процесів надзвичайно актуальною стає корекція та модифікація фахової освіти майбутніх учителів музичного мистецтва як носіїв культуротворчої функції у вимірі становлення суспільства. Адже саме вчителі музичного мистецтва, з урахуванням специфіки своєї професійної діяльності, мають безпосередній вплив на розвиток творчих здібностей кожної дитини, яка навчається в закладах освіти.

Взаємодія вчителя музичного мистецтва з учнями відбувається у формі художньо-педагогічної комунікації.

Спілкування з художнім образом і через художній образ, закладений у зміст музичного твору, здатність надихнути дітей на осягнення музичної мови, готовність до трансляції образного змісту, закладеного в інтонаційну мову музичного твору в процесі художньо-виконавської інтерпретації має ту культуротворчу силу, яка здатна формувати естетичний смак, ціннісні орієнтації, культуру спілкування, емоційний та музичний інтелект учнів, спрямовуючи їх на умотивоване пізнання мистецтва, конструювання в них аксіологічного ставлення до категорії прекрасного.

Розкриття творчого й виховного потенціалу уроку музичного мистецтва потребує використання сучасних, актуальних, близьких для розуміння дітьми та підлітками педагогічних технологій. Так зване «кліпове мислення» (термін, запропонований Елвіном Тоффлером), яке спостерігається у більшості представників нового покоління, реалізується як трансформація механізму сприйняття, в результаті якої індивід сприймає дійсність та інформацію легко лише у тому випадку, коли вона подається коротко, яскраво, а також оформлена за допомогою швидко змінюючихся візуальних сигналів.

Відтак, постає питання: як, усвідомлюючи глобальні зміни в інформаційному просторі, доступність всієї можливої інформації, пересичення дітей мультимедійними потоками, найефективніше знайомити їх з кращими прикладами світової музичної спадщини? Адже надзвичайно важливо робити це не директивними насильницькими методами, а на основі внутрішньої мотивації, зацікавлення.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є проектні педагогічні технології, які, завдяки високому розвивальному потенціалу і високому рівню суб'єктного включення всіх учасників освітнього середовища, дають змогу трансформувати процес освіти в особистісно-діяльнісний чинник саморозвитку і самовдосконалення, на що неодноразово вказували науковці [1]. Метод проекту не є новим у полі педагогічних наук. Теоретичного обґрунтування та поширення він набуває ще на початку ХХ століття на основі досліджень американського філософа та педагога Дж. Дьюї. Проект розглядається як метод навчання через дію, який, з одного боку, включає в себе значну кількість методів і технологій, а з іншого – дозволяє використовувати принцип інтеграції знань та реалізовувати їх на практиці. О. Буйницька підкреслює, що в основі методу проекту лежить розвиток творчих,

когнітивних, оцінювальних та організаційних здібностей [2]. Створення проекту – це системний процес, націлений на результат [3]. Він поєднує знання з різних галузей, має художнє оформлення, ґрунтується на використанні мультимедійних технологій в якості наочності, є творчим видом діяльності, який передбачає значну міру самостійності виконавця. Проектування передбачає оформлення ідеї, розробки плану з її реалізації, її практичне втілення й оцінку результату.

Важливо зазначити, що результатом педагогічного проектування в загальному сенсі є педагогічний проект – повний завершений цикл продуктивної діяльності окремої людини або групи людей [4]. Проект як засіб педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва відбувається на основі художньої інформації. Він може мати за мету:

- ознайомлення учнів з творчістю певного композитора, конкретним твором або іншою категорією мистецтвознавства (у такому випадку мова йде про презентаційний художньо-педагогічний проект);
- залучання учнів до індивідуальної або сумісної творчої діяльності (творчо-дослідницький учнівський проект).

Презентаційний художньо-педагогічний проект в діяльності вчителя музичного мистецтва спрямований на те, щоб створити таку форму організації художньої комунікації учнів з художньо-образним змістом музики, яка сприятиме глибокому, емоційному, особистісному розумінню музичної мови. Такий проект має «підготувати» учнів, гармонійно ввести їх в емоційний стан музики, створити в них внутрішнє уявлення про звучання музичного твору [5].

Створення художньо-педагогічного проекту потребує від вчителя музичного мистецтва сформованої здатності до вербальної інтерпретації художнього змісту музичного твору, його готовності до створення переконливого, емоційно-забарвленого, особистісно значущого художньо-педагогічного коментаря до музичного твору, покликаного передати учню усвідомлений зміст, смислове наповнення, підтекст та експресивність твору музичного мистецтва.

Вчитель має володіти достатньо високим рівнем педагогічного артистизму, адже навіть якісно розроблений проект-презентація може бути неефективним через недонесення його змісту до учнів. Педагогічний артистизм включає в себе зовнішні, поведінкові аспекти, та внутрішні, як-от: готовність швидко

опинятися в новому образі, переключатися на нові творчі ситуації, генерувати необхідний емоційний стан в собі та в слухачів [6].

Мінливість і непередбачуваність процесу художньо-педагогічної комунікації має надихати вчителя музичного мистецтва на творчу діяльність. Створення художньо-педагогічних проєктів з метою яскравої та ефективної презентації музичного твору є своєрідним шляхом для творчої самореалізації вчителя. Такі проєкти вирішують одночасно велику кількість педагогічних завдань. Важливо розуміти, що художньо-педагогічне проєктування потребує від вчителя знання й умінь використовувати технологію проєктування, розвинутих інтерпретаційних умінь, сформованого педагогічного артистизму і бажання досягти успіху на ниві мистецько-педагогічної діяльності.

Список літератури.

1. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под ред. В. А. Сластёнина, И. А. Колесниковой. – 3-е изд. М. : Издательский центр «Академия», 2008. 288 с.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури. – 2012. – 240 с.
3. Бутченко Т. І. Зміст поняття «проєктування» // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 37. – С. 144-154.
4. Пуліна А. А. Система організаційно-методичного забезпечення педагогічного проєктування в загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.01. – Ялта – 2011 – 20 с.
5. Кременштейн Б. Воспитание самостоятельности учащегося в классе специального фортепиано. – М. : Музыка, 1966. – 120с.
6. Булатова О. С. Педагогічний артистизм : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів. – М. : Академія, 2001. – 240 с.

УДК 37835.08:796.071.4(477)

Подгорна Вікторія Віталіївна, к.п.н., доцент
Одеський національний політехнічний університет
Смолякова Ірина Дмитрівна, к.пед.н., доцент
Одеський національний політехнічний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Фізична культура і спорт – складне, багатоаспектне, соціальне явище, що пронизує всі сторони суспільного життя [2]. В будь-якому виді спорту обов'язково присутній набір елементів: змагальний, медичний (адаптивний, оздоровчий, рекреаційний), педагогічний (виховний, навчальний), соціальний (видовищний, національно-культурний, патріотичний). Саме комплексність і багатотуповитість забезпечують унікальну суспільну значимість спорту.

Ефективність системи управління фізичною культурою і спортом значною мірою залежить від кадрового забезпечення галузі [3]. В нашій країні щорічно випускається близько 6000 кваліфікованих фахівців у галузі фізичної культури і спорту. За оцінкою чиновників вищого рангу їхнє працевлаштування становить понад 61% [1].

На сьогодні в Україні працює понад 70000 штатних працівників сфери фізичної культури і спорту, з яких 77% має спеціальну вищу освіту. За інформацією Державної служби зайнятості населення в минулому році було зареєстровано більш 800 вакансій тренерів-викладачів. Найбільший попит мали спеціальності «інструктор фізкультури», «тренер з виду спорту», «фітнес-тренер» та «фахівець з фізичної реабілітації» [1].

Вкрай не вистачає в країні спеціалістів зі спортивної медицини. За даними Державного закладу «Центр медичної статистики МОЗ України», чисельність лікарів з лікувальної фізичної культури та спортивної медицини в минулому році склала лише близько 400 осіб при тому, що кількість контингенту, який потребує якісного медичного обслуговування за спеціальністю «Спортивна медицина», становить близько 2300000 осіб [6].

Зміни в сучасному суспільстві вимагають запровадження нових професій і напрямів, за якими можлива підготовка фахівців у галузі фізичної культури і спорту, зокрема менеджерів спорту, фахівців-логістів з прорахунку ефективності використання спортивної споруди, тренерів з поглибленою медико-біологічною підготовкою по виду діяльності. При цьому педагог, менеджер, тренер і медик – це різні види професійної діяльності, до підготовки яких пред'являються специфічні вимоги.

Окремим питанням може бути розглянуто підготовку менеджерів, яка повинна базуватися на фундаментальних знаннях у

галузі фізичної культури і спорту, а потім доповнюватися спеціалізованою підготовкою, наприклад, з поглибленою економічною підготовкою (спортивний менеджмент); юридичною підготовкою (спортивне право); з поглибленою підготовкою в соціальній сфері (організація спортивних заходів та зв'язки з громадськістю).

Відповідно, для даних спеціальностей пріоритети в навчанні повинні бути зміщені від педагогіки в бік спортивних методик та інших технічних складових [4, 5]. Йдеться про концептуальні зміни, фактично про створення нових наукових шкіл.

Таким чином, не тільки поширення новітніх форм рухової активності та різноманітних видів спорту, а й запровадження нових професій і напрямів потребує зміни системи підготовки кадрів у галузі фізичної культури і спорту та приведення її до європейських світових стандартів.

Список літератури.

1. Довідка Міністерства молоді та спорту до питання порядку – [Режим доступу] – [komsport.rada.gov.ua > uploads > documents](https://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents) (дата звернення 09.01.2020)
2. Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні – [Режим доступу] – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94> (дата звернення 09.01.2020)
3. Мальона С.Б. Організаційно-правові основи фізичної культури : курс лекцій / С. Б. Мальона. – Івано-Франківськ, 2008. – 345 с.
4. Сердюков А.В. Учреждения спортивной подготовки как особый вид учреждений отрасли физической культуры и спорта / А. В. Сердюков, И. С. Кузнецов // Вестник спортивной науки. – 2010. – № 4. – С. 18–22.
5. Сердюков А.В. К вопросу о разграничении образования и спортивной подготовки / А. В. Сердюков. // Право и образование. – 2012. – № 5. – С. 48–55.
6. Центр медичної статистики МОЗ України – [Режим доступу] – <https://moz.gov.ua/article/statistic/centr-medichnoi-statistiki-moz-ukraini>

Покотило Павло Геннадійович, викладач
Київський університет імені Бориса Грінченка

**ПРЕСПЕКТИВИ БІЛГНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ПРИ
ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ З
ФІЛОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ПЕРОСКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ
БІЛІНГВАЛЬНОЇ ПАРИ В УКРАЇНІ**

Демократичні глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі сприяють інформатизації та мовній дифузії по всьому світу. Використання прогресивного досвіду провідних європейських країн, зокрема США дозволяє збагати та покращити університетську освіту України.

Мовна освіта в США має величезну базу досліджень, зокрема питаннями освіти та викладання займалися Р. Сторр, Дж. Брофі, Н.Г. Нічалко, О.В. Сухомлинська, В.К. Майброда, Г. Флендерс, М.М. Дараминський, Дж. Бічамп, С.Т. Різниченко, Покотило П.Г.[1].

Існує ряд дисертаційних досліджень присвячених розгляду вищої освіти США О.В. Глузамана, М.П. Лещенко, Кудін та ін.

У США існує багато програм вивчення перської мови, зокрема керівництвом роботою[1]. Перську мову досліджують і у Гарварді [2] В Америці створена окрема Асоціація вивчення перської спільності(ASPS), що включає біль ніж двадцять членів. Дослідженням перської мови та підтримкою досліджень займаються різні університети США, зокрема Міреленський, Каліфорнійський, Лос-Анжелесі, Бреклі, центр спадщини Ірану «Роушан» [4] Колумбійський, Чикагський та ін. Крім того не тільки університети, але й музеї разом з університетами створили Aiiir(Американський інститут досліджень Іран)[3].

«Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина», казав Йоган Вольфганг фон Гете Використання більшого числа мов при університетській підготовці філологів дозволить покращити загальноєвропейську інтеграцію України. Вивчення мовних пар дозволить стимулювати мислення, сприятиме кращому заводу студентами матеріалу на основі контрастної подачі матеріалу або навпаки завдяки відповідностям. Студенти зможуть розширити розуміння не тільки власне філологічного, та навчально-методичного матеріалу, але й підвищити загальнокультурний

рівень. Відкриває можливості для співпраці у більшій кількості загальноєвропейських та світових проектах.

Вивчення поєднання різних мов у білінгвальні пари при підготовці спеціалістів вищої школи на Україні вбачається демократичним та перспективним напрямком, що потребує подальшого вивчення.

Список літератури

1. Покотило П.Г. Загальні тенденції вивчення перської мови в америці в 1919-2011 роках Проблеми освіти – 2015 - випуск 80 - с.241-244
2. Режим доступу до сайту: <http://www.harvard.edu>
3. Persian Studies in United States Reflects Dynamism and Growth, - [електронний ресурс]. реж.дос.– <http://www.payvand.com/news/09/jul/1266.html>.
4. Glazer J. The Master's Degree: Tradition, Diversity, Innovation. / Judith Glazer. – ASHE-ERIC Higher Education Report #6. Washington D.C.; Association for the Study of Higher Education

УДК 378. 378.17

Серебрянікова Ольга Сергіївна, аспірант
Південноукраїнський національний педагогічний
університете імені К.Д. Ушинського, м. Одеса

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МОТИВАЦІЙНИМ КОМПОНЕНТОМ

Сучасний соціальний працівник повинен відповідати реаліям та проблемам соціуму в якому здійснює свою професійну діяльність. Відповідно до останніх подій, які відбулися в нашій державі на плечі соціального працівника лягло ще більше професійних задач та обов'язків, з якими не всі працівники можуть вдало справлятися.

Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників дуже відповідальний та потребуючий багатьох зусиль процес, в результаті якого буде відображена підготовленість або не відповідність майбутнього спеціаліста відповідно до обраної кваліфікації.

Рекреаційна діяльність в соціальній сфері відповідно нове направлення, яке полягає у відновленні, оновленні втрачених під час праці фізичних, психологічних та моральних сил для продовження продуктивної подальшої діяльності.

У своїй роботі, російська дослідниця Журавльова М.М. вказує на те, що термін рекреація містить в собі такі поняття – відновлювати та оновлювати. Це значення вказує на тісний зв'язок рекреації з функціями, які відносяться до відновлення та оновлення деяких якостей особистості. Якщо дивитися зі сторони отримання продуктивного ефекту рекреація – процес відновлення психофізичного балансу організму [2;135].

Звернемося до дослідження В.В. Величка. В своєму дослідженні він розкриває сутність рекреаційної діяльності, яка на його думку відображає діяльність людини у вільний час, здійснювана з метою відновлення фізичних сил людини і характеризується різноманітністю поведінки людей і самоцінністю її процесу [1].

Виходячи з визначення поняття «рекреаційна діяльність» ми можемо стверджувати, що рекреаційна діяльність дуже важлива для майбутніх соціальних працівників, так як їх робота має ризик, стрес та постійне емоційне та психологічне напруження під час роботи у ключі «людина-людина».

Тому, ми вирішили доречним дослідити підготовленість майбутніх соціальних працівників до рекреаційної діяльності за наступними компонентами: мотиваційний, пізнавальний, технологічний та особистісний.

Мотиваційний компонент є основою підготовленості майбутніх соціальних працівників до рекреаційної діяльності, так як сам фахівець повинен мати сформоване бажання отримати спеціальні знання та навички у даному напрямку роботи.

Мотивація визначає прагнення особистості соціального працівника до отримання нових знань, орієнтуватись на самонавчання та самовдосконалення, допомагати іншим у вирішенні важких життєвих питань, блокування негативних емоцій, таких як: емоційна відстороненість, самотність та фрустрація.

Дослідження мотиваційного компоненту відбувалось за допомогою наступних методик: 1) Діагностика мотивів афіліації (А. Мехрабіан); 2) Діагностика реалізації потреб у саморозвитку (за модифікацією Н.П. Фетіска); 3) Шкала суб'єктивного благополуччя (за модифікацією Н.П. Фетіска).

Першими у нашому дослідженні взяли участь магістрів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 231 Соціальна робота у кількості – 37 чоловік.

Після проведення опитування магістрів ми отримали наступні результати, які наведені в таблиці нижче

Таблиця 1

Рівні підготовленості майбутніх соціальних працівників до рекреаційної діяльності за мотиваційним компонентом на констатувальному етапі (у %)

Показники	Достатній рівень	Задовільний рівень	Низький рівень
зацікавлення у допомозі іншим щодо встановлення фізичних, психологічних та моральних сил;	18	35	47
орієнтація на самовдосконалення та самонавчання	13	27	60
блокування негативних емоцій таких як: самотність, фрустрація, відстороненість	25	41	34
Загальні дані:	18,7	34,3	47

З представленої вище таблиці отримані результати показують, що на достатньому рівні знаходяться 18,7% магістрів по сформованості мотиваційного компоненту, що характеризують майбутніх соціальних працівників, як фахівців націлених на отримання нових знань, удосконалення себе та своєї професійної діяльності та особливо націлені на розуміння та допомозі іншим у відновленні втрачених сил.

На задовільному рівні підготовленості знаходяться 34,3% респондентів, що показує не досконало сформовану мотивацію майбутніх спеціалістів щодо рекреаційної діяльності, але є сформоване прагнення отримання нових знань та допомозі іншим.

На низькому рівні 47% опитуваних, в яких не сформована мотивація щодо рекреаційної діяльності, зокрема до отримання теоретичних знань рекреаційної діяльності, прагнення допомогти іншим у відновленні своїх фізичних та моральних сил та самовдосконалюватись під час професійної діяльності.

Підводячи підсумок одного із етапів дисертаційного дослідження можна стверджувати, що у більшій кількості магістрів присутній низький та задовільний рівень підготовленості до рекреаційної діяльності за мотиваційним компонентом та потребує додаткової підготовки у теоретичному та практичному аспектах підготовки.

Список літератури.

1. В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посібник /В. В. Величко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. –Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
2. Журавлева М. М. Анимация в рекреации и туристской деятельности: курс лекций. Иркутск: ООО «Мегапринт», 2011 г. - 135 с.

УДК 37.378; 54.542

Федорова Галина Владимировна, к.х.н., доцент
Одесский государственный экологический университет

ХИМИЧЕСКИЕ ДИСЦИПЛИНЫ КАК БАЗИС ДЛЯ ПРИБЛИЖЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ЭКОЛОГОВ К НАУЧНО- ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ

Наше время по праву зовется эпохой науки, поэтому проведение конференции под эгидой проблем науки очень актуально. Наука и образование неотделимы одна от другого, ведь истоки научной подготовки берут свое начало именно в высшей школе. Реформа образования на Украине охватила все направления, в т.ч. и экологическое, и предъявила новые требования к процессу обучения, причем к обоим сторонам: как к преподавателю, так и к студентам. Сегодняшняя тенденция образовательного процесса – скоростная адаптация к нововведениям в обучении. Прежде всего, это применение инновационных средств обучения, новых методик и педагогических приемов.

Инноватика, с одной стороны, облегчает для студента образовательный процесс, а с другой – требует освоения компьютерной грамотности, постоянного самообразования, самодисциплины и ответственности.

Неотъемлемой нормой современного образования является привлечение студентов к научной работе, прививание им навыков исследовательской деятельности. Причем эта норма ставится во главе всего процесса обучения, рядом с теоретическими (лекционными) и практическими занятиями. В программы фундаментальных дисциплин, изучаемых будущими экологами, кроме традиционных лекционных и практических занятий и соответствующих им лекционных и практических модулей, введен научный модуль. Химические дисциплины дополнительно включают еще и лабораторные модули, непосредственно связанные с экспериментальной работой в лабораторных условиях.

В химическом образовании экологов научный модуль предусматривает участие студента в кафедральной семинарской работе, химических кружках, индивидуальном научном тренинге, в научных студенческих конференциях, двухэтапных конкурсах научных студенческих работ, проводимых в Украине, предметных олимпиадах разных уровней. Такая постановка проблемы требует формирования осознанной мотивации и стремления к научной деятельности студентов. Участием в научной работе способствует значительное сокращение учебной нагрузки и увеличение времени на самостоятельную работу, но этого далеко не достаточно. Рассматривая процесс приобщения студентов к науке, нельзя не отметить, что этот аспект предполагает сотрудничество и тесный контакт преподавательского состава всех кафедр и преподавателей химии разных дисциплин. В идеале это может быть творческий союз, междисциплинарное научное сообщество, которое стало бы дополнительным двигателем научной мотивации студенчества. Студенты, видящие своих единомышленников в лице преподавателей и своих сокурсников, чувствуя их научную связь, ощущая общий интерес к науке, зажигаются их горением и выбирают науку навсегда.

Профессия будущих экологов неразрывно связана с химическими дисциплинами. Подготовка бакалавров и магистров природоохранного факультета нескольких специальностей включает химию с основами биогеохимии, гидрохимию, экологическую химию, неорганическую, органическую, аналитическую, физическую, коллоидную и биохимию гидробионтов. Этот химический фундамент и является базисом для специализации в природоохранной деятельности, неэкологии, водных биоресурсах и аквакультуре, гидроэкологии и агроэкологии. Подготовка к исследовательской деятельности у

выпускников-экологов начинает формироваться с первых лет обучения именно при изучении химических дисциплин, а к концу обучения развивается на выпускающих кафедрах. Поэтому выработка мотивации к экспериментальной работе, которая закладывается на кафедре химии, является важной частью воспитания будущего исследователя экологического направления.

При изучении химии, экологизация которой способствует конечной образовательной цели, профессия эколога обеспечивается мотивационной, практической, творческой, экспериментальной базой с использованием химической методологии анализа, синтеза, конкретизации, получение результата, его обобщения.

Приобщению к науке на лекциях, практических и лабораторных занятиях, в кружковой и индивидуальной научной работе, к сожалению, препятствуют низкая школьная подготовка по химии и такие «дамокловы мечи» нашего времени, как отсутствие уверенности возможности будущего трудоустройства по специальности и, конечно, социально-экономические условия, вынуждающие студентов уже на ранних стадиях обучения работать. В основном это курьерская работа, либо сфера обслуживания, в любом случае, труд, не требующий квалификации и не связанный с будущей профессией, но крадущий золотое время для приобщения к науке и порождающий упущенные возможности.

Безусловно, для научно-исследовательской подготовки необходимо погружение в науку, непрерывное обогащение знаниями, развитие самостоятельного мышления, способности к планированию и решению научных задач, собственно, именно это и подразумевает реформа образования. Путь в науку – это кропотливый и длительный процесс; от преподавателя он требует связи со студентами, которые уже на старших курсах, и продолжение начатых научных тем становится затруднительным.

Особенностями формирования устойчивой мотивации к научной работе студентов-экологов на занятиях по химии являются: а) постановка химических задач экологического и даже общегосударственного плана, напр., качество питьевой воды и сельхозпродукции, техногенные процессы в биосфере; освещение даже глобальных проблем, таких, как парниковый эффект, озоновые дыры, пестицидный бум; б) использование кружковой работы, т. е. коллективного решения поставленной экспериментальной задачи, где каждый студент выполняет определенный этап работы, Это несет в себе момент понимания и оценки студентом своего личностного вклада в общую научную

работу, что также способствует укреплению мотивации и желания участвовать в серьезных научных разработках; в) непрерывная образовательная предметная работа, экспериментальная проверка теоретических воззрений или аналитический контроль компонентов биосферы либо биообъектов, необходимость работы с научной и справочной литературой, поиск информации в Интернете, чувство обогащения знаниями и новыми умениями – также значительно усилят мотивацию; г) важным является постоянный контакт студента с руководителем работы, ощущение его нужности, важности работы и заинтересованности преподавателя результатами студенческого эксперимента – это тоже внесет вклад в формирование решения: «С наукой навсегда».

Вывод: организация учебного процесса на занятиях химических дисциплин с внедрением инновационных методик обучения, учет всех нововведений последних лет, экспериментальное выполнение научных химических задач экологического содержания, индивидуальная и кружковая научная работа студента, создание круга единомышленников – все это способствует формированию установки на интерес к научной работе уже на первых ступенях обучения с реализацией на старших курсах не только уровня специалиста, но и исследователя.

УДК 378:811.11

Фрумкіна Арина Леонівна, к. філол. н., доцент
 НУ «Одеська юридична академія»

ПРО ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перед педагогічною системою гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних вишів щодо підготовки майбутніх педагогів з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися би до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року закріпила положення про те, що підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики, а розроблення нових підходів до професійно педагогічної освіти

повинно здійснюватися в руслі загальних тенденцій перетворень вищої освіти України.

Проблема готовності до різних видів діяльності виступає об'єктом наукового інтересу багатьох дослідників. Поняття «готовності» як виду будь-якої діяльності визначалося ще в 60-ті роки минулого століття такими вченими, як: М. Левітов, М. Д'яченко, Л. Кандибовіч, в той період, коли почала активно досліджуватися проблема діяльнісного підходу в становленні особистості і колективу. Тому ці вчені розуміли «готовність» в контексті названої теорії, відповідно до якої готовність представляла собою «придатність чи непридатність до виконання певної роботи, наявність чи неаявність в неї (людини) здібностей необхідних до виконання такої роботи [1].

Компоненти професійно-педагогічної готовності: (1) *конструктивна діяльність вчителя*: композиція, проектування навчально-виховного матеріалу, розробка його змісту, відбір засобів презентації та обґрунтування методів навчання; (2) *організаційна діяльність вчителя*: заохочення учнів до виконання певних навчальних дій, концентрація уваги на сутності матеріалу та на спонукання до виконання практичних дій на основі засвоєного; (3) *комунікативна діяльність вчителя*: здатність чітко і послідовно пояснювати новий матеріал; спонукати учнів до його повторення та самостійного викладу інформації [2].

Також виокремлюються такі компоненти готовності до педагогічної діяльності, як: (1) *професійна самосвідомість*, що орієнтована на узагальнене, оцінне, цілеспрямоване відображення і конструктивно-творче перетворювання вчителем педагогічної дійсності в попередньо уявній побудові дій і передбаченні їх результатів, розумному регулюванні та самоконтролі власної поведінки, а також передбачає цілісну самооцінку себе як професіонала і свого місця в педагогічному процесі; (2) *ставлення до діяльності*: позитивне або негативне, короткочасне, випадкове або стабільне, від якого значно залежить ефективність діяльності, міра активності особистості, з якою вона буде прагнути одержати позитивні результати у своїй праці; (3) *мотиви*, які є важливим моментом у формуванні готовності до діяльності, тому що забезпечують збіг мотиваційної сфери суб'єкта з характером висунутої їм мети. Усвідомлюючи таким чином потреби і мотиви педагогічної діяльності, індивід виробляє визначену модель майбутніх дій. Отже, мотивація впливає на створення необхідних відносин, настанов, досвіду особистості, професійно значущих

якостей, досконалості в діяльності і його майстерності; (4) *знання про предмет та структуру особистості учня, її вікові зміни, цілі й засоби педагогічного впливу в процесі її формування і розвитку*; (5) *педагогічні уміння* щодо організації і здійснення навчального та виховного впливу на особистість, що формується; (6) *професійно значущі якості особистості*, до яких належать: *професійна компетентність*, яка включає такі поняття: володіння матеріалом, розвиненість, ерудиція, інформованість, начитаність; *рефлексивна природа керування навчально-виховним процесом*; *емпатія*, тобто розумінням емоційного стану учня, здатності співпереживати йому, співчувати; *емоційна стабільність*, що виявляється у витримці, умінні володіти собою та саморегулюватися; *домінантність*, яка охоплює уміння керувати, діловитість, сміливе взяття на себе відповідальності за інших, розподіл обов'язків у колективі, схильність до лідерства; *експресивність*: артистизм, емоційність, яскраве подання навчального матеріалу, розвиненість мови, багата міміка, гарні манери [1, 2].

Отже, готовність до педагогічної діяльності – це структурне явище, компонентне наповнення якого є досить інваріантним. Маючи за предмет дослідження готовність як вид професійно-педагогічної діяльності вчителів початкових класів, розглянемо цей феномен більш докладно з урахуванням додаткової спеціалізації вчителів початкових класів, якою в нашій роботі виступає образотворче мистецтво.

Список літератури.

1. Фрумкіна А. Сутність поняття «готовність майбутніх вчителів до інтегрованого навчання молодших школярів предметної та іншомовної мовленнєвої діяльності». *«Інноваційна педагогіка»*. Випуск 16, Т2, Одеса, 2019. – С.74–78 **doi:10.32843/2663-6085-2019-16-2-15**
2. Фрумкіна А. Л. Актуальность и сущность подготовки будущих учителей начальных классов к обучению школьников практическим дисциплинам на иностранном языке. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2019. Випуск 69. С.264-268 **doi:10.31392/2311-5491/2019-69.60**

**Фурдуй Світлана Борисівна, к.п.н., доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та фізичної культури**
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Ніфака Ярослав Миколайович, к.н.ф.в., доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

АДАПТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СОЦІАЛЬНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства назріли передумови для переходу взаємин суспільства та осіб з особливими потребами на якісно інший рівень. З одного боку, це проявляється в тенденції до інтеграції людей з особливими потребами в суспільство, а з іншого боку – в тенденції до автономності таких осіб від суспільства. У відповідності з головною ідеєю тенденції автономності, людина з особливими потребами має право відрізнятись від нормальної більшості і при цьому відчувати себе в суспільстві не вигнанцем, а носієм іншої субкультури.

Не завжди можна подолати фізичний недолік людини, але потрібно зробити все, щоб навчити людей з особливими потребами осмислено і продуктивно самореалізовуватись у суспільстві.

Ця проблема стосується як самих людей з особливими потребами так і інших членів суспільства. Інвалідність завдає шкоди людині, і їй потрібно допомагати відчувати себе на рівних з іншими, бути самостійним.

Особа, яка має функціональні обмеження – це особа, яка має тимчасові або постійні порушення у фізичному та (або) психічному розвитку і яка потребує особливих умов в процесі життєдіяльності. Обмежена життєдіяльність розуміється як будь-яке обмеження чи відсутність (в результаті порушення) здатності діяти у такий спосіб, який вважається нормальним для людини [6].

Одним із основних завдань держави та інших соціальних інститутів є створення для осіб з особливими потребами необхідних умов для подолання перешкод, що стоять на заваді

повноцінному житті у соціумі, у першу чергу, на нашу думку, надати можливості соціальної реабілітації і методами адаптивної фізичної культури.

Адаптивна фізична культура - це комплекс заходів спортивного оздоровлення, спрямованих на реабілітацію та адаптацію до нормальному соціальному середовищі людей з обмеженими можливостями, подолання психологічних бар'єрів, що перешкоджають відчуття повноцінного життя, а також свідомості необхідності свого особистого внеску в соціальний розвиток суспільства. Зміст адаптивного фізичного виховання направлено на формування у інвалідів і людей з відхиленнями в стані здоров'я комплексу спеціальних знань, життєво і професійно необхідних рухових умінь і навичок; розвиток широкого кола основних фізичних і спеціальних якостей, підвищення функціональних можливостей різних органів і систем людини; повнішу реалізацію його генетичної програми і, нарешті, на становлення, збереження і використання решти в наявності тілесно-рухових якостей інваліда [3, с. 13].

У людини з особливими потребами адаптивна фізична культура формує:

- усвідомлене ставлення до своїх сил у порівнянні з силами середньостатистичного здорової людини;
- здатність до подолання не тільки фізичних, а й психологічних бар'єрів, що перешкоджають повноцінного життя;
- компенсаторні навички, тобто дозволяє використовувати функції різних систем і органів замість відсутніх або порушених;
- здатність до подолання необхідних для повноцінного функціонування в суспільстві фізичних навантажень;
- потреба бути здоровим, наскільки це можливо, і вести здоровий спосіб життя;
- усвідомлення необхідності свого особистого внеску в життя суспільства;
- бажання покращувати свої особистісні якості;
- прагнення до підвищення розумової та фізичної працездатності [8, с. 143].

Вважається, що адаптивна фізична культура за своєю дією набагато ефективніше медикаментозної терапії. Зрозуміло, що адаптивна фізична культура має строго індивідуальний характер, яка повністю від початку і до кінця відбувається під керівництвом фахівця з адаптивної фізичної культури. Адаптивна фізична культура - це фізичні вправи, тобто м'язові руху, що є потужним

біологічним стимулятором життєвих функцій людини. Вправи поділяються на гімнастичні, спортивноприкладні (ходьба, біг, плавання та ін.), рухливі та спортивні ігри. Крім того, застосовують вправи трудового характеру (трудотерапію), а використання природних чинників природи - сонця, повітря і води підвищує ефективність фізичних вправ і сприяє загартовуванню організму [1, с. 48].

Створення умов для забезпечення розвитку рухового апарату, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності організму сприяють згладжуванню і подоланню багатьох відхилень, оскільки саме рухова активність лежить в основі розвитку психічних процесів і організму в цілому, що забезпечує безпосередній зв'язок дитини з навколишнім середовищем [1, 8].

Питання фізичної культури і спорту людей з особливими потребами позначені в положеннях закону України «Про фізичну культуру і спорт», права на участь у великому спорті зафіксовані в Законі України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні». Створені цільова програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», «Діти України». З утвердженням від 8 жовтня 2007р. № 623 форми Індивідуальної програми реабілітації адаптивна фізична культура, у вигляді фізичної і фізкультурно-спортивної реабілітації увійшла до комплексу обов'язкових засобів відновлення таких осіб [4, 5, 6, 7].

Як відомо, фізична реабілітація відноситься до сфери клінічної медицини, проте Попов С.Н. розглядає її як лікувально-педагогічний і виховний процес. Автор вважає, що її засоби є одночасно способом лікування і освіти людини, і направлені на навчання компенсаторним і відновним технологіям. Що ж до фізкультурно-спортивної реабілітації, то вона забезпечує розвиток функціональних можливостей, фізичних якостей і психологічного потенціалу людини. Якщо фізична реабілітація актуальна на етапі лікування і відновлення функцій організму, то фізкультурно-спортивна реабілітація націлена на підтримку кондицій людини протягом всього життя. На думку багатьох авторів (Матвеев С., Когут І., Радченко Л., Борисова О., Щербашин Я.) фізкультура і спорт є ефективним джерелом розширення життєздатності і інтеграції людей з обмеженими можливостями здоров'я в суспільстві [2].

Отже, результати дослідження свідчать, що впровадженню адаптивної фізичної культури в процес соціальної реабілітації осіб з особливими потребами в Україні сприяє:

1) включення адаптивної фізичної культури у вигляді фізичної і фізкультурно-спортивної реабілітації до індивідуальної програми реабілітації осіб з особливими потребами;

2) значний розвиток системи реабілітаційних установ у різних регіонах України за місцем проживання осіб з особливими потребами;

3) наявність у центрах потенційної бази для організації систематичних занять (тренажерні зали, устаткування, кадри);

4) наявність умови для раннього залучення дітей з різними відхиленнями в розвитку до реабілітації засобами фізкультури і спорту;

5) використання адаптивної фізичної культури в комплексі з іншими засобами реабілітації.

Подальша робота полягає у вивченні практичного зарубіжного досвіду технологій адаптивної фізичної культури, як ефективний шлях соціальної реабілітації осіб з особливими потребами.

Список літератури

1. Круцевич Т., Чудна Р., Понятійно-категоріальний апарат адаптивного фізичного виховання // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005. № 2-3. С. 48-51.

2. Матвеев С., Когут І., Радченко Л., Борисова О., Щербашин Я. Шляхи удосконалення фізкультурно-спортивної роботи з інвалідами в Україні // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2004. № 2. С. 109-112.

3. Мякинченко Е.В. и другие. Физическая культура и спорт как метод комплексной реабилитации, социальной интеграции инвалидов и лиц с ограниченными возможностями здоровья: методическое пособие. М: ГАУ ИДПО 2015. 80 с.

4. Про затвердження форм індивідуальної програми реабілітації інваліда, дитини-інваліда та порядку їх складання. Наказ МОЗ України 08.10.2007 № 623.

5. Про затвердження Типового положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів: Наказ Мін. праці та соціальної політики України від 6 березня 2007 р., № 201/1 3468.

6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 15 червня 2004 року №1773-IV.

7. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 23 травня 2007 року № 757.

8. Ярская-Смирнова Е.Р., Наберушкина Э.К. Социальная работа с инвалидами. Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное. Санкт-Петербург: Изд-во «Питер», 2004. 316 с.

УДК 37.1174

Хлопик Ірина Ярославівна, аспірант
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

В умовах комп'ютеризованого сьогодення важко виховати творчу особистість. Для цього необхідно створити максимально сприятливі умови для вияву здібностей і таланту дитини, для її повноцінного життя на кожному з вікових етапів та самовизначення. Відтак необхідно змінити саму екологію школи, щоб діти не почуватися в ній зайвими. [1, ст. 5]

Досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології. Але існують технології, в яких розвиток творчих здібностей є пріоритетною метою.

Неодин вчений, загалом ціла плеяда вчених працюють та досліджують питання пов'язані з цією проблемою, а на майбутнє перспективою нашого наступного покоління.

Теоретичним джерелом технології розвитку творчої особистості є закони розвитку технічних систем, пізнання яких передбачає аналіз різноманітної патентної та науково-технічної інформації. Як правило, вдосконалення технічних систем відбувається в процесі реалізації винахідницьких завдань з дотриманням відповідної системи стандартів. Значну роль при цьому відіграє систематизований інформаційний фонд, який постійно оновлюється, збагачується. [2, с.210]

Але ж є основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи, тобто принципи

навчання, де сучасна дидактика поділяє їх на: принцип науковості, систематичності, доступності навчання, зв'язку навчання з життям, свідомості та активності учнів у навчанні, наочності в навчанні, міцності засвоєння знань, умінь та навичок, індивідуального підходу до учнів, емоційності навчання. Принципи навчання тісно взаємопов'язані, зумовлюють один одного, жоден з них не може бути використаний без урахування інших. Зокрема, правильне поєднати теорію з практикою можна лише за умови, що навчання є водночас доступне, наукове й систематичне, що вчитель спонукає учнів до творчої діяльності. [3, ст. 116]

Для втілення цих принципів у життя потребує творчого підходу до організації навчання як інтегрованого процесу, який сприяє формуванню цілісної картини світу, дає змогу учням самостійно обирати "опорні" знання з різних наук при максимальній орієнтації на власний досвід. [4, ст. 364]

Ще однією впливовою педагогічною технологією є створення ситуації успіху. Це переконує дитину, ти досягаєш успіху при докладанні зусиль, допомагає учневі зростати успішно і відчувати задоволення від подолання труднощів. А дотримання принципу оптимізму, в умовах успіху, що спонукає учня до творчої діяльності. Девіз : «Я сьогодні кращий, ніж учора!» - це мотивація навчальної діяльності і так ми зможемо забезпечити розвиток особистості та формування в неї критичного мислення.

Завдання стають творчими, бо мають у собі суперечності, в подоланні яких і криється сутність творчого процесу, адже мозковий штурм виникає під час розв'язання завдання, і це виникає спонтанно.

Важливим показником, який свідчить про те, що учень виявляє творче ставлення до виконання завдань, є наявність усвідомленого спонукання до творчості, є наявність усвідомленого спонукання до творчості, потяг суб'єкта до оволодіння знаннями, вміннями та навичками, які сприяють ефективному здійсненню творчого пошуку. Під усвідомленістю розуміємо поняття особистісної значущості творчості у процесі життєдіяльності, наявність потреби займатись творчою діяльністю. [1, ст. 7]

Рушійною силою творчої активності учнів є потреба в реалізації власних здібностей і творчого потенціалу, а головне це відмова від авторитарної педагогіки та перехід до демократичних форм управління.

З вище зазначеного розуміємо, що застосування педагогічних технологій у навчально-виховному процесі сприяє

формуванню творчої активності учня, але обов'язковою умовою є врахування бажань і потреб дитини, для досягнення більшої ефективності освітнього процесу.

Список літератури.

1. Ковальова В. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра засобами інноваційних педагогічних технологій. // Теорія та практика виховання особистості. - 2012. - № 6. - С. 5-8.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології// навчальний посібник // К., Академвидав. 2004 - С. 351
3. Фіцула М.М. Педагогіка // К., Академія. 2001 - С. 527
3. Волкова Н.П. Педагогіка // К., Академія. 2001 - С. 575

УДК 372.8.371

Шуть Николай Николаевич, к.п.н., доцент

Харьковский национальный педагогический университет
им. Г.С. Сковороды

ПУТИ СЦЕНАРНОЙ РАБОТЫ ПЕДАГОГА

В стремлении раскрыть тайны овладения основами сценарного мастерства логично опираться на наработанную многими столетиями практику последовательности разворачивания этого процесса. При этом, надо понимать, что абсолютных алгоритмов, матриц, рецептов создания сценария не существует и существовать не может. А иногда процесс создания сценария выглядит стихийным и неупорядоченным.

Сценарный продукт свидетельствует о многочисленных потенциалах автора, в частности об уровне таких способностей как:

- *аналитико-проектировочные* (способность спроектировать действие, прогнозировать события (умение «предвидеть» и прожить), проанализировать опыт и виды ресурсов, построить конструкцию по законам драматургии и пр.);
- *креативные* (способность творчески решать задачи, отыскивая среди множества самый оптимальный путь к цели, умение находить оригинальные ходы, принимать нестандартные решения и пр.);

- *литературные* (умение проявить литературный интеллект, ощущение стиля, гармонии формы, способность владеть культурой слова и речи);
- *художественно-эстетические* (способность создать продукт, который можно оценить по эстетическим меркам (развивает художественный вкус, содействует добыче высоких эмоций, духовному росту потребителей, облагораживает души);

Каждый путь сценариста, как и его продукт уникален, вследствие, прежде всего, психологической уникальности автора, его неповторимости как творца.

Создание сценария — сложный творческий процесс: надо разработать концепцию мероприятия, уяснить для себя ход событий от начала до конца, выбрать и выстроить из множества возможных компонентов стройную конструкцию (архитектоника), обеспечив драматургическое и образное решение содержания, найти нужные манки (то, что будет особенно привлекать внимание аудитории и заинтересовывать в эпизодах) и фразы-зацепки.

В детском учреждении в роли сценариста и режиссера выступают педагоги (учитель музыки, воспитатель, педагог-организатор, социальный педагог, руководитель студии). Они являются разработчиками творческого замысла, создателями режиссерско-постановочных решений, искателями художественно-выразительных и организационных средств управления пространством. Они знают потенциальные возможности своих детей как исполнителей, они выступают в роли тренера, непосредственно готовя концертные номера, они выполняют функции концертмейстера или аккомпаниатора, а во время проведения мероприятия — функции ведущего или суфлера. Они есть именно теми субъектами, которые, без сомнения, наиболее глубоко пронизаны идеей, целью и концепцией своего будущего мероприятия.

Овладеть сценарным мастерством можно тремя путями.

1. Репродуктивный. Идя таким распространенным путем, сценарист берет готовый сценарий (в Интернете, в книгах, периодике, у коллег) с аналогичной или близкой темой и, внося в него незначительные изменения и дополнения, воплощает его. Ведущий метод этого пути — «компиляция» (с лат. воровство) — неоригинальный, несамостоятельный литературный труд, делающий автора зависимым от чужих идей, мыслей, текстов, действий, образов.

Чтобы такой труд не стал откровенным плагиатом, сценаристу надо совершить самостоятельную обработку взятого в работу текста и избежать его технических несовершенств. Следует помнить, что этот сценарий был написан автором для другой среды, иных пространственных, материально-технических, человеческих и прочих ресурсов, иных потребностей и возможностей. И главное – невозможно найти в банке сценариев, идеально подходящий для своего случая. Ибо нельзя «прожить» чужой сценарий, как и чужую жизнь.

2. Конструктивный путь. Взять готовые один или несколько сценариев с близкой темой за основу (схему, алгоритм, подход), критически осмыслить их, и затем, внося в них значительные коррективы, выстроить авторскую композицию будущего мероприятия.

Спектр возможных действий специалиста будет лежать в диапазоне от метода компиляции до метода творческого – создание собственных сценарных фрагментов, созданных по ассоциации к оригиналу.

3. Творческий путь наиболее близок к собственному волеизъявлению, он свободен от чужих мыслей и стереотипов, догм и установок. С другой стороны, идя этим путем прямопропорционально увеличивается ответственность за качество продукта, за всевозможные риски (реальные и завуалированные). Придумать собственную тему и идею, разработать авторскую концепцию ее воплощения и написать авторский оригинальный (самостоятельный, неподдельный, самобытный) сценарий, реализуя индивидуальный талант в самостоятельной точке зрения на постановочную проблему – вот достоинства автора на данном пути.

Каждый из описанных выше из трех путей написания сценария имеет право на существование и может быть оправдан. Но только умение осуществить деятельность за последним из них позволяет сценаристу достигнуть уровня настоящего мастерства и, собственно, стать мастером.

Список литературы.

1. Вики Кинг. Как написать кино за 21 день. Метод внутреннего фильма. – Москва: ООО «Манн, Иванов и Фербер», 2018. –
2. Шуть Н.Н. Основы сценарной работы. Методическое пособие для студентов. - Харьков: ХНПУ им. Г.С. Сковороды, 2012. - 112с.

SECTION - PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 1.740

Корсунська Вікторія Валентинівна, викладач
Дніпровський гуманітарний університет

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК УЧАСНИКА
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ
ОСВІТИ**

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі відбуваються певні зміни. Приймаються нові нормативні та законодавчі акти, розробляються нові навчальні програми та методичні матеріали, вживаються заходи щодо покращення матеріально-технічних умов з метою підвищення освітнього рівня будь-якого громадянина суспільства, підвищується професійний рівень педагогічних та науково-педагогічних працівників та їх сертифікація тощо. Зміни відбуваються поступово, починаючи з початкової ланки розвитку особистості, а саме з дошкільної освіти, та завершуючи вищою ланкою в галузі освіти. Такі поняття як сучасність, учасники освітнього процесу, освітній процес, зміни, потреба давно увійшли в життя людини та, в певній мірі, стали зрозумілими поняттями для кожного члена суспільства взагалі.

Актуальність цієї роботи обумовлена інтересом до особистості як учасника освітнього процесу та її трансформації.

Поняття освітнього процесу визначено пунктом 16 статті 1 Закону України «Про освіту» (далі – Закон), а саме: *«освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей»* [6]. Але, понад усе, нас цікавить як під час навчання здійснюється психологічна трансформація учасників освітнього процесу.

Відповідно до статті 52 Закону до категорії учасників освітнього процесу входять: *«здобувачі освіти; педагогічні,*

науково-педагогічні та наукові працівники; фізичні особи, які проводять освітню діяльність...» [6].

З точки зору Федорової М.Ю. *«учасниками освітнього процесу є фізичні особи, наділені взаємними правами та обов'язками щодо реалізації цілей і завдань освіти» [10].*

У нашому випадку ми, торкнемося лише двох категорій: «здобувачі освіти» та «педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники». А саме, що відбувається під час освітнього процесу. Якщо говорити про особистість, то, в даному випадку, ми спостерігаємо міжособистісні відносини, а саме «викладач – здобувач».

Освітній процес є основним джерелом набуття знань як практичних та й теоретичних. І від того, як саме подається навчальний матеріал, залежить багато чинників у розвитку особистості. Важливими показниками, на нашу думку, є: форма подачі інформації; емоційний стан як викладача, який здійснює навчання, так й здобувачів, які сприймають теоретичний матеріал; взаємозв'язок теоретичних знань та практики, їх залежить один від одного; подальше навчання особистості з метою розширення пізнавальної сфери та розвитку практичного інтелекту.

Хотілося б додати, що раніше ми розглядали деякі властивості якими повинна володіти особистість, а саме: *«володіти навичкою сприймати тексту у письмовій формі, розуміти його явне та імпліцитне значення, робити правильні висновки; вміти думати та міркувати, попри характерні ознаки проблемних питань, що зустрічаються протягом життя; володіти хорошим пізнавальним потенціалом, що дозволяє особистості успішно проявляти себе і вирішувати певні завдання з якими вона стикається під час освітнього процесу; вміти швидко генерувати свої ідеї, які пов'язані з профільним вибором, розглядати певну ситуацію з різних боків та її складність, знаходити нові шляхи розв'язання проблем; мати здатність абстрактно мислити, визначати порядок серед хаосу, зосереджувати увагу на певних аспектах завдання та ігнорувати зайві деталі; володіти навичками висловлювати свою думку і доносити її до співрозмовника; добре оперувати числовим рядом, читати схеми, таблиці, графіки тощо» [7, с. 51].* Це добре, але важливим є те, як відбуваються зміни під час освітнього процесу, тобто трансформація особистості.

Взагалі, *«трансформація – це зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. У психології*

трансформація вивчається від поведінки до усвідомлення; вивчаються психічні процеси, стан та ознаки, психічні закони і механізми психічної діяльності. Ці процеси змінні, але забезпечують сталість людини як особистості, його адаптацію до умов навколишнього середовища, які постійно змінюються» [8,с. 369].

На практиці, ми спостерігаємо як особистість змінюється шляхом вербальної та невербальної комунікації. Як то кажучи здійснюємо погляд зовні. Вербальна комунікація виконує функції такі як комунікативна, апелятивна, експресивна, фактична, акумулятивна, естетична.

У своїй роботі ми приділяємо увагу розвитку комунікативній функції використовуючи різні методики виконання завдань. Здобувачам освіти пропонується робота в парах, міні-групах (3-4 особи), робота підгрупами відповідно тематичного напрямку з урахуванням поставленої мети для виконання завдання. У процесі роботи здобувачі застосовують діалогічне мовлення, обмінюються думками, дають відповіді на питання використовуючи різну форму запитань (відкриті та закриті питання). Для розвитку комунікативної функції ми використовуємо метод «мозкового штурму», який спрямовує учасників робочих груп розв'язувати проблему творчо та креативно. Одна підгрупа генерує ідею, а друга – аналізує та критикує. Ми, як керівники процесу, не критикуємо, а навпаки, спрямовуємо учасників до обговорення та допомагаємо розвитку дискусії.

Під час виконання індивідуальної або самостійної роботи ми пропонуємо здобувачам виконання творчі роботи, тобто пропонуємо створити твір (есе, вірш тощо), презентацію за вибором, або за темою семінарського/практичного заняття. Такий вид завдань сприяє задоволенню потреб здобувачів у самореалізації та самоактуалізації, розвиває творчі здібності та їх індивідуальність, покращує їх вміння усно та письмово висловлювати свої думки, почуття. Крім того, позанавчальний період здобувачі спільно з викладачами беруть участь в обласних, всеукраїнських та міжнародних конкурсах з ораторського мистецтва. Такі заходи дають можливість оволодіти навичками міжкультурного спілкування та відчувати себе частиною спільноти. Таким чином виконується естетична функція вербальної комунікації.

У ході проведення навчання спостерігаються деякі моменти, які проявляються в поведінці особистості та через його

емоційний стан. Інколи, здобувачі займають пасивну позицію. Вони слухають інформацію, але не проявляють активності, спостерігається сонливий стан, відверте небажання робити практичні завдання тощо. У формі індивідуальної роботи ми виявляємо причини, які заважають виконувати завдання безпосередньо в аудиторії. Причини бувають різні: хвороба, безсоння, проблеми у стосунках тощо. В такі моменти, ми даємо змогу особистості побути на самоті, тобто не робимо тиск зовні, даємо їй можливість зрозуміти, що ми поряд та вразі потреби завжди надамо допомогу, або даємо можливість «прокинутися» та залучитися до роботи, встановлюємо довірливі стосунки. Крім того, коли виникає ситуація – «пасива», тобто аудиторія не готова до роботи, то застосовуємо невербальну комунікацію, а саме: проводимо фізичні хвилинки під час яких даємо можливість виконати будь-які фізичні вправи, порухатися по аудиторії тощо, щоб прийти до тями та включитися у робочий процес.

Інколи виникають ситуації, коли так званий «метод спостереження» використовується з боку здобувачів, тільки мотивація в них інша. Якщо викладач хоче зрозуміти, яка реакція на отриману інформацію, та очікує від здобувачів певні результати, то останні поведуться по іншому, у відповідь викладач можна отримати як позитивну реакцію та і негативну. Здобувачі провокують викладача, незручними та провокаційними питаннями, спостерігають за зовнішнім виглядом, манерою викладання предмету та манерою поведінки, за емоційним станом. І тут головне зрозуміти, що відбувається, та не плекати умови до розвитку неприємних ситуацій. Перш за все, необхідно виявити проблему та потреби один одного, а далі перейти у позитивний стан не створюючи гостроти у спілкуванні. Як правило головними потребами особистості, незалежно від статусу, викладач то чи здобувач, є необхідність у самоактуалізації, співпраці, у зворотному зв'язку, довірі та ін. Саме створення довірливих відносин дають можливість вступати у комунікацію в спокійному стані без проявів агресії, гніву, з малими втратами, не принижуючи гідності та з використанням уміння відстоювати свої кордони не наносячи шкоди співрозмовнику тощо.

Що стосується взаємодії практичних та теоретичних знань, які отримує особистість під час освітнього процесу, то можна сказати, що існує проріха. Ми маємо на увазі, що теоретичні знання залишаються основою, але на практиці їх не завжди можна використати у повному обсязі. Для того, щоб отриманні знання

засвоювалися якісно, потрібна практика. Для цього, на нашу думку, недостатньо одного місяця навчальної практики, яку проводять у закладах вищої освіти, дотримуючись вимог навчального плану. Коли особистість, у нашому випадку це здобувач, починає практикувати, набувається певний практичний досвід, а не науковий. Науковий стає підґрунтям, в разі, якщо особистість має зацікавленість у своїй діяльності та має мотивацію у навчанні. І тоді, окрім метода спостереження, в дію вступають інші практичні чинники, які сприяють розвитку практичного інтелекту.

Людина як суб'єкт діяльності характеризується певним поєднанням індивідуальних якостей, які сформувалися в нього в процесі онтогенезу. Об'єднання індивідуальних властивостей структурні комплекси в процесі виконання трудової діяльності призводить до утворення професійно важливих якостей, які повторюються у різних ситуаціях, характеризують особистість, її поведінку і діяльність [9, 106].

Чи можливі зміни особистості та її психологічна трансформація. Так, але повинні враховувати перш за все, бажання особистості, мотивацію – «для чого» потрібно отримувати знання та їх рівень, довіру, відсутність зовнішнього тиску з боку викладача або адміністрації. В особистості й так є дуже багато опору до ситуацій, які виникають під час навчання, і підґрунтям опору можуть бути зовсім інші проблеми як соціальні, так й суспільні, що впливають на психічний стан особистості взагалі. Між учасниками освітнього процесу виникають партнерські відносини на засадах довіри, порозуміння, співпраці тощо. Комунікативні та організаторські здібності дуже важливі в професійному ставленні професійного психолога [9, 107].

У своїй статті «Особливості професійної діяльності психолога у контексті дослідження його професійного мислення» Гура Т.Є. вказує, що основними завданнями професійної діяльності вітчизняного практичного психолога є: сприяння повноцінному розвитку особистості на кожному віковому етапі, створення умов для формування у неї мотивації до самовиховання і саморозвитку; забезпечення індивідуального підходу до кожного учасника взаємодії на основі його психолого-педагогічного вивчення; профілактика і корекція відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку особистості [3, с.66].

Таким чином, ми спробували знайти точки відліку, які допомагають у спільній діяльності змінювати відносини та досягати певних змін у розвитку особистості в освітньому процесі.

Список літератури.

1. Ващенко І.В., Іваненко Б.Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. Проблеми сучасної психології. 2018. Вип. 40. С. 33–49.
2. Гаврилук І. психологічний простір особистості: система психологічних факторів становлення. Психологічні перспективи. Вип. 32, 2018, С. 60–72.
3. Гура Т.Є., яка в статті «Особливості професійної діяльності психолога у контексті дослідження його професійного мислення» / Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О.Сухомлинського: зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. Т. 2, Вип. 9. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 64–70.
4. Главінська О.Д. Аналіз психологічної суверенності як феномена особистісного стилю. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України Проблеми сучасної психології. 2016. Вип. 32. С. 90–99.
5. Заїка В.М. Особливості трансформації особистості людини в ході вирішення життєвої кризи. Методичні матеріали. / За ред. Л.Г. Перетятко Вид. 3-е, доп. Полтава, 2006. 100 с.
6. Закон України «Про освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Корсунська В.В. Передумови професійного самовдосконалення здобувачів освітнього процесу. Сучасна освіта: методологія, теорія, практика. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю). 12 березня 2019 року м.Дніпро. // ПУ «Вищий навчальний заклад «Міжнародний гуманітарно-педагогічний університет «Бейт-Хана»: Дніпро: Акцент ПП, 2019. С.51–23.
8. Корсунська В.В. Психологічна трансформація особистості в умовах реформи освіти. Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів та студентів на засадах комплексного підходу до освіти (до 25-річчя Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 жовтня 2016 року, м.Запоріжжя) / За наук. ред. А. Г. Шевцова. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018. С.368–370.
9. Корсунська В.В. Формування комунікативних здібностей та ознак професіоналізму в процесі підготовки студентів-психологів. / Інсайт: зб.наук.праць студентів, аспірантів,

та молодих вчених /ред. кол. І.В. Шапошникова, О.Є. Блинова та ін. Херсон: ПП Вишемирський В.С. 2017. С.106–109.

10. Федорова М.Ю. Нормативно-правове забезпечення освіти: навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів / М.Ю. Федорова. 2-е вид., Стер. М.: Видавничий центр «Академія», 2009.
// <http://ibib.ltd.ua/uchastniki-obrazovatel'nogo-protssessa-ponyatie-24162.html>

AGRICULTURAL SCIENCES

УДК 631.559

Зимароєва Анастасія Анатоліївна, к.б.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

**ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІЗУ ГОЛОВНИХ КОМПОНЕНТ ДЛЯ
ВСТАНОВЛЕННЯ ДИНАМІЧНИХ АСПЕКТІВ
ВАРІЮВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ СОЇ**

Наявність тренду, математична форма якого є незмінною, вказує на наявність постійно діючих зовнішніх факторів на динаміку процесу (Зимароєва, 2019). В якості такого фактору ми розглядаємо агроекономічні та агротехнологічні умови господарювання. Поряд з агроекономічними чинниками на варіювання урожайності культур вплив здійснюють агроекологічні фактори, які мають локальний характер (Zymarioieva et al., 2019). Оскільки встановлено, що загальний тренд варіювання урожайності визначається агроекономічними факторами, то залишки (викиди) моделі тренду, найбільш вірогідно, мають екологічну генезу, якщо довести, що вони є просторово-структурованими. З метою виявлення просторової компоненти варіювання залишків регресійних моделей урожайності культур був проведений аналіз головних компонент.

Нами досліджена урожайність сої по 206 адміністративним районам для 27 змінних (років). Індекс Кайзера-Мейера-Олкіна (КМО) був застосований для усього об'єму даних, щоб визначити адекватність зібраних матеріалів для проведення аналізу головних компонент. КМО дорівнює 0,63 тому, відповідно до емпіричного правила Кайзера (Kaiser, 1974), досліджені дані слід визнати придатними для проведення аналізу головних компонент «помірно».

Аналіз головних компонент залишків регресійної моделі урожайності сої дозволив встановити, що за процедурою Горна (Horn, 1965), кількість статистично вірогідних головних компонент становить 4. Разом перші чотири головних компоненти пояснюють 58% загальної варіабельності простору ознак (табл. 1).

Таблиця 1.

Результати глобального аналізу головних компонент

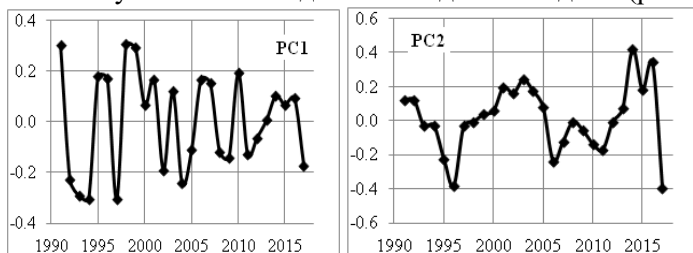
Головна компонента	Налаштоване* власне значення	Власне значення	Зсув	Пояснен а варіація	Стандартн е відхилення
1	8,30	9,04	0,73	33,47	3,00
2	2,45	3,08	0,62	11,39	1,75
3	1,33	1,86	0,54	6,90	1,36
4	1,21	1,67	0,46	6,20	1,29

Позначки: * – за процедурою Горна

Змінні, які застосовані в аналізі головних компонент, є порядковими величинами – роками, тому навантаження головних компонент на змінні можуть бути подані як динамічні зміни у часі (рис. 1) і головні компоненти інтерпретуються як коливальні процеси різної періодичності. Так, головна компонента 1 описує 33,47% загальної варіабельності врожайності сої. Для неї властивий переважний коливальний процес з періодом 5 років. Також спостерігається чітка тенденція до затухання коливального процесу для цієї компоненти протягом періоду досліджень.

Варіювання головної компоненти 1 чітко просторово детерміновано (статистика *I*-Морана 0,29; $p = 0,001$). Зони з підвищеними значеннями головної компоненти 1 формують кластери у деяких районах півночі досліджуваного регіону, а також на заході (рис. 2).

Головна компонента 2 пояснює 11,39% варіабельності простору ознак та для її колювання характерний період 10 років (рис.1). Ця компонента демонструє просторово закономірні патерни варіювання (статистика *I*-Морана 0,48; $p = 0,001$). Кластери з підвищеними значеннями головної компоненти 2 розміщені у південно-східних та північно-західних районах регіону, а з пониженими – у північно-західних та південно-східних (рис. 2).

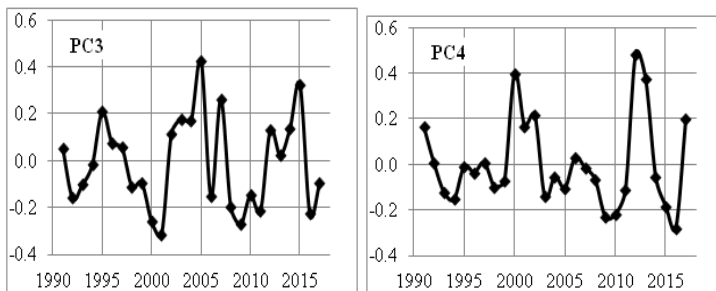

Рис. 1. Соє. Значення навантажень головних компонент 1–4 на змінні.

Головна компонента 3 пояснює 6,9% варіабельності урожайності сої; для неї характерне коливання з періодом 9–10 років. Висока просторова складова цієї головної компоненти підтверджується статистикою *I*-Морана (0,28; $p = 0,001$). Кластери з підвищеними значеннями головної компоненти 3 характерні для північного заходу та сходу, а з пониженими значеннями – для південного сходу (рис. 2).

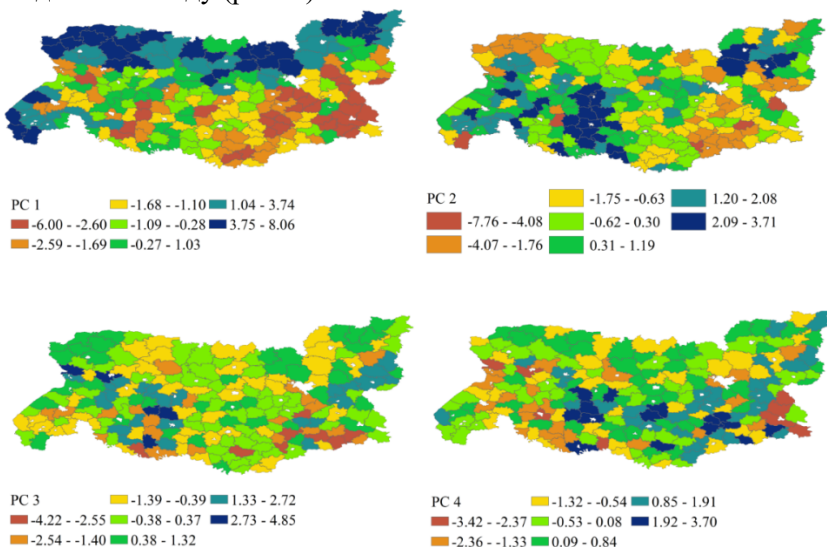

Рис. 2. Соє. Просторове варіювання головних компонент 1–4.

Головна компонента 4 описує 6,20% варіабельності простору ознак. Для її коливань у часі найбільшою мірою характерний також період 8–9 років. Просторові патерни цієї компоненти є статистично вірогідними (статистика *I*-Морана 0,29; $p = 0,001$). Кластери з підвищеними значеннями головної

компоненти 4 характерні для центра та сходу регіону, а з пониженими – для заходу (рис. 2).

Таким чином, глобальний аналіз головних компонент виявив наявність динамічних процесів урожайності сої коливальної природи з різною частотою.

Аналіз головних компонент залишків регресійної моделі часового тренду дозволив встановити, що серед безлічі екологічних факторів, найбільше на врожайність сої впливають чотири головні компоненти. Специфікація та дослідження походження цих головних компонент планується в наших подальших дослідженнях. Але на цьому етапі можна довести наявність чотирьох просторово детермінованих процесів, що впливають на врожайність сої та мають коливальну динаміку різної періодичності.

Список літератури.

1. Зимарєва А.А. Просторово-часові закономірності варіювання урожайності кукурудзи в Україні. *Наукові горизонти*. 2019. №2 (75). С. 58 – 66.
2. Horn J.L. 1965. A rationale and a test for the number of factors in factor analysis. *Psychometrika* 30, 179–185. DOI: 10.1007/BF02289447
3. Kaiser H. F. 1974. An Index of Factorial Simplicity. *Psychometrika* 39 (1), 31–36.
4. Zymaroieva A., Zhukov O., Fedonyuk T., Pinkin A. Application of geographically weighted principal components analysis based on soybean yield spatial variation for agro-ecological zoning of the territory. *Agronomy Research*. 2019. 17(6). 2460–2473. <https://doi.org/10.15159/AR.19.208>

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 616.1-072.7-053.2:616.12-008.331.1

Нечитайло Д.Ю., к.м.н, доцент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

Міхєєва Т.М., к.м.н, асистент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОБ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ У ДІТЕЙ З ПІДВИЩЕНИМ РІВНЕМ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ

Оцінка функціонального стану серцево-судинної системи у дітей та підлітків представляє один з найважливіших напрямків у педіатрії, оскільки його критерії є базовими в плані визначення та прогнозування соматичного здоров'я, фізичного статусу, а також можливих обмежень тих чи інших видів рухової активності [1, с. 90].

Функціональні розлади серцево-судинної системи (ССС) здебільшого представлені коливанням рівня артеріального тиску, порушенням процесів реполяризації та провідності серця, тощо [2, с. 9]. Зміни АТ є одним із перших проявів розвитку серцево-судинних захворювань, а саме артеріальної гіпертензії (АГ) [3, с. 90].

АГ вважається найважливішою соціально-економічною і медичною проблемою, оскільки посідає значне місце в структурі непрацездатності, інвалідизації та смертності населення [4, с. 93].

Проблема ранньої діагностики АГ має надзвичайну актуальність. Найбільш ґрунтовним підходом до визначення критеріїв підвищеного АТ є масове обстеження тих чи інших груп населення [5, с. 28; 6, с. 18].

Для оцінки стану серцево-судинної системи в школярів зазвичай використовують скринінгові дослідження: вимірюють рівень артеріального тиску, записують електрокардіографію, проводять функціональні проби (Руф'є, Штанге, Генча та ін.) [7, с. 103].

Мета роботи – оцінити особливості функціональних проб у дітей із підвищеним рівнем артеріального тиску.

Матеріал і методи. Обстежено 90 дітей шкільного віку жителів Чернівецької області та м. Чернівці. Дітей розділено на дві групи: до основної групи (45 осіб) увійшли діти із підвищеним рівнем артеріального тиску, контрольну групу (45 осіб) складали клінічно здорові діти.

Вимірювання артеріального тиску проводилося тричі з інтервалом 3 хвилини на плечовій артерії лівої руки за допомогою автоматичного тонометра. Результати вимірів оцінювалися за перцентильними номограмами відносно віку, статі та зросту дітей. Для оцінки функціонального стану серцево-судинної системи дітям проводили проби Руф'є, Штанге та Генча.

Результати. Оцінивши рівень артеріального тиску у школярів основної групи отримано такі результати: у 33 дітей рівень артеріального тиску був у межах коридору 90-95 %, що оцінено як артеріальну передгіпертензію; у 12 - перевищував 95 %, і знаходився в межах між 95% та 95% +12 мм.рт.ст., що розцінено як артеріальну гіпертензію 1 ступеня. В усіх дітей контрольної групи показники артеріального тиску відповідали перцентильним коридорам 25-75 %, 75-90% (до 90-го перцентилю), що розцінено як нормальний рівень артеріального тиску.

Оцінивши індекс Руф'є виявлено наступні результати: (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл дітей по групах залежно від величини індекса Руф'є

Величина індексу	Основна група (n=45)	Контрольна група (n=45)
відмінний (1,0 – 5,0)	0*	6 (13,3 %)
добрий (5,1 – 10,0)	8 (17,8 %)*	31 (68,9 %)
задовільний (10,1 – 15,0)	25 (55,5 %)*	8 (17,8 %)
поганий (15,0 – 20,0)	12 (26,7 %)*	0

*Примітка - $p < 0,05$

Отже, у більшості дітей із артеріальною гіпертензією резервні можливості серцево-судинної системи та толерантність до фізичного навантаження вірогідно нижчі, ніж у їхніх однолітків із нормальними показниками артеріального тиску. Це можна пояснити патофізіологічними змінами як на рівні об'єму

циркулюючої крові, так і на рівні мікроциркуляторного русла. Крім того, не останнє значення в цьому має і наявність вегетативної дисфункції, яка є однією з основних складових АГ у школярів.

Для оцінки функції дихання та виявлення прихованої коронарної недостатності усім обстеженим дітям проведено функціональні проби Штанге та Генча.

Проаналізувавши отримані дані проб Штанге та Генча відмічалися вірогідно гірші результати у дітей із артеріальною гіпертензією, ніж у групі порівняння. Це вказує на нижчу стійкість до гіпоксії, у цих дітей, що обумовлено патофізіологічними механізмами які відбуваються в мікроциркуляторному руслі легень, серця та головного мозку.

Висновки. 1. За результатами функціональних проб у дітей із артеріальною гіпертензією відмічається вірогідно нижча толерантність до фізичного навантаження та стійкість до гіпоксії, ніж у їх однолітків із нормальними показниками артеріального тиску.

2. Дані особливості у дітей із артеріальною гіпертензією можуть бути результатом патофізіологічних порушень як на рівні центральної гемодинаміки, так і в мікроциркуляторному руслі.

Список літератури.

1. Іванько О.Г., Михалюк Є.Л., Підкова В.Я. Досвід організації фізичної реабілітації підлітків 16-17 років з артеріальною гіпертензією в умовах навчального закладу. Современная педиатрия. 2014;3(59):89-93.

2. Коренев Н.М., Богмат Л.Ф. Артериальная гипертензия у подростков: факторы стабилизации и прогресирования Здоровье ребенка 2014;3(54):6-11.

3. Логачева О.С., Логачева О.С., Кожевникова О.В. Современные методы раннего выявления предикторов развития сердечно-сосудистых заболеваний у детей. Педиатрическая фармакология. 2013;2(10):117-120.

4. Марушко Ю.В., Гицак Т.В. Особливості функціональних резервів серцево-судинної системи за результатами велоергометрії у дітей з первинною артеріальною гіпертензією і дефіцитом магнію та корекція виявлених порушень. Современная педиатрия. 2017;1(81):92-98.

5. Марушко Ю.В., Гицак Т.В. Аналіз і перспективи клінічних рекомендацій ААР (2017) скринінгу і контролю високого артеріального тиску у дітей та підлітків. Sovremennaya pediatriya. 2018;4(92):27-39.

6. Goncharov S.V., Gurianova V.L., Stroy D.O. Genetic predisposition to essential hypertension in children: analysis of 17 single nucleotide polymorphisms. *Фізіологічний журнал*. 2013;6(59):12-24.

7. Mozaffarian D., Benjamin E.J., Go A.S. [et al.]. American Heart Association Statistics Committee; Stroke Statistics Subcommittee. Heart Disease and Stroke Statistics-2016 Update: A Report From the American Heart Association. *Circulation*. 2016;133:38-360.

УДК 582.971.1:581.165(477.64)

**Pyrko Olga Evgenivna, Ph.D. of Biological Science,
Associate Professor**

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

**Pyrko Vladyslav Evgenovich, Master's student, teacher's
assistant**

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
Melitopol Secondary School I-III degrees № 22

Арабаджи-Тіпенко Людмила Іванівна, асистент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

HISTOLOGICAL-ADAPTATION CHARACTERISTICS OF *SAMBUCUS NIGRA L.* VEGETATIVE ORGANS AS A DECORATIVE FORMING COMPONENT OF GREEN PLANT IN THE CITY OF ZAPORIZHIE REGION

At the present stage of the society's development, the phytomeliorative value of green spaces, forest parks, gardens, parks and other phytocenoses is becoming increasingly recognized as a means of biological protection of the environment [1]. This is extremely important for the Zaporizhzhya region, which is characterized by an arid climate, with a humidity coefficient of less than one, and periodic droughts. The current problem in the region today is the optimization of the species composition of the plantations, the selection of such species that would most closely meet the difficult conditions of the habitat and to fulfill the environment-forming function as fully as possible. In this aspect, special attention deserves greater use of *Sambucus nigra L.* in creating green space of the area. Histological analysis of the plants' vegetative organs allows you to determine to what ecological group, the

life form of a particular plant. One of the most informative fabrics is the primary pore tissue - the epidermis, which performs various functions: protective, secretory, gas exchange, photosynthetic. For a more detailed study of this fabric, under the influence of external conditions, Baranova developed types of breath complexes, consisting of 15 variants. The basis of this classification is based on the location of near-breathing cells, as some scientists [4,6] believe that depending on the number of near-breathing complexes, their location mechanism of closing cells is different.

Depending on the type of respiration complexes, their structure, mechanism of photosynthesis, which is also formed in relation to environmental factors: C_3 -plants have evolved in relatively favorable environmental conditions and spongiform parenchyma [2,5]. C_4 -plants were formed in climatically harsh environmental conditions, especially in the summer months, when meteorological stress is observed. Therefore, the epidermis has aspiration complexes of the dumbbell shape, for mesophyll is characterized by kranz-anatomy [3,7]. CAM plants adapted to water deficiency by forming within the stem or leaf of the aquifer parenchyma, which is surrounded by several layers of photosynthetic parenchyma. Depending on the layers number of this parenchyma, the location of cells of the vascular-fibrous bundles, the Carolin aquifer parenchyma and co-authors identified four types of leaf structure of these groups of plants.

Studies of Bill, Gamalei and others have shown that the aquifer parenchyma in these plants serves not only water storage, but also at night there is an accumulation of CO_2 in the form of phosphoenolpyruvic acid, which is then included in the Krebs cycle. That is, these plants can switch photosynthesis from C_4 to C_3 pathway. On the issue of the internal structure of the stem of the root in the literature data are limited, scientists [1-6] indicate that when water shortage is observed sclerefication of the central cylinder both in the stem and in the root. Histological analysis of plants in the study region is not found in the literature. It is a region of Ukraine, characterized by hot dry summers, windy cold winters, low rainfall and from this adaptation of plants to these conditions are of great theoretical and practical importance. For the study, we selected a fairly common ornamental plant *Sambucus nigra* L. and tried to determine the quantitative and anatomical components of the adaptation syndrome to the conditions of the Zaporozhye region.

Our studies have shown that the leaf *Sambucus nigra* L. is amphistomatic, covered with a single-celled, highly branched trichomes.

Analysis of the inner leaf *Sambucus nigra* L. structure proved that it is an isolateral type with enhanced development of columnar mesophyll, which reaches 75-78% of the total thickness of the leaf. The anatomical structure of the shoot demonstrates that *Sambucus nigra* L. has a woody type of structure, because the wood here occupies 45 to 55% of the total thickness of the stem. The wood is ringwood, the core rays are homocellular. The accumulation of reserve organic matter is observed in the parenchyma of the core. Analysis of the internal structure of the stem indicated that *Sambucus nigra* L. has a woody type of structure, because the wood here occupies more than 50% of the total thickness of the stem. The quantitative and anatomical structure of the root of *Sambucus nigra* L. showed that the root has a tree type of structure.

Determination of the physiological characteristics of the vegetative organs of *Sambucus nigra* L. demonstrated that the plant is characterized by a gradual accumulation of chlorophylls and carotenoids with a maximum in June-July, and then a decrease in their number by 5-7% during meteorological factors. Experimental data have shown that mainly experimental plants have a parabolic curve of photosynthesis, and under the action of stress of meteorological factors, these indices have a hyperbolic appearance. Determination of ecological group of experimental plants on the basis of ecological and morphological characteristics determined that *Sambucus nigra* L. belongs to sclerophytes, chamaephytes, shade-tolerant plants.

Thus, the histologic-adaptive characteristics of the *Sambucus nigra* L. vegetative organs determined that due to its biological stability and ornamental nature, this plant is a desirable component of green spaces in the arid conditions of the Zaporizhzhya region, because in the region they are most in line with the norms of plantation for recreational purposes. Such results are necessary as they expand the theoretical knowledge about the adaptability of this ecological group of plants to environmental conditions, allow to substantiate practical recommendations for improving the growth, development and use of an important ornamental honey plant, the plants' *Sambucus nigra* L. essential oil of the Zaporozhye region.

References.

1. Gamaley Yu.V. Comparative anatomy and physiology of the terminal beams and the parabolic parenchyma in the leaves of dicotyledonous plants /Yu.V. Gamaley. Botan. Journals, 2010. Vol. 85. №7. P. 34-49.

2. Jeffree E.P. Temperature and biogeographical distribution of species /E.P. Jeffree, C.E. Jeffree /Functional Ecology. 2014. Vol.8. P. 640-647.
3. Jones H.G. Plants and microclimate: a quantitative approach to environmental plant physiology /H.G. Jones/ 2th Cambridge Univ. press. 2012. 296 p.
4. Kazakov E.A. Methodical aspects of physiological monitoring of the Priazov'ya / E.A. Kazakov, O.E. Pyurko, T.E. Khrystova /Issues of bioindication and ecology. Zaporizhzhia: BV, 2012. P. 141-147.
5. Khrystova T.E. Historical and methodological aspects of phytophysiological studies in Ukraine: Monograph /T.E. Khrystova, O.E. Pyurko, M.M. Musienko. Melitopol: MMD Publishing House LLC, 2009. 420p.
6. Kolupaev Yu.E. The reaction of plants to the action of extreme factors: nonspecific glass, physiological significance / Yu. Kolupaev / Plant Physiology at the Turn of the Millennium. K.: Phytosocenter, 2011. Vol. 2. P. 190-193.
7. Smirnoff N. Plant resistance to environmental stress /N.Smirnoff/ Curr. Op. Bio. 2008. Vol. 9. P. 214-219.

SECTION - MEDICINE

Fedoruk Oleksandr Stepanovych, M.D.,

Higher State Educational Establishment of Ukraine

“Bukovinian State Medical University”

Vizniuk Volodymyr Vasyliovych, Ph.D.,

Higher State Educational Establishment of Ukraine

“Bukovinian State Medical University”

Stepan Vasyl Tanasiovych, Ph.D.

Higher State Educational Establishment of Ukraine

“Bukovinian State Medical University”

BIOCHEMICAL PECULIARITIES OF UROLITHIASIS COMPLICATED BY SECONDARY CHRONIC PYELONEPHRITIS DURING SURGICAL TREATMENT IN COMBINATION WITH OZONE THERAPY

Urological concept of urinary stone is defined as concrement that is symptomatic, in other words, causes obstruction or threatens the development of secondary pyelonephritis as one of the complications.

The objective of our investigation is to study the state of the pro- and antioxidant systems of the body in patients with urolithiasis complicated by secondary chronic pyelonephritis, during surgical treatment with extracorporeal shock-wave lithotripsy in combination with ozone therapy.

32 hospitalized patients (12 men and 20 women) with urolithiasis complicated by chronic pyelonephritis were examined. The age of patients ranged from 20 to 45 years.

The patients were divided into 2 groups: the 1st group consisted of 17 patients treated with standard antibacterial, anti-inflammatory and detoxification therapy. Group 2 consisted of 15 patients treated with antibacterial, anti-inflammatory and detoxification therapy in combination with ozone therapy. The 3-d group was a control group.

The research results of the state of the pro-oxidant blood system indicated a shift in the balance towards the overactivation of the pro-oxidant system. During the ongoing therapy, the values continued to increase in the first and second groups: DC $2,99 \pm 0,18$ ($p < 0.02$) and $3.06 \pm 0,06$ ($p < 0.01$) E 232 / ml of blood; and MA 3.43 ± 0.23 and

$3.45 \pm 0.07 \mu\text{mol} / \text{l}$, accordingly. But on the 7th day of the therapy, these values decreased apparently in the first group (DC - $2.56 \pm 0.06 \text{ E } 232 / \text{ml}$ of blood, MA - $3.22 \pm 0.07 \mu\text{mol} / \text{l}$), and the greatest decrease of values was observed in the second group (DC - $2.49 \pm 0.06 \text{ E } 232 / \text{ml}$ of blood ($p < 0.01$), MA - $3.20 \pm 0.07 \mu\text{mol} / \text{l}$) in comparison with the control group.

In group 2, after the beginning of treatment in combination with ozone therapy, the increase of the antioxidant system values was observed (catalase - $17.85 \pm 0.43 \text{ mmol} / \text{lgHb per } 1 \text{ min}$; GPx - $0.83 \pm 0.02 \text{ mmol} / \text{l}$, $p < 0.02$), and on the 7th day of the treatment, the level of the investigated values decreased apparently in group 2 (catalase - $14.47 \pm 0.43 \text{ mmol} / \text{lgHb per } 1 \text{ min}$, $p < 0.05$); GPx - $0.77 \pm 0.02 \text{ mmol} / \text{l}$, $p < 0.01$) in comparison with the first group (catalase - $15.01 \pm 0.43 \text{ mmol} / \text{lgHb per } 1 \text{ min}$; GPx - $0.79 \pm 0.02 \text{ mmol} / \text{l}$) and with the control group (catalase - $14.67 \pm 0.43 \text{ mmol} / \text{lgHb per } 1 \text{ min}$; GPx - $0.80 \pm 0.02 \text{ mmol} / \text{l}$).

In response to i/v introduction of ozone solution, a compensatory increase of the enzyme activity of the antioxidant system and lipid peroxidation products occurred in the renal tissue. Activation of enzyme and non-enzyme antioxidant systems causes decrease in the investigated values on the 7th day of treatment of the patients.

Referances.

1. Michael O. Is extracorporeal shockwave lithotripsy a risk factor for the development of diabetes mellitus? A population-based study / Ordon Michael; Welk Blayne; Ghiculete Daniela; et al. // BJU INTERNATIONAL. – 2019. – Vol. 123, №6. – P. 1048-1054.
2. Christian G. How can and should we optimize extracorporeal shockwave lithotripsy? / Chaussy Christian G.; Tiselius Hans-Goran // UROLITHIASIS – 2018. – Vol. 46, № 1. – P. 3-17.
3. Torricelli M. Extracorporeal shock wave lithotripsy in the treatment of renal and ureteral stones / Miranda Torricelli, Fabio Cesar; Danilovic, Alexandre; Vicentini, Fabio Carvalho; et al. // REVISTA DA ASSOCIACAO MEDICA BRASILEIRA. – 2015. – Vol. 61, № 1. – P. 65-71.
4. Smith N. Ozone therapy: an overview of pharmacodynamics, current research, and clinical utility / Noel L. Smith, Anthony L. Wilson, Jason Gandhi, Sohrab Vatsia, Sardar Ali Khan, M.D. // Med Gas Res. – 2017. – 7(3). – P. 212–219.
5. Chen H. Ozone oxidative preconditioning inhibits inflammation and apoptosis in a rat model of renal ischemia/reperfusion

injury. / Chen H, Xing B, Liu X, et al. // Eur J Pharmacol. – 2008. – 581:306 – p. 314.

6. Skolarikos A. Extracorporeal shock wave lithotripsy 25 years later: Complications and their prevention. / Skolarikos A, Alivizatos G, de la Rosette J. // Eur Urol. – 2006. – 50:981. – p. 990.

7. Kesik V. Melatonin and 1400 W ameliorate both intestinal and remote organ injury following mesenteric ischemia/reperfusion. / Kesik V., Guven A., Vurucu S., et al. // J Surg Res. – 2009. – Vol. 157. – P. 97-105.

8. Carvalho M. Effects of repeated extracorporeal shock wave in urinary biochemical markers of rats / Carvalho M., Freitas Filho L.G., Fagundes D.J., Ortiz V. // Acta Cir Bras. – 2009. – Vol 24. – P. 496–501.

УДК 616.89+616-006.6]-036-07-08-84)

Анікіна Інна Ігорівна, асистент
Львівський національний медичний університет імені
Данила Галицького МОЗ України

СОЦІО-КУЛЬТУРАЛЬНІ ФЕНОМЕНИ У ЖІНОК ІЗ РАКОМ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Вступ. Проблема психологічного стану жінок хворих на рак молочної залози особливо актуальна, оскільки розвиток тяжких ускладнень, спричинених як пухлинним процесом, так і методами його лікування, призводить до значних порушень фізичного, психоемоційного та соціального аспектів їх життя [1, 3]. Однією з особливостей онкологічних патологій є психопатологічні зміни, що відбуваються у більшості хворих у силу специфічності онкологічного процесу та глибоко впливають не тільки на психічний, але й на соматичний компоненти захворювання [4]. Психологічні чинники важливі на усіх етапах лікування та реабілітації жінки. Особливості психоемоційної сфери визначають якість життя та впливають також на внутрішню картину хвороби. Ставлення до хвороби своєю чергою визначає особливості поведінки жінки, зокрема своєчасність виконання призначень, що у випадку онкопатології може мати визначальний вплив на подальший розвиток та перебіг етапів лікування та реабілітації [5].

Мета дослідження полягала у вивченні та аналізі соціально-психологічних феноменів непсихотичних психічних розладів у жінок із раком молочної залози.

Матеріали та методи. Проведено обстеження 200 від 18 до 65 років з встановленим діагнозом раку молочної залози (C50) та проведеною мастектомією, що надали інформовану усвідомлену письмову згоду на участь в обстеженні. Клініко-психопатологічне обстеження полягало у вивченні соціо-культуральних особливостей особистості хворих на рак молочної залози за допомогою розширеного анамнестичного інтерв'ю, яке відбувалось за наведеною на рис.1 уніфікованою схемою та містило детальну співбесіду психотерапевта з хворою, її родичами, опрацювання даних наявних архівних історій хвороби та застосування психодіагностичного тесту Р.Б. Кеттела.

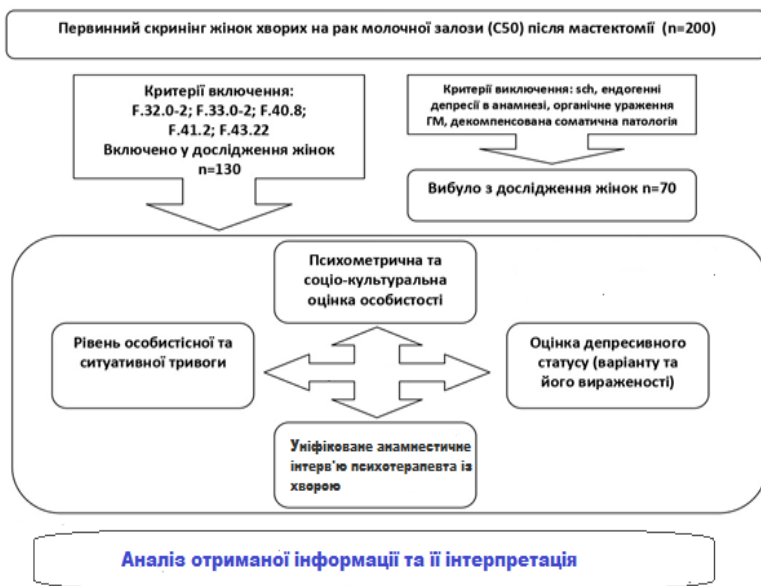

Рис. 1. Дизайн дослідження

Результати. На основі аналізу опитувальника Кеттела було визначено 16 відносно незалежних факторів особистості – особистісних характеристик. На основі якісного і кількісного аналізу змісту особистісних факторів і їх взаємозв'язку були виділені такі блоки факторів: інтелектуальні особливості, емоційно-вольові особливості – фактори, комунікативні властивості та особливості міжособистісної взаємодії. В структурі

непсихотичних психічних розладів були виділені наступні симптомо-комплекси: афективна поведінка, схильність до агресії, асоціальна чи аморальна поведінка, схильність до правопорушень групового характеру та схильність до алкоголізації.

Після інтерпретації отриманих особистісних характеристик та зіставлення із висловлюваннями пацієнток в ході уніфікованого анамнестичного інтерв'ю психотерапевта з хворою, було виділено центральне твердження дослідження, що, після мастектомії у хворих жінок на рак молочної залози йдеться про своєрідний засвоєний раніше (до маніфесту раку молочної залози) пацієнтками зовнішній патерн «позитивної поведінки не зважаючи ні на що» у відповідь на «труднощі та катастрофи життя», який може і не збігатися з їх істинними переживаннями, що підтверджується, отриманими в часі розпитування пацієнток, варіантами ментальних конструктів, повідомлених досліднику виключно за умов забезпеченої конфіденційності, гарантованої умовами включення в дане дослідження.

Обґрунтування такої позиції зі сторони пацієнток є доволі просте та пов'язане, на нашу думку, з соціо-культуральним середовищем їх ареалу мешкання. Узагальнено озвучується як: «...соромно і принизливо бути слабкою, нещасливою і хворою жінкою, а тому ділитися своїми «болячками» я не буду, бо... зневажатимуть і засміють!..». Таким чином, даний феномен суттєво впливає на психологічні переживання жінок із раком молочної залози, маскуючи тривожну та депресивну симптоматику. В ході лікування жінка займає пасивну позицію та схильна порушувати рекомендації лікарів, що здатне суттєво погіршити прогноз захворювання.

Обговорення. Необхідними є комплексні психотерапевтичні втручання спрямовані на відчуття втрати привабливості, жіночності, які нерідко призводять до депресивних реакцій та посилюються усвідомленням небезпеки для життя. Також окрема увага повинна надаватися переживанням постійного емоційного напруження, що веде до психосоціальної дезадаптації. Значення цих факторів не обмежується лише впливом стресових ситуацій, які можуть призводити до нервових зривів, що у свою чергу може позначитися і на подальшому перебігу захворювання. на рис. 1. Та важливим висновком є те, що допомога повинна надаватися навіть, якщо жінка демонструє сильну позицію та відсутність вказаних переживань.

Нерозуміння особливості сутності цього соціо – культурального феномену зі сторони лікаря – онколога може призвести випадіння цілого спектру страждань пацієнток та спричинити до обмеження обсягу надання необхідної допомоги.

Список літератури

1. . Platt J, Zhong T. Patient-Centered Breast Reconstruction Based on Health-Related Quality-of-Life Evidence. Clin Plast Surg. 2018;45(1):137-143.

2. Бріскін ЮА, Одинець ТЄ. Характеристики психоемоційного стану та якості життя у жінок з постмастектомічним синдромом з різними типами ставлення до хвороби. Український журнал медицини, біології та спорту. 2016. - № 2(2):- С. 24-27.

3. Денисов АФ, Дорофеев ЕД. Культурно свободный тест интеллекта Р. Кеттелла (Руководство по использованию). СПб.: Иматон; 1996:17.

4. Fanakidou I, Zyga S, Alikari V, Tsironi M, Stathoulis J, Theofilou P. Mental health, loneliness, and illness perception outcomes in quality of life among young breast cancer patients after mastectomy: the role of breast reconstruction. Qual Life Res. 2018;27(2):539-543.

5. Петролюк З.Б. Психологічні проблеми жінок, хворих на рак молочної залози. Онкологія. 2008. - №1. – С.132-136.

УДК: 616.314.13-085.31’495.2

Бучковська Анна Юріївна, к.мед.н., доцент

Львівський національний медичний університет імені
Данила Галицького

Ріпецька Ольга Романівна, к.мед.н., доцент

Львівський національний медичний університет імені
Данила Галицького

Ренка Марта Володимирівна, асистент

Львівський національний медичний університет імені
Данила Галицького

ВЛИЯНИЕ ВНЕШНИХ И ВНУТРЕННИХ ФАКТОРОВ НА ФИЗИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖИ

Проблема здоровья человека была и остается актуальной. Ее значение и интерес к ней возросли в настоящее время, и привлекает внимание специалистов различных сфер. В здравоохранении не разработана концепция сохранения здоровья, придерживаясь которой человек был бы, в достаточной мере, гарантированным быть здоровым. Ученые все время ищут новые фармакологические и технические средства лечения возникших заболеваний, вместо того, чтобы разрабатывать эффективную профилактику. И пока мы этого не поймем и не начнем искать причины собственных болезней, количество больных будет увеличиваться, и положительных результатов так и не достигнем [1, с.62]. К началу XX века условия существования человека определяла сама природа. К ней происходила биологическая адаптация на протяжении тысячелетий. Позже человек своей деятельностью на планете начал изменять условия жизнедеятельности, и сейчас возникла определенная антропологическая катастрофа. Актуальность и глобальность этой проблемы стимулирует фундаментальные исследования феномена здоровья человека, его составных, поиска новых путей положительного влияния [6, с.4]. В общем контексте здоровье - это способность организма адаптироваться к окружающей среде, взаимодействовать с ней на основе биологической, психической и социальной сущности человека. Все согласны с тем, что важное значение имеет психоэмоциональная уравновешенность. Значит, выходы за определенные рамки эмоциональных отношений каким-то непонятным образом способны вызывать отклонения в работе внутренних органов. При стабильной работе на протяжении длительного времени какой-то нервный стресс может вызвать отклонения от нормы в работе сердца, органов желудочно-кишечного тракта или других органов. [7, с.99].

На состояние здоровья населения Украины влияют выбросы вредных веществ, которых, по данным Украинского научного гигиенического центра МОЗ Украины, выбрасывается в окружающую среду около 800 тыс. тонн твердых веществ, 1305 тыс. тонн оксида углерода, 375 тыс. тонн оксида азота. Вредные вещества окружающей среды определяются в биосубстратах человека: костной ткани, зубах, волосах, грудном молоке, крови. Этот биологический мониторинг используют для контроля реального влияния вредных веществ на организм. В зонах химического заражения в Украине проживает около 20 млн. человек. К примеру, за период 1990-1997 гг. в Львовской области

рождаемость уменьшилась с 14,0 до 10,2, смертность возросла из 10,5 до 12,1 (на 1000 человек). За последние 10 лет возросла заболеваемость населения во Львовской области с 81536 до 124450, в Закарпатской области с 72235 до 87535 [2, с.21].

Во многих научных работах изучалось состояние здоровья и физического развития детей и подростков. С этой целью используют такие демографические показатели: рождаемость, смертность, средняя продолжительность жизни, заболеваемость, уровень физического развития. Научные исследования показывают, что медико-демографическая ситуация в Украине значительно ухудшилась вследствие Чернобыльской катастрофы 1986 года. В настоящее время экологическая обстановка стала еще более напряженной. Наблюдается повышение уровня заболеваемости, возросла заболеваемость на болезни крови, кровеобразующих органов, новообразований, костно-мышечной системы, врожденных пороков развития, болезней органов дыхания. Ухудшение психического здоровья подростков исследователи объясняют употреблением алкогольных напитков, наркотических и других психотропных веществ [4, с.254].

На плохое состояние здоровья молодежи указывает его уровень у призывников. Среди призывников наблюдается отставание в физическом развитии, наиболее распространенные болезни органов дыхания, крови, очные болезни. От 20 до 80% подростков имеют патологию 2-5 систем, ухудшаются их показатели физического развития. Эти данные приведены по некоторых районах Закарпатской области, где общая заболеваемость призывников колеблется от 408,25 % до 179,26% [8, с. 140]. В связи с приведенными данными ухудшения состояния здоровья, важное значение имеют средства нормирования культуры здоровья молодежи. В этом направлении важная роль отводится физическим упражнениям и адаптационным средствам физического воспитания молодежи [3, с.99].

Проблема здоровья молодежи занимает ключевые позиции в связи с рядом факторов. Это динамическая возрастная группа, находящаяся в процессе формирования, легко ранимый с позиции здоровья контингент. Молодежь - основной резерв и значительная часть трудовых резервов страны. Физическое совершенствование ориентировано на формирование физической культуры личности. Физическое воспитание не даст долговременных положительных результатов, если оно не стимулирует человека к самовоспитанию и самосовершенствованию. Научные исследования и практика

подтверждают, что, приступив к систематическим занятиям физическими упражнениями и спортом, молодые люди отказываются от разрушителей здоровья (курения, алкоголь, наркотики); соблюдают правильный распорядок дня, строго выполняют правила личной гигиены, стараются рационально питаться. Вот почему физическая культура и спорт являются эффективным средством сохранения и укрепления здоровья различных контингентов населения. Среди многочисленных форм занятий оздоровительной физической культурой особое значение имеют ритмическая гимнастика, шейпинг, плавание, велосипедные прогулки, беговые лыжи и другое. Сама по себе физическая активность не дает оздоровительного эффекта, если ею пользоваться неправильно. Физическая нагрузка должна носить оптимальный характер для каждого человека. Необходимо соблюдать ряд принципов, среди которых постепенность и повторяемость, систематичность, индивидуальность и регулярность физических тренировок. Результаты исследований [9, с. 140] показывают, что физические упражнения укрепляют здоровье, поддерживают оптимальный уровень умственной и физической работоспособности, укрепляют нервно-психическую устойчивость к эмоциональным стрессовым факторам. Правильное питание играет важную роль в состоянии здоровья человека. При правильном использовании пища становится мощным профилактическим и лечебным фактором. Здесь в центре внимания вопросы режима питания, количества пищи, ее качественный состав, как важный фактор здоровья и культуры питания [5, с. 117].

Важное значение для здоровья человека имеет эмоциональная сфера. Научно-техническая революция, глобальные и экологические изменения, рост всех видов информации повышают требования к психофизиологическому потенциалу человека, его здоровью, роль которого в системе социальных ценностей общества неизменно возрастает. Наше настроение во многом зависит от настроения окружающих, от их эмоциональных реакций, их отношения к нам.

Список литературы.

1. Амосов М.М. Роздуми пр. здоров'я / М.М. Амосов. – Київ: Здоров'я, 1990. -168 с.
2. Даценко І.І. Гігієна та екологія медицини / І.І. Даценко. – Львів: Афіша, 2000. - 247 с.
3. Королінська С.В., Яковенко Ю.О. Адаптаційні засоби фізичного виховання студентів у формуванні культури

здоров'я молоді // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011.- №3. – С. 99-101.

4. Микита Х.І., Пехньо Л.П. Стан здоров'я та фізичний розвиток підлітків міста Ужгорода // Науковий вісник УжДУ. – Ужгород, 2000. - №12. – С. 253-256.

5. Міхійченко О.І. Культура харчування як складова культури здоров'я людини / О.І. Міхійченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011. - №3. – С. 116-121.

6. Платонов В.Н. Сохранение и укрепление здоровья здоровых людей - приоритетное направление современного здравоохранения / В.Н. Платонов // Спортивная медицина. – 2006. - №2. – С. 3-14.

7. Скакун В. Здоровье — это награда за мудрость / В. Скакун // Наука в олимпийском спорте. – 2012. - №2. – С. 98-103.

8. Фера О.В., Микита Х.І., Софілканіч Г.Л. Аналіз показників захворюваності призовників віком 18-24 роки передгірських районів ендемічного регіону Закарпатської області / II Науковий вісник УжДУ. – Ужгород, 2009. - №35. – С. 137-142.

9. Pender N. Motivation for physical activity among children and adolescents // Rev. Nutr. Res. – 1998.- 16 – P. 139-172.

УДК 618.17 : 612.6.058)

Владиченко Костянтин Анатолійович,

к.мед.н., асистент

Буковинський державний медичний університет

СИНДРОМ АНДРОГЕННОЇ НЕЧУТЛИВОСТІ

Синдром тестикулярної фемінізації (СТФ), синдром Моріса, тестикулярна фемінізація, синдром андрогенної нечутливості (Androgen insensitivity syndrome – AIS) – форма чоловічого псевдогермафродитизму, яка найчастіше трапляється серед інших аномалій розвитку, зумовлена дефектом андрогенних рецепторів і характеризується каріотипом 46XY, наявністю тестикул, жіночими або частково маскулінізованими зовнішніми статевими органами [1,2]. Зазвичай СТФ розділяють на дві клінічні підгрупи, зважаючи на генітальний фенотип: 1) повна форма синдрому, 2) неповна форма синдрому.

СТФ є зчепленою з Х-хромосомою ознакою. Патогенез СТФ зумовлений дефектом гена рецептора до андрогенів, який розташований на короткому плечі Х-хромосоми. У процесі ембріогенезу в цих осіб під впливом Y-хромосоми гонади диференціюються як яєчка, які секретують тестостерон і речовину, що інгібує Міллера протоки. Проте через дефект гена андрогенних рецепторів, відсутня чутливість до тестостерону і дигідротестостерону, відповідальних за формування чоловічого фенотипу (чоловічої уретри, передміхурової залози, статевго члена і мошонки). Таким чином, закономірно формується жіночий фенотип за відсутності похідних Міллера проток (маткових труб, матки і верхньої третини піхви).

Опис клінічного випадку. Хвора Ч. 1981 року народження. Діагноз: Тестикулярна фемінізація 46XY. Хронічний двобічний орхієпідидиміт, стадія ремісії. При госпіталізації – скарги на біль у пахових ділянках з обох боків, наявність утворень круглястої форми в пахових ділянках. Аномалію розвитку діагностовано у 18 років. Об'єктивно: хвора пониженої вгодованості, астеничної тілобудови, молочні залози недорозвинуті. В обох пахових ділянках пальпуються пухлиноподібні круглясті утворення розміром 3х3 см, м'яко-еластичної консистенції, помірно болючі. За даними ультразвукового дослідження, матка та придатки не візуалізуються, у пахових ділянках визначаються яєчка: ліве 43х33 мм (неоднорідної ехоструктури), розташоване дещо нижче; праве 36х21 мм (однорідної ехоструктури). Зовнішні статеві органи за жіночим типом, клітор гіпертрофований.

Пацієнтка консультована акушером-гінекологом, медичним генетиком, урологом, андрологом, психіатром. Консиліумом ухвалено рішення щодо тактики подальшого лікування – двобічна орхектомія, динамічне спостереження за гормональним дзеркалом і його медикаментозна корекція.

Проведено оперативне втручання – двобічна орхієпідидимектомія.

Гістологічний висновок: препарат представлений паренхімою яєчка з вогнищевою лімфоцитарною інфільтрацією та дистрофією епітелію каналців (рис. 1).

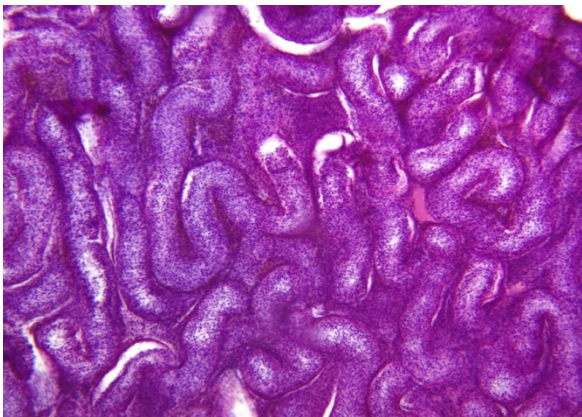

Рис. 1. Сім'яні каналці на поперечному зрізі правого яєчка хворої Ч. Забарвлення гематоксилином і еозином. Мікропрепарат. 36.: об. 10, ок. 7

й період проходив без ускладнень. На 7-у добу знято шви. Рекомендовано: консультація гінеколога з подальшою корекцією естрогенів. Гістологічний висновок: препарат представлений паренхімою яєчка з вогнищевою лімфоцитарною інфільтрацією та дистрофією епітелію каналців.

Загальновизнаною тактикою лікування СТФ є динамічне диспансерне спостереження в дитячому віці з подальшим видаленням яєчок у післяпубертатному віці та проведення замісної гормональної терапії.

Список літератури.

1. Тактика реконструктивно-пластических операций у пациенток с нарушениями формирования пола (disorders of sex development), отнесенных к женскому полу / Л. В. Адамян, Л. Ф. Курило, З. Н. Макиян [и др.] // Андрология и генитальная хирургия. – 2010. – № 3. – С. 57–62.
2. Устинкина Т. И. Современные представления о нарушениях половой дифференцировки / Т. И. Устинкина, С. Б. Шустов // Пробл. эндокринолог. – 2010. – № 1. – С. 57–62.

UDC:616-082.3

Zaitsev Valery Ivanovich, prof., M.D.,
Higher State Educational Establishment Of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Fedoruk Oleksandr Stepanovych, prof., M.D.,
Higher State Educational Establishment Of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Ilyuk Iryna Ivanivna, Ph.D.
Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Stepan Vasyly, M.D.,
Higher State Educational Establishment Of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Vizniuk Volodymyr, M.D.,
Higher State Educational Establishment Of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

METASTATIC PROSTATE CANCER. PROSTATE SPECIFIC ANTIGEN AS A SCREENING MARKER OF METASTASING

The prostate cancer is the fourth most frequently occurring cancer among the male population in Ukraine after malignant neoplasms of the lungs, skin and stomach. Prostate cancer death rates in Ukraine is 41 cases per 100 thousand populations, and in the world is 18.7 per 100 thousand. Metastatic prostate cancer is first diagnosed in the US in only 5%, while in Ukraine in 21% of patients. Today, prostate cancer-specific antigen (PSA) remains the primary cancer marker for prostate cancer. The objective of the study was to compare the dynamics of PSA in patients with metastatic and non-metastatic prostate cancer and to determine the level of PSA as a screening marker of metastases in prostate cancer and to analyze the relationship between PSA level and the number of metastases.

19 patients with prostate cancer divided into two groups were examined: the control group (9 patients with no metastatic cancer) and the experimental group (10 patients with metastatic prostate cancer). The following parameters were studied: general dynamics of PSA, mean value of PSA, change in PSA level in the event of metastases, the number of metastases. The following research methods were used: PSA level determination, PSA doubling time calculator, computed tomography, MRI. The mean PSA in patients with metastatic cancer was 30.29 ng / ml and in patients without signs of metastasis was 17.84 ng / ml. The overall dynamics of PSA in patients without metastases is an average doubling time of PSA of 7 months and equals 2.03 ng / ml / month, and in patients with metastatic cancer, the average doubling time of PSA is 3.75 months and is equal to 4.1 ng / ml / month. PSA

doubling time difference is 3.25 months, and PSAs of 1.8 ng / ml / month, indicating aggressive tumor growth, which in direct proportion increases the risk of metastases. In 90% (9 patients) with metastatic cancer, there was a sharp increase in PSA, including 55% (5 patients), twice as high as the previous PSA. Patients of the control group experienced a sharp increase in 77% (7 patients). The sites of metastasis are bones, lungs and pelvic lymph nodes. The number of metastases ranges from 1 to 54. The number of metastases does not depend on the level of PSA.

Therefore, the occurrence of metastases is preceded by a significant increase in PSA (2-fold) compared with the previous value, the doubling time in the course of dynamics is 3.75 months. and doubling amounts of 4.1ng / ml / month, the average PSA is 30.29 ng / ml. The likelihood of metastases with an average doubling rate of up to 2 ng / ml / month is 30%, more than 2 ng / ml / probability reaches 78%. No direct correlation was found between PSA level and the number of metastases.

Referances.

1. Savblom, C. et al. Blood levels of free-PSA but not complex-PSA significantly correlates to prostate release of PSA in semen in young men, while blood levels of complex-PSA, but not free-PSA increase with age. *Prostate* 65, 66–72 (2005).

2. Ung, J. O., Richie, J. P., Chen, M. H., Renshaw, A. A. & D'Amico, A. V. Evolution of the presentation and pathologic and biochemical outcomes after radical prostatectomy for patients with clinically localized prostate cancer diagnosed during the PSA era. *Urology* 60, 458–463 (2002).

3. Aus, G. et al. Individualized screening interval for prostate cancer based on prostate-specific antigen level: results of a prospective, randomized, population-based study. *Arch. Intern. Med.* 165, 1857–1861 (2005).

4. Thompson, I. M. et al. Prevalence of prostate cancer among men with a prostate-specific antigen level ≤ 4.0 ng per milliliter. *N. Engl. J. Med.* 350, 2239–2246 (2004)

5. Ulmert, D. et al. Long-term prediction of prostate cancer: PSA velocity is predictive but does not improve the predictive accuracy of a single PSA measurement 15 years or more before cancer diagnosis in a large, representative, unscreened population. *J. Clin. Oncol.* 26, 835–841 (2008).

6. Andriole, G. L. et al. Prostate cancer screening in the prostate, lung, colorectal and ovarian (PLCO) cancer screening trial:

findings from the initial screening round of a randomized trial. J. Natl Cancer Inst. 97, 433–438 (2005).

7. Thompson, I. M. et al. Effect of finasteride on the sensitivity of PSA for detecting prostate cancer. J. Natl Cancer Inst. 98, 1128–1133 (2006).

8. Marks, L. S., Andriole, G. L., Fitzpatrick, J. M., Schulman, C. C. & Roehrborn, C. G. The interpretation of serum prostate specific antigen in men receiving 5 α -reductase inhibitors: a review and clinical recommendations. J. Urol. 176, 868–874 (2006).

9. Lilja, H. et al. Long-term prediction of prostate cancer up to 25 years before diagnosis of prostate cancer using prostate kallikreins measured at age 44 to 50 years. J. Clin. Oncol. 25, 431–436 (2007)

UDC: 616-082.3

Zaitsev Valery Ivanovich, prof., M.D.,

Higher State Educational Establishment Of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Fedoruk Oleksandr Stepanovych, prof., M.D.,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Ilyuk Iryna Ivanivna, Ph.D.

Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

Vladychenko Kostiantyn Anatoliiovych, Ph.D.,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”

ULTRASONIC EXAMINATION OF SCROTUM ORGANS IN PATIENTS WITH CHRONIC PROSTATITIS

The problem of diagnosis and treatment of chronic prostatitis (CP) remains unsolved. CP causes deep damages in the reproductive system and often affects other organs beside the prostate (seminal vesicles, the scrotum organs).

The objective of our study was to determine ultrasonic (US) changes in the prostate and scrotum organs in patients with CP. 208 men with CP have been examined with transabdominal and transrectal ultrasound of the prostate, seminal vesicles and scrotum organs.

An inflammation process in scrotum organs has been diagnosed in 129 (62,%) of the examined patients. The changes were diagnosed most often in the prostate (in 85,1% of patients), rarely in the epididymitis (in 56,3%) and in the testicles (in 11,5%).

An average volume of the prostate was $14,5 \pm 3,9$ cm³. The most typical changes were nonhomogeneity of the parenchyma (85,1%). Areas of significantly increased thickness ("hyperechogenic structures") from 1 to 4-5 mm in size were found rather often. Hyperechogenic areas in the prostate of high thickness ("stones") were found more seldom (in 21,2% of patients). Other rather typical changes were damages of the shape and contours of the prostate (in 40,4% of patients).

Changes of testicles were observed comparatively rarely. Among them nonhomogeneity of the parenchyma was most typical (in 11,5% of patients).

Changes of epididymis were found rather often. In 56,3% of cases the structure of the epididymis was heterogeneous with uneven increase of its echogeneity. 20,2% of patients had cystic formations of different size (mainly from 3 to 7 mm). As a rule, it was more typical for patients with a prolonged inflammatory process who have been treated many times.

Different stages of varicocele were observed in 9,1% of patients. We don't consider that development of varicocele to be associated with CP, though its presence may produce a negative effect on clinical signs of the disease.

Thus, our study has revealed a high frequency of scrotum organs damage in patients with CP (in 56% of patients).

References.

1. Abdulwahed S.R., Mohamed E.E., Taha E.A., Saleh M.A., Abdelsalam Y.M., El Ganainy E.O. Sensitivity and specificity of ultrasonography in predicting etiology of azoospermia. *Urology* 2013;81: 967–971.
2. Ahmed A.F., Abdel-Aziz A.S., Maarouf A.M., Ali M., Emara A.A., Gomaa A. Impact of varicocelectomy on premature ejaculation in varicocele patients. *Andrologia* 2014 Mar 10 (epub ahead of print).
3. Aizenstein R.I., DiDomenico D., Wilbur A.C., O'Neil H.K. Testicular microlithiasis: association with male infertility. *J Clin Ultrasound* 1998; 26: 195–198.
4. Albers P., Albrecht W., Algaba F., Bokemeyer C., Cohn-Cedermark G., Fizazi K., Horwich A., Laguna M.P. Guidelines on

Testicular Cancer. European Association of Urology Guidelines. Arnhem, The Netherlands: EAU Guidelines Office, 2013.

5. Ammar T., Sidhu P.S., Wilkins C.J. Male infertility: the role of imaging in diagnosis and management. *Br J Radiol* 2012; 85:S59–S68.

6. Andersson A.M., Petersen J.H., Jørgensen N., Jensen T.K., Skakkebaek N.E. Serum inhibin Band follicle-stimulating hormone levels as tools in the evaluation of infertile men: significance of adequate reference values from proven fertile men. *J Clin Endocrinol Metab* 2004;89:2873–2879.

7. Appelbaum L., Gaitini D., Dogra V.S. Scrotal ultrasound in adults. *Semin Ultrasound CTMR* 2013; 34:257–273.

8. Arai T., Kitahara S., Horiuchi S., Sumi S., Yoshida K. Relationship of testicular volume to semen profiles and serum hormone concentrations in infertile Japanese males. *Int J Fertil Womens Med* 1998;43: 40–47.

9. Baazeem A., Belzile E., Ciampi A., Dohle G., Jarvi K., Salonia A., Weidner W., Zini A. Varicocele and male factor infertility treatment: a new meta-analysis and review of the role of varicocele repair. *Eur Urol* 2011;60: 796–808.

10. Bahk J.Y., Jung J.H., Jin L.M., Min S.K. Cut-off value of testes volume in young adults and correlation among testes volume, body mass index, hormonal level, and seminal profiles. *Urology* 2010;75: 1318–1323.

11. Baker H. W.G., Burger H.G., de Kretser D.M., Hudson B., O'Connor S., Wang C., Mirovics A., Court J., Dunlop M., Rennie G.C. Changes in the pituitary-testicular system with age. *Clin Endocrinol (Oxf)* 1976;5: 349–372.

12. Battaglia C., Giulini S., Regnani G., Madgar I., Facchinetti F., Volpe A. Intratesticular Doppler flow, seminal plasma nitrites/nitrates, and nonobstructive sperm extraction from patients with obstructive and nonobstructive azoospermia. *Fertil Steril* 2001;75: 1088–1094.

УДК. 616_018.688-005.98

Івасюк Ірина Йосипівна к.м.н., доцент
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника».
м.Івано-Франківськ.

Ivasyuk Iryna Yosypivna Ph.D. in Medicine, docent
SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian national universiti":
Ivano-Frankivsk

Гусак Роксолана Іванівна студентка IV курсу
спеціальності 091-Біологія ОП «Лабораторна діагностика»
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника».
м.Івано-Франківськ.

Gusak Roksolana Ivanovna 4th year student
specialty 091-Biology of EP "Laboratory diagnostics"
SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian national universiti".
Ivano-Frankivsk

ЦИТОГІСТОЛОГІЧНІ ЗМІНИ СТРУКТУРИ ЯЄЧКА У ЧОЛОВІКІВ ЗРІЛОГО ВІКУ ПРИ ГІДРОЦЕЛЕ

За визначенням ВООЗ безплідність вважається при неможливості завагітніти протягом одного року і зустрічається у 8-12 % родин 20 % з яких причиною є чоловік, у 24% випадків обидва партнери і у 15 % випадків причина невідома.

Водянка оболонки яєчка (гідроцеле) визначається, як накопичення серозної рідини між внутрішньою (вісцеральною) та пристінковою (парієтальною) пластинками піхвової оболонки яєчка. Дана патологія може бути вродженою та набутою і варіює від декількох мілілітрів до 1-3 літрів, що веде в свою чергу до збільшення мошонки.

Урологи вважають, що передумова для розвитку проблем з чоловічим здоров'ям та його репродуктивною системою закладаються в перші 5 років життя дитини і пов'язані з вродженими патологіями та недотримання правил особистої гігієни.

Метою роботи є визначити характер структурних змін в яєчку при гідроцеле.

Завданням є вивчити та описати цитогістологічні зміни у чоловічій статевій залозі при гідроцеле. Розробити методи профілактики водянки яєчка.

Матеріалом для дослідження послужили 27 гістологічних препаратів з біопатів яєчка чоловіків віком 22-35 років, у яких в анамнезі перенесена водянка, що призвела до неплідності.

Комісією з питань медичної етики ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» порушень

етичних норм при проведенні дослідження не виявлено (протокол №2 від 14.11.2018р).

Результати дослідження показали, що при мікроскопічному дослідженні гістологічних препаратів з біопатів яєчок неплідних чоловіків, в анамнезі яких водянка, середній діаметр звивистих сім'яних трубочок дорівнює $(110,51 \pm 4,85)$ мкм проти $(218,72 \pm 1,56)$ мкм у контролі. При вивченні звивистих сім'яних трубочок, стан 16,8% з них визначається як спустошення, у 32,1% сім'яних трубочок визначався важкий ступінь пошкодження клітин, власна оболонка звивистих сім'яних трубочок значно потовщена за рахунок розростання сполучнотканинних елементів та деформована. В частині із них її цілість порушення.

Як висновок можна сказати, що гідроцеле яєчка викликає його виражену атрофію із зменшенням вдвічі діаметру звивистих сім'яних трубочок, склерозу її власної оболонки.

Список літератури

1. Божедомов В.А. Епідеміологія і причини аутоімунного чоловічого непліддя// Урологія.-2005.-№1. С35-44.
2. Горбатюк О.М. Морфогенез патологічних змін в яєчку дітей з водянкою яєчка та сім'яного канатика //Український медичний часопис.-2000.-№15 (19).-С24-126.
3. Грицуляк Б В, Спаська А М, Грицуляк В Б, Івасюк І.Й., Халло О.В. Клінічна анатомія яєчка. Монографія. Івано Франківськ, 2012, 144с.
- Грицуляк Б В, Спаська А М, Грицуляк В Б Орхоепідидиміт. Монографія. Івано Франківськ, 2008, 186с.
- 3.Грицуляк Б.В. Зміни цитогістологічних показників яєчка після травми кровоносних судин сім'яного канатика в експерименті / Б.В. Грицуляк, В.Б. Грицуляк, І.Й.Івасюк, Т.А. Лісова // Галицький лікарський вісник. - 2015. –Т.22, №3. -С. 66-68.
- 4.Джарбусинов Б.У. К патогенезу гідроцеле// Урология и нефрология.-1990.-№4.-С.58-61.
- 5.Barone M.A. Aprospective study of time and number of ejaculations to azoospermia after vasectomy by ligation and excision / M.A.Barone, H.Nazerali, M.Cortes//j/ Urology. -2003,- vol.170. - P.376-379.

УДК: 611.65.019

Мота Оксана Миколаївна, к.м.н. доцент
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
Подолук Марія Василівна, асистент
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького

ОСОБЛИВОСТІ МАКРОАНАТОМІЇ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ ТА САМКИ БІЛОГО ЩУРА. ПОДІБНІСТЬ ТА ВДМІННІСТЬ.

Вступ. Питання порівняльної анатомії органів людини та піддослідних тварин сьогодні набуває надзвичайної актуальності, оскільки подальший розвиток медичної науки неможливо уявити без експерименту. Лабораторні білі щурі широко використовуються у медико-біологічних дослідженнях, тому необхідні ґрунтовні знання їхніх анатоμο-фізіологічних особливостей. Зважаючи на невпинний ріст патології органів жіночої статеві системи та вроджених вад розвитку, порівняння морфологічних особливостей статевих органів людини та самок щурів є вкрай необхідним. В науковій літературі зустрічається не так уже й багато інформації про особливості макроанатомії статевих органів самок щурів.

Мета дослідження. Провести порівняння між морфологічними особливостями статевих органів людини та самок щурів.

Матеріали та методи. Досліджено внутрішні статеві органи 5 самок білих щурів, масою 200-230 г, віком 4,5- 5 місяців. Після зважування тварин, здійснювали їхню евтаназію з використанням ефірного наркозу. Проводили препарування черевної порожнини з наступним дослідженням топографо-анатомічного співвідношення матки, маткових труб та яєчників до інших органів. Надалі вивчали макроанатомію відпрепарованих статевих органів і зважували їх на електронних вагах. При допомозі штангенциркуля вимірювали лінійні розміри матки.

Результати дослідження. Встановлено, що матка щура є дворогою і складається з двох відрогів, які з'єднуються, утворюючи спільну шийку матки, що знаходиться в порожнині

малого тазу, а відроги піднімаються в черевну порожнину і разом з яєчниками та покрученими матковими трубами прилягають до нижніх полюсів нирок. Топографія шийки матки самки щура є аналогічною до розміщення матки людини: її передня поверхня прилягає до сечового міхура, а задня — до прямої кишки. Порожнина матки каудально продовжується в піхвовий канал. Маса матки незайманої самки в середньому становить 0,8832г, що складає 0,384% від загальної маси щура, а маса матки жінки, що не народжувала - 50 г, що складає 0,0833% від маси тіла. Відмічається деяка асиметрія у розмірі відрогів: довжина правого відрогу – 4,5 см, а лівого - 4,2 см. Зовнішній діаметр правого відрогу складає 2 мм, а лівого – 3 мм. Довжина шийки матки дорівнює 1,15 см, а зовнішній діаметр – 5 мм. При виконання горизонтальних зрізів шийки матки встановлено, що у ній наявні дві щілиноподібні порожнини, кожна з яких сполучається з просвітом одного з відрогів. Ці порожнини відсепаровані перетинкою і з'єднуються лише на рівні нижньої частини шийки матки, на відстані 1,5 мм від її вічка.

Висновки. 1. Особливістю будови статевих органів самки щура є наявність двох відрогів, які виходять за межі порожнини тазу і сягають нижніх полюсів нирок.

2. Для відрогів характерна асиметрія: правий відріг довший, а лівий — ширший.

3. Відношення маси матки самки щура до маси тіла в 4,6 разів перевищує аналогічне співвідношення в людини. 4. Маткові труби самки щура скручені у вигляді клубочків навколо яєчників і розміщені в черевній порожнині.

Список літератури.

1. Григорьева Ю. В., Ямщиков Н. В., Чемидронов С. Н., Ваньков В. А., Качаев О. Ю. Морфология стенки тела и шейки матки крысы и кролика. Актуальные вопросы ветеринарной биологии No 4 (24), 2014.

2. Маляр В. В. Морфотопографічні особливості матки та її лімфодної системи у білих щурів як об'єкта експериментальної моделі. Науковий вісник Ужгородського університету, серія „Медицина”, вип. 33, 2008 р. 49

3. Dzis, N. P. (2014). Before feeding on the reproductive function of women from a gynecologic pathology of the pilot and nonpontaneous genesis. Bulletin of Vinnitsa National Medical University, 18(1), 2, 302-306.

4. Podolyuk M.V. Comparative anatomy of the uterine tube of human and laboratory white rat females. Reports of Morphology, Vol. 24, №4, 2018. Pages 47-52

УДК 616.895-053.5/6-058.86-057.56

Русіна Світлана Миколаївна, к. мед. н. доцент
Буковинський державний медичний університет
Нікоряк Руслана Анатоліївна, аспірант Національна
медична академія післядипломної освіти

ВПЛИВ ФАКТОРІВ РИЗИКУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНУ НАПРУГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ

Соціальна депривація (від лат. *deprivatio* – втрата, позбавлення) – соціальний процес скорочення (обмеження) чи позбавлення можливостей задоволення основних життєвих потреб індивідів або груп в емоційній сфері, нестачі матеріальних і духовних ресурсів, які необхідні для виживання і соціального розвитку дитини [1]. Наукових досліджень, спрямованих на вивчення впливу соціальної депривації на психічне здоров'я підростаючого покоління українців недостатньо, що визначає актуальність даної проблеми. Найбільш поширеною серед соціальних депривацій є соціально-материнська, яка виникла внаслідок психологічної ізоляції дитини від емоційно значущої в її житті людини, через трудову міграцію, на тривалі часові проміжки.

Трудова міграція громадян України за кордон є на сьогодні наймасовішим і соціально значущим міграційним потоком, що позначається на демографічній ситуації, сімейних відносинах і вихованні дітей, психічному здоров'ю нації, має численні психологічні, світоглядні, культурні та інші наслідки. Породжені нею проблеми потребують адекватних відповідей оскільки трудова міграція сьогодні уже торкнулася практично кожної української родини [2].

Трансформації сімейних взаємостосунків трудових мігрантів не могли обійти стороною їх дітей. Немає сумніву, що завдяки роботі батьків за кордоном діти мають кращі матеріальні можливості, частина дітей за відсутності батьків стають самостійнішими та відповідальнішими, налаштовуються на

навчання. Поряд із позитивним є і значний негативний вплив на дітей міграції батьків. Зокрема, часто спостерігається зниження успішності в навчанні; потрапляння під вплив поганих компаній; труднощі у побудові міжособистісних стосунків з родичами та однолітками; вживання наркотиків, алкоголю; рано розпочатого сексуального життя; скоєння правопорушень; розвиток хронічних захворювань унаслідок послаблення контролю за здоров'ям дитини; поширення споживацьких настроїв, небажання вчитися чи працювати і, нарешті, формування сталого бажання виїхати з країни [3]. В Чернівецькій області (2008р.) понад половину дітей проживали в умовах відсутності одного чи обох батьків понад 3 роки, 47 % з них проживали з одним із батьків. Разом з тим 5 % дітей мігрантів проживали з іншими, більш далекими родичами, 0,6 % – у знайомих або сусідів, 0,4 % дітей проживали самі. Саме з останньою групою у першу чергу пов'язана проблема бездоглядності дітей унаслідок трудової міграції. Таким чином, без належної опіки залишаються передусім діти підліткового віку, коли батьківська увага має особливо важливе значення для становлення особистості [4,5].

Метою дослідження було виявити вплив факторів ризику на психоемоційну напругу серед дітей та підлітків в умовах соціальної депривації.

Результати дослідження. В Україні на сьогодні соціально-материнська депривація, внаслідок трудової міграції батьків, найчастіше матері, є найбільш поширеною. Серед областей західного регіону України, зокрема Чернівецької області багато підлітків 15-18 років знаходяться в психоемоційній напрузі, яка пов'язана з недоотриманням у підлітків із сімейною, соціально-психологічною деприваціями, чи відсутністю в біологічних і соціальних сиріт життєво-необхідних стимулів. Особливу групу складають «міграційні сироти», оскільки трудова міграція і, пов'язана з цим «соціальна покинутість» та «психологічна занедбаність», стали тотальним явищем українського села і міста.

Обстежено 420 хворих з психічними та поведінковими розладами внаслідок психічної депривації, а саме: 170 осіб (учні ЗОШ та студенти медичних закладів освіти) – із соціально-материнською депривацією через відокремлення підлітка від емоційно значущої в його житті людини (переважно матері) внаслідок трудової міграції батьків; 160 осіб – із емоційно-соціальною депривацією та 20 осіб – із біологічною депривацією (діти школи-інтернату для сиріт та осіб позбавлених батьківського

піклування); 40 осіб – із сімейною депривацією та 30 осіб – із соціально-психологічною депривацією (діти зі школи-інтернату для осіб із багатодітних і малозабезпечених родин та підлітки із ЗОШ), які знаходилися на стаціонарному лікуванні в дитячо-підлітковому відділенні та відділенні неврозів обласної психіатричної лікарні м. Чернівці, на амбулаторному лікуванні у підліткового психіатра психоневрологічного диспансеру (ПНД), педіатрів міської дитячої поліклініки, лікарів і психологів школи-інтернату для сиріт та осіб позбавлених батьківського піклування, школи-інтернату для осіб із багатодітних і малозабезпечених родин, лікарів ЗОШ м. Чернівці та Чернівецької області впродовж чотирьох років.

Обстежені були розподілені за соціально-психологічним статусом на п'ять груп: із соціально-материнською депривацією – 170 осіб, чи 40,5%; із емоційно-соціальною депривацією – 160 осіб (38,1%); із біологічною депривацією – 20 осіб (4,8%), із сімейною депривацією – 40 осіб (9,5%), із соціально-психологічною депривацією – 30 осіб (7,1%).

У процесі роботи були виділені основні біологічні, психологічні і соціальні фактори. Детальні дані про чинники ризику та вид психічної депривації у 420 обстежених представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Розподіл обстежених залежно від провокуючих чинників
і виду психічної депривації (%±m)**

Фактори ризику	Всього абс. Числа	Групи обстежених				
		Міграційні сироти (МС) n=170	Біологічні сироти (БС) n=20	Соціальні сироти (СС) n=160	Сімейно-депривовані підлітки (СДП) n=40	Підлітки із соц.-псих. депривацією (ПСПД) n=30
Страждали від розлуки з емоційно-значущою людиною/мамою Так	362	46,96±2,62 ### oo	5,53±1,20 ** ooo	38,67±2,56 *** ###	4,14±1,0 5 ** ooo	4,70±1,1 1 ** ooo

Ні	58	-	-	34,49±6,24	43,10±6,50	22,41±5,48 ## °
Здатні переносити самотність Так	203	9,85±2,09 °° #	7,39±1,84 °°°	68,97±3,25 ###	5,91±1,66 °°°	7,88±1,89 °°°
Не здатні переносити самотність Ні	217	69,13±3,14 °°° ###	2,30±1,02 ** °°° ###	9,22±1,96 ** #	12,90±2,28 ** °	6,45±1,67 ** ## °
Відсутність батьківського тепла	407	41,77±2,44 °° ###	4,92±1,07 ** °°° ##	39,31±2,42 ###	9,82±1,48 ** °°°	4,18±0,99 ** °°° ###
Відсутність порозуміння з батьками та близькими рідними	77	25,98±4,99 ###	-	-	51,95±5,69 **	22,08±4,73 ###
Відсутність порозуміння із соціальним оточенням	390	46,15±2,52 °	5,13±1,12 °°°	41,03±2,49 *	-	7,69±1,35 ** °°°

Примітка: * - різниця вірогідна у порівнянні з показниками МС ($P<0,05$);

** - різниця вірогідна у порівнянні з показниками МС ($P<0,001$);

*** - різниця вірогідна у порівнянні з показниками МС ($P<0,01$);

- різниця вірогідна у порівнянні з показниками СДП ($P<0,05$);

- різниця вірогідна у порівнянні з показниками СДП ($P<0,01$);

- різниця вірогідна у порівнянні з показниками СДП ($P<0,001$);

° - різниця вірогідна у порівнянні з показниками СС ($P<0,05$);

°° - різниця вірогідна у порівнянні з показниками СС ($P<0,01$);

°°° - різниця вірогідна у порівнянні з показниками СС ($P<0,001$).

Таким чином, соціально – стресові явища останніх років в Україні, зокрема „соціальна занедбаність” підлітків внаслідок трудової міграції батьків порушили життєво-необхідний, емоційно-

сприятливий зв'язок дитини – батьків так важливий для успішної соціалізації підлітка та значна занедбаність дітей в асоціальних родин, де діти надані самі собі з ігноруванням батьками дитячих проблем; також через руйнацію зв'язку батьки-діти внаслідок біологічного сирітства і втрати відповідальності батьків за виховання малолітніх через позбавлення батьківського піклування, яка спостерігалася серед соціальних сиріт та внаслідок непорозуміння в стосунках діти-оточуюче середовище, призвели до психоемоційної напруги серед соціально депривованих дітей та підлітків.

„Соціальна ізоляція” підлітків у суспільстві внаслідок смерті батьків – у 4,8% (біологічне сирітство) та позбавлення батьківського піклування – у 38,1% (соціальне сирітство) призводять до неконструктивної адаптації їх у суспільстві через поведінкові порушення та, на жаль, призводили до формування розладів особистості у поєднанні із шкідливостями та правопорушеннями серед неповнолітніх, що створювало серйозні проблеми в суспільстві. Внаслідок соціально-психологічного дискомфорту в стосунках підліток – суспільство у 7,1% досліджуваних також призвели до зростання психоемоційної напруги серед даного контингенту.

З'ясовано, що проблеми емоційних стосунків із батьками через їхню зайнятість кар'єрою, конфліктами, здоров'ям, міграцією в пошуках матеріального добробуту, звужують систему емоційного контакту родичів із власними дітьми, призводячи до соціальної непристосованості підлітків.

Таким чином, психологічно ізолюваний підліток залишається сам на сам із проблемами не дитячого віку, а саме: самотності і страждань від розлуки з емоційно значущою в їх житті людиною на різні за тривалістю в часі періоди свого життя.

В Україні, враховуючи трудовий „міграційний бум”, особливо у західних регіонах держави, можна очікувати зростання „психічної занедбаності” підростаючого покоління, що дедалі стає суттєвим чинником виникнення у них психічних та поведінкових розладів.

Висновки. Таким чином, психічне здоров'я українців є відображенням соціально-економічного, медико-психологічного стану суспільства в цілому. У „міграційних сиріт”, на жаль, відбувається зміна ціннісних орієнтацій, всього життєвого стереотипу внаслідок хронічно діючих стресових факторів на ще нестійкі особистісно-психологічні властивості дітей та підлітків

через ізоляцію від емоційно значущої в їх житті людини, особливо матері. Багато малолітніх буковинців живуть з почуттям покинутості, самотності, тривожної напруженості, розгубленості перед життєвими труднощами, які і призводять до внутрішнього особистісного конфлікту, що руйнує механізми психологічного захисту, оскільки в цей період закладаються і формуються основи індивідуальної психіки, встановлюється „траєкторія” психосоціального розвитку і „якості” майбутнього життя.

Список літератури.

1. Варениця О. Соціально-психологічні проблеми дітей у родинях нелегальних трудових мігрантів//Український науковий і громадсько-політичний часопис «Соціальна політика і соціальна робота». -2006. - №3.– С.72–83.
2. Католик Г. Діти трудових емігрантів: особливості особистісних конфліктів (опис психотерапевтичного досвіду)// Вісник Львівського університету. Філософські науки. -2008. -№ 1.- С. 220–228.
3. Ковальчук А. Уявлення про сім'ю в дітей трудових емігрантів// Дитяча та юнацька психотерапія: теорія і практика; за заг. ред. Г.В. Католик. – Львів: Астролябія. -2009.- С.134–141.
4. Орбан-Лембрик Л. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості //Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ.- 2008. - №1.- С. 3-13.
5. Пуригіна О. Міжнародна міграція: навчальний посібник – К.: ВЦ "Академія". -2007. -312 с.

УДК:617.735:615.212.7]-085.225-091.8

Пальтов Євгеній Володимирович, к.м.н. доцент
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького

ХАРАКТЕРИСТИКА ПАТОМОРФОЛОГІЧНИХ ЗМІН В ШАРАХ СІТКІВКИ ПРИ ШЕСТИТИЖНЕВОМУ ВЖИВАННІ ОПОЇДНОГО АНАЛЬГЕТИКА З ПАРАЛЕЛЬНОЮ ЧОТИРЬОХТИЖНЕВОЮ КОРЕКЦІЄЮ ПЕНТОКСИФІЛІНОМ

Вступ. Дані статистики свідчать, що є велика розбіжність між офіційними даними в порівнянні з об'ємом існуючої проблеми немедичного безконтрольного вживання сильнодіючих препаратів як медичного так і кустарного виробництва [1].

Зокрема у наукових фахових виданнях висвітлюються дані щодо патології структур органу зору, що стосується райдужно – рогівкового кута та елементам судинної оболонки [2, 3]. Досі залишається відкритим ряд питань, що стосуються проявів опіоїдної ангіо – та нейроретинопатії при корекції експериментальних опіоїдних впливів.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що дане дослідження є актуальним як з точки зору експериментальної морфології, так і з точки зору практичної офтальмології.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження слугували статевозрілі, щури–самці лінії “Wistar”, в кількості 15- ти тварин, масою 190 г, віком 4,5 місяців. Тварини поділені на 3 групи. Опіоїд вводили по запатентованій схемі [4]. Доза пентоксифіліну становила 2,857 мг/кг. Гістологічні препарати готували за загальноприйнятою методикою [5].

Результати дослідження. Через шість тижнів експерименту в щурів, структура **пигментного епітелію (I)** порушена. Цитоплазма пігментних епітеліоцитів вузька, набрякла в окремих клітинах просвітлена, базальна мембрана розпушена. У внутрішніх ділянках **фотосенсорних (II)** клітин трапляються просвітлення з формуванням видовжених порожнин. Спостерігається переміщення ядер фотосенсорних клітин у фотосенсорний шар. **Зовнішній пограничний шар (III)** зберігає звичайну будову. У **зовнішньому ядерному шарі (IV)** спостерігаються ядра неправильної форми, пікнотичні. Поблизу ядер фотосенсорних клітин трапляються просвітлення у вигляді дрібних вакуолей. **Зовнішній сітчастий шар (V)** містить просвітлення. У зовнішній сітчастий шар переміщуються ядра фотосенсорних клітин. У **внутрішньому ядерному шарі (VI)** у деяких ділянках з'являються проміжки, що незаповнені ядерними частинами клітин сітківки. Виявлено ядра амакринових та біполярних клітин у стані каріопікнозу та каріорексису. Судини, які розташовані на межі внутрішнього ядерного та сітчастого шарів, незначно розширені та наповнені кров'ю. У **внутрішній сітчастий шар (VII)** занурюються ядра радіальних гліоцитів та амакринових клітин. У **гангліонарному шарі (VIII)** виявлено ядра з просвітленим центром і хроматин їх розміщений біля оболонки

ядра. Місцями наявні пікнотичні ядра. На деяких ділянках сітківки гангліонарні клітини не утворюють суцільного шару, розташовуються віддалено одна від одної. Судини, що розташовані на межі гангліонарного та нервоволокнистого шарів, мають незначно розширені просвіти, містять надмірну кількість крові (здебільшого венозні судини). Місцями трапляються судини, які не містять крові. Ендотелій судин набряклий, спостерігається його проліферація. Просвіт таких судин дещо звужений, Трапляються вени, які містять надмірну кількість склеєних еритроцитів. Основна речовина **нервоволокнистого шару (IX)** дещо просвітлена. Структура **внутрішнього пограничного шару (X)** збережена.

Висновок: Таким чином, у сітківці щура прогресування некротичних змін поодиноких фотосенсорних клітин, клітин внутрішнього ядерного шару, явища стазу крові у судинах, транспозиція ядер фотосенсорних клітин та клітин внутрішнього ядерного шару, посилена вакуолізація цитоплазми клітин внутрішнього ядерного шару, більш виражені некротичні зміни у шарі гангліонарних клітин. Виходячи з вище зазначених патоморфологічних змін можна чітко порекомендувати не проводити корекції ангіонейроретинопатичних змін з паралельним введенням опіюїду. Така комбінація метикаментозного поєднання сприяла значному, прогресуючому погіршенню стратифікації клітин у шарах сітківки як наслідок прогресування дисциркуляторних змін у ланках судинних сіток зі сторони ретинального та хоріоїдального джерел кровопостачання сітківки.

Список літератури.

1. Трещинский И. С. Некоторые вопросы наркомании и токсикомании на Украине [Текст] / И. С. Трещинский, Л.А. Харченко, В.А. Усенко // Провизор. – 1998. – № 4. – С. 15 – 17.
2. Якимів Н. Я. Мікроструктурна характеристика райдужно-рогівкового кута очного яблука щурів при опіюїдному впливі / Н. Я. Якимів, Ю. Я. Кривко // Світ медицини та біології. – 2013. – № 4. – С. 120–124.
3. Підвальна У. Є. Морфометрична характеристика перебудови судинної оболонки очного яблука під впливом налбуфіну / У.Є. Підвальна // Український журнал Клінічної та лабораторної медицини. – м. Луганськ, 2013. – Т.8, №3. – С. 94–97.
- 4 Патент №76565 Україна. Спосіб моделювання хронічного опіюїдного впливу/ Є. В. Пальтов, В. Б. Фік, І.В. Вільхова, Р. М. Онисько, О. С. Фітькало, Ю. Я. Кривко; заявник і патентовласник

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького . – опубл. 10. 01. 2013, Бюл. №1.

5 Б. Ромейс Микроскопическая техника. – М.: Медицина, 1953.–с. 71 – 72.

УДК: 616.1-008-07-08-053.31:618.3

Перижняк Алла Іванівна, к.м.н., асистент
Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІКУВАННЯ ПОРУШЕНЬ
ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ
СИСТЕМИ У НОВОНАРОДЖЕНИХ ЗА УМОВ
ПЕРИНАТАЛЬНІЙ ПАТОЛОГІЇ**

Складні патогенетичні реакції організму новонародженого за умов кисневої недостатності зумовлюють доцільність проведення максимально ранньої та адекватної корекції порушень загального стану, що може допомогти збереженню життя дитини та попередити виникнення віддалених наслідків серцево-судинної патології у майбутньому. Ось чому метою терапевтичного лікування новонароджених за умов перинатальної гіпоксії повинна бути не тільки підтримка основних життєвих функцій організму, але й усунення наслідків патологічного пологового оксидативного стресу (ОС) за рахунок уповільнення процесів пероксидного окиснення ліпідів (ПОЛ) і окислювальної модифікації білків (ОМБ), відновлення активності антиоксидантної системи захисту (АОСЗ) за для усунення системних дисметаболічних розладів.

Метою нашого дослідження було вивчення ефективності використання комбінованого метаболічного антигіпоксичного препарату Цитофлавін/Cytoflavin ООО «НТФФ «ПОЛИСАН» ((Наказ МОЗ України №2 від 03.01.2012 р., реєстраційне посвідчення № UA/5449/01/01 від 31.08.2007 р.) у комплексі інтенсивної терапії новонароджених з ознаками порушень функціонального стану серцево-судинної системи (ССС) за умов перинатальної патології тяжкого ступеня.

Для досягнення мети загальну кількість досліджуваних новонароджених було розподілено на дві групи. Основну групу склали 25 новонароджених з тяжким перебігом перинатальної

патології, що мали ознаки постгіпоксичного ураження ССС і яким у традиційному комплексі лікування з метою метаболічної корекції було призначено препарат «Цитофлавін» в рекомендованій дозі 2 мл/кг/добу протягом 5 діб. Друга група порівняння – 27 дітей, які отримували загальноприйнятий стандартний комплекс лікування.

Ефективність використання в комплексі лікування новонароджених “Цитофлавіну” оцінювалась за наступними критеріями: загальний стан при народженні та в динаміці спостереження впродовж першого тижня життя; динаміка клінічних проявів порушень функціонального стану ССС, а також даних рівня ОМБ в крові новонароджених дітей у динаміці спостереження.

Новонароджені, що входили до обох дослідних груп, достовірно не відрізнялись між собою за гестаційним віком, статтю, сукупністю морфо - функціональних ознак та за переліком нозологій перинатальної патології.

Клінічними проявами порушень функціонального стану ССС у дітей груп спостереження були: ціаноз, акроціаноз шкірних покривів (відповідно в 60,0% випадках у I групі та 59,26% випадках у II групі, $p>0,05$); блідість, мармуровість шкірних покривів (відповідно в 24,0% та 25,93%, $p>0,05$); систолічний шум (32,0% та 29,63%, $p<0,05$); приглушеність серцевих тонів (64,0% та 62,96%, $p>0,05$); аритмії, тахікардія (44,0% та 44,44%, $p>0,05$); брадикардія (8,0% та 7,41%, $p>0,05$); акцент II тону (12,0% та 14,81%, $p>0,05$); розширення меж відносної серцевої тупості (20,0% та 18,52%, $p>0,05$); артеріальна гіпотензія (відповідно 8,0% та 7,40%, $p>0,05$).

Рівень показників ВРО у новонароджених станом на 1-2 добу життя виглядав наступним чином: МА еритроцитів у дітей основної групи $36,27\pm 1,83$ мкмоль/л та $34,26\pm 1,80$ мкмоль/л у групі порівняння, $p>0,05$. ОМБ плазми в основній групі $-2,61\pm 0,12$ о.о.г/мл проти $2,66\pm 0,13$ о.о.г/мл у новонароджених групи порівняння, $p>0,05$.

Динамічне спостереження за новонародженими показало деякі відмінності щодо ознак позитивної динаміки перебігу перинатальної патології з урахуванням груп порівняння щодо призначеного комплексу лікування. Більш швидке покращення стану впродовж раннього неонатального періоду відмічено у новонароджених основної групи. Поряд зі зменшенням тяжкості стану відмічався більш швидкий зворотній розвиток кардіологічної симптоматики - у 18 дітей основної групи (72,0%) та лише у 14

дітей групи порівняння (51,85%), $p < 0,05$. Відмічено більш швидке зникнення клінічних проявів гіпоксичної ішемії міокарду (блідість, «мрамуровість» шкірних покривів, ціаноз і акроціаноз), порушень ритму серця, відзначалось поліпшення загального стану, відновлення звучності серцевих тонів, нормалізація артеріального тиску, що свідчить про позитивний вплив препарату в комплексі лікування новонароджених щодо порушень функціонального стану ССС за умов перинатальної патології.

Позитивна динаміка клінічної симптоматики у новонароджених основної групи на фоні прийому вказаного препарату була підтверджена параклінічними даними рівня ВРО, проведеного на 6-7 добу життя, що характеризувало покращення загального стану. Кількість МА еритроцитів у дітей основної групи знизився до $14,75 \pm 0,74$ мкмоль/л проти $20,12 \pm 1,02$ мкмоль/л у дітей групи порівняння, $p < 0,05$. Ступінь ОМБ плазми у дітей, які отримували препарат «Цитофлавін» в комплексі лікування, становив $1,38 \pm 0,07$ о.о.г/мл, що мало також певну відмінність, порівняно з показниками у новонароджених групи порівняння - $1,54 \pm 0,08^*$ о.о.г/мл, $p > 0,05$.

Висновки. Враховуючи позитивну динаміку клінічного перебігу перинатальної патології, що підтверджується більш ранньою регресією клінічних проявів постгіпоксичного пошкодження ССС та результати додаткових параклінічних методів дослідження, застосування препарату «Цитофлавін» у комплексі лікування патології раннього неонатального періоду, на нашу думку, може бути рекомендованим у практичній діяльності лікаря- неонатолога.

Список літератури.

1. Мартинюк В.Ю., Майструк О.А., Надоненко О.М. Цитофлавін у комплексній терапії дітей раннього віку з перенесеним в пре-перинатальному періоді гіпоксично-ішемічним ушкодженням центральної нервової системи // Современная педиатрия. - 2015. - 2(66). - С.119-122
2. Годованець Ю.Д., Бабінцева А.Г. Досвід застосування антиоксидантної терапії у комплексі лікування новонароджених з гіпоксичним пошкодженням нирок // Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина. - 2015. - Т. V, № 1(5). - С. 121-127.
3. Patural H, Flori S, Pichot V, Barthelemy JC, Roche F. Autonomic regulation and bradycardia during the neonatal period. Arch Pediatr. - 2014. - 21(2). - P. 226-30. doi: 10.1016/j.arcped.2013.10.001.

4. Polglase, G. R., Ong, T., & Hillman, N. H. Cardiovascular Alterations and Multiorgan Dysfunction After Birth Asphyxia. *Clinics in perinatology*. – 2016. – 43(3). – P. 469–483. doi:10.1016/j.clp.2016.04.006

5. Duncan JR, Byard RW, editors. SIDS Sudden Infant and Early Childhood Death: The Past, the Present and the Future. University of Adelaide Press. 2018. Myers MM, Burtchen N, Retamar MO, Lucchini M, Fifer WP. Chapter 21. Neonatal Monitoring: Prediction of Autonomic Regulation at 1 Month from Newborn Assessments [Internet]. [cited 2019 Oct 9]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK513375/>

УДК 616.916.5

Pokrovska Tetyana, Ph.D., Associate Professor
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
Hnatiuk Vira, Ph.D.
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

"NEW" EXANTHEM DISEASE IN UKRAINE

Parvovirus infection (PI) is one of the most common infections with predominant lesions in children and with a wide variety of clinical manifestations: from asymptomatic to infectious erythema (clinically similar to rubella or toxic-allergic dermatitis), arthritis, **lymphadenopathy**, aplastic crisis, chronic anemia.

Methods. Analysis of clinical course of children with PI. Detection of specific IgM and IgG antibodies by ELISA in serum, and detection of viral DNA by PCR to parvovirus B19.

Results. The clinical course of exanthemic disease in 62 children, aged 1.5 - 10 years, who went to the RHOID for medical or consultative help was retrospectively analyzed.

The request for medical help was related to the appearance of various rashes in all children: erythematous in 35 (56.5%), spotty-papular in 16 (25.8%), with hemorrhagic component in 4 (6.5%) children located on the trunk and extremities. 27 patients (43.5%) had a "lace" pattern of exanthema in the form of garlands and rings. Enlightenment is noticeable in 14 (22.6%) children in the center of the rash element. 37 (59.7%) of the children had a bright blush on their cheeks ("slapped cheek"). From the anamnesis it is known that 54

(87.1%) patients reported short-term (3-10 days before) general symptoms of intoxication, 25 (40.3%) patients complained of cold, 19 (30.6%) reported subfebrile temperature, 30 (48.4%) - for weakness and pain in the muscles, aches, small skin itching, headache, as well as symptoms from the upper respiratory tract were noted in 24 (38.7%) children - hyperemia of the oropharynx, rhinitis, pharyngitis, cough.

The child K. 2,5 years with a similar debut of the disease on the 7th day appeared hemorrhagic rash of irregular shape from 1 to 3 mm in diameter on the lower extremities, hematuria, platelet level in the peripheral blood decreased to $30 \times 10^9 \text{ g / l}$. In the hematology department, bone marrow studies were performed, hypoplasia of the erythroid germ was diagnosed, characteristic giant erythroblasts and genomic DNA of the virus in the bone marrow were identified. Megakaryocytes (platelet precursors) were absent in the investigated samples.

In all children, the diagnosis was confirmed by the presence in the serum of IgM antibodies to parvovirus B19. In a child with anemia and thrombocytopenia associated with parvovirus B19, Parvovirus B19 DNA was detected more than $9,0 \times 10^6 \text{ IU / ml}$ by PCR (analytical sensitivity of the test system is $3,6 \times 10^2 \text{ IU / ml}$).

Conclusion. Due to the lack of clinical and serological diagnosis of PI and the polymorphism of clinical manifestations and the usually mild course, the actual number of patients is much higher than registered. Against the background of parvovirus activity, bone marrow damage and, accordingly, disturbance of normal processes of hematopoiesis, even to life-threatening conditions, can be observed, which should be addressed to practitioners.

УДК : 616.311.2-07-099:547.281.1:674

Tokar Olha Mykhailivna

Assistant of the Department of Therapeutic Dentistry
Bukovinian State Medical University

SCREENING OF THE PERIODONTAL STATUS OF WOODWORKERS WHO HAS LONG-TERM CONTACT WITH FORMALDEHYDE

Introduction. Studies on periodontitis stated that it is a chronic destructive disease characterised by inflammation of the supporting

tissues of the teeth, resulting in periodontal tissue damage and alveolar bone loss [1,2]. The high prevalence of periodontal diseases in workers who has professional contact with unfavorable factors of the production environment is unresolved problem of dentistry [3,4]. Significant sensitivity of the structural components of the periodontium makes it vulnerable to the action of external physical and chemical stimuli, and the continuous and unnoticeable entry into the body of industrial xenobiotics creates chemical pressure, causes the emergence of immunosuppressive states, reducing specific and non-specific protection, violation of microbial equilibrium and reduction of bone mineral density [5]. At the woodworking company, the main sources of pollution are drying shops, plywood manufacturing plants, boiler rooms, chipboard manufacturing plants, fiberboard, wood-based plastic, wood flour and chips, motor vehicles, etc. In the chipboard production process, urea-formaldehyde resins are commonly used to bond wood particles and laminates together [6]. Both production and use of these bonding agents as well as storing of finished particle boards may release formaldehyde in the atmosphere [7]. Despite its wide range of applications, formaldehyde belongs to the hazard class 2 and belongs to carcinogens [8]. That is why the concentration of the substance should be constantly monitored, especially in the work area. Formaldehyde adversely affects the respiratory system, eyes, skin, genetic material, reproductive organs, and has a strong effect on the central nervous system. Well known toxic effects of exposure to formaldehyde are irritation of mucous membranes and allergic sensitisation of the skin [9].

The purpose of the study was investigation of the negative effects of formaldehyde on periodontal tissues in woodworkers who have long-term contact with formaldehyde in their professional activities.

Materials and methods. To study the negative effect of formaldehyde on the human periodontal tissues 69 men from 21 to 49 years old with occupational exposure to formaldehyde were examined. For comparison group, 69 volunteers of approximately the same age who have no contact with harmful factors of the production environment were examined. All surveyed were divided into 3 age groups: 21-30 years old (n=54), 31-40 years old (n=41) and older than 41 (n=43). The study did not include patients with severe dentition deformity, malocclusion abnormalities, diseases of the oral mucosa, as well as patients with exacerbations of somatic diseases.

The subjects criteria were based on a questionnaire. Its included standard demographic data (age) , medical (guaranteed that all subjects

had not been taking any medications or vaccinations , nor exposed to any type of radiation for one year before sample collection) , lifestyle and vocational questions (working hours/day, years of exposure, precautionary measures taken , etc.) . The study selected on the subjects who had worked for 5 years or more in the carpentry field.

We carried out a survey of employees in accordance with existing guidelines, taking into account patient complaints, medical history, oral examination. To determine the periodontal status of workers, we used a periodontal screening test (PSR-test).

Results. The results of the initial screening test of periodontal status (PSR test) of employees with long-term constant contact with paraformate dehydrate during their professional activities turned out to be significantly worse compared to the control group. In patients 21-30 years old who have contact with paraformaldehyde during their professional activity, average PSR test result was 1.68 ± 0.12 which was significantly higher than the results of the same age group in the comparison group – 0.74 ± 0.19 . In the II age group, the results of the PSR test in the main group significantly exceeded those in the comparison group, accordingly 2.67 ± 0.14 and 1.18 ± 0.13 . In the third age group, primary screening test scores were relatively high in both observation groups, but the results in the main group were also significantly higher than in the comparison group – 3.4 ± 0.11 and 1.8 ± 0.12 .

Conclusion. After a detailed analysis of PSR test it can be stated that prolonged contact with paraformaldehyde in the occupational environment, in this case in the wood industry, leads to the occurrence or complication of periodontal tissue diseases.

References.

1. Anand, P., Sukul, S., Kamra, P. Periodontal Diseases and Systemic Conditions: A Comprehensive Review. Journal of Advanced Medical and Dental Sciences Research, 2018;6(7):73-75.
2. Michaud DS, Joshipura K, Giovannucci E. A prospective study of periodontal disease and pancreatic cancer in US male health professionals. J Natl Cancer Inst. 2007; 99(2): 171–175, doi: 10.1093/jnci/djk021
3. Shim, S. H., Han, D. H. Exposure to occupational noise and periodontitis in Korean workers. Journal of periodontology, 2018; 89(4): 431-439.
4. Solanki, S., Dahiya, R., Blaggana, A., Yadav, R., Dalal, S., Bhayana, D. Periodontal health status, oral mucosal lesions, and adverse

oral habits among rubber factory workers of Bahadurgarh, Haryana, India. *Indian Journal of Dental Sciences*, 2019; 11(1): 7.

5. Nagarajan, R., Miller, C. S., Dawson III, D., Ebersole, J. L. Biologic modelling of periodontal disease progression. *Journal of clinical periodontology*, 2019; 46(2):160-69.

6. Asgedom, A. A., Bråttveit, M., & Moen, B. E. Knowledge, attitude and practice related to chemical hazards and personal protective equipment among particleboard workers in Ethiopia: a cross-sectional study. *BMC public health*, 2019;19(1): 440.

7. Pinkl, S., van Herwijnen, H. W., Veigel, S., Gindl-Altmutter, W., Riegler, M. Urea-formaldehyde microspheres as a potential additive to wood adhesive. *Journal of wood science*, 2018; 64(4): 390-397.

8. Cosereanu, C., Cerbu, C. Morphology, Physical, and Mechanical Properties of Particleboard Made from Rape Straw and Wood Particles Glued with Urea-Formaldehyde Resin. *BioResources*, 2018; 14(2): 2903-18.

9. Bekhta, P., Sedliacik, J., Saldan, R., Novak, I. Effect of different hardeners for urea-formaldehyde resin on properties of birch plywood. *Acta Facultatis Xylogologiae Zvolen res Publica Slovaca*, 2016; 58(2): 65.

УДК: 616.34-008.6-008.87-085-053.31:618.3

Юрків Оксана Іванівна, к.мед.н.

асистент кафедри догляду за хворими та вищої
медсестринської освіти

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»

КОРЕКЦІЯ МІКРОБІОЦЕНОЗУ У НОВОНАРОДЖЕНИХ З ОЗНАКАМИ ПОРУШЕНЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ КИШЕЧНИКА ПРИ ПЕРИНАТАЛЬНІЙ ПАТОЛОГІЇ

Актуальність. Становлення мікробіоти кишечника є важливим фактором, що визначає спрямованість формування імунної системи новонародженого. Внаслідок дії несприятливих перинатальних факторів можуть виникати порушення формування мікробіоценозу кишечника, що розглядається, у комплексі з іншими факторами, як передумова розвитку запальних захворювань травної системи. Тому важливим є рання діагностика

та корекція змін мікробіоценозу кишечника у новонароджених, які мають клінічні ознаки порушень функціонального стану кишечника на фоні перинатальної патології.

Мета дослідження. Вивчити особливості формування дисбіотичних порушень кишечника у новонароджених з клінічними проявами перинатальної патології та можливість застосування препарату Біфі-форм Бебі® з метою профілактики патології.

Матеріал і методи. Основну клінічну групу спостереження склали 30 доношених новонароджених з ознаками порушень функціонального стану кишечника при перинатальній патології, контрольну групу відповідно склали 30 здорових новонароджених дітей.

Аналіз на мікробіоценоз вмісту порожнини товстого кишечника проведено за загальноприйнятими методиками згідно Інструкції до проведення мікробіологічних досліджень на базі лабораторії мікробіології кафедри клінічної імунології, алергології та ендокринології Буковинського державного медичного університету. Статистична обробка отриманих даних проведена на персональному комп'ютері з використанням статистичної програми для проведення медико-біологічних досліджень «STATGRAPHICS» Plus 5.

Отримані результати.

При порушеннях функціонального стану кишечника у новонароджених за умов вегето-вісцеральних дисфункцій на фоні перинатальної патології, поряд із загальноприйнятими напрямками інтенсивної терапії, під час раннього неонатального періоду було використано препарат Біфі-форм Бебі®, який є комбінованим пробіотиком, до складу якого входять сертифіковані пробіотичні штами *Bifidobacterium* BB-12 і *Streptococcus thermophilus* TH-4 в масляній суспензії. Завдяки пробіотичній дії, Біфі-форм Бебі® має позитивний вплив на екскрецію креатиніну, аміаку, води та натрію з фекаліями, сприяє зниженню рівня азоту сечовини, ароматичних амінів та фосфатів у крові, а також володіє профілактичним пребіотичним ефектом. Застосовувався Біфі-форм Бебі® для дітей з перших днів життя у дозі 0,5мл (1 доза) суспензії 1 раз на добу per os під час прийому їжі (грудного молока, молочної суміші, перекип'яченої води). Тривалість курсу прийому складав 14 днів.

Результати досліджень мікробіоценозу кишечника у новонароджених основної групи на 6-7 добу життя підтвердили наявність певних відмінностей, порівняно зі здоровими

новонародженими дітьми. Так, у дітей з перинатальною патологією, які мали ознаки порушень функціонального стану кишечника, наприкінці першого тижня життя, порівняно з контролем, значно нижчим залишався рівень біфідофлори ($4,71 \pm 0,13$ IgKYO/г проти $5,28 \pm 0,26$ IgKYO/г), вищим - рівень кишкової палички ($9,56 \pm 0,48$ IgKYO/г проти $7,46 \pm 0,37$ IgKYO/г), пептококів ($8,83 \pm 0,12$ IgKYO/г проти $7,61 \pm 0,33$ IgKYO/г), було виявлено стафілококи, протей та гриби роду *Candida*. Таким чином, отримані дані мікробіоценозу кишечника у новонароджених з перинатальною патологією на 6-7 добу життя, свідчили за необхідність більш тривалого прийому препарату Біфі-форм Бебі®. Зважаючи на це, дітям було продовжено лікування препаратом Біфі-форм Бебі® загальним терміном до 2 тижнів.

Огляд дітей в динаміці проводився у віці 1 місяця життя. За нашими даними, після проведеного комплексу лікування із застосуванням препарату Біфі-форм Бебі®, клінічних ознак порушень функціонального стану у немовлят впродовж першого місяця життя не спостерігалось. У дітей обох груп порівняння у віці 1 місяця життя відмічено фізіологічний спектр мікрофлори кишечника, що було досягнуто у новонароджених з перинатальною патологією раннім призначенням препарату Біфі-форм Бебі®.

Запропонований спосіб корекції порушень функціонального стану кишечника у новонароджених із застосуванням пробіотика Біфі-форм Бебі® дозволяє підвищити ефективність лікування за рахунок комплексної дії препарату на основні функції кишечника, нормалізує стан мікробіоценозу, сприяє попередженню розвитку функціональної та органічної патології шлунково-кишкового тракту.

Список літератури.

1. Фадеенко Г.Д. Нарушение кишечного микробиоценоза и его коррекция при воспалительных заболеваниях кишечника на основе доказательной медицины / Г.Д. Фадеенко // Сучасна гастроентерол. – 2010. – Т.53, №3. – С.127-132
2. Sartor R.B. Intestinal microflora in human and experimental inflammatory bowel disease / R.B Sartor // Curr. Opin. Gastroenterol. – 2001; 17: 324-330.
3. Spiekermann G.M. Oral tolerance and its role in clinical disease / G.M. Spiekermann, W.A. Walker // J. Pediatr. Gastroenterol. Nutr. – 2001; 32: 237-255.

УДК 616.89:159.944.4-07-08-057.875

Yurtsenyuk Olha Sydorivna, PhD, Associate Professor
Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovynian State Medical University»

OPTIONS FOR STRESS MANAGEMENT IN UNIVERSITY STUDENTS

Background. Stress is an integral part in the life of a contemporary man. The problem of stress is especially acute in the field of higher professional activity. Student learning activity has been always associated with a high level of stressful tension. In case of a long stress effect and when students do not have skills of its positive overcoming, stress can result in occurrence of psychosomatic diseases, non-psychosomatic psychic disorders (NPD), formation of educational neglect, disorders of personality and professional development of the personality, which stipulate the topicality of the given work [1].

Particularly urgent is the problem of stress in higher vocational education. Students' learning activities have always been associated with high levels of stress [2, 3]. Medical examinations of students conducted in recent years reveal a steady increase in their incidence [2]. Students also experience a frequent impairment of emotional, cognitive, behavioral and motivational spheres of activity, which, according to some scholars [4], is associated with increased stress and reduced levels of stress [5].

It is worth noting that negative emotional states are also prerequisites for the occurrence and development of stress. The study of educational stress shows that fear of future problems provokes anxiety, uncertainty, feeling of helplessness, etc. [6, 7].

Objective: to examine the ways of overcoming stress among students depending on NPD available, gender, and the course of education.

Materials and methods. 1235 students of both genders were examined comprehensively including 852 students (68,99%) from the Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University” and 383 students (31,01%) from Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

All students (1,235 students) were divided into two groups - main (I-shu) and comparative (II-gu). The core group included 317 (25.67%) students who were diagnosed with non-psychotic psychiatric

disorders (CPD). To verify the clinical features of the NDP, as a comparative group, 918 (74.33%) non-NDP students, practically healthy, were surveyed.

The average age of the surveyed was 20.15 ± 0.05 years. In the gender distribution among all surveyed there were 365 men and 870 women, respectively 29.55% and 70.45%. The sample had no significant differences in gender and age composition, place of residence, form of study. The leading criterion for inclusion of a person in the study was his education in a higher education institution. The survey was conducted in the intersession period. The following methods were applied: clinical, psychodiagnostic, and statistical.

Results. The conducted study found that most often students used the following means to overcome stress: sleep - 70,35% and 71,24% in I and II groups respectively; walking in the open air – 58,99% and 60,02%; tasty food – 58,04% and 52,51%; communication with friends – 56,78% and 57,41% ($p \geq 0,05$). A reliable majority of students with NPD during the first examination indicated that they used cigarettes as a means to get over stress (34,38%) against 13,18% of students without NPD, and alcohol (26,81% and 13,73% respectively) ($p < 0,05$).

Significantly more students with NPD in the initial examination used cigarettes 34.38% versus 13.18% of students without NPD and alcohol 26.81% and 13.73%, respectively ($p < 0.05$). Re-examination, a year later, revealed that in the main group significantly more students began to use the following stress relievers: break in study - was - 34,07% of people, became - 47,95% ($p < 0,05$); walks in the open air - it was 58.99%, it became - 68.77% ($p < 0.05$); hobbies - 45,43% and 60,88% respectively ($p < 0,05$); physical activity was 34.07%, and 53.31% were students ($p < 0.05$). Alcohol use decreased from 26.81% to 18.30% of students with NPD, and cigarettes from 34.38% to 25.87% ($p < 0.05$). Which testifies to the positive impact of our comprehensive treatment of students with NPD.

Analyzing how the relevance of various stress relievers varies, depending on the course of study, we will look at the most common harmful habit among young people - smoking. First-year cigarettes were found to have smoked 20.55% in the main group and 4.62% in the comparison group, in the second year - 34.29% and 9.30% respectively, in the third year - 33.33% and 15, respectively. 6% of students I and II, in the fourth year - 42,42% and 15,6% ($p < 0,05$), in the fifth year smoked - 37,78% of students with NPD and 18,90% of healthy students.

Conclusions. Therefore, the conducted study did not find any reliable gender differences in the choice of means to get over stress. The number of smoking students increases with every next year getting its maximum at the 4th year of studies. It decreases a little at the 5th year which should be considered in planning of preventive and therapeutic measures. Our comprehensive treatment of students with NPD reduced the rate of smoking 2,09 times, from 33,80% to 16,19% ($p < 0,05$), which is indicative of its high effect.

References.

1. Glebov VV, Anikina EV, Ryazantseva MA (2010) Razlichnyie podhodyi izucheniya adaptatsionnyih mekhanizmov cheloveka [Various approaches to the study of human adaptation mechanisms]. World of science, culture, education, vol. 5, pp. 135-136. (In Russian).
2. Bogush VM (2017) Osoblivosti proyavu ekzamenatsynogo stresu u studentiv DVNZ [Features of manifestation of exam stress in students of University]. Molodiy vcheniy, vol. 9.1, no.49.1, pp 1-4. (In Ukrainian).
4. Kuzmina YaV, Glebov VV Dinamika adaptatsii inogorodnih studentov k usloviyam ekologii stolichnogo megapolisa [Dynamics of adaptation of nonresident students to the environmental conditions of the metropolitan metropolis]. Mir nauki, kulturyi, obrazovaniya, vol. 6-2, pp. 305-307. (In Russian).
5. Bodrov VA (2006) Psihologicheskiy stress: razvitie i preodolenie [Psychological stress: development and overcoming]. Moscow: PBR SE. (In Russian).
6. Andreeva AA (2009) Stressoustoychivost kak faktor razvitiya pozitivnogo otnosheniya k uchebnoy deyatel'nosti u studentov [Stress tolerance as a factor in the development of a positive attitude to students' learning activities]. Author's abstract. diss. cand. psychol. sciences. - Tambov. (In Russian).
7. Kupriyanov RV (2012) Psihodiagnostika stressa: praktikum [Stress psychodiagnosis]. Kazan: KNITU. (In Russian).
8. Scherbatyih YuV (2012) Psihologiya stressa i metodyi korrektsii [Psychology of stress and correction methods]. Piter. (In Russian).

JOURNALISM**УДК 655.41-057.86**

Shpak Viktor Ivanovych, D.Sc., Professor
Borys Grinchenko University of Kyiv

**PUBLISHING BUSINESS OF UKRAINE: FORMATION AND
DEVELOPMENT ASPECTS**

The activities of the publishing staff are concentrated in the sphere of intangible production. It has a creative, ideological character, but as a result of this activity, material values, goods – books, magazines, newspapers, etc. are created. The peculiarity of publishing is the close relationship of creative, ideological and economic aspects, which manifests itself in the organization of the production structure and production process, in the nature of the work of editorial and publishing workers, in the relationship of publishing with printing companies, authors, suppliers of materials and bookselling organizations.

The publishing business is gaining popularity with Ukrainian entrepreneurs. In many ways, this is explained by its specificity: sufficient openness, accessibility to the market, a large number of potential consumers, etc. However, it is extremely difficult to keep on it, and it is almost impossible to sell due to lack of assets. In addition, it should be borne in mind that book publishing is a high-risk and unpredictable business. Before starting a publishing project, you need to understand its purpose and possibilities: what books will be published by the publisher, what the target audience of this literature is, how it is planned to bring the product to the consumer and so on. In a simplified form, the publishing business looks like this: searching for authors and buying copyright for their works; creation from a manuscript of a printed publication or other product; realization of the edition (goods).

Despite the relatively small cost of starting a business, the issue of fixed capital remains relevant. Bank lending is unlikely, because of high risks, because the manufactured goods are not highly liquid. Hope for a private investor, as the practice shows, is often possible only if he has a charitable attitude or a desire to improve his social status, and not as a business project. Some started their business by withdrawing from a large publishing house, working with them in a specific segment. Some publishers started their business by withdrawing from a large publishing

house, working with them in a specific segment. Sometimes start-up publishers, having original promising projects, to turn to the "big" ones and offering collaboration with further profit sharing, but these cases are isolated.

Most often, you have to rely on your own resources. But to open a small publishing house with minimal initial capital is quite realistic. Your capital should be sufficient to purchase a computer, printer, scanner, at least one publishing software package for design and layout, telephone, Internet connection, funds for retention of specialists (editor, layout maker and other), payment for printing services and, if necessary, for royalties. It is desirable to have warehouse for products, vehicles and at least a small funds amount of advertising. Own printing facilities and a representative office are questions of the future.

The main person in the publishing house is the editor, he determines which manuscript are taken in processing, directs the work of employees, determines the target audience and sales channels. The organizational structure of publishing companies is branched out, but in order to be an effective publishing company, it is not necessary to have a large staff. There are publishers that have no employees at all. The function of the concept of the book is created by the founders, the rest of the work is performed by contractors.

When starting a business, it is more rational to focus on the direction in which the publisher is more aware, knows the needs and opportunities of future consumers of products. The specialization may be narrow, but it must have a sufficient target audience. The market is always in demand for books on construction, design, landscaping, cooking, floriculture, farm economy, folk treatment, psychology, reference books, dictionaries, horoscopes and more. The promptness will make it possible to compete in the market.

Universal publishing is the privilege of big companies. Finding new authors is one of the most challenging tasks in publishing. There are several ways to solve this problem. The first is to try to negotiate with an already known author. Which is unlikely since it will be difficult for a beginner to offer better conditions than a powerful publishing house. The second is to bid on advertising and try to attract new authors and find your "golden highlight". There are, of course, successful examples of such cooperation, but they are an exception rather than the rule. If you are lucky and discover true talent, it is vital for you to enter into an exclusive contract with him. Being able to work with an author is a great art of publishing. The third is to try to find your

star in highly specialized niches. Finally, you can turn to the classics. Here, at least, you do not have to pay authors fees.

Every publisher should know that making a book is only half the work. Ahead, the main thing is how to sell it. It should be noted that Ukraine's distribution system is currently inefficient. Therefore, large publishers are forced to create their own wholesale and retail distribution networks. Quite often, trade organizations prefer well-known authors or well-known publishing houses.

There are two ways out of this situation. The first is the promotion of the books produced by the publishing house itself, through the establishment of direct contacts with shops, small wholesalers, etc., attracting all possible advertising resources. Success is possible only in the case of systematic work with sellers: from convincing them that your products are urgently needed by the buyer, to controlling the placement of the book in the trading room. The number of partners has to grow all the time. Some publishers believe the retail selling is a dead end. In their view, all distribution efforts should be directed to working with wholesalers. The logic is simple: it is easier to persuade one and fit 500 copies than to bypass a hundred stores and negotiate the sale of 200 books. However, this option also requires careful monitoring of the sales process. According to the author, both approaches should be used, which will significantly reduce the risks and allow to intervene in the situation if necessary.

References.

1. Ivashchuk O. Knyharozpovsyudzhennya v Ukrayini: mizh zruynovanyim «vchorom» i pryvablyvym «zavtra» / O. Ivashchuk // Knyzhkovyy ohlyad. – 2002. – № 12.
2. Maslovaty M.M. Osnovnyy marketynh dlya vydavnycho-polihrafichnoho kompleksu: navch. instruktsiya. / M.M. Maslovaty – L'viv: 1996. – 64 s.
3. Teremko V.I. Osnovni zasady riznovydiv diyal'nosti / V.I. Teremko. – K. : Akademvidav, 2009. – 136 s.
4. Teremko V.I. Vydavnychyy marketynh / V.I. Teremko. – K. : Akademvidav, 2009. – 272 s.
5. Tymoshyk M.S. Vydavnychyy biznes. Ohlyad zhurnalistiv vydavtsya, vchenoho / V.I. Teremko. – K. : Nasha kul'tura ta nauka, 2005. – 327 s.
6. Shpak V.I. Rozvytok maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini / V.I. Shpak. – K. : MAUP, 2002. – 112 s.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

УДК 352:364.1

Борисова Юлія Володимирівна, к.с.н., доцент
Бондар Вікторія Олегівна, студентка гр. ЦД-17м-1з

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний етап перетворень в українській державі відзначений активним розвитком інститутів громадянського суспільства, серед яких важливе місце посідають органи самоорганізації населення (ОСН). Ці недержавні утворення уособлюють громадську ініціативу у розв'язанні місцевих проблем, виступаючи, таким чином, додатковим ресурсом соціально-економічного розвитку громад та інструментом локальної демократії. Виходячи з цього, рівень розвитку ОСН та їх вплив на прийнятті рішень органами влади виступає своєрідним індикатором ступеню зрілості громадянського суспільства.

Органи самоорганізації населення – це складова одночасно громадянського суспільства і системи місцевого самоврядування; вони можуть отримувати фінансування з місцевого бюджету та використовувати свої ресурси на цілі й в межах, визначених законом, місцевою радою та рішенням загальних зборів членів територіальної громади за місцем проживання [3, с.220].

Водночас, на сьогодні немає достатніх підстав для оптимістичної оцінки стану і перспектив розвитку ОСН. З одного боку «існує широке законодавче поле застосування процедур громадських слухань, громадських зборів, місцевих ініціатив, з іншого – складність та неоднозначний характер застосування цих процедур, відсутність гарантій розгляду місцевими радами рішень, прийнятих за допомогою цих процедур» [6]. Відносини між ОСН та місцевою владою вкрай рідко набувають форми постійного діалогу; часто немає безпосередньої зацікавленості влади в створенні довготривалого партнерства з ОСН. Фахівці в зв'язку з цим вказують на справедливість висловлювання: «Влада дійсно виходить від народу. Але більше до нього ніколи не повертається [4, с. 92]». Сьогодні зберігаються ознаки закритості влади від громадян; ними є: нестача інформації щодо наявності чи

відсутності повторних скарг з один і тих же питань до органів місцевої влади, досягнутих позитивних результатів моніторингових досліджень щодо вирішення проблем, які хвилюють громаду, – така інформація знаходиться поза зоною доступності для внутрішнього користування [1, с. 186]. Така ситуація є, переважно характерною для міських рад міст обласного значення; більш «компактні» територіальні утворення демонструють приклади успішної інформаційної взаємодії влади з мешканцями громади.

Такий сектор громадянського суспільства, як ОСН, є й досі порівняно слабким у кількісному відношенні. Так, станом на 1 травня 2019 р. в Україні, за даними Держстату, зареєстровано 1589 ОСН різних рівнів – від будинкових до мікрорайонних і сільських [2]; в масштабах нашої країни це є вкрай малою кількістю.

Поодинокими є приклади трисекторного партнерства між державними органами, приватними структурами та громадськими організаціями, в т.ч. ОСН. Існують відчутні бар'єри у реалізації ОСН, іншими інститутами громадянського суспільства таких функцій, як артикулювання й донесення до представників влади проблем мешканців територіальних громад; здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади, інших постачальників різних послуг, відстоювання інтересів громади у спірних питаннях володіння і розпорядження комунальною власністю, особливо коли мова йде про боротьбу з соціально безвідповідальним бізнесом. Це, крім іншого, перешкоджає прогресу у доланні недовіри до влади через ефект її (не)причетності до вирішення місцевих проблем та гальмує розвиток партисипативної демократії.

Згідно з результатами соціологічного опитування, проведеного у жовтні 2018 р. соціологічною службою «Центру Разумкова», 51 % опитаних українців негативно оцінюють готовність влади йти назустріч громадським ініціативам, 44 % вважають, що самі громадяни не є готовими до участі у самоврядуванні, і лише 30 % заявили, що готові брати участь в управлінні своїм містом/селом/селищем. Водночас громадська думка мешканців населених пунктів у складі об'єднаних територіальних громад є дещо відмінною: незадоволені готовністю влади 46 % респондентів, задоволені – 33 %, незадоволені готовністю самих громадян – 36 %, задоволені – 38%, готові брати участь в управлінні – понад третина (34 %) [5]. В означеному експерти бачать підґрунтя для позитивних змін у розвитку місцевих ініціатив як постійно і злагоджено діючої системи,

орієнтованої на підтримку – в межах законодавства – з боку місцевої влади.

Подальший прогрес у розв'язанні окреслених завдань забезпечуватиметься не тільки через зміни в законодавчому полі (хоча й їх нагальність є очевидною, на чому активно наголошують фахівці). Важливим є зростання самосвідомості громадян, їх почуття належності до територіальної спільноти, ідентичності як суб'єктів місцевої демократії.

Список літератури.

1. Гладій В. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України : дис. . канд. політ. наук : 23.00.02 / Гладій Василь Іванович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2016. – 238 с.

2. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2019/ks_opfg/ks_opfg_0519.htm

3. Майко Т.С. Фінансування органів самоорганізації населення в містах // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2017. - №2. – С. 217-225.

4. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наукова доповідь / за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с.

5. Порівняльний аналіз позицій влади і громадян України з питань забезпечення безпеки громад під час децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / М. Сунгуровський (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2018. – С.14.

6. Проблеми законодавчого забезпечення розвитку демократії участі в умовах децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-07/>

UDK: 141.7 : 316 : 327.56

Horbenko Vitalii
graduate student of the department of sociology

**THE ESSENCE OF PEACEKEEPING WORLDVIEW IN
CONDITIONS OF GLOBAL CONFLICTS**

Intensification of globalization processes strengthens global problems of the world development. The problem of war and peace or the problem of global conflicts possesses the central place among the number of such problems since it is associated with many other ones.

Modern global conflicts are those that affect great masses of people and have a significant impact on the world events, sometimes disrupting the history development [1, p. 6]. These conflicts produce serious threats to humanity as a result of drawing a large number of participants into them. The consequences of global conflicts can manifest themselves in the form of environmental, humanitarian and other disasters, as they are accompanied by destruction, loss of life and refugee flows. Therefore, the problem of resolving armed conflicts in the global world order is becoming extremely relevant and is of great importance in their social and philosophical rethinking.

The research relevance is determined by the fact that most of the armed conflicts for a long time were sought to be resolved by peace compulsion. The key point here is “compulsion”, that is, violence. The United Nations’ peacekeeping activities, since 1948, have been oriented toward this problem. We believe that the time has come for a new peacekeeping paradigm being the peacekeeping worldview formation.

In our opinion, this paradigm represents a new approach to solving the war and peace problem, associated with the formation of a special worldview type, namely, the peace and peacekeeping worldview. Its appearance is determined by the peacekeeping crisis or rather by dominance of the war worldview, based on the following value: “If you seek peace, prepare for war”. This is the so-called militaristic peace concept, which implies only one thing – the violent resolution of existing and future armed conflicts, as well as the establishment of peace at the same time by force (compulsion to peace). The war worldview and the very picture of peace are presented as a pause between wars and readiness for the new ones, which, in fact, was demonstrated in the 20th and beginning of the 21st centuries. In this picture of peace preference is given to the arms race, the power of weapons, while the power of consciousness, reason and creation is ignored. Governments and presidents urge their own and other peoples to peace every day, and at the same time increase their expenses on weapons, thereby destabilizing global security and possibility of real peace.

Thus, the war worldview orientates its bearers not to the sustainable development, but to the creation of more advanced

weaponry. A consequence of the war worldview dominance is that over the past hundred years the planet has not existed for a single day without local wars taking place around the world. Moreover, there is a constant threat of the world war, because the main values of the war worldview include military-theoretical, material and technical indicators of the state's military power, along with moral and psychological spirit of the people and the army [2, p. 7].

In our study, we are talking about the peace or peacekeeping worldview, the need for which comes from the awareness, knowledge and understanding of the war and peace causes. So, for example, if the history of mankind has proved that hatred, aggression, growth of weaponry leads to violence and war, but not peace, then on the basis of what can global humanity live in peace in the 21st century? Analysis of the war and peace causes showed that the answer lies in spiritual development of the individual, in his awareness and knowledge, in the formation of a special worldview type. That is, global conflicts will remain until a peacekeeping worldview is formed, both among future and current generations. The essence of the peacekeeping worldview is replacement of disharmonious, violent consciousness with a harmonious and peaceable one.

We will interpret the peacekeeping worldview as a definite attitude to peace, that is to peace as an unconditional value. This is the conscious position of the subject, which sets as its goal the establishment of such attitudes in society, such an attitude towards oneself, other people, the objective world, which is determined through the prism of the meanings, senses and values of peace. The peacekeeping worldview considers peace not just as "conflict-free relations," but as a dialectically opposed category of war. If the essential characteristics of war are death, destruction, development of violence, aggression and constantly improving technologies of killing people, then the characteristics of peace are development of life, tolerance, creation, building a world better than the existing one, the use of technologies of consent and solidarity. Based on this understanding of the essence of peacekeeping worldview, we reject a narrow view of peace as the absence of war or conflict-free relations. A perfect illustration to the essence disclosure of the peacekeeping worldview can be a quote of a famous peace activist of the 20th century, Martin Luther King: "We must shift the arms race into the peace race, into Harmony by means of harmonization through education, instead of militarization!" [3, p. 136].

References.

1. Globalnyie konfliktyi novogo i noveyshego vremeni. Ucheb. posobie / Pod red. N.V. Paninoy. Moskva: Moskovskiy un-t elektroniki i matematiki, 2005. 117 s.
2. Lepskyi M.A. Svitohliad myru vid frahmentovanoi ustalenosti do systemnoi nevyznachenosti. Sotsialne prohnozuvannia ta proektuvannia maibutnoho krainy: svitohliad myrotvorennia. Materialy VIII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii 23 berezhnia 2018 r. (m. Zaporizhzhia). Zaporizhzhia: KSK-Alians, 2018. S. 6-8.
3. Henigan Dzh. Martin Lyuter King i Mahatma Gandi: trebovaniya i predelyi nenasiliya kak metoda sotsialnyih izmeneniy / Per. s angl. D.A. Sharova. Etika nenasiliya. Materialy mezhdunarodnoy konf. noyabr 1989 g. / Otv. red. R.G.Apresyan. Moskva: Filosofskoe ob-vo SSSR, 1991. S. 135-146.

УДК 81'272

Valentina Radkina

Département de philologie romano-germanique,
Université d'État des sciences humaines d'Izmail

A PROPOS DU CODE RÉGIONAL-NATIONAL EN BESSARABIE

Dans la recherche scientifique européenne pour exprimer les caractères permanents et particuliers d'une nation on se sert du concept identité nationale en l'expliquant comme caractéristique individuelle d'une personne qui fait partie inhérente à une nation à laquelle elle appartient.

Il est à noter que l'étude de ce phénomène est provoquée souvent par les hommes politiques. Au début du XXIe siècle on observe ce mouvement surtout avant les élections associées à la question de la régulation des flux migratoires. Ainsi ce problème est touché par N.Sarkozy en 2007 pendant la campagne présidentielle. Plus tard il est suivi par V.Poutine, N.Nazarbayev, A.Loukachenko, P.Porochenko, A.Vucic et d'autres.

Il est difficile de trouver la définition profonde du terme identité nationale. Mais tout de même on pourrait l'expliquer comme affiliation consciente d'une personne à une nation ou à un groupe ethnique. Mais qu'est-ce qui fait partie les composantes de l'identité pour déterminer l'appartenance à un groupe ethnique ou national?

Le dernier temps dans l'espace scientifique (C.Rapaille (2008), O.Snytko (2008), N.Boukina (2010), E.Babossov (2016), S.Chalinskiy (2017) et d'autres) de plus en plus souvent on met au courant le concept du code culturel en l'expliquant comme moyen traditionnel et durable de transmettre des connaissances sur le monde, une sorte de transmetteur du passé à l'avenir, en soulignant les caractéristiques historiques, le fonctionnement dans l'environnement et l'influence sur la formation de la société culturelle moderne. Ce code ne correspond pas au contenu de la culture en tant que phénomène propre à une nation, mais à l'humanité, à la société, à la personnalité.

Il est à noter, que l'influence du code n'est pas seulement culturelle. Il est formé sous l'influence des valeurs fondamentales du peuple, qui modèlent la psychologie nationale, incarnée dans les actions et les activités des gens, dans leurs positions et stratégies de comportement. Il est accepté comme un système de communication socioculturelle qui intègre dans l'évolution dynamique des caractéristiques spirituelles et morales, du mode de la vie de famille, des positions géographique, économique et géopolitique considérées comme normes généralement acceptées d'auto-identification des personnes, sans distinction d'origine ethnique ou de la formation de génération grâce à l'éducation, la préservation et la reproduction de la mémoire historique de son peuple.

A notre avis, dans ce contexte, il est plus opportun de définir ce phénomène comme code national, où la particularité, l'identité et la valeur nationales sont fondamentales. Ce code a un double caractère: il reflète à la fois l'image globale du monde et la culture nationale spécifique.

On pourrait conclure, que le code national est le résultat de l'évolution d'une société nationale et des connaissances individuelles, basées sur les faits historiques, culturels, géopolitiques et sociaux. Le code national forme un système de coordonnées spécifique qui contient et définit les normes nationales. Il est un moyen durable traditionnel de transmettre des connaissances nationales sur le monde, une sorte de transmetteur de nation du passé au futur. Le concept du code national souligne ses caractéristiques historiques, son fonctionnement traditionnel et son influence sur la formation d'une société culturelle moderne. Il correspond au contenu de la culture en tant que phénomène propre à une nation, ainsi qu' à l'humanité, à la société et à la personnalité.

En nous appuyant sur telle unité dialectique de culturel et de national, nous distinguons les principales composantes du code national: idée nationale ; langue ; religion ; passé historique ; valeurs culturelles.

Ainsi, le code national est un système de signes qui indique les valeurs culturelles appartenant à une seule nation, à une langue commune, à un passé historique, à une idée et à une religion nationales, fondées sur des idéaux humains universels et visant à la réalisation de principes humanistes.

Etudions le contenu du code national dans le bassin du Danube d'Ukraine. On constate que la structure nationale du bassin de Danube d'Ukraine est unique et irremplaçable : sur 6586 km² du territoire plus de 133 nationalités vivent en paix et amitié depuis 200 ans. Au plus dans une région et même un village les gens de trois ou quatre nationalités trouvent la langue commune en faisant le dialogue interculturel. Par exemple, dans le village de Starie Troyany (région de Kyla) les Ukrainiens ne font que 2,27 %; les Moldaves sont seulement 5,08 %, les Russes consistent 9,22 % de tous les habitants pendant que les Bulgares sont 30,04 % et les Gagaouzes 53,11 %. Dans le village de Safiany de la région d'Izmail il y a un autre pourcentage de la population : la plupart font les Ukrainiens (82,78 %), les autres nationalités sont le Russes (11,92 %), les Bélorusses (0,03 %), les Bulgares (2,77 %), les Gagaouzes (0,14 %), les Moldaves (1,69 %), les Tsyganes (0,57 %) [1]. Dans cette géographie multiculturelle pour une nation il est difficile de garder son code sans influence de la culture des autres peuples.

Il est à souligner que la coexistence contacte de plusieurs nationalités dans la même région explique beaucoup de traits communs dans leurs traditions, coutumes, arts populaires etc. Par exemple, dans le costume national de toutes les nationalités nommées les couleurs principales sont rouges et noires ; le chapeau d'homme pour les Bulgares, Gagaouzes et Moldaves a presque la même forme et est nommé kalpak ou kolpak; beaucoup de plats nationaux des bulgares, gagaouzes et moldaves ont le même contenu et le nom très proche (p.ex. sarmi (bulg.) – sarma (gag.) - sarmale (mold.)).

Il est important de souligner qu'aucune communauté nationale de cette région n'est autochtone, leur histoire commune commence depuis le XVIIIe siècle. Il n'y avait jamais aucun conflit militaire entre les gens, ce pays est tolérant depuis toute son histoire pour toute la population internationale.

La religion principale est orthodoxie. Mais il y a assez d'autres courants protestants (baptistes, évangélistes) qui font partie d'un village

(p.ex. Chevtchenkovo, région de Kilia; Zaria, région de Sarata etc.), tout de même tous coexistent en paix.

Il est à noter que toutes les communautés nationales ont une liaison étroite avec leur patrie historique, surtout aux niveaux culturel et d'enseignement. Les programmes de gouvernements de Bulgarie, Roumanie, Albanie sont proposés à la fois pour les compatriotes et pour les représentants d'autres nationalités. Les festivals, fêtes de culture multinationale sont devenus traditionnels et unissent vraiment toute la population du bassin du Danube.

On observe l'interférence linguistique surtout sur les niveaux phonétique et lexical dans les langues de toutes les minorités qui pourrait être expliquée par les occupations de la Russie et de la Roumanie qui ont beaucoup influées sur la politique ethnographique du bassin de Danube. Le russe et le roumain étaient les « langue-ponts » pour toutes les langues parlées du bassin du Danube d'Ukraine, ce qui explique une foule de conventions historiques qui ne représentent pas seulement un fardeau orthographique superflu, mais qui donnent des informations culturelles sur les langues en question. Cette position nous fait au courant pourquoi dans les langues des minorités il y a beaucoup de mots roumains, et surtout russes. On voit l'influence de la langue ukrainienne sur les autres langues de la région car celle-ci est une langue d'Etat. Les russophones correspondent à une minorité numérique, mais ils font partie de « la majorité fonctionnelle » avec les ukrainophones.

Cette parenté nationale nous permet de parler du code régional, adopté par toutes les communautés nationales vivant dans la même région.

Alors, le code régional-national est caractérisé par les indicateurs suivants:

- tolérance linguistique;
- tolérance religieuse;
- lien ethnique avec la patrie historique;
- mémoire nationale génétique;
- en quête d'identification nationale;
- intégration culturelle interethnique.

La politique socio-culturelle dans le bassin du Danube d'Ukraine soutient le développement du code régional-national dans cette région. Comme résultat on constate la situation positive inspirée à la protection de l'évolution de toutes les nationalités et de la région en général. L'histoire affirme que l'égalité nationale provoque la

compréhension, la liberté et la tolérance de toute personne qui mènent à la discussion civilisationnelle et à l'accord profond.

Cette idée est très proche du concept de code culturel de l'Europe qui est de plus en plus utilisé dans l'espace médiatique, faisant référence à l'espace culturel ou aux phénomènes culturels inhérents aux pays européens. Sans aucun doute, cette réalité est due à l'expansion du concept d'espace européen, qui tend à se répandre parallèlement au développement de la communication interethnique et de la coopération interculturelle.

Bibliographie.

1. State Statistics Service of Ukraine Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> date: 28.09.2019
2. Radkina V. Linguistic Interference of the Languages Used by the National Minorities of Lower Danube» // Journal of Danubian studies and research. Vol. 6, No. 1/2016 – Ed.Universitara.- DANUBIUS, 2016. - P. 124-132.

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 811.161.2

Бабух Надія Василівна, викладач
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

**ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НИЗЬКОГО РІВНЯ
ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЇ СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ
НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ**

Проблема низького рівня засвоєння інформації є вагомим чинником, що впливає на якість вищої освіти. На сучасному етапі реформування і розвитку вищої школи важливим кроком є діагностика вищезгаданої проблеми у навчанні студентів-іноземців. Правильний підбір шляхів її подолання сприятиме вдосконаленню освітнього процесу та досягненню поставлених цілей.

На етапі проблема низького рівня засвоєння знань студентами вищого навчального закладу є особливо актуальною в рамках формування конкурентоспроможного, компетентнісного, висококваліфікованого фахівця.

Метою дослідження є розкриття реалізації шляхів подолання низького рівня засвоєння інформації студентами-іноземцями.

Методи дослідження: аналітичний, структурний, описовий.

Питання навчальної діяльності студентів та їхнього рівня засвоєння знань знайшли відображення у роботах таких науковців як О. Асмолов, Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, І. Зязюн, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський та багатьох інших.

Рівень засвоєння інформації на заняттях студентами визначається не тільки рівнем організації навчального процесу в університеті, а й наявністю сформованих у студентів необхідних навчальних навичок, дій та операцій. Серед причин низького рівня засвоєння знань можна назвати такі:

1. відсутність зосередженості на навчальному процесі;
2. недооцінка значущості теоретичних знань;
3. низьке володіння раціональними методами пізнання;
4. слабка сформованість операцій мислення;
5. спрямованість на прагматичну мету (отримати залік, скласти іспит тощо).

Також на низький рівень засвоєння знань студентами-іноземцями можуть впливати психологічні причини та їхні особистісні якості, закладені від народження типом особистості, які формуються упродовж життя як результат виховання батьків чи суспільства:

1. низький самоконтроль і недостатня довільність психічних функцій;
2. недисциплінованість і неорганізованість;
3. несистематичність самостійної роботи, що знижує її ефективність;
4. лінощі, страх та уникання подолання труднощів, надання переваги відпочинку;
5. емоційна нестабільність і високий рівень тривожності;
6. складнощі з адаптацією в чужій країні, пов'язані з різницею культур та менталітету.

З метою подолання вищеназваних проблем можна стверджувати, що викладачеві варто:

- постійно викликати та стимулювати мотивацію іноземних громадян до вивчення державної мови;
- оскільки курс вивчення української мови як іноземної є практичним, орієнтуватися на комунікативний підхід до вивчення;
- задля раціоналізації навчального процесу працювати у тісній співпраці з куратором групи;
- вивчати аудиторно лише той матеріал, який є не під силу іноземним громадянам під час самостійного вивчення;
- добираючи лексичний та комунікативний матеріал, дотримуватися загальнопедагогічного принципу зв'язку навчання з життям.

Отже, способи подолання проблеми низького рівня засвоєння знань є важливим аспектом на шляху до покращення якості освітнього процесу та формування майбутнього спеціаліста.

Для вирішення цих завдань викладачам української мови як іноземної варто активно використовувати різноманітні форми та методи, які відповідають поставленій навчальній меті, серед них: відеозаписи комунікативних ситуацій з повсякденного життя, художні фільми з усним завданням, аудіювання, робота в парах, рольові ігри, спонтанне складання мікродіалогів, характерних для тієї чи іншої побутової ситуації.

Список літератури.

1. Зязюн У. Педагогіка і психологія професійної освіти: Результати досліджень і перспективи. Збірник наук. праць/ За ред.

У. Зязюна, Н. Ничкало; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. – 2001. – 679 с.

УДК 82-32

Георгіце Інна Іларіївна, викладач
ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС НОВЕЛИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ «Valse Melancolique»

Проблема дослідження формування феміністичного дискурсу в новелі Ольги Кобилянської «Valse melancolique» у контексті літературної доби є складовою розуміння сутнісних глибинних процесів сьогодення.

Література кінця XIX – початку XX століття характеризується відходженням від традицій реалізму та естетичних ідей минулого. Ольга Кобилянська однією з перших порушила і детально розглянула жіноче питання в українській літературі. Її участь у феміністичному дискурсі сприяла творенню нового образу жінки – інтелектуальної, вольової та самодостатньої особистості. Новела «Valse melancolique» є одним із найкращих творів письменниці, у якому розкрита специфіка зображення жіночих образів з огляду феміністичної проблеми.

Вагомий внесок у вивчення модерної епохи з урахуванням гендерного аспекту належить українським дослідникам: С. Єфремову, В. Агеєвій, Н. Зборовській, С. Павличко, Н. Шумило та ін. Пошук становлення нового розподілу ролей, обов'язків, вимог до статей у європейській культурі здійснювали Дж. Нунокава, Дж. Петерсон та С. Гілберт. Феміністична проблематика творчості О. Кобилянської була предметом студій Т. Гундорової, М. Денисенко, Л. Жижченко, Я. Мельничук. Питанню виокремлення основних фемінних рис у творах письменниці та спробі розробити типологічну класифікацію головних героїнь новели «Valse melancolique» приділили увагу О. Маковей, М. Євшан та І. Гундорова.

Метою дослідження є виявлення емансипаційних тенденцій в новелі Ольги Кобилянської «Valse melancolique» та з'ясування на

основі проаналізованих образів твору місця жінки у творчості письменниці й національно-культурному житті цього періоду.

Методи дослідження: описовий, спостереження, класифікації.

Розвиткові феміністичної думки XIX ст. в Україні сприяла творчість видатної буковинської письменниці Ольги Кобилянської. Це змусило багатьох її сучасників по-новому оцінити проблему емансипації жінок. Талановита письменниця доклала багато зусиль для реалізації своїх переконань. Захоплюючись ідеєю фемінізму, Ольга Кобилянська разом з М.Матковською організовує у Чернівцях «Товариство руських жінок на Буковині». З-під її пера вийшла праця «Рівноправність жінок», в якій порушено проблеми жінки в суспільстві, в журналі «Народ» публікує нарис «Жіноча вистава в Чикаго», видає альманах «Наша доля» з оглядовою статтею про жіночий рух у країнах Європи та робить прилюдну доповідь «Дещо про ідею жіночого руху», що згодом була опублікована.

Світоглядні уявлення О.Кобилянської про нову жіночу реальність, яка не вписувалась у традиційне патріархальне уявлення, формувалось під впливом ніцшеанської філософії. Письменниця перша познайомила українську літературу з філософією Ф. Ніцше, яка ставала популярною в Європі. Ідею створення «над-жінки» як людини нових поглядів О.Кобилянська втілила в жіночі образи своїх літературних творів, зокрема новели «Valse melancolique». Вона ніколи не зображує своїх героїнь у сценах на кухні, городі, стайні, в кропіткій праці догляду за дітьми чи хатній роботі. Цю думку також підтримав С. О. Єфремов: «Окреме в нашому письменстві місце зайняла талановита символістка Ольга Кобилянська, з усіх українських письменників нового часу найближча до модерністичних європейських напрямів. Великий замолоду вплив на неї мав Ніцше з його ультра-індивідуалістичною філософією, і Кобилянська в своїх творах стала вірною його ученицею» [2].

Особливістю, що вирізняє талановиту письменницю з-поміж інших прогресивних письменників, якими багата історія української літератури, є не лише глибоко феміністичні переконання, гендерна проблематика творів, а й літературний фемінізм її героїнь. До таких належить новела «Valse melancolique» О. Ю. Кобилянської, яку вперше було надруковано в часописі «Літературно-науковий вісник» у 1897 році. Твір по-різному був оцінений тогочасною критикою. З погляду О. С. Маковея образи

трьох типів жінок-героїнь новели класифікувалися таким чином: простодушної — в образі Марти, зламаной — в образі Софії, та відважної — в образі рішучої Ганни. М. Й. Євшан у своєму дослідженні «Під прапором Мистецтва» висловив думку про жіночі образи новели, сенсом життя яких є краса, любов та щастя. Осучаснила характеристику героїнь дослідниця Т. І. Гундорова, звернувши увагу на індивідуальні особливості їхніх взаємовідносин.

Новелу «*Valse melancholique*» по праву вважають одним із найяскравіших творів О.Кобилянської. Пошук жінками-інтелігентками свого життєвого шляху, визначення ідеалів краси, самовизначення себе як неповторної особистості є основними темами новели. Жага героїнь твору до мистецтва, їхня волелюбність у поглядах та впевненість у собі виокремлювала їх серед жінок тогочасного суспільства, що не завжди позитивно сприймалося. Авторка твору стверджує ідею мистецтва як важливого чинника впливу на формування світогляду людини. «*Valse melancholique*» О.Ю. Кобилянської зараховують до специфічного жанру «музичної новели», адже в ньому музика виступає одним зі способів зображення психологічної та емоційної напруги персонажів. Музичність твору досягається завдяки наскрізній композиції Ф. Шопена «Меланхолійний вальс» у виконанні талановитої піаністки Софії.

Участь О. Кобилянської у феміністичному дискурсі сприяла творенню нового образу жінки, яка не обмежує свій приватний простір лише будинком і побутом. Героїні «*Valse melancholique*» на новий лад формують свій домашній устрій, у якому можуть впевнено почуватися. Кімнати, у яких мешкали Ганна, Софія та Марта, відображали життєві позиції жінок. Вони були великі, вишукано облаштовані та прибрані. Власне речі, які там перебували, та інтер'єр загалом створювали відповідну ауру затишку та комфорту. Три героїні твору впорядкували своє помешкання, що утворює «ідеальний замкнений простір жіночого спілкування». Питання особистого життя та гендерної проблематики в тексті аналізувала та досліджувала В. Агеєва, зазначивши, що «облагороджено й естетизовано, він мав би бути недоступним для навколишньої понижуючої буденності» [1]. Опис кімнат героїнь твору «*Valse melancholique*» позбавлений традиційного зображення простору життя жінки, яким вона послуговувалася, виконуючи хатню роботу. В такому побуті не простежується образ берегині та матері. Кожна героїня дослухалася

до свого внутрішнього голосу, мала чітко окреслене бачення своїх бажань, які знаходили відображення в елементах інтер'єру, що став важливою складовою їхнього психологічного портрету. Зокрема Ганна, яка мала хист до малювання, вбачала в кожному образку частину своєї душі, була пов'язана з ними духовно, пророкуючи долю.

Отже, О. Кобилянська на межі XIX–XX ст. порушила важливу тему ролі жінки в суспільстві. Своїми нетиповими поглядами, що знайшли відбиток у новелі «*Valse melancolique*», їй вдалося докорінно змінити ставлення до жінки, яке впродовж багатьох століть дотримувалося традиційно-патріархальних принципів. Проблемне питання щодо гендерної рівності не набуло актуальності, оскільки суспільство ще не готове до змін, які вже почали зароджуватися у світогляді людей. Домінантами у свідомості жінки є переосмислення значення фемінності, фемінних рис, маскулінності. Ці зміни свідчать про новаторство, яке прийшло на зміну традиційним уявленням про роль і статус жінки в суспільстві.

Ставлення О. Ю. Кобилянської до образів новели неоднозначне. Спостерігається певна суперечливість щодо Марти. Письменниці ближчі образи сильних духом, волелюбних та незалежних жінок, таких як Ганна та Софія. Вони мають закономірність у лінії поведінки. Традиційний патріархальний шлюб викликає у них почуття страху, оскільки спонукає до нерівноправності у стосунках жінки і чоловіка. Він унеможливує повноту реалізації героїнь, адже у них сформоване нове мислення та нове бачення власної ролі у житті через реалізацію у мистецтві. Ідеал образу жінки Ольга Кобилянська висловлює в листі до О.Маковея від 11 серпня 1898 року: «...Образовані і тонко відчуючі жінки є для мене ідеалом» [3]. Підтвердженням цього виступають прообрази новели «*Valse melancolique*»: жінки горді й вольові, які здатні захистити своє право на незалежне становище у суспільстві та забезпечити власною розумовою працею своє майбутнє.

Отже, феміністичний дискурс, активною учасницею якого стала О.Кобилянська, позначився на створенні образу жінки нового типу. Письменниця асимілювала феміністичну ідею через власну творчість у літературний процес на рубежі століть.

Список літератури.

1. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. – Київ: Факт, 2003. - С.87.

2. Єфремов С. Історія українського письменства / С. О. Єфремов. – Київ: Femina, 1995. - С.427.
3. Кобилянська, О.Ю. Оповідання [Текст]/ О.Ю.Кобилянська; Упоряд., післямова О.І. Денисюка.- Львів: Каменяр, 1982. - С.31-36.

УДК 821.161.1-31

Каданер Оксана Вадимовна

канд.філол.наук, доцент, доцент
кафедры иностранных языков №1
Национальный юридический университет
имени Ярослава Мудрого

ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ МАЛОИЗВЕСТНОГО Б. М. МАРКЕВИЧА

Едва ли кому-либо из современных читателей известно что-нибудь о Болеславе Михайловиче Маркевиче. Это имя абсолютно ничего не говорит им, не вызывает никаких ассоциаций. И только лишь немногие литературоведы, знатоки творчества И.С. Тургенева, А.К. Толстого, Н. С. Лескова, В. Г. Авсеенко, М.Н. Каткова упоминают о нем в своих исследованиях. Современное литературоведение располагает лишь очень скудными и совершенно противоречивыми сведениями относительно данной личности. А между тем Б.М. Маркевич был довольно-таки известной фигурой во второй половине XIX века.

Болеслав Михайлович Маркевич (1822-1884) был камергером, членом совета министра народного просвещения, известным в 60-80-е годы XIX века беллетристом, печатавшим свои произведения под псевдонимом Б. Лесницкого, «врагом всего прогрессивного», «реакционером», «охранителем», как о нем отзывались современники и литературоведы советского периода.

В свое время Б. М. Маркевич был замечен в истории с крупной взяткой, за что и был изгнан из министерства народного просвещения. «Маркиз Маркевич», как величали его за великосветские манеры, был вхож в высшие аристократические круги Петербурга и Москвы, в императорский дворец, был «самым модным <.> кавалером, прекрасным танцором» [1, с. 353]. Он заводил нужные знакомства, по словам современников, благодаря

«красивой наружности <.> светской полировки» [2, с. 102], незаурядному дару оратора и шутника, умелого декламатора с «особым даром чтения» [3, с. 15]. Б. М. Маркевич настолько великолепно исполнил роль Чацкого в любительской постановке комедии «Горе от ума», что император Николай I пришел в восторг от его игры.

Противник революционных путей преобразования российской действительности, Б. М. Маркевич пытается осознать, что все же на самом деле происходит на политической арене в 60-70-е годы XIX века. Порой ничего не понимая в играх нигилистов-социалистов, в письме к С.А. Толстой от 9 марта 1878 года он сетует на то, что путается в «своих собственных картах» [4, с. 703], ощущая всевозрастающее влияние революционных идей, испытывая ужас от предчувствия неизбежности надвигающейся катастрофы. И тем не менее Б. М. Маркевич верит, что выход будет найден. С годами он все более убеждается в правильности своего политического выбора. В 1883 году в письме к тому же адресату он уже твердо уверен в «простой формуле» государственного устройства: «самодержавие царя есть единственно истинная, хорошая и необходимая конституция в России» [5, с. 705].

Болеслав Маркевич — фельетонист, публицист, прозаик, критик в течение семнадцати лет был постоянным сотрудником «Русского вестника», издаваемого М.Н. Катковым, «обер-публицистом охранительной печати», ведущем «разнузданную антинигилистическую пропаганду, защищая официальную идеологию» [6, с. 220], как о нем отзывались современники и последующие исследователи. По мнению Ю.С. Сорокина, Б.М. Маркевич являлся «наиболее крупным представителем «катковской школы» реакционного романа» [7, с. 113]. Печатаясь долгое время в «Русском вестнике», он снискал себе стойкую репутацию «бесталанного, низкого <.> злобного выученика Каткова» [8, с. 178], чернящего людей, о которых якобы не имел ни малейшего представления.

В свое время Н. К. Михайловский не без доли иронии утверждал, что «беллетристический отдел «Русского вестника» на двух китах стоит. Один из них называется г. Маркевичем, другой — г. Авсеенко» [9, с. 105]. А между тем в «Русском вестнике» наряду с романами Б.М. Маркевича и В.Г. Авсеенко публиковались произведения К. Орловского (К. Ф. Головин), Незлобина (А. А. Дьяков), В. П. Клюшникова, В. В. Крестовского, Н. С. Лескова и других. Из-под пера Б.М. Маркевича в конце 60-х начале 70-х

годов XIX века выходят «Типы прошлого» (1867) (опубликовано под псевдонимом Б. Лесницкий), «Забытый вопрос» (1874), «Две маски» (1874). Но особенную литературную славу принесли ему романы с явной антинигилистической направленностью, написанные, так сказать, на злобу дня и пользовавшиеся несомненным читательским интересом: «Марина из Алого Рога» (1873) и трилогия "Правдивая история", в которую вошли «Четверть века назад» (1878), «Перелом» (1880-1881) и незавершенный роман «Бездна» (1883-1884).

Книжки журналов «Русского вестника» с романами писателя «циркулировали по городу и возвращались порядочно истрепанными <.> невзирая на <.> постоянно неблагоприятные отзывы фельетонистов-рецензентов» [10, с. 350]. После смерти Б.М. Маркевича было издано полное собрание его сочинений, опубликованы его письма, мелкие рассказы и очерки. Молодой А.П. Чехов, будучи знаком с Б.М. Маркевичем, утверждал, что последний был первым писателем с полным собранием сочинений, с которым жизнь сталкивала его. А.П. Чехов во многом не симпатизировал Б. М. Маркевичу, не был «писателем его лагеря», но в Б. М. Маркевиче А. П. Чехов восхищался тем, чего «не было в немудрящей московской богеме» [11,с.16] Даже В.П. Буренин, неоднократно «нападавший» на Б. М. Маркевича, «не мог не признать, что «он (Б. М. Маркевич — О. К.) очень опытный писатель» [12, с. 56], представивший в своих произведениях массу типов, разнообразные слои общества и в этом отношении с ним может «поспорить разве гр. Лев Толстой, художественная кисть которого ходит по всему пространству от царей до крестьянских ребят» [13, с. 159].

И все же в большинстве своем радикальная критика неоднозначно восприняла появление в печати антинигилистической прозы Б. М. Маркевича, увидев в ней лишь пасквиль да «гнусные положения для тех <.> с кого списаны «реальные» портреты» [2,с. 109], [14, с. 291].

Таким образом, творческое наследие Б.М. Маркевича — одно из сложных и наименее изученных явлений русской литературы второй половины XIX столетия. Обличенный многочисленными нападками на революционеров, демократов, обруганный в статьях критиков и литературоведов, Б. М. Маркевич завоевал себе репутацию, выраженную в шаблонных фразах: «доносчик», «агент Каткова», «клевет ренегата», находящийся на службе в тайной полиции. Последний факт биографии писателя,

хотя и не доказан, но тем не менее история знакомства Б.М. Маркевича с шефом жандармов Шуваловым доподлинно известна. В свое время Б.М. Маркевич был доверенным лицом, посредником между М.Н. Катковым и Шуваловым. В ходе еженедельных встреч Шувалов передавал Б.М. Маркевичу впечатления Александра II о прочитанных им статьях. Шувалов посвящал Б.М. Маркевича в некоторые планы, а последний осведомлял о них своего издателя М.Н. Каткова.

Итак, противник радикализма, защитник престола Б.М. Маркевич был, по существу, вычеркнут из истории русской литературы, как и многие другие писатели, чьи духовные ориентиры не совпадали с современными им идеями века XIX. Однако происшедшие в последние десятилетия изменения дают основания по-иному оценить творческое наследие писателя, в частности, его антинигилистическую прозу. И здесь, нам представляется, что доминантой в оценке творчества Б.М. Маркевича должна быть не его политическая позиция, а художественная истина его произведений.

Список литературы.

1. Арсеньев К.К. Наброски из прошлого князя Д.Д. Оболенского // Исторический вестник. — 1893. — № 11. — С. 349-374.
2. Панаева А.Я. (Головачова). Воспоминания. — М.: Правда, 1986. — 508 С.
3. Никитенко А.В. Дневник: В 3 т. — Т. 3. — М.: Худ. лит., 1956. — 580 С.
4. Маркевич Б.М. Письмо к С.А. Толстой от 9 марта 1878 г. // Вестник Европы. — 1908. — № 2. — С. 702-703.
5. Маркевич Б.М. Письмо к С.А. Толстой от 25 мая 1883 г. // Вестник Европы. — 1908. — № 2. — С. 704-705.
6. Трофимов И.Т. М.Е. Салтыков-Щедрин и Н. Г. Чернышевский // Учен. зап. Моск. гор. пед. ин-та им. В. П. Потемкина. — Вопросы русской литературы. — М., 1959. — Т. 98. — С. 211-235.
7. Сорокин Ю.С. Антинигилистический роман // История русского романа: В 2-х т. - Т. 2. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1964. — С. 97-120.
8. Твардовская В.А. Идеология пореформенного самодержавия. — М.: Наука, 1978. — 277 С.

9. Михайловский Н.К. Записки современника. Журнальное обозрение // Отечественные записки. — 1882. — № 1. — С. 103-116.
10. Щербальский П.К. Роман из эпохи освобождения крестьян // Русский вестник. — 1882. - № 3. — С. 350-383.
11. Измайлов Н. В. А. Чехов. — М., 1916. — 592 С.
12. Буренин В.П. Новые книги // Дело. —1882. —№ 4. — С. 55-70.
13. Михайловский Н.К. Дневник читателя. О крокодиловых слезах // Северный вестник. — 1886. — № 10. — С. 158-177.
14. Тихомиров Л. Современное обозрение. Московская беллетристика // Дело.— 1883. — №7.—С. 1-27.

УДК 811.581

Лахмотова Юлія Валеріївна, к.п.н., доцент
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

ТРУДНОЩІ ПРИ ОВОЛОДІННІ ФОНЕТИКОЮ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНОМОВНИМИ СТУДЕНТАМИ

У зв'язку з тим, що Китай вийшов на міжнародну економічну арену, все більше і більше виникає потреба у вивченні китайської мови іноземцями, українці не є винятком.

Процес оволодіння іноземними мовами включає в себе оволодіння чотирма аспектами, а саме фонетика, лексика, граматика та стилістика. Отже, при гарному оволодінні цих чотирьох аспектів, студенти формують гарні навички розуміння та сприйняття усної та письмової мови [1].

При вивченні китайської мови головним завданням є вивчення фонетики. Це пов'язано з тим, що китайська мова та українська мова відносяться до різних мовних груп. Китайська мова належить до сино-тибетської мовної групи, а українська мова належить до слов'янської мовної групи. Фонетичний аспект китайської мови належить до найбільш складних об'єктів оволодіння, оскільки фонетичний аспект представляє ряд специфічних труднощів, які не мають аналогів у слов'янській мові. До цих труднощів відносять складовий характер, тон, фонетико-артикуляційна база, інтонація, ритм, тощо [1].

Сіллабема — мінімальна значуща одиниця китайської мови, яка являє собою не окремий звук (фонему), а тонований склад. Подальше членування китайського стилю можливо на більш дрібні елементи (фіналі, ініціали, медіаль, централь, терміналь і т.д.), але при цьому вони не мають сенсу. Склад у китайській мові може складатися лише з поєднання ініціал (початкового приголосного звуку) і фінал (решти складу). У складі фіналу також виділяють медіаль (початковий фіналь півголосний) і субфіналь, яка, в свою чергу, ділиться на централь (складовий голосний) і терміналь (завершальний склад приголосний звук) [4]. Для того, щоб подолати ці труднощі у студентів, слід ознайомлювати студентів з базовими фонетичними елементами китайської мови.

Ще однією характерною рисою, з якою стикаються українські студенти є фонетико-артикуляційна база, а саме не існує поділу приголосних у китайській мові на дзвінкі та глухі, а притаманний приди́х при вимові приголосних звуків, за якими різняться слова. Питання «твердості-м'якості» тісно пов'язане з ще однією трудностю, яка з'являється перед українськими студентами в процесі оволодіння китайської мовою, а саме, відсутність в китайській мові варіювання голосних під впливом м'яких приголосних [2].

В українській мові не існує поняття тону, проте, кожне окреме слово має свій наголос. Ударний склад виділяється інтонаційно і звучить більш протяжно в порівнянні з іншими складами фонетичного слова. У китайській мові немає наголосу як такого, є лише фонетичні позиції, в яких тон реалізується найбільш чітко [3]; всі склади, що становлять слово, вимовляються за приблизно однаковій проміжці часу.

У процесі навчання практичної фонетики китайської мови важливо пам'ятати про таке явище, як тонові сандхі. Цим терміном позначається зміна тону залежно від його розташування щодо інших тонів в потоці мовлення. У китайській мові є як сандхі, властиві певним послідовностям тонів, так і сандхі, властиві сполученням конкретних слів зі словами певного тону [5].

Отже, можна зробити висновок, що вивчення китайської фонетики для україномовних студентів є дуже складним явищем, оскільки фонетика китайської мови дуже відрізняється від фонетики української мови. Також були виявлені аспекти китайської фонетики, які більш за все викликають труднощі при вивченні, а саме відсутність наголосу, притаманність різних тонів та притаманний приди́х при вимові приголосних у китайській мові.

Список літератури.

1. Барышников Н.В. Обучение иностранным языкам и культурам: методология, цель, метод. Иностранные языки в школе. 2014. № 9. С. 2-9
2. Драгунов А.А., Драгунова Е.Н. Структура слога в китайском национальном языке. Сов. востоковедение. 1955. № I. С.64.
3. Кубарич А.М. Семантика тона в китайском языке: экспериментальное исследование. Вестник Кемеровского государственного университета. 2012. № 4.
4. Спешнев Н.А. Фонетика китайского языка. Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1980
5. Lin Yen-Hwei, 2007. The Sounds of Chinese. N. Y.: Cambridge University Press.

УДК 811.161.2:81'373

Максимюк Марта Василівна,

к.філол.н., викладач кафедри суспільних наук та
українознавства

ВДНЗ України “Буковинський державний медичний
університет”

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Вивчення української мови сьогодні стає все більш актуальним для іноземців, що пов'язано з інтеграцією України в світову спільноту і змінами в суспільній свідомості. Сьогодні Україна все більше відкриває іноземцям можливості для вивчення своєї культури, історії, літератури і мови.

Викладанню української мови як іноземної присвячені наукові дослідження таких вчених, як Л. Бей, Т. Єфімов, Т. Лагута, Б. Сокіл, О. Тростинська, Г. Тохтар. У своєму дослідженні «Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів» Л. Бей та О. Тростинська зазначають, що під час вивчення української мови як іноземної потрібно враховувати не лише психолого-педагогічні та соціально-педагогічні підходи, але й спеціалізацію та етапи навчання, комунікативні потреби, наявну базу знань [1, с. 43]. У працях Азарової Л. Є. [2, 3]

проаналізовано методичні аспекти, особливості викладання української мови як іноземної, вплив мовної ситуації в Україні на процес навчання студентів-іноземців.

Методика викладання іноземної мови (в тому числі української як іноземної) передбачає виконання на кожному занятті таких видів навчальної роботи: аудіювання, читання, письмо, говоріння. Однак, на кожному занятті певному типові роботи може бути приділено більше чи менше часу, залежно від теми, мети уроку, комунікативних потреб студентів в конкретний момент тощо. Викладач може застосовувати під час заняття найрізноманітніші методи, які приведуть до необхідної мети — засвоєння і використання студентами матеріалу.

При навчанні іноземної мови, і української мови як іноземної, зокрема, визначальними є комунікативні цілі. Загальний методичний принцип у навчанні української мови як іноземної можна визначити, як комунікативно-когнітивний, при цьому когнітивний аспект підпорядкований комунікативному, і він проявляється там, де треба знайти якісь аналогії, що полегшують засвоєння, або, навпаки, виявити відмінності, щоб уникнути інтерференції [4, с. 129]

Завдання викладача — зорієнтувати навчальний процес на особистість студента, його розвиток, на врахування його можливостей, потреб, інтересів. Під час оволодіння певними мовними засобами потрібно заохочувати студентів до мовних дій, спрямованих на розв'язання певних комунікативних завдань, необхідно забезпечувати мовленнєву взаємодію (інтерактивність) студентів, цьому сприяють, наприклад, екскурсії, походи в супермаркет, аптеку, поліклініку тощо. Одним із засобів посилення мовної взаємодії і створення для цього реальних чи уявних умов є використання проектної методики та рольових ігор. Навчання має носити діяльнісний характер [5, с. 354].

Варто відзначити, що для підвищення рівня мовної підготовки студентів-іноземців викладачі використовують різні засоби й методи навчання: від занять за програмами, що мають обов'язковий статус, до різноманітних позааудиторних заходів, які враховують знання та індивідуальні здібності студентів, а також впроваджують у навчальний процес сучасні мультимедійні матеріали та інформаційні технології.

Список літератури:

1. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська //

Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 12. – С. 42-49.

2. Азарова Л. Е. Влияние языковой ситуации в Украине на процесс обучения русскому языку как иностранному студентов-нефилологов. / Л. Е. Азарова, Т. Ю. Иванец // Русский язык и литература. Проблемы изучения и преподавания в Украине. – Сб. науч. работ. – Киев, 2005. С. 98 – 102.

3. Азарова Л. Е. Особенности преподавания русского и украинского языков как иностранных для студентов нефилологических вузов. / Л. Е. Азарова // Сб. науч. трудов КНУ им. Т. Шевченка, 2012. С. 15 – 18.

4. Палій О. А. Про підвищення ефективності навчання другої іноземної мови в ЗНЗ / О. А. Палій // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 1. – С. 120– 124.

5. Кушніров М. О. Сучасні підходи до навчання іноземної мови: орієнтація на цінності особистісного розвитку й гуманізму / М. О. Кушніров // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 8. – С. 348–356.

УДК : 811.111'0

Мельниченко Галина Володимирівна, к.пед.н., доцент
Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського

PHONETIC ADAPTATION OF LOANWORDS AS A REASON OF INCONSISTENCIES IN SPELLING AND PRONUNCIATION IN THE ENGLISH LANGUAGE

Middle English period is notoriously known as an epoch of ruining events befalling England: from the Norman Conquest resulting in smashing the country up to the Black Death – both having largely cut on the population. But even more than that, it ruined the many-century writing traditions. Having mingled up with the Normans, the Anglo-Saxons adopted much of their language traditions. The first aspect of the English language affected by the Norman French was vocabulary, greatly enriched at the expense of extensive loaning. This event has largely changed the texture of the English language, influencing not

only the vocabulary stock, but also the way these words are pronounced. That period is considered the stage of beginning of discrepancy between spelling and pronunciation in the English language.

Borrowed words usually join a recipient language with some transformations to comply with its traditions. As a rule, spelling is not much affected. However, to be used by recipient language speakers a word is to undergo some modifications to acquire familiar phonetic structure of this language. Sometimes loanwords are adapted to the system of the receiving language so much that speakers of this language do not feel foreign origin of these words and only etymological analysis can reveal the language-donor.

Specificity of phonetic adaptation is determined by articulatory habits of the receiving language, existence of corresponding sounds in it, degree of agreement with characteristics of suprasegmental units (e.g. accent), phonetic modifications typical of the phonemes of the recipient language in different combinations and position in the word (assimilation, assibilation, reduction, etc.), phonovariants determined by territorial and social aspects. Inconsistency in the way graphic and phonetic image of a loanword come into the language leads to grapho-phonetic inconsistency of vocabulary.

Phonetic adaptation of French loanwords are generally manifested in rendering their phonemic structure according to the quality of native phonemes and laws of their distribution, adaptation of syllable structure and accent structure of the loanwords due to the norms of the recipient language. [1, c. 12] The most active in case of grapho-phonetic inconsistencies is the first group.

There are several models of phonetic structure input into the recipient language. Due to the first, French words argue with phonetic modifications, undergoing only phonetic approximation. For instance, phoneme [ʒ] penetrated as it was into the English language together with French words (*beige, leisure*) despite its the general tendency to appear as [dʒ] (*judge, jealousy, juice, courage*).

The second model presents phonetic transformations that complies the pronunciation of an input word with pronunciation traditions of the receiving language. Such transformations take place (1) as a result of assimilation; (2) by analogy with vowel modifications in the native language.

Etymological analysis of the word “sure”, for instance, demonstrates assimilative modifications within the word from the moment of its developing from the Old French *seur* (*sur*), where it is still pronounced with untypical of Middle English phonetic traditions

[jy], up to assimilation caused by the successive [j], like in lexical units *bless you, session, possession, pleasure, conscience, Asia*, etc.

Another group of transformations took place due to modifications affecting vowels at that time – diphthongization, the Great Vowel Shift, delabialization, etc.

Towards the end of Middle English when [ɛ:] and [e:], and [ɔ:] and [o:] were still contrastive, the epenthetic letter *a* was employed to mark the low/mid open vowel. Thus using digraphs *ea* and *oa* was an innovation to mark [ɛ:] and [ɔ:] (*beat, sea, meat; boat, coal, road*), while doubling letters (*ee, oo*) was used to mark high / mid vowels [e:] and [o:] (*beet, see, meet; boot, cool*). After loaning French words *bost* (*boas*), *rostir* (*roast*), *toster* (*toast*) and comparing them with the above mentioned words letter *a* was added to them by analogy with the native words. At the same time, in some dialects these vowels were regarded as high and were doubled, which turned them later into [e] and [əʊ] correspondingly. Juxtaposition of dialects led to reading *oa* as [əʊ] and *ea* as [e] in both native and French loanwords.

Unlikely, the word *beef* that originated from Old French *buef* contained a high [e:], which later led to appearance of combination *ee* instead of *ue* (the first letter disappeared under the influence of bilabial [b]) and acquired the features of the front high vowel [i:].

As for the discrepancy between the spelling and pronunciation of the words *double* (Old French *doble*) and *trouble* (Old French *trubler*, Latin *turbidus*), one can draw a parallel with the case of short [ʊ] in the native words *love, shut, mud, gull* that got delabialized and turned into [ʌ].

To sum up, inconsistency in spelling and pronunciation of modern English words is largely influenced by interfering impact of phonetic traditions of the recipient language, which is a pre-requisite of turning loanwords into living units of the English word-stock.

Список літератури.

1. Забавников Б. Н. Об аспектной классификации французских заимствованных слов в немецком языке. – Воронеж, 1996. – 440 p.
2. Minkova D. Historical Phonology of English. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013. – 440 p.
3. Турдуматова, Э. Б. Фонетическая адаптация английских заимствованных слов // Азия в Европе: взаимодействие цивилизаций. – 2005. – Ч.1. – С. 169 – 172.

УДК 420+418.02

Плотнікова Наталя Володимирівна к.філол.н., доцент
Національний фармацевтичний університет

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Вузькогалузева лексика, а саме термінологія, є одним із визначальних факторів прогресу тої чи іншої мови. На кожному етапі розвитку нашої держави спеціальні найменування різних галузей науки втілюють в собі сучасний стан теоретико-пізнавальної діяльності людини.

Вхід та встановлення тісних міжнародних взаємовідносин на світовій арені економіки стали одними з найголовніших чинників появи нових економічних термінів у межах української мови. Щороку мова вбирає сотні та тисячі нових іноземних термінів. Цей процес являє собою результат розвитку наукового знання, технічного забезпечення, глобалізації, збільшення впливу інформаційних технологій та ін.

Велика кількість мовознавців розглядала специфіку термінів та способів їх перекладу, зокрема М. І. Голянич, В. В. Дубічинський, Т. Р. Кияк, В. І. Карабан, О. С. Ахманова, Л. П. Білозерська, Р. І. Дудок, Л. І. Фурсова, И. С. Квитко, В. М. Лейчик, Я. В. Житін, Н. В. Пілецька, О. Д. Степанов, О. О. Реформатський та інші.

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням необхідності перекладу економічних джерел, а саме фінансової звітності, контрактів, наукової літератури у зв'язку із переходом українських компаній на міжнародні стандарти бухгалтерської та фінансової звітності за стандартами IFRS (International financial reporting standards, міжнародні стандарти фінансової звітності) та GAAP (Generally Accepted Accounting Procedures, загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку), а також активною співпрацею України та інших держав у сфері економіки.

Класифікація термінів є одним з найважливіших наукових завдань, яке, у той же час, не можна назвати простим, адже підставою для класифікації термінів слугують різні окремі їх ознаки, а саме: змістовні, формальні, функціональні, внутрішні або позамовні. Класифікації можуть бути пов'язані з тими

конкретними економічними науками й галузями знання, в яких вони використовуються. Виходячи з того, що економічна термінологія це складова частина літературної мови її умовно можна поділити на такі види:

- Загальновживані терміни, які використовуються у повсякденному житті, тобто вони зрозумілі всім і уживаються у будь-якій іншій галузі науки (*Trade* - торгівля; *Tax* – податок; *Barter* – обмін);

- Спеціальні не економічні терміни, які можуть відображати сферу спеціальних знань економіки з притаманною їй специфічною лексикою (*Red* – пасив, дефіцит; *Trust* – кредит, траст; *Utility* - корисність; *Write down* – зниження цін; *Bull* – маклер, який грає на підвищення);

- Спеціальні фінансово-економічні терміни, які точно позначають поняття економіки. (*Leveraged buy-out* – викуп контрольного пакету акцій за рахунок кредиту; *Transaction* – транзакція).

Відповідно до класифікації О. В. Белосветова за будовою економічні терміни можна поділити на [28, с. 113]:

1. Прості, що складаються з одного слова (*Arbitrage* – арбітраж; *Option* – опціон; *Saving* – заощадження);

2. Терміни-словосполучення, які складаються з двох та більше компонентів (*State financing backing* – державна фінансова підтримка; *Retiring the public debt* – викуп державного боргу; *Hard currency* – тверда валюта; *Discount rate* – облікова ставка; *Price index* – індекс цін).

За кількістю компонентів, виділяють:

- Монокомпонентні: *Perpetuity* – довічна рента; *Outlay* – витрати;

- Двокомпонентні: *Promissory note* - боргове зобов'язання; *Public funds* - державні кошти; *Out payments* - зовнішні платежі;

- Трикомпонентні: *Operating business analysis* – аналіз господарської діяльності; *Corporate income tax* – податок на прибуток;

- Полікомпонентні: *Non-accelerating-inflation rate of unemployment* - рівень безробіття що не прискорює інфляцію; *Capital asset pricing model (CAPM)* – Модель оцінки капітальних активів (МОКА); *General agreement on tariffs and trade GATT* – Генеральна угода з тарифів і торгівлі ГАТТ.

За критерієм змісту економічні терміни бувають:

- однозначні (*Tax – податок; Trade – торгівля*);
- багатозначні (*Account – 1. рахунок; 2. несплачена боргова вимога; 3. звіт; пояснювати; 4. нести відповідальність; Money – 1. (од.)гроші; 2. (мн.) монетні системи; 3. (мн.)грошові суми;*).

Окрім поділу економічних термінів за критеріями будови та кількості компонентів, потрібно враховувати історичне походження відповідно:

- Питомі терміни, що здавна існують у певній мові;
- Терміни-запозичення.

Згідно з цією типологією, англ. *Concern*, яке для англійської мови є питомих терміном, але в межах української термінології являє собою термін-запозичення; слово фр. *Arbitrage* – термін-запозичення для англійської та української мов.

Отже, робимо висновок, що в англійській мові запозичені терміни здебільшого латинського чи французького походження, що пов'язано із низкою історичних та лінгвістичних причин, зокрема розвитком торгівлі та колонізацією територій; феноменом глобалізації; намаганням уникнути полісемії питомих термінів.

Список літератури.

1. Белосвет О. В. Особливості перекладу термінів оподаткування // Бізнес Інформ. – 2011. – №4. – С. 113–114.

УДК 1751

**Якушко Катерина Григорівна, к.пед.н., старший
викладач**

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ АДАПОВАНОЇ ФАХОВОЇ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ФУНКЦІЙНИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ

Нині актуалізується проблематика дослідження терміносистем різних галузей знань з метою розвитку професійно орієнтованого іншомовного спілкування під час проведення практичних занять з англійської мови з студентами технічного напрямку підготовки [1],[2],[3].

Наша мета – визначити загальні категорії іншомовної фахової лексики за функційним призначенням, адаптованої до сприйняття студентами початківцями немовних спеціальностей.

Задля цього, на нашу думку, доцільно окреслити наступні шість різновидів таких категорій: 1) 1Ф: фахова лексика-абревіатури, відповідні загальновживаним словам задля поживлення інтересу до ознайомлення з фаховою лексикою; 2) 2Ф: фахова лексика, підібрана за спільною морфемою задля адаптації прийняття іншомовної фахової лексики за гніздовим способом; 3) 3Ф: фахова лексика, підібрана за частотністю використання у фахових адаптованих іншомовних текстах та найбільш характерними структурними особливостями; 4) 4 Ф: фахова лексика ЛО 1Ф, 2Ф та 3 Ф у скороченому списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук; 5) 5Ф: фахова лексика 5Ф. у тезаріусі задля розуміння змістового наповнення-тлумачення значення скороченого списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук; 6) 6Ф: фахова лексика у зрізі залишкових знань.

Попередньо розглядаючи кожную фахову терміносистему окремої галузі знань як унікальну та не відтворювану для інших наук, вважаємо недоцільним, на перший погляд, відтворювати спільні елементи, проміжні у декількох науках, при цьому допускаючи можливість їх взаємопроникнення при деталізованому описі у подальшому, наприклад, стосовно автоматики, механіки та електротехніки. Виняток становить загальна таблиця для 6Ф (фахової лексики у зрізі залишкових знань), яку студент повинен бути по пам'яті заповнити наприкінці навчального року, але перед представленням проекту:

Таблиця 1

**Зріз залишкових знань стосовно фахової лексики
розвитку іншомовного мовлення студентів
за професійним спрямуванням**

	ЗАВДАННЯ	ВИКОНАННЯ
1	Назвіть 5- 10 проявів фахової лексики-абревіатур, відповідних загальновживаним словам задля поживлення інтересу до ознайомлення з фаховою лексикою	1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __
2	Назвіть 5- 10 проявів фахової лексики, підібраної за спільною морфемою задля адаптації прийняття іншомовної фахової лексики за гніздовим способом	1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __

3	Назвіть 10-15 проявів фахової лексики, підбраної, за частотністю використання у фахових адаптованих іншомовних текстах та найбільш характерними структурними особливостями	1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __ 15. __ 16. __ 17. __ 18. __ 19. __ 20. __
4	Назвіть 30 проявів фахової лексики, підбраної у скороченому списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук	1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __ 15. __ 16. __ 1 7. __ 18. __ 19. __ 20. __ 21. __ 22. __ 23. __ 24. __ 25. __ 26. __ 27. __ 28. __ 29. __ 30. __
5	Назвіть 5- 10 проявів фахової лексики у тезаріусі задля розуміння змістового наповнення-тлумачення значення скороченого списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук	1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __

Отже, можливо визначити шість загальних категорій іншомовної фахової лексики за функційним призначенням, адаптованої до сприйняття студентами початківцями немовних спеціальностей: 1) фахова лексика-абревіатури, відповідні загальнонавчаним словам задля поживавлення інтересу до ознайомлення з фаховою лексикою; 2) фахова лексика, підбрана за спільною морфемою задля адаптації прийняття іншомовної фахової лексики за гніздовим способом; 3) фахова лексика, підбрана за частотністю використання у фахових адаптованих іншомовних текстах та найбільш характерними структурними особливостями; 4) означена попередньо фахова лексика у скороченому списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук; 5) фахова лексика у тезаріусі задля розуміння змістового наповнення-тлумачення значення скороченого списку найуживаніших та найпридатніших для вживанні у професійному мовленні терміносполук; 6) фахова лексика у зрізі залишкових знань, закріплена у відповідній таблиці.

Перспективою дослідження є огляд досвіду роботи з означеними категоріями в межах певного ЗВО стосовно конкретних спеціальностей на практичних заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням.

Список літератури.

1. Якушко К.Г. Попередні етапи термінологічної роботи з поняттями автоматизації (англ. мовою). *Міжнародний філологічний часопис* 10(1) 2019. С.127-133. Електронний ресурс [Режим

доступу]:

<http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Filol/article/view/13201/11403>

2. Якушко К.Г. Роль терміносистеми тексту «Vehicle Parts» у формуванні іншомовної культури спілкування майбутнього агроінженера. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*, 2017. Вип. 276. С. 86-94

3. Якушко К.Г. Термінологічний аналіз іншомовного текстового матеріалу першого модуля із сфери автоматики. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С.111-116

PSYCHOLOGICAL SCIENCES**УДК 159.913****Булгак Евеліна Дмитрівна,
старший викладач****Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова****PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FAMILY DOCTOR IN
THE RELATIONSHIP WITH THE PATIENT, IN THE PROCESS
OF DIAGNOSIS AND TREATMENT**

The medical profession is one of the most necessary, difficult and noble professions, but sometimes the psychological aspects of the activities of medical workers are not given due attention. The work of a doctor as a specific social phenomenon has its own characteristics. This work involves a process of communication between people. In the doctor's work, the subject of labor is a person, the tool of labor is a person, the product of labor is also a person. Diagnostic and treatment methods are inextricably linked with personal relationships. Therefore, it is very important to study and shape the moral and psychological aspects of the activities of a family doctor. [1]

Family medicine is a form of organization of primary health care provided by a family doctor that provides individual primary and continuous medical care for individuals, families and the general population, regardless of age, gender or type of disease [5]

The family doctor profession has certain psychological characteristics. He conducts observations, diagnostics and treatment of patients of different age categories, from birth to old age, and most often these are members of the same family. The psychologization of the work of family medicine doctors is associated with individual characteristics of both patients and the doctor himself, with his personal qualities, experience, and authority. Methods of deontological influence can be effective in one doctor, and very little used and unacceptable for another. This is one of the most important psychological aspects of the activities of a family doctor. In fact, not every specialist is capable of this work, therefore, when choosing the profession of a family doctor, professional orientation is important.[4]

To implement an integrated approach to the patient and develop strategies and ways to achieve health, the doctor of the center of family medicine, along with a deep knowledge of medical disciplines, also needs knowledge in the field of psychology. The doctor needs psychological literacy in order to influence the internal picture of the patient's illness, to be able to control his cognitive and emotional processes, behavior, as well as to help the patient become an accomplice in the treatment process, to intensify his focus on a quick, successful recovery. In medical contact with the patient, the medical staff of the family medicine center, it is important to take into account the individual characteristics of the patient: his gender, age, profession, personality traits (temperament, character, intelligence), as well as the diagnosis of the disease. The doctor should not manipulate the patient, deprive him of responsibility, as this may limit his subjective sense of his own will, necessary for the normal development of the personality. The desire to dominate the patient with good intentions can inhibit the medical diagnostic process. The doctor of family medicine should have a positive attitude towards the patient's personality, recognition of his value without prejudice, excessive criticality. Checking the correctness of the way chosen by the doctor is the trust of the patient. In professional language, this is called "contact with the patient," and the amount of information received from the patient, and subsequently successful cooperation, in the treatment process depends on it. [2]

The psychologization of medical knowledge can help a family medicine doctor more effectively cope with the need to develop an individual treatment plan for the patient. The psychological incompetence of the family doctor entails negative consequences for the medical, psychosocial and economic aspects of healthcare in Ukraine. In order to become a family doctor, it is necessary to possess not only certain medical knowledge and skills, but also a number of psychological qualities that determine the ability of a doctor to join complex systems of social relations.

The family doctor must have the following psychological qualities:

1. To possess a developed sense of responsibility in relation to any of his actions aimed at maintaining the health and rehabilitation of the patient and his family.
2. To own the ability to empathy and empathy, combined with sincere attention to the patient and his family.
3. To strive constantly to comprehend the individual characteristics of the patient (gender, age, profession, personality traits).

4. To provide support to children during their growth and development, especially during puberty.
5. To conduct interviews with adolescents on issues of sexuality education, helping them to adapt and be included in the life of the family and society.
6. To assist patients in overcoming everyday problems and supporting stability in the family and society.
7. To keep calm during stressful circumstances, reacting quickly, efficiently, logically and sympathetically.
8. To be able to recognize medical problems in the early stages (or to prevent the possible development of the disease), to carry out preventive measures.
9. To maintain in patients a sense of satisfaction with the hope of recovery.
10. To improve constantly their knowledge in the field of medicine and psychology. [3]

Family medicine in Ukraine is aimed at strengthening the health of the nation, overcoming losses and deformations, improving the quality of life of the population.

list of references

1. Dubrova V.P., Elkina I.V., Cerkovskij A.L. The psychological competence of the doctor; technology for the implementation of educational research tasks in psychology; Toolkit. Vitebsk: VGMU, 1999 – 127p
2. Dubina I., Tabachnikov S. I., Voloshin P. V. International psychiatric, psychotherapeutic and psychoanalytic journal. № 4 2014. - 26p
3. Clinical Psychology: A Textbook / red.: Karvasarskij B. D. - 2-d edit., ster. - M. ; SPb. : 2007. - 960 p.
4. Sidorov P. I. Clinical Psychology: A Textbook / Sidorov P. I., Parnyakov A.V.- 3-d edit - M. : GEOTAR - Media, 2008. - 880 p.
5. Cheresnyuk G.S., Cheresnyuk L.V. Organizational Foundations of General Practice - Family Medicine: A Handbook, Vinnytsia Nat. Med. Univ 2014.-144p.

Mendelo Viktoriia Vladimirovna - master of psychology

Odessa National University. I.I. Mechnikov

Danilova Elena Sergeevna, Ph.D., Associate Professor

Odessa National University. I.I. Mechnikov

THE PHENOMENON OF LONELINESS DURING ADOLESCENCE

The relevance of the study. The problem of loneliness gains special importance in different aspects of social life during the age of globalization. The increase of formalization of the interpersonal relationship can cause the feeling of abandonment, uselessness and exclusion. In addition the technological development can decrease the amount of direct communication the people experience on average. People begin to spend larger share of time on their own in spite of the widening of the social circles, communication with aid of social networks and the expansion of professional tasks. The value of direct communication decreases and the use of anonymity is on the rise. This can lead to the feeling of social exclusion which can be characterized by the desire to avoid prolonged social interactions. For these reasons the study of the phenomenon of loneliness becomes more and more important both in its genesis and its manifestations.

The purpose of the study is to provide the support of the necessity of the extended study of loneliness during the adolescence.

The results of the theoretical analysis. The phenomenon of loneliness remains to be sufficiently clarified in the modern practical psychology. In the theoretical psychology this phenomenon was the studied as the special psycho-emotional state of personality which can be caused by the lack of communication and emotional attachment with others and/or fear of abandonment (I. Yalom, C. Mustakas); as the result of the current social situation (R. Weiss); as a strategy of behavioral adaptation to the social situation (R. Weiss, C. Mustakas, N.E. Pokrovsky, G.V. Ivanchenko); as a quality of personality (J.V. Puzanova, M.O. Yurchenko, N.S. Pozdaeva).

I.S. Kon connects the experience of loneliness with the emergence of self-consciousness and the personal differences from others. According to this point of view the orientation on the few “significant others” makes the psychological situation of the person undetermined and internally conflicted [5, p. 40].

J.M. Shvalb points to different qualities of loneliness. This feeling becomes a trial of self for the person, a way of self-affirmation in spite of external circumstances. In the end, it becomes a form of self-training to achieve the social maturity, creation of the social connections and makes the act of communication itself to be valuable [6, c. 95].

G.I. Kolesnikova affirms the subject of loneliness to be the person themselves. In her opinion the loneliness characterizes the relationship of disharmony between the person and the society. It's possible to be socially isolated while not to be lonely and vice versa. The conflict between "Self" and "Them" is always accompanied by the feeling of crisis and emotional suffering [4, c. 116].

Loneliness is usually considered to be the psychological manifestation of social isolation, a reflection of the dissatisfaction the individual experiences regarding the frequency and closeness of his or her social contacts or the discrepancy between the relationships they have and the relationships they would like to have.

The effects of loneliness seem to accrue over time to accelerate physiological aging [3, p.187-191]. For instance, loneliness has been shown to exhibit a dose-response relationship with cardiovascular health risk in young adulthood [1, p.811]. The greater the number of measurement occasions at which participants were lonely (i.e., childhood, adolescence, and at 26 years of age), the greater their number of cardiovascular health risks [7, p.132-141]

L.I. Dementiy and O.M. Koroteeva offer such socio-psychological determinants of the experience of loneliness in adolescence:

- Emotional instability;
- Demographical type of the family;
- Relationship between parental figures;
- Relationship with peers [2, c. 44].

The conclusion. The phenomenon of loneliness has different aspects that can affect the experience of any given case. However, it's possible to outline the two main tendencies in the theoretical understanding that clearly showcase its ambivalent nature:

- The first one suggests it as a negative, passive state that hinders the person experiencing it.

- The second one suggests it as a creative and active state within the personal and social development occurs.

However both of those tendencies don't reveal loneliness in the context of the globalizing world and the psychological science requires

a more developed approach in in order to customize the practical approach to the preventative and corrective side of the professional interaction with the clients. The characteristics of the adolescence can influence the socio-psychological development of this phenomenon. These experiences can combine in the feelings of social alienation and exclusion which greatly decrease the quality of life.

Reference list.

1. Caspi A, Harrington H, Moffitt TE, Milne BJ, Poulton R. Socially isolated children 20 years later: Risk of cardiovascular disease. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 2006, pp. 805–811.
2. Dementiy L.I. *K probleme metoda diagnostiki odinochestva podrostkov* [On the topic of the method of diagnosing loneliness in adolescents]. *Vestnik Omskogo universiteta*, 2008, № 1, pp. 41-48 (in Russian).
3. Hawkey LC, Cacioppo JT. Aging and loneliness: Downhill quickly? *Current Directions in Psychological Science*, 2007, pp. 187–191.
4. Kolesnikova G.I. *Odinochestvo: k voprosu opredeleniya ponyatiya i klassifikatsii* [Loneliness: on the topic of definition and classification]. *International Journal of Applied and Basic Research*, 2014, №10 (part 1), pp. 115-117 (in Russian).
5. Kon I.S. *Многоликое одиночество*. Moscow, Znaniye – sila Publ., 1986, № 12, pp. 40-42. (in Russian).
6. Schwalb Yu.M. *Odinochestvo: sotsialno-psikhologicheskiye problemy* [Loneliness: socio-psychological problems]. Kiev, Ukraina Publ, 1991, p. 270 (in Russian).
7. Yamada M. Decety J. Unconscious affective processing and empathy: an investigation of subliminal priming on the detection of painful facial expressions. *Pain*. 2009, pp.71–75.

УДК 159,942:613.86-057.87(043.3)

Кічук Антоніна Валеріївна к. психол.н., доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА ЯК РЕСУРС ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Здоров'я особистості в усіх його вимірах, котрі встановлені сучасними психологами, є тією цінністю, яка визначає стан її

внутрішнього і зовнішнього благополуччя, створює підґрунтя щодо визначеності сенсу існування. Йдеться про науково встановлені й емпірично доведені такі складники здоров'я: духовний, моральний, соціальний, психологічний, психічний, тілесний [1]. З огляду на своєрідність викликів сьогодення, дотично студентської молоді – особливого прошарку соціуму – є всі підстави стверджувати про її вразливість, насамперед, через емоційну нестійкість. Саморефлексія досвіду навчально-професійної діяльності із студентами засвідчує про те, що значній частині з них притаманні стан тривожності, втрата безпосередності та адекватності емоційного відгуку. Отож, осмислення здоров'я особистості у період її дорослішання як комплексну проблему глобального значення на перший план виводить психологічний вимір, а в ньому – емоційний компонент.

Окреслене проблемне поле набуває особливого загострення через, принаймні, двох обставин. По-перше, встановленої психологами тенденції до домінування серед студентської молоді індиферентного ставлення до власного здоров'я попри очевидного факту про позитивний і тісний зв'язок між конструктами «життєстійкість» із оцінкою здоров'я в психологічній сфері [2, с.129]. При цьому саме емоційний компонент перебуває у зоні найсуттєвіших психологічних втрат, адже ж виявляється у невротичній схильності, в обранні здебільшого саме обвинувачувального стилю опанування негараздів студентського буття, що «найбільш повно і всеохоплюючим чином вплаває й на регуляцію емоцій різних модальностей» [2, с. 152-179]. По-друге, маючи провідним видом діяльності навчально- професійну молода людина в умовах вищої школи набуває первинний досвід запобігання емоційному вигоранню. Особливо, якщо йдеться про студента, який набуває первинний досвід запобігання емоційному вигоранню. Особливо, якщо йдеться про студента, який набуває спеціальність, пов'язану із професіями соціономічної сфери. Справа в тому, що впродовж сукупності навчально-виробничих практик, котрі передбачено навчальним планом закладу вищої освіти, такий майбутній фахівець має можливість в реальних умовах професії оцінити власну здатність розпізнавати та розуміти власні емоції, усвідомити вагу емоційної саморегуляції, виявляючи «ментальну здатність» розпізнавати і розуміти емоції інших через комунікування з оточенням [3, с.4]. Навіть відомим є судження американського психолога і наукового журналіста Деніела Гоулмана відносно того, що професійний успіх особистості

безпосередньо залежить від її емоційного інтелекту, оскільки розвинений емоційний інтелект трансформується в уміння, пов'язані із самосвідомістю, самоконтролем, емпатією та навичками взаємин [4]. Установлено ученими Гарварду, що 67% усіх компетенцій, котрі забезпечують ефективну роботу фахівця, пов'язані саме з емоційним інтелектом [3, с.5].

Попри вищезазначеного, проблема психоемоційного здоров'я саме студентів і нині залишається недостатньо розкритою. Хоча психологами (Л.Ф.Бурлачук, О.С.Когарян) переконливо доведено, що від її розв'язання залежить динаміка позитивної соціалізації особистості, адже ж саме емоційно-мотиваційна регуляція поведінки пов'язана з напругою адаптаційних механізмів. Перешкоджає розв'язанню окресленої проблеми існування полярних дослідницьких позицій вчених щодо наукового статусу таких близьких понять, якими постають психічне і психологічне здоров'я, емоційна компетентність та емоційний інтелект та ін. Ми поділяємо наукову позицію тих дослідників, котрі вважають, що здоров'я і психічне, і психологічне стосуються характеристик психіки та особистості; натомість у першому випадку йдеться про співвідношення внутрішнього плану їх вияву, то у другому – із самоактуалізацією, самовираженням, самореалізацією тобто зовнішніми виявами [1]. До того ж, здоров'я і психічне, і психологічне ґрунтується на інтегративних особистісних якостях, а тому означені феномени є нерозривні; до таких інтегративних особистісних якостей учені відносять емпатію та асертивність у формі емпатійної суб'єктності (Журавльова Л.П., Лучків В.З., Савчин М.В.).

Принагідно зауважимо на тому, що емоційну сферу особистості характеризують по-різному: і в аспектах емоційної невроваженості (В.Панов), і підвищеної вразливості (А.Танненбаум), і надзвичайної чутливості (К.Абромс), і надчутливості (Дж.Уітмор) тощо. Наразі визнано доцільним уважати суттєвим виміром вивчення емоційної сфери особистості – дослідження стану її емоційної готовності переживати різні емоції та почуття і за модальністю, і за знаком; йдеться про емоційну готовність до «самотворення» [5, с.27]. Зазначене набуває не аби яку цінність у зв'язку із намаганням дослідити суто емоційну складову психологічного здоров'я студентів, оскільки відкриває нові акценти розуміння емоційної готовності особистості до змін, зберігаючи при цьому ресурсність життєстійкості. До того ж створюються передумови для розробки психологічної стратегії

щодо створення у вищій школі оптимальної зони функціонування психоемоційного здоров'я студентів – тієї, що сприяє вчасному відновленню, збереженню та примноженню означеної цінності для особистості у віковий період її дорослішання. Із зазначеним ми й пов'язуємо перспективи подальшого наукового пошуку.

Список літератури.

1. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. – Дрогобич: ПП «Просвіт», 2019. – 232с.
2. Кузнецов М.А., Зотова Л.Н. Жизнестойкость и образ здоровья у студентов. – Харьков: Изд-во «Диса плюс», 2017. – 398с.
3. Лигомина Т. Емоційний інтелект – ресурс та запорука продуктивності педагога // Практичний психолог: дитячий садок. – 2019. - №1. – С.4-10.
4. Гоулмен Д. Эмоциональный интеллект /Пер. с англ. А.П.Исаевой. – М.: АСТ: Астрель, 2011. – 478с.
5. Кириленко Т. Емоційна сфера особистості: вектори вивчення //Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. Психологія. – 2018. - №1(8). – С.26-29.

УДК 159.937:94:246.3:159.91

Мендело Виктория Владимировна – магистр психологии

Одесский национальный университет ім. І.І. Мечникова

Научный руководитель:

Данилова Елена Сергеевна – канд. психол. наук, доцент кафедры клинической психологии

Одесский национальный университет ім. І.І. Мечникова

ФЕНОМЕН РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЯХ С СОЗАВИСИМОСТЬЮ

Одним из вариантов негативного копинга со стрессовыми ситуациями является возникновение болезненной зависимости от психоактивных веществ – наркомания, токсикомания, алкоголизм – принято объединять под общим термином «зависимость от психоактивных веществ». Как утверждает В.Д. Москаленко [2], родственники больных страдают не меньше, а порой даже больше

(поскольку они не пьют и переносят свою боль без алкогольного наркоза), чем сами больные. Для больных есть сеть наркологических диспансеров и больниц, частные лечебные учреждения тоже ими занимаются.

Зависимое состояние одного из членов семьи начинает нарушать функционирование семейной системы, что приводит к возникновению различных психологических осложнений, называемых термином «созависимость». За время изучения этого феномена сформулировалось восприятие его как зависимое состояние, включающее психологический, эмоциональный и физиологический компоненты.

Состояние созависимости является разрушительным не только для члена семьи, который им страдает, но и для тех, кто берут такие правила взаимодействия, ставшими поддержкой гомеостаза системы, в качестве собственной ролевой модели. Таким образом, созависимость является фактором риска рецидива зависимости у больного, развития зависимости у детей, психосоматических заболеваний и депрессии.

Исследования Б. Уайнхолда [5] показывают, что возникновение созависимости между двумя людьми происходит по причине того, что ни один из партнёров не чувствует возможности действовать независимо друг от друга. В отношениях между зависимым и созависимым существует нарушение границ психологической территории для оказания влияния одного человека на другого с той или иной степенью насильственности (т.е. без получения согласия) с целью изменить по своему усмотрению принадлежит человеку систему представлений о себе, своих возможностях, ресурсы и свое место в мире, заставить изменить правила и принципы, навязать чужие цели и способы их достижения и т. д., а также самовольное использование и присвоение физической территории другого человека или его предметов физического мира. В созависимых можно проследить реакцию на нарушение границы - от легкого дискомфорта до болезненных переживаний. Такая реакция, в свою очередь, может стимулировать возникновение самых разнообразных форм защиты, вплоть до ответной агрессии. В любом случае, собственные границы всегда стремятся сохранить, защитить, отстоять.

В соответствии с психодинамическими исследованиями М. Маллер [1] ребёнок в процессе развития проходит следующие стадии формирования отношений:

1) Первая стадия – этап рождения. Она характеризуется симбиотическими отношениями с матерью, как необходимым условием выживания для ребёнка. Она продолжается 6-9 месяцев, до тех пор, пока у ребёнка не появляется способность к самостоятельному перемещению. Заданием родительской фигуры на этом этапе является установление эмоциональной связи путём вербальных и невербальных контактов.

2) Вторая стадия – противозависимость. Во время этого периода у ребёнка проявляется стремление к исследованию окружающего мира. Роль родительской фигуры на этом этапе – оказание эмоциональной поддержки в процессе исследования окружающего мира.

3) Третья стадия – независимость. В это время ребёнок учится действовать автономно, но всё ещё чувствует осуществление своих действий в связи с родительской фигурой, задание которой – постепенное эмоциональное отдаление от ребёнка.

4) Четвёртая стадия – зрелые отношения. Предполагает колебания близости между человеком и окружающими. Заданием данной стадии является приобретение способности двигаться между приближением и отдалением в эмоциональной связи без ощущения дискомфорта.

Перечисленные выше стадии развития являются взаимосвязанными, Нарушения на одной из них влечет за собой нарушение на другой. Результат незаконченного соединения, или отделения - это созависимость. Созависимый человек будет «прилипать», пытаясь завершить свое соединение и становясь очень зависимым, или пытаясь завершить отделение, становясь очень уединенным, или будет двигаться по кругу между одним и другим.

Детям из таких семей обычно присущи следующие общие характерные черты:

- они боятся быть искренними и поэтому всегда находятся "в маске";
- они не уважают себя и не ценят;
- не веря в собственные силы, они стремятся избавиться от ответственности, или же у них развивается чрезмерно ответственные;
- они считают, что должны удовлетворять потребности родителей, и при этом ожидают, что их потребности будут удовлетворены другими людьми;

Такие дети учатся получать выгоды из деструктивных отношений и учатся манипулятивному поведению для того, чтобы подчинить себе других, открыто доминируя, или манипулируя. Для них всегда является проблемой дифференцировать свои чувства, они с трудом понимают их происхождения (в частности, страха и тревоги).

Таким образом, проблема созависимых отношений является одной из наиболее актуальных тем в современной психотерапевтической практике. С одной стороны, функционирование в рамках созависимых отношениях накладывает значительные ограничения на личную жизнь человека, ограничивая его возможности развиваться в диадных отношениях, а с другой - склонность к созданию созависимых отношений является одним из факторов риска в развитии более тяжелых форм зависимости. Особенно это воздействие закрепляется в периоде детства, создавая привычную систему взаимоотношений, которую человек применяет в дальнейшем.

Для преодоления процесса развития созависимых отношений, возможно рекомендовать проведения специализированных семейных программ по вопросам развития зависимости и созависимости, а также индивидуальная, групповая и семейная психотерапия, результаты которых подкрепляются путём посещения групп самопомощи типа Ал-Анон.

Список литературы.

1. Маллер М. Психологическое рождение человеческого младенца. Симбиоз и индивидуация – М., 2002. – 336 с.
2. Москаленко, В. Д. Зависимость: семейная болезнь. Текст. / В. Д. Москаленко. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М., 2004. – 336 с.
3. Москаленко, В. Д. Когда любви слишком много: Профилактика любовной зависимости. Текст. / В. Д. Москаленко. – М. : Психотерапия, 2006. – 224 с.
4. Стентон, П. Любовь и зависимость. Текст. / П. Стентон, А. Бродски. – М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2005. – 384 с.
5. Уайнхолд, Б. Освобождение от созависимости. Текст. / Б. Уайнхолд, Д. Уайнхолд ; пер. с англ. А.Г.Чеславской. – М., 2002. – 224 с.

6. Фромм, Э. Искусство любить. Исследование природы любви [Текст] / Э. Фромм ; пер. Л. А. Чернышевой. – М. : Педагогика, 1990. – 159 с.

7. Хорни К. Наши внутренние конфликты / Собрание сочинений: В 3-х т. Т. 3. М., 1997. – 200 с.

УДК 159.96+316.64

Назаревич Вікторія В'ячеславівна, к. псих. н., доцент
Рівненський державний гуманітарний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЯВИЩА ОСТРАКІЗМУ В СЕРЕДОВИЩІ ОСВІТИ

Освітнє середовище, за Р. Collins, визначається як «наближене до цілого інституту», в якому діяльність індивідів характеризують частими взаємодіями з іншими, необхідністю участі в цій взаємодії та підпорядкування ієрархічній структурі, яка впливає на статус особи в установі [3].

Підлітки та діти молодшого шкільного віку є більш схильними до впливу відторгнення однолітків і їх думок, ніж дорослі. Серед дітей та підлітків остракізм може впливати на когнітивні здібності, перешкоджати фізичній активності особи.

Остракізм заподіює більшу шкоду виключеному індивіду, ніж процес булінгу, але оскільки він характеризується відсутністю уваги і визнання, його важко контролювати й регулювати [4].

У більшості досліджень, присвячених остракізації в освітньому середовищі, використовують термін «залякування». Залякування – це тип психологічного насильства, для якого характерні, зокрема, повторення й асиметричні владні відносини. Остракізм є особливим випадком залякування та належить до категорії відносного залякування або проявляється у формі ігнорування.

Остракізм являє собою – негативний соціальний конструкт взаємовідносин індивідів, які характеризуються – загальним процесом соціального виключення. К. Williams визначає остракізм як «будь-яку дію або акти ігнорування і виключення індивіда або групи окремою особою або групою». Вчений передбачає, що найбільш поширена форма остракізму в контексті сучасної освіти – відмова від спілкування [7].

Розглядаючи фактичні умови протікання процесу остракізації в освітньому середовищі, можна здійснити аналіз практичної сторони перебування індивідів в освітянському просторі й констатувати поділ його функцій на дві основні групи за характером дії:

- Конструктивні – збереження сталого навчального середовища в ситуації остракізації деструктивно орієнтованих осіб.
- Деструктивні – соціальне ігнорування суб'єктів освітнього середовища без зумовлених ознак [5].

За характером соціальної зумовленості виокремлюють соціально та персонально зумовлені функції.

Соціально зумовлені – це функції, які стимулюють навчання окремих осіб нормам реагування, загальноприйнятих суспільством і, зокрема, їх однолітками, і які визначають поведінку дійових осіб у соціальній системі. Серед таких функцій розрізняють:

1. Адаптаційна функція – забезпечує етап звикання. Це регулювання індивідуальної і групової поведінки, щоб відповідати створеній системі з норм і цінностей цього суспільства, класу або соціальної групи [Gerber 2009: 468 – 488].

2. Захисна функція – забезпечує захист суб'єктивних відносин у середовищі групи. [1].

Персонально зумовлені – це функції, які стимулюють навчання окремих осіб в суспільстві, забезпечують вплив процесів соціалізації на ідентифікації особистості. Серед таких функцій розрізняють:

1. Лідерська функція – дії провідних учасників академічних груп для досягнення цілей, спрямовані впливати на поведінку учасників процесу, встановлювати чітке бачення організації, мотивації, скеровувати групу [5].

2. Ідентифікувальна функція – психологічна орієнтація особистості щодо когось чи чогось (наприклад, індивіда або групи), у результаті якої виникає почуття емоційної асоціації, значною мірою несвідомої.

Освітнє середовище як окрему соціальну структуру та проходження в ній етапів особистісного становлення розглядають за загальноприйнятими науковими рамками становлення групи. В. Tuckman розглянув близько п'ятдесяти досліджень групового розвитку й синтезував їх загальні риси в одній з найбільш часто цитованих моделей групового розвитку, що описує чотири лінійні

стадії (формування, штурм, нормування та виконання), через які група пройде в своїй єдиній послідовності прийняття рішень [6].

- Стадія 1: формування. Члени групи дізнаються одне про одного і про завдання існування групи. Індикатори цієї стадії можуть включати: неясні цілі, неухважність, непідтверджених членів, сум'яття, низький моральний дух, прихованість почуттів [5].

- Стадія 2: штурм. Відсутність згуртованості, суб'єктивність, приховані плани, конфлікти, конфронтація, образа, гнів, неузгодженість, невдачі. Стратегія лідерства, щоб допомогти групам, які штурмують, полягає в тому, щоб діяти в якості «тренера», допомагаючи «вирішувати конфлікти й напруженість» [5].

- Стадія 3: нормування. Члени групи встановлюють неявні або явні правила про те, як вони досягнуть своєї мети. Вони стосуються типів спілкування, що є прийнятими або табуованими для досягнення спільних завдань. [3].

- Стадія 4: виконання. Група приходить до висновку і реалізує рішення своєї проблеми, характеризується: креативністю, ініціативністю, гнучкістю, відкритістю взаємин, турботою про індивідів, навчанням, впевненню у собі, високим моральним духом, успіхом [4].

Розглядаючи концепції групоутворення: С. Gersick, Л. Уманського, М. Woodcock, D. Francis можна вказувати на те, що кожна група проходить етапи конфлікту, непорозуміння, неприйняття, відторгнення ідей і окремих членів групи в процесі становлення, що дає основу стверджувати: остракізація є невід'ємним елементом входження і становлення індивідів в освітньому середовищі.

Остракізм – широко розповсюджене явище, яке є однією з найбільш недооцінених проблем безпеки в освітянському просторі. Вченими доведено: цькування відбуваються частіше в школі, ніж поза її межами. А думку про те, що виключення індивіда є певним ритуалом, який допомагає формувати характер учасників процесу, спростовано [2].

Список літератури

1. Яковлев А. М. Преступность и социальная психология. – 2006. Москва. 584 с.
2. Blackhart, G. C., Nelson, B. C., Knowles, M. L., Baumeister, R. F. Rejection elicits emotional reactions but neither

causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta-analytic review of 192 studies on social exclusion // *Personality and Social Psychology Review*. – 2009. №13. – С. 269 – 309.

3. Gruter, M., Masters, R. D. Ostracism: A social and biological phenomenon // *Ethology and Sociobiology*. – 1986. - №7. – С. 149 – 395.

4. Eisenberger, N. I., Lieberman, M. D., Williams, K. D. Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion // *Science*. – 2013. - № 302. – С. 290 – 292.

5. Manges, C., Scott-Cawiezell, J., Marcia, M. Maximizing Team Performance: The Critical Role of the Nurse Leader // *Nursing Forum*. – 2017. - № 52. – С. 21–29.

6. Schneider, M. & Somers, M. Organizations as complex adaptive systems: Implications of complexity theory for leadership research // *The Leadership Quarterly*. – 2006. - № 17. – С. 351–365.

7. Williams, K. Ostracism // *Annual Review of Psychology*. – 2007. - № 58. – С. 425–52.

УДК 159.923.33

Новікова Жанна Михайлівна,

асистент кафедри теоретичної та практичної психології
Національний університет «Львівська політехніка»

ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНА ЄДНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Підвищення соціально-економічних вимог до майбутніх спеціалістів вимагає від психологів пошуку нових шляхів і методів покращення знань, умінь та навичок, соціальних та психологічних якостей молоді. Одним з важливих соціально-психологічних факторів, який впливає на формування особистості у системі освіти є студентська група. Студентська група – це живий організм, особлива форма життєдіяльності студентів, яка спроможна до самоорганізації.

На рівні з груповою самоорганізацією, зазначає Т. Капезіна [1], важливим залишається системне управління навчально-виховним процесом студентської групи, планова, цілеспрямована діяльність кураторів, викладачів, адміністрації вищого навчального

закладу, спрямована на підвищення згуртованості групи, що є необхідною умовою для рішення групових завдань.

На думку вчених А. Пашкової, О. М'ячиної, Л. Величко [2], одним з основних показників згуртованості студентської групи є ціннісно-орієнтаційна єдність, які фіксує ступень збігу позицій і оцінок її членів щодо цілей діяльності і цінностей, які найбільш значущі для групи у цілому. Важливо зазначити, що рівень згуртованості студентської групи впливає на якість навчання, емоційний та фізичний стан кожного студента групи, загальну психологічну атмосферу у групі. Показниками ціннісно-орієнтаційної єдності є частота збігів позицій членів групи відносно значущих цінностей, інтересів, схожість установок, прагнення до міжособових відносин та єдності у практичній діяльності.

Висока ступінь ціннісно-орієнтаційної єдності виступає важливим джерелом інтенсифікації внутрішньогрупового спілкування і підвищення ефективності спільної діяльності. Ціннісно-орієнтаційна єдність групи не призводить до зменшення значущості особистості у групі, а також не заважає розвитку нахилів, інтересів, звичок членів групи [3].

Разом з тим, позитивна атмосфера у групі сприяє не тільки отриманню вищої освіти, а також розвитку гармонійної особистості, формуванню особистості майбутнього спеціаліста.

За О. Музикою [4], ціннісна сфера – це та психологічна інстанція, яка бере безпосередню участь у всіх процесах, пов'язаних із саморегуляцією діяльності та розвитком особистості.

І. Субашкевич зазначає, що цінність є важливою характеристикою психологічної структури особистості і визначає:

1) спрямованість суб'єкта на реалізацію певних відношень, які

відповідають певній цінності, діяльності;

2) зміст уявлення про своє «Я», що відповідає спрямованості;

3) виділення у свідомості певного предметно-діяльнісного змісту і його

провідну роль у формуванні самосвідомості особистості.

Ціннісні орієнтації – соціальні цінності, які поділяє особистість, які виступають в якості цілей життя, і, в силу того, ці цінності набувають властивостей регулювати соціальну поведінку. Система ціннісних орієнтацій формується в ході соціалізації, присвоєння суспільних цінностей. Дослідження показують, що

система ціннісних орієнтацій у юнацькому віці активно вибудовується: осмислюються основні суспільні цінності, робиться намагання виділити для себе головні, оцінити їх з точки зору особистісної досяжності, доцільності, престижності тощо.

Вже в юності соціально-активних особистостей закладається індивідуальний тип ціннісних орієнтацій, який у чомусь схожий з загальними соціальними цінностями, а в чомусь мають неповторну своєрідний. Виділяють 4 індивідуальних типи цінностей, які існують серед молоді (в залежності від розподілення перших п'яти місць серед життєвих цінностей):

1-й тип – цінності розподілені наступним чином: любов, здоров'я, друзі, родина, робота (сімейно-побутова орієнтація);

2-й тип – здоров'я, друзі, матеріальне положення, любов, робота (гедоністична, тобто націлена на задоволення, орієнтація);

3-й тип – робота, друзі, пізнання, любов, родина (професійно-творча орієнтація);

4-й тип – упевненість у собі, друзі, родина, здоров'я, робота (раціонально-індивідуалістична орієнтація).

З метою дослідження ціннісно-орієнтаційної єдності студентів було використано методику «Дослідження ціннісно-орієнтаційної єдності групи».

Таблиця 1.
Життєві цінності особистості

1.	Цікава робота.
2.	Фізичний розвиток, удосконалення краси та сили.
3.	Спілкування з хорошими людьми.
4.	Здоров'я.
5.	Матеріальна забезпеченість.
6.	Задоволення, розвага.
7.	Любов.
8.	Свобода, незалежність у виборі, у вчинках.
9.	Освіта.
10.	Пізнання, можливість розширення знань.
11.	Вдале сімейне життя.
12.	Творчість (технічна, літературна, театральна тощо).
13.	Суспільне визнання, слава, популярність.
14.	Водіння модними та престижними речами.
15.	Залучення до культури та мистецтва.
16.	Суспільна-політична активність.
17.	Приємний, бездільний відпочинок.

18.	Активне змістовне дозвілля (туризм, хобі тощо).
19.	Усамітнення від метушні, побуту.
20.	Краса, переживання прекрасного у дійсності, мистецтві, природі.
21.	Активна діяльність у будь-яких формах і проявах.

Дана методика призначена для діагностики змісту і ступені єдності цінностей студентів. Методика включає 21 основну життєву цінність, серед яких студент повинен вибрати п'ять найбільш значущих для нього. У Таблиці 1 наданий перелік питань опитувальника.

Обробка результатів. У бланк обробки вносять вибори студентів. За кожною цінністю кількість виборів складається.

Таблиця 2
Бланк обробки (приклад заповнення)

Прізвище студентів	Життєві цінності															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	...	21	
Загальна кількість виборів																

Далі необхідно вирахувати коефіцієнт $C = (n - m) / N$, де n - сума виборів, які приходяться на п'ять цінностей, які отримали максимальна кількість виборів; m - сума виборів, які приходяться на п'ять цінностей, які отримали мінімальну кількість виборів; N - загальна сума виборів.

Таблиця 3
Оціночна шкала

Рівень єдності життєвих цінностей	Величина коефіцієнта С
Високий	Більш 0,5
Середній	0,3 – 0,5
Нижчий	Менше 0,3

Отримані результати допоможуть визначити структуру цінностей конкретного студента, характер якого потім узагальнюється на основі вказаних індивідуальних типів. Одночасно ця методика дозволяє виявити ступень ціннісної єдності групи.

У дослідженні прийняло участь 40 студентів 3 курсу спеціальності психологія. Після проведення опитування та підрахунку результатів отримано наступні дані. Найбільш значущими виявились наступні цінності: здоров'я; активне

змістовне дозвілля (туризм, хобі тощо); матеріальна забезпеченість; фізичний розвиток, удосконалення краси та сили; активна діяльність у будь-яких формах і проявах. Найменший вибір отримали: усамітнення від метушні, побуту; приємний, бездільний відпочинок; суспільно-політична активність.

Таблиця 4
Результати рівня єдності життєвих цінностей серед студентів

Рівень єдності життєвих цінностей	Кількість студентів (%)
Високий	30%
Середній	60%
Нижчий	10%

Проаналізувавши отримані дані важливо зазначити, що серед вибраних цінностей серед пріоритетних не було вибрано такі цінності, як освіта, пізнання, можливість розширення знань, творчість (технічна, літературна, театральна тощо). Що може вказувати низьку пізнавальну мотивацію, відсутність творчого підходу до начального процесу. Разом з тим, визначені цінності говорять про активну позицію студентів, прагнення до підтримання здорового способу життя, спрямованість на пошук роботи, яка надавала матеріальне забезпечення, що вказує на прагматичну позицію сучасної молоді.

Отже, за результатами рівня єдності життєвих цінностей серед студентів встановлено середній та високий рівень. Можна зробити висновок, що середні та високі показники єдності життєвих цінностей позитивно сприяють високій груповій єдності студентської групи. Але, варто звернути увагу кураторів та викладачів на формування та розвиток таких цінностей, які сприяли підвищенню пізнавальної мотивації студентів та розвитку творчої ініціативи.

Список літератури.

1. Капезина Т.Т Исследование межличностных отношений в студенческой группе. Электронный журнал «Наука, Общество, Государство». – 2016. Т.4. №1 (13): веб-сайт: <http://esj.pnzgu.ru> ISSN 2307-9525 (Online).
2. Пашков А.Н., Мячина О.В., Величко Л.Г. Оценка сплоченности в учебных группах студентов стоматологического

факультета ВГМУ им. Н.Н.Бурденко. Interactive science2017. 11 (21). С. 45-47.

3. Субашкевич І.Р. Формування ціннісно-смислової сфери студентів педагогічних спеціальностей засобами медіапсихологічних технологій. Львів : Растр-7, 2016. с. 60.

4. Куницына И.А., Беженуца Е.Н. Психологическая атмосфера в студенческих группах. Вестник Ленинградского государственного университета имени А.С. Пушкина. Серия психология. 2009. №2. Т5. С. 47-55.

УДК 159.9.07

Піщевська Елеонора Володимирівна, к.і.н., доцент
Одеський національний університет ім.І.І.Мечнікова

PROGRESS OF THE FIRST HALF OF XXI OF CENTURY AND THEIR INFLUENCE TRENDS ARE ON PSYCHOLOGICAL PROSPERITY OF PERSON

Progress of the first half of XXI of century trends became sometimes stowage of new civilization situation, in that conception of psychological prosperity is the article of scientific and social interest. It is a question in the field of attention of health protection, psychology, sociology, political science. Progress of the first half of XXI of century trends are basis of development of new politics of study and research of this question.

By researches of psychological prosperity of nvestigate: European research on the problems of quality of life; European social research;there is research of health, aging and retiring, that embraces 12 countries of the European union (ЄC) and Switzerland;Feasability study of indicators of prosperity. [1]

The analysis of historiography base of research allows to find out forming on the basis of different ethnic, social, cultural, geographical, language and others like that factors dependency upon them system of values, aims and persuasions, display of these factors in behavior of man. For different ethnic and national groups the index of psychological prosperity has different structure. Constituents and factors of psychological prosperity can be different coming from the priority historical and real problems of every society. E.Bradburn belongs introduction to the scientific turn of concept "Psychological prosperity"

and equation of him with the subjective feeling of happiness and general satisfaction by life. [2]

In the first half of 21 century of computer and biotechnology the main products of economy bodies, brains and intellect, will become [3], many professions will appear in the zone of high risk. In opinion of Yuval Noah Harari, 21 century of знаменується by duty cogitative revolution as a result of that on the change of epoch Homo Sapiens will come epoch Homo Deus. To the man that does not want выпасти from a holder it will be necessary all life to study and often enough taught again. [3]

The unfavorable effects of modern social networks touch to influence on psychological prosperity (social cooperations, emotions, self-appraisal). Social networks in the first half of 21 century is the social phenomenon that influences on society and individual. From data of the fresh report of Global Digital Statshot, prepared by the companies of We Are Social and Hootsuite, the amount of users of social networks in the world exceeded 3 milliards, that all on the planet of population 7,524 milliards of persons. The height of number of users of social networks is kept. Access to the Internet 3,819 milliards have a man (on 0,2% more than in April) that folds more than 51% population of planet.[4]

Kross E.,Verduyn P.,Demiralp E. N.Lin, H.Shablack, J.Park et al come to the conclusion, that Facebook is a factor that undermines individual psychological prosperity.[5] Facebook more than 2 milliards of people use each month, thus mainly from mobile devices (87%). 59% registered in social networks call for her every day. 44% users were specified itself in a profile as women, 56% - as men. [4]

In research of Kolomiets Y. Y. "The Conception of Secondary Orality by Walter J. Ong and Re-Tribalization of Society through Using Social Networks In XXI Century" retribalization societies by means of social networks assumption is grounded, that the increase of possibilities on communication with the use of social networks resulted in an origin in the network of интернет of different concords on interests and forming of new informative culture. [6]

Undoubtedly, the tendencies of the first half of XXI century create new reality that carries the positive and negative beginning. Development of biotechnologies , perfection of information technologies, unfavorable effects of modern social networks, "rivalry" with the man of artificial интеллекта, possibilities of artificial intelligence to control the mind of man, forming of new market of professions with inevitability will result in changes of constituents and

factors of psychological prosperity and unfavorable influence on psychological prosperity of people.

List of literature.

1. There is measuring of indexes and raising of having a special purpose reference-points in area of prosperity: Initiative of the European regional bureau of BO3, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/195511/e96732r.pdf

2. Bradburn N.M. Structure of psychological prosperity. Yaroslavl: Infra, 2005. - 213 p.

3. Yuval Noah Harari, Homo Deus. Short history of the future. - M.: Sindbad, 2018. - 496 p.

4. Markova I. The amount of users of social networks in the world exceeded 3 milliards www.searchengines.ru/social-users-3bin

5. Kross E., Verduyn P., Demiralp E. et al. Facebook use predict declines in subjectiv wel-being in yong adults// PloS One. - 2013. - V.8(8):e69841.

6. Kolomiets Y. Y. The Conception of Secondary Orality by Walter J. Ong and Re-Tribalization of Society through Using Social Networks In XXI Century. Part 1. *Voprosy teorii i praktiki zhurnalistiki = Theoretical and Practical Issues of Journalism*, 2017, vol. 6, no. 3, pp. 418–429. DOI: 10.17150/2308-6203.2017.6(3).418-429. (In Russian).

УДК 159.9.351.74

Прудка Людмила Миколаїна, к.психол.н.

Одеський університет внутрішніх справ

Горошко Валентина Валентинівна, к.ю.н.

Одеський університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ВПЛИВУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Аналіз літератури дає можливість стверджувати про те, що необхідною психологічною передумовою ефективності комунікативної діяльності поліцейського є встановлення психологічного контакту. Проте контакт - не самоціль, на його основі мають досягатися когнітивно-комунікативні результати вищого рівня, реалізовуватись цілі та завдання службової

діяльності. Вибір тактики поведінки при проведенні цілеспрямованої бесіди значною мірою залежить від ситуації, в якій вона відбувається, індивідуальних особливостей співрозмовників й ступеня сформованості стосунків між ними. Крім того, в контактній взаємодії аналогічного рівня пріоритетна позиція має належати, передусім, суб'єкту правоохоронної діяльності.

Важливо звернути увагу, що фахівці-юристи нерідко називають прийоми комунікативної діяльності оціночними термінами, що апіорі викликають сумнів щодо їх правової та моральної припустимості: використання взаємин між співучасниками - «розпаленням конфлікту» і «породженням протиріччя»: прояв проінформованості - «пасткою»: приховування поінформованості - «обманом»: пред'явлення доказів - «створенням напруженості»; постановку раптового запитання - «деталізацією даних» тощо [1, С. 32]. На думку деяких психологів (В. Г. Андросюка, Л. І. Казміренко та ін.), це пояснюється не стільки тим, що є невдале використання термінології, скільки недооцінкою значення практичного доробку психологічної науки для правоохоронної діяльності [2, С. 87]. Між тим, проста зміна назви відразу знімає заперечення як правового, так й морального характеру.

Отже, засудження відомих репресивних методів розкриття злочинів, що мали місце у минулому, призвело до невиправданого скептицизму вчених й практиків щодо «професійних хитрощів» в одержанні відомостей. Навряд чи такий стан справ сприятиме поповненню арсеналу засобів попередження, виявлення і розслідування злочинів. Звідси слід звернути увагу на принциповість питань щодо комунікативної компетентності поліцейських, які розкриваються через призму особливостей застосування психологічного впливу на об'єкти професійної діяльності. Зрозуміло, що тут не варто говорити про конкретні рекомендації, адже мається на увазі, передусім, загальні правила застосування методів психологічного впливу в правоохоронній діяльності, що ґрунтуються на закономірностях механізму впливу й положеннях нормативно-правової бази щодо їх можливостей й меж.

Ефективна реалізація прийомів впливу потребує розуміння й практичного застосування значної кількості індивідуально-психологічних та соціально-психологічних механізмів. Від якості засвоєння та глибини осмислення практичними працівниками

поліції відповідних знань, ступеня оволодіння вміннями та навичками психологічної діагностики й психологічного впливу, в кінцевому рахунку, залежить успіх профілактики й протидії злочинності.

В результаті правомірного, кваліфіковано здійсненого психологічного впливу на психіку об'єкта виникають такі мотиваційні явища, як бажання, мотив, задум підкоритися законним вимогам працівника поліції. Людина, таким чином, опосередковано приходиться до вибору певної лінії поведінки. Опосередкованою ланкою тут є власне міркування об'єкта впливу, його самостійний аналіз і моральна оцінка обставин та наявної інформації, його довільний, а не примусовий вибір. В іншому випадку це було б психологічним тиском і маніпулюванням, придушенням свободи особистості, яке суперечить нормативно-правовим актам [3, С. 214].

Інша справа, що людина, на яку правомірно впливають, не завжди володіє вичерпною і достовірною інформацією для прийняття правослухняної позиції і вироблення відповідної закону лінії поведінки; часом на роздуми; відповідним психічним станом, що сприяє розумінню вимог працівника поліції; вичерпними знаннями закону та іншими можливостями і ресурсами для прийняття адекватного рішення і вибору належного варіанту поведінки.

Положення нерідко ускладнюється й тим, що працівник поліції в силу свого правового становища і особливостей оперативної обстановки не вважає тактично необхідним або не має юридичного права надати громадянину вичерпного ресурсного, інформаційного та іншого забезпечення для вибору правослухняної позиції.

Таким чином, поряд з правовими існують й природні обмеження для можливості ефективного професійного застосування психологічного впливу на громадян, наприклад, об'єктивні (дефіцит часу або рівень правосвідомості об'єкта впливу) та суб'єктивні (небажання працівника поліції розкривати свій оперативно-тактичний задум з тактичних міркувань).

Слід, однак, зазначити що, з позицій юридичної психології нормативно-правова база, що сприяє ефективному застосуванню засобів психологічного впливу, в законодавстві в даний час не розроблена в достатній мірі глибоко і диференційовано. Тому правові суб'єкти, які застосовують весь комплекс психологічних і фізичних засобів впливу, перебувають найчастіше в двозначному

становищі, яке не конкретизовано в правовому відношенні. Якщо до того ж врахувати, що, вже існуюча нині нормативна правова база даного виду професійних дій не доведена належним чином до працівників поліції і не засвоєна ними в формі відповідних глибоких психологічних знань, комунікативних умінь і навичок, то можна собі уявити морально-психологічний стан посадових осіб підрозділів поліції, які потрапляють час від часу в екстремальні ситуації, тобто в такі умови, при яких найбільший ефект може бути досягнутий саме реалізацією різноманітних психологічних впливів.

З цієї причини поліцейські застосовують фізичну силу тоді, коли ще не вичерпані всі потенційні можливості несилового, чисто психологічного впливу. Часте застосування методів силового впливу тягне за собою, як правило, небажані втрати (матеріальні, моральні), погіршує громадську думку про поліцію.

Необхідно звернути увагу на підходи щодо застосування психологічного впливу в законодавствах багатьох західних країн, правові системи яких пройшли тривалий шлях історичного розвитку. В цих країнах працівники правоохоронних органів широко використовують можливості психологічного впливу, відчувають себе цілком комфортно в правовому та психологічному плані. Природно, що саме застосування засобів психологічного впливу в цих країнах досить ефективне, а відповідна професійна і психологічна підготовка особового складу поліції поставлена на високий рівень [4, С. 134].

Застосування психологічного впливу тільки тоді дає необхідний ефект, коли працівник поліції враховує сукупність певних передумов. До їх числа відносяться: об'єкт впливу (правопорушники, громадяни); методи і прийоми впливу (технологія); суб'єкт (працівник поліції).

Об'єкт впливу з психологічної точки зору характеризується: 1) базовими психологічними характеристиками, які виконують функцію принципової орієнтації поведінки, які виступають вихідними, фоновими для впливу з боку працівника поліції; 2) ситуативними психологічними характеристиками, що відображають реальний, фактичний стан особи або групи в конкретній ситуації; 3) тактико-психологічними характеристиками поведінки.

Однією з найголовніших передумов ефективного застосування психологічного впливу є наявність у працівника поліції правильного уявлення про типові і ситуативні психологічні характеристики.

Перша група типових психологічних характеристик являє собою структуру мотивів, цінностей, ідеалів, установок, звичок, стереотипів поведінки. До ситуативних психологічних характеристик особистості відносяться, головним чином, психічні стани в момент здійснення впливу [5, С. 12]. Ці стани дуже різноманітні. Вони можуть варіюватися в широких діапазонах: від настороженості до безпечності; від впевненості до занепокоєння; від збудженості до врівноваженості; від агресивності до поступливості.

Залежно від характеру розв'язання оперативно-службового завдання; позиції, займаної правопорушником, змінюється і тактика дій поліцейських. Вони або використовують даний психічний стан для ефективного впливу, або спочатку намагаються створити «вигідні» психологічні умови для вирішення завдань, що стоять перед ними.

Проведений аналіз проблеми правомірного психологічного впливу поліцейських на осіб, дозволяє зробити наступні висновки. Проблема правомірного психологічного впливу в діяльності поліцейських є актуальною в плані ефективного вирішення поставлених оперативно-службових завдань.

Правомірний психологічний вплив не має однозначного визначення в теорії і законотворчій діяльності, проте це необхідний компонент в повсякденній практиці поліцейських, покликаний підвищити ефективність їх діяльності.

При загальному визнанні психологічного впливу як одного із дієвих та вагомих засобів вирішення задач розслідування злочинів відзначається розповсюдження застосування неправомірного психологічного впливу у професійній діяльності поліцейських на фоні недостатнього рівня знань та вмінь працівників поліції застосовувати засоби правомірного психологічного впливу. Недостатній рівень компетентності та професійна безпорадність частини поліцейських значно знижує результати та успішність розслідування злочинів. Таке положення обумовлене як незадовільним станом професійної підготовки, так і неопрацьованістю способів передавання досвіду застосування психологічного впливу.

Список літератури.

1. Макиенко А. В. Разведывательно-поисковая работа в информационной сфере - тактика и возможности / А. В. Макиенко, А. В. Борбат // Российский следователь. - 2003. - № 12. - С. 29-35.

2. Андросюк В. Г. Можливості та межі справлення психологічного впливу у правоохоронній діяльності / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко // Юридична психологія та педагогіка. - 2008. - № 2. - С. 82-93.

3. Геращенко О. С. Категоріально-пронятійний апарат дефініції "психологічний вплив" в оперативно-розшуковій діяльності // Південноукраїнський правничий часопис. - 2012. - № 1 : До 90-річчя Одес. держ. ун-ту внутр. справ. - 2012. - С. 213-215.

4. Душкин А. С. Компетентностный подход в кадровой политике полицейских структур зарубежных стран // Прикладная юридическая психология. - 2013. - № 3. - С. 132-143.

5. Черненилов В. И. Психологическое воздействие: парадигмальные координаты и практика // Психопедагогика в правоохранительных органах. - 2009. - № 1 (36). - С. 11-13.

УДК: 811.134.2-112'37

Andriy Stepanov

Senior teacher

Lviv University of Trade and Economics

COMMUNICATIVE AND FUNCTIONAL ASPECTS OF RHETORICAL QUESTIONS

An increasing interest of researchers in the issues related to the special features of linguistic units, the peculiarities of their implementation and functioning in oral and written communication, is due to the development of communicative linguistics as a separate section. The description of speech features of linguistic units is one of the most important aspects of modern linguistics. The problem of communicative and functional characterization of expression of individual linguistic units, in particular rhetorical questions, is being considered more and more widely in the aspect of relations of language and speech, language and thinking, language and objective reality. Particular attention is paid to the study of the pragmatic orientation of expression, its semantic and syntactic features, the functioning of the basic elements of communication, as well as the communicative characteristics of the language situation. It is the rhetorical questions that contain the pragmatic and communicative potential that is realized directly in speech.

The rhetorical question as a logical phenomenon in philosophy and rhetoric was an object of exploration for many ancient Greek and Roman thinkers. In linguistics, the study of this figure of speech began in the second half of the twentieth century.

There are many approaches to defining the term "rhetorical question", but it is common for all researchers to believe that this type of question does not provide an answer. The rhetorical question is usually defined as any question asked for a purpose other than to obtain the information that the question asks. In most cases these questions are asked when no answer is expected. Therefore we suggest differentiating the two pragmatic uses when (1) a question might not have an answer, or (2) it might have an obvious answer. In the first case, for example, the question:

Who knows? implies the lack of information or uncertainty about the future;

Why me? conveys dissatisfaction with the circumstances and also the lack of knowledge of why the speaker has to go through these circumstances or to endure hardship and trials;

What is the meaning of life? induces the impossibility of answering the question unambiguously since the matter is rather difficult and presupposes a pluralism of opinions due to personal interpretations;

How many times do I have to tell you not to smoke in the bedroom? expresses the negative attitude of the speaker to smoking inside the house, his or her anger with the interlocutor's behaviour and at the same time uncertainty of whether his/her requests will be paid attention to;

What's the matter with teens today? shows that the author of the rhetorical question notices a negative change in the behaviour of teenagers now in comparison to the past but he / she cannot explain it neither to himself / herself nor to others.

The set of questions: *Who cares? How should I know? Could I possibly love you more? Why do we go on? How much longer will this injustice continue? There's no hope, is there? Who's counting? Why bother?* [1] may never be answered because they do not really have an answer, at least not a clear and concise one. Rather, they are meant to start conversations, spur debate, prompt contemplation, or illustrate someone's current state of mind.

In the second case, the answer to the question is obvious, either because it is discussing commonly known facts or because the answer is suggested in context clues. Such questions are used rhetorically, to

particular stylistic purposes. For example, the rhetorical use of questions like *Can fish swim? Is rain wet? Can birds fly? Do dogs bark? Do pigs fly? Is the pope Catholic? Is hell hot?* [1] has nothing to do with expecting a yes or no answer because they deal with common truths or widely known beliefs, and only the context can give a full information of why they are asked and what their functional charge and semantic filling are.

Sometimes the stylistic use of rhetorical questions aims at drawing the speaker's attention by making a contrast between a question and an answer to it, which is contextually negative. For example, the answer to *Does it look like I care? Are you kidding me?* is supposed to be understood by speakers and, in this case, is rather negative, i.e. the meaning of these rhetorical questions is: *I do not care.* and *You are not serious.* or *You cannot be serious.* Nevertheless, the speaker opts for an affirmative question used rhetorically for emphatic purposes.

The purpose of such rhetorical questions might be to emphasize a point, to punch it up. If the answer is glaringly obvious, it will make that answer stand out. Sometimes the questions are rhetorically used to persuade someone. Other times, they are used for literary effect. When a writer poses a question to the reader, they can spend some time in thoughtful contemplation. For example: *You didn't think I would say yes to that, did you? Do you want to be a failure for the rest of your life? There's no point, is there? Is there anyone smarter than me? Can we do better next time? Do you want to be a success in this world? Is this supposed to be some kind of a joke?* [1]

I. Arnold notes that the rhetorical question is not used to induce the listener to provide new information for the speaker, but to attract his or her attention, enhance impressions and emotional tone, add sublime to the message. "The answer has already been suggested in it, and the rhetorical question only attracts the reader / listener to reflections or experiences, making him / her more active, as if making force himself / herself to draw a conclusion" [2, p. 167]. For example, *Why are you so stubborn?* is likely to be a statement regarding one's opinion of the person addressed rather than a genuine request to know. The question can be actually modified into and replaced by an affirmative sentence, even in an exclamatory form: *You are so stubborn!*, which totally diminishes the interrogatory value of the question. Following the same structure, the question *Why are you so cute?* expresses a compliment or admiration with somebody's beauty.

Thus, the main features of rhetorical usage are the emotional richness of the statement and the lack of a convincing information

response. Therefore, a rhetorical question is regarded as “a figure of heightened emotionality that expresses affirmation in the form of a question, as well as a question directed at an unspiritual object, an animal, an absent person; a question that does not provide an answer” [3, p. 174]. According to A. Akhmanova, a rhetorical question is to affirm or deny an exclamation form in order to attract the attention of the listener, increase the emotional tone [4, p. 82]. Therefore, the communicative direction of rhetorical questions is the opposite of the actual question, since they are not aimed at finding information. These sentences are interrogative in structure, though they convey messages, similar to narrative sentences. Rhetorical questions are key figures in language that take an active part in constructing discourse, shaping its logical-semantic structure and determining the degree of intensity of expression.

Список літератури.

1. The Modern English Usage. Example Articles & Resources. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: yourdictionary.com
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Просвещение, 1981. – 295 с.
3. Москвин В. П. Выразительные средства современной русской речи: терминологический словарь-справочник / Владимир Павлович Москвин. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.

УДК 159.942:33 (31)

Толмачевська Вікторія Олександрівна,

Аспірант кафедри клінічної психології

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Самара Ольга Євгенівна

к. психол. н., доцент кафедри клінічної психології

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ЕМОЦІЙНА ЕКСПРЕСІЯ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ПІДХОДІ

Феномен емоційної експресії викликає багато спорів та інтересу в науковій спільноті всього світу. Це настільки обширне поняття, що його вивченням займаються науковці з різних галузей. Найбільш жваво його вивчають лінгвісти, мистецтвознавці та фізіологи. Проте в психології, зараз також активно почали звертати увагу на різні аспекти експресивності.

Експресивність у лінгвістиці має велику кількість визначень, та майже всі вони перетинаються з такими поняттями, як «виразність», «емоційність», «образність». За думкою професора Л.Л. Нелюбіна: «експресія в широкому сенсі - це виразно-зображальні якості мовлення, що відрізняють її від звичайної (або стилістично нейтральної) мови і надають їй образність і стилістичну забарвленість» [1].

Такі поняття, як «експресія» і «експресивність» дуже часто застосовуються в сферах культури та мистецтва. Для того, щоб підкреслити рівень вираженості духовності. Проте зв'язок внутрішнього світу людей і експресії відмічають не лише мистецтвознавці, психологи також погоджуються з цим. В психологічному понятті видно, що експресія отримує місце не тільки супроводу дій зовні. Вона являє собою частину духовності, формою її прояву.

В експериментальній психології перевага віддається вивченню динамічних компонентів експресії - сукупності виразних рухів, які постійно змінюються відповідно до станів і відносин людини. Ці виразні рухи відображаються переважно за допомогою оптичної системи.

Що ж таке емоційна експресія? Звертаючись до великого енциклопедичного словника: «Експресія - це виразність; яскравий, значний прояв почуттів, настроїв, думок»[2]. А згідно до великої психологічної енциклопедії: «Експресія — це виразність; сила прояву почуттів, переживань. Експресивні реакції є зовнішнім проявом емоцій і почуттів людини - в міміці, пантомімі, голосі і жестах. Хоча експресія у людини генетично детермінована, вона сильно залежить від процесу навчання, що направляється соціальними нормами»[3].

Експресія ще тлумачиться як пред'явлення іншим людям прихованих психологічних особистісних особливостей для прямого спостереження. Якщо поглянути на ці поняття, можна виділити загальні риси, по-перше це виразність. Отже люба експресія та

експресивна реакція, сама по собі є виразною. По-друге, це прояв почуттів свідомих та несвідомих.

Проте, на мою думку, експресія – це набір виразних несвідомих психологічних реакцій, зумовлених задоволенням/незадоволенням потреб або відповідності/невідповідності того, що відбувається, з внутрішніми критеріями. Чим далі від наших систем цінностей знаходиться те, що відбувається. Тим виразнішою буде експресія.

Емоційна експресія може виражатися не лише через вербальну та невербальну поведінку, а також за допомогою висловлювань про емоційні стани, котрі людина відчуває і певного ставлення до навколишнього світу.

Список літератури.

1. Нелюбин, Л.Л. Тлумачний перекладацький словник / Л.Л. Нелюбин. 3-е вид., Іспр.- М.: Флінта, 2003. с. 256.
2. Великий психологічний словник / склав. і заг. ред. Б. Мещеряков, В. Зінченко. СПб. 2004. - 672с.
3. Великий енциклопедичний словник / гл. ред. А. М. Прохоров. - 2-е вид., Перераб. і доп. - М.: Велика Рос. енциклопедія. ; СПб. : Норинт, 1997, 1999, 2001, 2004. - 1456 с.

УДК. 159.9.07

Уханова Анастасія Ігорівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри клінічної психології

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Ця стаття являє собою емпіричне дослідження, яке було проведено для вивчення гендерних особливостей просоціальної поведінки старших школярів. Аналіз літератури показав, що на даний момент в Україні недостатньо даних стосовно особливостей просоціальної поведінки в залежності від статі підлітків. Метою дослідження було визначити гендерні особливості взаємозв'язку просоціальної поведінки із соціально-психологічними характеристиками підлітків. Встановлено, що дівчата демонстрували вищий рівень просоціальної поведінки. Підлітки обох статей з високим рівнем просоціальної поведінки

зазначали важливість друзів, вважали співучнів добрими та послужливими, а також зазначали вищий рівень батьківської залученості. Виявлено, що підлітки чоловічої статі з низьким рівнем просоціальної частіше вступали у сексуальні стосунки.

Ключові слова: підлітки, просоціальна поведінка, психічне здоров'я, ставлення до однолітків, батьківська залученість.

Ukhanova Anastasiya Igorivna

PhD in psychology

Associate Professor of the Department of Clinical Psychology

Odessa II Mechnikov National University

GENDER FEATURES OF PROSOCIAL BEHAVIOR IN UKRAINIAN ADOLESCENTS

Abstract.

This article is an empirical study that was conducted to study the gender characteristics of the prosocial behavior in adolescents. Analysis of the literature showed that the problem of procosial behavior depending on gender in adolescents is still not fully explored in Ukraine. The purpose of this paper was to determine the gender characteristics of the relationships between prosocial behavior and the socio-psychological characteristics of senior schoolchidren. It was determined that girls demonstrated a higher level of prosocial behavior. Adolescents of both sexes with a high level of prosocial behavior identified their friends importance, considered their peers kind and helpful and identified higher levels of parental involvement. Male adolescents with low prosocial behavior were found to be more likely to have sexual intercoursess.

Key words: adolescents, prosocial behavior, loneliness, attitude towards peers, parental involvement.

Постановка проблеми. Соціальні трансформації зумовили значні розбіжності у визначенні як соціально-нормативної поведінки в цілому, так і просоціальної активності особистості, зокрема. На сьогодні більш визначеною є антисоціальна та асоціальна поведінка, ніж просоціальна. Як зазначає Л. Волченко, розгляд проблеми просоціальної активності шкільної молоді в умовах трансформаційних змін є актуальним завданням сучасної соціальної, педагогічної та вікової психології та потребує свого всебічного розгляду та вирішення [2]. Аналіз літератури показав, що на даний момент недостатньо даних стосовно просоціальної поведінки в залежності від статі підлітків в Україні.

Таким чином, метою дослідження було визначити особливості просоціальної поведінки в залежності від статі підлітків.

Виклад основного матеріалу. Загальна вибірка дослідження становила 589 осіб. Дослідження проводилося в середніх навчальних закладах міста Одеси (всього 10 середніх навчальних закладів). Було використано наступні методики: шкалу батьківської залученості та шкалу психологічного і фізичного булінгу (психометрично обґрунтованих для нашого дослідження) [4] та шкалу просоціальної поведінки (психометрично обґрунтовану для нашого дослідження) [5]. Також було проаналізовано ставлення респондентів до тверджень: «Важливі друзі і знайомі»; «У мене був сексуальний контакт»; «Протягом останніх 2 тижнів більшість учнів були добрими і послужливими» та «Іноді люди ставляться до мене гірше, ніж до інших». Вони характеризували відповідні соціально-психологічні конструкти.

Для чоловічої статі середнє значення шкали просоціальної поведінки склало 14,637 балів, для жіночої статі – 15,150 балів. Таким чином, дівчата демонстрували вищий рівень просоціальної поведінки. Про це свідчить як F-критерій Фішера [1] ($F = 7,321$; $p < 0,01$), так і критерій Велча [6] ($V = 7,159$; $p < 0,01$). За допомогою критерію Кендалла (τ_b) [7] нами було виявлено взаємозв'язки між просоціальністю та деякими характеристиками підлітків у групах, виділених залежно від статі випробуваних. В групі підлітків чоловічої статі статистично значущий прямо пропорційний зв'язок було встановлено з важливістю друзів і знайомих ($\tau_b = 0,137$; $p < 0,01$) та твердженням «Протягом останніх 2 тижнів більшість учнів були добрими і послужливими» ($\tau_b = 0,158$; $p < 0,001$). Тобто, хлопчики з високим рівнем просоціальної поведінки визначали важливість друзів та вважали співучнів добрими та послужливими. У підлітків жіночої статі було виявлено статистично значимі прямо пропорційні асоціації з тими ж соціально-психологічними характеристиками, як і у хлопчиків: важливістю друзів і знайомих ($\tau_b = 0,142$; $p < 0,01$), та твердженням «Протягом останніх 2 тижнів більшість учнів були добрими і послужливими» ($\tau_b = 0,131$; $p < 0,01$).

Також в групі підлітків чоловічої статі прямо пропорційний зв'язок встановлено між просоціальністю підлітків та параметром батьківської залученості ($\tau_b = 0,227$; $p < 0,001$). У дівчат також було виявлено прямо пропорційний зв'язок між залученістю батьків у життя їхніх дітей та просоціальністю ($\tau_b = 0,208$; $p < 0,001$). В

попередніх дослідженнях нами вже було продемонстровано позитивний вплив батьківської залученості на психологічне благополуччя підлітків [8; 9]. На думку К.Н. Романової, сім'я діє як агент соціалізації, навчаючи дітей загальноприйнятими нормами і цінностями. Відповідно до цієї теорії міцний позитивний зв'язок між дитиною та батьками є одним з основних засобів створення просоціальних зв'язків і, отже, ізоляції підлітків від делінквенції і інших проблем поведінки [3]. Між просоціальною поведінкою та психологічним булінгом, фізичним булінгом та твердженням «Іноді люди ставляться до мене гірше, ніж до інших» в залежності від статі випробуваних статистично значущих зв'язків встановлено не було.

Але тільки у групі хлопчиків виявлено обернений статистично значущий зв'язок між наявністю сексуального контакту та просоціальною поведінкою ($r_b = -0,141$; $p < 0,01$). Тобто тільки підлітки чоловічої статі з низьким рівнем просоціальної поведінки частіше вступали у сексуальні стосунки. Таким чином, простежено вплив статі на взаємовідношення між просоціальною поведінкою та цілою низкою соціально-психологічних показників. Показано наявність певних розбіжностей у дівчат та хлопців, які стосуються зокрема такого показника як досвід сексуального контакту.

Висновки.

Ця стаття являє собою емпіричне дослідження, яке було проведено для вивчення феномену просоціальної поведінки в залежності від статі підлітків. Вищий рівень просоціальної поведінки встановлено у дівчат. Було відзначено, що підлітки обох статей з високим рівнем просоціальної поведінки визначали важливість друзів, вважали співучнів добрими та послужливими та визначали вищий рівень батьківської залученості. Виявлено, що підлітки чоловічої статі з низьким рівнем просоціальної поведінки частіше вступали у сексуальні стосунки. Перспективами подальшого розвитку в цьому напрямі є вивчення взаємозв'язку просоціальної поведінки з ризиковою та суїцидальною поведінкою старших школярів.

Список літератури.

1. Афифи А., Эйзен С. Статистический анализ: Подход с использованием ЭВМ. М.: Мир, 1982. 488с.
2. Волченко Л.П. Соціально-психологічні особливості просоціальної активності шкільної молоді в умовах

трансформаційних змін Вісник Харківського національного університету №1095 Серія “Психологія”, 2014, с. 206-210.

3. Романова Е.Н. Научный журнал № 5 (5) Часть 3 Педагогические науки. Семейная дисфункция как фактор развития делинквенции и правоэкстремистских моделей поведения детей. 2012, С. 49-50.

4. Уханова А.І. Детермінанти психічного здоров'я старших школярів : дис. канд. псих. наук : 19.00.04 / Уханова Анастасія Ігорівна – Харків. мед. акад. післядиплом. Освіти. 2018. 263 с.

5. Уханова А.І. Просоціальна поведінка в контексті психічного здоров'я підлітків. «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Психологія»» (у друці)

6. Johnson N.L., Welch B.L. Applications of the noncentral t-distribution *Biometrika*, 1939, 31, p. 362–389.

7. Kendall M. A New Measure of Rank Correlation. *Biometrika* // 1938. V. 30. p. 81-89.

8. Ukhanova A.I. Modeling parental participation of influence of stress events on mental health of senior schoolchildren. Стаття у провідному закордонному виданні. – *Science of Europe*. 2017. V.1, 13(13). P. 85-97.

9. Ukhanova A.I. Parental involvement moderates the interrelationship between stressful events and adolescents' mental health. Стаття у провідному закордонному виданні. – *J. appl. Health sci*. 2017. V. 3(2). P. 183-193.

УДК 159.955:316.47

Фльорко Лілія Ярославівна, к.філос.н., доцент
Національний лісотехнічний університет України

Полюга Роман Любомирович, курсант
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

THE RELEVANCE OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN SOCIO-CULTURAL SPACE

«What is thinking? Is it an innate ability or an acquired one? Do animals think? Can Artificial Intelligence think? Will philosophy teach you to think? What is critical thinking? Psychology and critical thinking»... These and similar headlines can be found in hundreds of

online articles, monographs, newspaper articles, and psychological essays. So, right away, we can conclude that thinking and its development is one of the most popular topics of our time. Let's remember «I think, therefore I am» by Descartes. And immediately we understand the importance and relevance of thinking in each person's life.

In my opinion, the most promising area in the study of thinking is critical thinking, because such thinking is a necessary skill and a vital resource of modern man. Critical thinking is first and foremost based on the laws of logic and on our understanding of the psychological processes that take place in our conscious and subconscious minds. It's worth mentioning here the Freudian «Id» or the Jungian «Collective Unconscious», which demonstrates our ability to think beyond the levels of our consciousness. «Critical thinking is understood not as a completely negative attitude to anything (as it is sometimes understood in everyday language), but rather a scientific evaluation of the positive and negative features of reality. Therefore, critical thinking is the ability to use certain information processing techniques which allow you to achieve the desired result. The main features of critical thinking include the following skills: 1) making logical inferences; 2) making sound decisions; 3) assessing the positive and negative traits of both the information received and the thought process itself; 4) result orientation» [1, p. 5].

Why is it important to develop critical thinking skills?! Well, first of all, it gives you the ability to avoid manipulations, to filter not only information but also the sources of that information, to make informed decisions and defend them when needed. Every modern person should have such competencies. «The decline of morality in society, observed these days, has led to a rapid rise in disinformation in order to use other people for their selfish purposes. Often, we are fed a lie that is delicately packed and looks very plausible. Thus, in our time, the need to distinguish truth from forgery becomes especially relevant, and the acquisition of critical thinking skills is vital» [1, p. 6]. And again I want to mention Descartes with his slogan «Doubt everything!» and add to it my words «and you will never regret it». The ability to question does not mean that a person is focused on conflict or negativity in relationships, but on the contrary, critical thinking, which is based on doubt, is «...a balanced consideration of different approaches to a problem to make informed judgments and decisions about it. A critical thinking person doesn't take anything on faith. Therefore, such a person has the capacity and the drive to evaluate various statements and make

objective judgments based on well-founded evidence. The purpose of critical thinking is to establish objective truth» [1, p. 6].

There are several basic ways that contribute to the development of critical thinking: read a lot and discuss what you've read; increase your self-esteem so as not to be afraid to disagree with a reputable scientist; learn to ask questions, to listen and to hear the other person; get out of your comfort zone and explore new horizons; seek (verify) corroborative evidence of the information received, or falsify the so-called truth; broaden your outlook and be creative. The Ukrainian researcher O. Tiahlo notes that «criticism and creativity are two necessary components of a fruitful solution for non-trivial problems» [2, p. 151].

Therefore, thinking is a condition for survival in the modern world, and critical thinking is an instrument of a comfortable life, and, most importantly, a condition for the development of a democratic society.

List of references.

1. Terno S.O. Critical thinking: A modern dimension of social science education. — Zaporizhzhia: Prosvita, 2009. — 268 pages. (ukr.)
2. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. – Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 268 с.
3. Tiahlo O. V. Critical Thinking; [teaching manual]. — Kharkiv: Osnova, 2008. — 187 pages. (ukr.)
4. Тягло О. В. Критичне мислення: [навч. посібник]. — Х.: Основа, 2008. — 187 с.

УДК 159.923

Ірина Черезова, к.п.н., доцент

Бердянський державний педагогічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТРУДНОЩІВ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАТАЦІЇ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

Реформування сучасної системи освіти в Україні вимагає підготовки нової генерації вчителів – відповідальних, творчих, конкурентноспроможних, здатних швидко адаптуватися до нових умов сучасної дійсності. Випускники закладів вищої освіти, які розпочинають педагогічну діяльність, мають стати «агентами змін»

сучасної української школи та безпосередньо здійснювати реформування освітньої сфери [1].

У дослідженнях (С. Кондратьєва, О. Милославова, О. Мороз, В. Семиченко, О. Солодухова, В. Столін та ін.), присвячених адаптації як особливому явищу, її розглядають як процес, який відбувається водночас у різних системних вимірах. У найпоширенішому значенні під адаптацією розуміють процес пристосування організму до нового середовища. У смисловому плані, адаптація – це зміни, що відбуваються з організмом доти, доки він знову не відповідатиме новим умовам життя. Під адаптацією також розуміють рівновагу, гармонію та взаємовідповідність між організмом та середовищем. Ще одним аспектом є розуміння адаптації як результату пристосувального процесу. Професійна адаптація розуміється як процес, який полягає у здатності людини пристосуватися до соціальних, психологічних та професійних умов праці [1; с. 14, 352].

Період адаптації молодого людини після закінчення закладу вищої освіти до професійної діяльності вважається важким, адже адаптація йде в багатьох напрямках і характеризується стрімким зростанням напруженості праці та самопочуття. Потрапляючи в принципово нові умови, людина гостро реагує на зміни і на фізіологічному, і на психологічному рівнях.

Психологічна адаптація має кілька напрямів, за якими відбувається перебудова системи відношень і засобів взаємодії індивіда з іншими людьми:

1. Включення в нову систему діяльності (зміна робочого навантаження, розширення спектру виконуваних дій, зміна системи контролю над діяльністю тощо).

2. Зміна рольових позицій («дитина»-«дорослий»).

3. Звикання до нового середовища, перебудова життєвого ритму (різка зміна режиму праці, відпочинку, побуту, збільшення соціальних контактів, нове місце проживання, інші побутові умови тощо).

Вивчаючи структуру процесу адаптації, дослідники розглядають кожну подію і в цілому весь процес як систему, що складається з двох взаємозумовлених компонентів: адаптивної ситуації та адаптивної потреби. Адаптивна ситуація пов'язана з переходом особистості з одного середовища в інше або зі зміною середовища. Адаптивна потреба розглядається як відповідна реакція особистості на зміну певних умов соціального середовища й супроводжується приведенням у відповідність власних

стереотипів, звичок, уявлень тощо [3; с. 67].

Потреба різкої зміни звичного робочого стереотипу, прийняття нової системи орієнтацій, нові принципи організації – процес доволі складний і супроводжується негативними переживаннями, нервовими зривами, стресовими реакціями у разі незадовільної адаптації (дисадаптації). Чинниками, що поглиблюють труднощі адаптаційного періоду, є такі:

- відсутність умінь і навичок самоорганізації, несформованість умінь здійснювати психічну саморегуляцію поведінки і діяльності;
- нездатність усвідомлювати вимоги до рівня інтеграції діяльності;
- особистісна схильність фіксуватися на негативних сторонах життя;
- розлука з сім'єю, звичним колом оточуючих, побутові та матеріальні труднощі;
- розходження між раніше сформованою ідеальною моделлю діяльності та її реальним характером;
- недостатня психологічна підготовленість до педагогічної діяльності, несформованість професійної позиції тощо.

Аналіз сутності і змісту адаптаційних труднощів дозволяє виділити дві групи причин, які їх детермінують:

- 1) індивідуально-особистісні детермінанти (особливості темпераменту, специфічні риси характеру, адаптаційні здатності, інтеріоризований адаптаційний досвід і ціннісні орієнтації особистості);
- 2) соціально-психологічні детермінанти, які включають такі рівні детермінації: інтимно-сімейні, первинні, професіональні, інституціональні, суспільно-державні, загальнолюдські.

Процес адаптації, який відбувається незадовільно, може створювати настільки значне навантаження на людину та її подальший розвиток, що порушується структура зв'язків між окремими складовими особистості – деструктування особистості.

Адаптація молодого вчителя до умов педагогічної діяльності буде позитивною, якщо він досягне наскрізного багатовимірного бачення своєї професійної діяльності, пов'язуватиме з нею власні життєві смисли, створить індивідуальну стратегію стосунків з учасниками освітнього процесу. Для цього молода людина має бути здатною до змін і водночас до пошуку загальної стратегії життя та професійної

діяльності, становлення власної, особистісної системи поглядів і ставлень.

Список літератури.

1. «Нова українська школа: простір освітніх можливостей». К., 2016.
2. Большая психологическая энциклопедия. М.: Эксмо, 2007. 544 с.
3. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. К.: Вища школа, 2004. 335 с.

LITERATURE

УДК 821.112.2'06.09

Ванденко Ольга Анатоліївна, старший викладач
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Vandenko Olga, senior lecturer
Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University,

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ
ОСОБИСТОСТІ У ТВОРІ СТ. ЦВЕЙГА «ГЕЛЬДЕРЛІН»**

Постать відомого німецького поета перехідної доби кінця XVIII – початку XIX ст. Фрідріха Гельдерліна привертала увагу багатьох митців слова [1]. Відомий новеліст Ст. Цвейг одну з частин трилогії «Боротьба з демоном» присвятив Ф. Гельдерліну. Автор дотримується традиційної побудови біографічного твору (від дня народження до смерті). Крім відомих історичних джерел, письменник використовував і допоміжний матеріал – мемуари, щоденники, листи, уривки з творів поета.

Твір Ст. Цвейга має особливу композиційну структуру, основним організуючим принципом якої є контраст. Нарис складається з сімнадцяти глав, і до всіх автор підібрав епіграф. Кожна з них визначає певний період з особистого життя Гельдерліна («Дитинство», «Вступ до світу», «Небезпечна зустріч», «Діотіма», «Скарданеллі») та творчого шляху («Поклик поета», «Міф про поезію», «Гіперіон», «Смерть Емпедокла», «Поезія Гельдерліна»). Перша глава («Священний сонм») виконує роль прологу, а остання («Воскресіння в сучасність») – епілогу.

Композиційною особливістю нарису є також щільна вибірка епізодів та їх глибоко продумане розташування. Ці факти відображають лише найбільш важливі і найбільш драматичні моменти з життя Гельдерліна та його близьких (навчання у монастирі, смерть батька та вітчима, перше кохання, вчителювання, хвороба та ін.), причому самі події представлені скуппо, у вигляді констатації фактів, у той час як емоційна оцінка складає основу розповідної структури.

Особливу увагу Ст. Цвейг приділяє зображенню зовнішності поета: «Немов сонячний промінь в просвіті важких хмар, блищить на єдиному збереженому ранньому портреті вигляд Гельдерліна: струнка юнацька постать, м'яка хвиля білявого

волосся відкинута назад, ясне чоло, яке немов випромінює ранкове світло, відкрито. Ясні також уста, і жіночно м'які щоки, готові, здається, негайно спалахнути рум'янцем, променисті очі під гарним вигином чорних брів; і в усьому його ніжному образі немає жодної прихованої риси, яка б говорила про суворість або зверхність, скоріш за все дівочка сором'язливість, таємно-ніжна хвиля почуття» [2, с. 86]. В описі зовнішності Гельдерліна використані звичайні, загальноновживані слова, але їх комбінування створює дуже оригінальний конкретний образ: «Як статуя, біліє він під сивиною густого і сплутаного волосся, являючи враженому погляду непорушну чистоту» [2, с. 111].

Письменник змальовує портрет, ретельно перераховуючи і деталі одягу: «Легко уявити собі скромного юнака в строгому вбранні протестантського магістра, що задумливо блукає монастирськими коридорами в чорній сукні без рукавів, з білим збористим коміром» [2, с. 108].

Також письменник вдається до скрупульозної розповіді про манеру поведінки Гельдерліна: «І зворушливо бачити, як - *fortiter in re, suaviter in modo* (хоробро у справі, але в м'якій формі) - непохитний в головному, але м'який в поводженні, відданий син протягом десяти років всілякими вивертами морочить своїх близьких, втішає їх, і, сповнений подяки, просить вибачення, що не може виконати їх пристрасного бажання і стати пастором» [2, с. 115].

Для письменника вагомим було не тільки зібрати фактичний матеріал, а й вибрати особливо важливі події, вдало їх подати у тексті, вибудувати у логічній послідовності, використати для підтвердження своїх думок. Портретна характеристика героя вводиться по контрасту з образами, використаними для зображення. Внутрішній стан героя розкривається не тільки за допомогою авторської оцінки, але й власне розповіді, яка характеризує героя у його вчинках. Отже, осмислюючи реальні історичні факти, автор трансформує минуле з позиції XX століття, зосереджує свою увагу на інтерпретації подій, їх впливі на життя і долю героя.

Список літератури.

Ванденко О.А. Художня гелдерлініана в німецькомовній літературі XX століття // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 3. – С. 74–79.

Цвейг Ст. Гельдерлін // Цвейг Ст. Собрание сочинений в семи томах. – М.: Правда, 1963. – Т. 6. – 1963. – С. 95–206.

Каїзер Ірина Юрїївна,

викладач кафедри суспільних наук та українознавства
ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»,
аспірант кафедри української літератури Чернівецького
національного університету ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці,
Україна

Kaizer Iryna Yuriyivna, teacher of the department of Social
Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of
Ukraine “Bukovinian State Medical University”, postgraduate of the
department of Ukrainian literature of Yuriy Fed’kovych Chernitsi
National University, Chernivtsi (Ukraine)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА В РУМУНІЇ

Процес засвоєння творів Шевченка в Румунії, а відповідно й виникнення шевченкознавства, поділяється на два періоди зі своїми особливостями – до і після Другої світової війни. Вперше ім'я Кобзаря почало з'являтися на шпальтах періодики у 90-х рр. XIX ст., коли журнал «Сучасник» («Contemporanul», 1886, № 1) передрукував з французької газети «Le Temps» статтю «Український поет» (автор W. R. Morfill). Далі з'являються публіцистичні праці Костянтина Доброджану-Гері (Constantin Dobrogeanu-Gherea) «Тарас Шевченко» і «Митці-громадяни», в яких чи не вперше в європейській літературі підкреслено світове значення творчості Шевченка. Статтю про видатного українця надруковано і в «Румунській енциклопедії» за 1904 р. Про вплив Кобзаревих творів на румунський революційний рух 1905-1907 рр. писав Барбу Лезеряну (Barbu Lăzăreanu) у віршованому маніфесті «Пробуджувач».

Балада «Причинна» стала першим перекладеним у Румунії твором Шевченка. А в період між двома світовими війнами, попри несприятливі умови, а подекуди навіть і заборони владою вшановувати пам'ять Шевченка, в пресі з'являлися статті про нього. Перекладали твори великого українця Дж. Манта, Й. Буздуган та ін.

1952 р. Віктор Тулбуре (Victor Tulbure) вперше перекладав на румунську мову «Кобзар» (вступне слово М. Садовяну). До збірки увійшло близько 30 віршів. Загалом, В. Тулбуре один із найвідоміших та найпродуктивніших перекладачів українського

поета – 1963 р. та 1990 р. з'являються наступні збірки «Кобзаря». Автором передмови до видання 1990 р. був Д.Х. Мазілу (Dan Horia Mazilu), котрий здійснив аналітичне дослідження поетики та тематики творчості Т. Шевченка.

Одними з найбільш точних та вдалих вважаються переклади Іона Козмея (Ion Cozmei). Так, 2012 р. вийшло унікальне видання – двомовний «Кобзар-Cobzarul», проілюстрований малюнками Т. Шевченка.

Вірш «Заповіт» має понад 20 версій перекладів румунською мовою. Одним із перших був переклад З. Арборе (1916), а найбільш відомі належать поетам Ністору Кабаку (1937) та Іону Бзудугану (1938).

Етапними стали наукові розробки відомих учених Стеліана Груї (Stelian Gruia) («Тарас Шевченко–поет-романтик», 1973; «Молитва і прокляття: критичне дослідження», 1995), Корнелія Барборіке (Corneliu Barborică) («Студії з порівняльної літератури», 1987), Дана Хорія Мазілу (Dan Horia Mazilu) (передмова до «Кобзаря», 1990; стаття «Балади, насажені ліризмом», 1989), в яких дослідники, за спостереженням Т. Носенко, «поставивши творчість Кобзаря в широкий європейський контекст, прагнули виявити виняткову своєрідність українського поета-романтика (головно під кутом зору аналізу його поетики, жанрових особливостей...)».

Набок Марина Миколаївна, канд. філол. наук, доцент
Сумський державний університет
Nabok Maryna Mukolaivna, Ph.D., Associate Professor
Sumy State University

ЕСТЕТИКА «Я-ОБРАЗУ» В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ДУМІ «ОЛЕКСІЙ ПОПОВИЧ»

Світоглядні уявлення українського народу зумовлені історичними, психологічними, культурними та соціальними обставинами буття наших предків, що й визначило їхню національну своєрідність. Суть цих уявлень полягає в гармонії людини з навколишнім світом, поетизації цього світу та відсутності норм і канонів, які заважали б вільному розвитку особистості, суперечили б принципам гуманізму. Віра козаків – як у житті, так і в думках – пройнята щиросердними благаннями Бога допомогти

своєму народові, спасінню його від утрат і крові. Нерідко Україна в думках уособлюється саме в образі Бога. Як зазначав Д.Яворницький, «запорізькі козаки зовсім не заглиблювались у якісь богословські тонкощі – більшого значення вони надавали безпосередній вірі, ґрунтованій швидше на почутті, ніж на розумі, й живучи в постійній воєнній тривозі, нерідко в силу необхідності, задовольняли свої релігійні потреби не так як належить, а так, як було можливо» [5, с. 197]. Звичайно, не маючи у тяжку хвилину священика, вони звертали свої молитви до Бога. Тож, в основі «Я-образу» було покладено філософське осмислення не лише своєї власної долі, але й долі України. Порівнюючи героїв французького епосу, які воюють за короля, з героями українських народних дум, Г.Нудьга у розвідці «Український поетичний епос (Думи)», зазначав, що останні «вмирають за рідну землю, свій край («Тихі води, ясні зорі»), за волю народу. І навіть тоді, коли в центрі думи стає один герой (наприклад, Хмельницький), то й він служить ідеї рідної землі, ідеї добра для народу» [3, с. 25].

У думі «Олексій Попович», що її записали від кобзаря Г.Гончаренка Леся Українка та Климент Квітка, повноцінність естетики внутрішнього «Я-образу» розкривається через усвідомлення епічним героєм своїх гріхів. Цим вона близька до сюжету «Думи про бурю на Чорнім морі», де два брати усвідомлюють гріх перед батьками, старшим братом, сестрою та сусідами. Саме крізь призму цих почуттів і переживань розкриваються грані внутрішнього «Я» героїв, а саме, їх глибоке розуміння своїх гріхів, що виявилось в порушенні норм родової моралі. Це дає підстави говорити про Олексія Поповича та братів з «Думи про бурю на Чорнім морі» як про людей глибоко релігійних. Образ Бога тут виконує сакральну функцію всевишнього судді. Він має покарати героїв за скоєні гріхи. Епічні герої чітко усвідомлюють необхідність очищення від гріхів для того, щоб бути вільними, адже гріхи ці звертають їх з істинного життєвого шляху, тому герої глибоко страждають. Страждання – розплата за скоєний гріх. Цей гріх Олексій Попович має спокутувати не лише молитвами та клятвами, а принесенням себе в жертву. З цього приводу К.Грушевська писала, що цей варіант думи був наведений «як ілюстрація загальнорозповсюдженого звичаю приносити жертви морю в часи небезпеки та віри в те, що присутність грішника на кораблі викликає бурю. Ся віра виявилась в численних побожних легендах...» [4, с.57]. В ім'я того, щоб врятувати 700 козаків, Олексій Попович йде на самопожертву, в чому виявляється

його мужність, жертвність, і, зрештою, святість «Я-образу».

У варіанті думи, записаному від лірника Дем'яна Синила, герой свої дії визнає за гріхи: «То я недобре починавъ И стременомъ у груди отпыхавъ То за то мене козаки-таки молодцы, На Чорному мори грихъ спиткайе» [1, с. 6]. Подібні гріхи мали і два брати із “Думи про бурю на Чорнім морі”, записаної від кобзаря Остапа Вересая з Прилуцького повіту: «Що як ми у охотне військо виражались, / То од отця од матки прощення не приймали, / Да старую матусю ми од себе, а й стременими одпихали; / То то-же ми собі превелику гордость мали: / Старшого брата у себе за брата не мали, / Сестру середульшу марне зневажали, / Близькому сусіді хліба і солі ізбавляли; / То-же ми собі превелику гордость мали: / Проти Божих церков їджали, / Шличків із голов не здимали, / На своє лице не клали...» [4, с. 83-84], – так герої цього твору визнають свої дії за великі гріхи.

У сповіді героїв дум головним є те, що вони порушили не лише закон родової моралі, але й моралі громадської. Свого часу П.Куліш, аналізуючи морально-етичні, естетичні уявлення запорізьких козаків, писав: «Не треба боятися смерті: від неї не вбережешся. Таке козацьке життя» [2, с. 68]. Побратими відмовляються віддати Олексія Поповича в жертву, не дивлячись на щирість його бажання. В цьому й виявляються стародавні релігійні традиції українського народу, за яких у наших предків були добрі боги, і вони не вимагали кривавих жертв. Завдяки покаяттю і зверненням до вищої сили козаки не втратили жодного побратима. Своїми ж діями і вчинками герої спокутували свій гріх, що й дає підстави їхнє «Я» оцінювати як повноцінне.

Таким чином, беручи до уваги світоглядні уявлення народу, зазначимо, що «Я-образ» в думі «Олексій Попович» розкривається через морально-етичні дії героїв дум, які пройняті співпереживанням за ближнього, взаєморозумінням, співчутливістю, покаяттям, емоційністю, бажанням любити, відчуттям краси не тільки в людях, але й у природі. Це зумовлює цілісність у розумінні та сприйнятті естетики дій героїв українських народних дум та «Я-образу» в цілому.

список літератури

ІМФЕ, ф. 11–4, од. зб. 953, арк. 6.

Куліш П. История воссоединения Руси: у 3 т. – СПб., 1874. – Т. 1. – 830. С.

Нудьга Г.А. Український поетичний епос (Думи). – К.: Знання, 1971. – 48с.

Українські народні думи. Том перший корпусу. Тексти № № 1–13 і вступ Катерини Грушевської. – Харків, 1927. – 166 с.

Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 319 с.

HISTORY

УДК 323.3 : 316.346.2 (477)

Гладченко Світлана, к.істор.н.,доцент
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Gladchenko Svitlana
ph.d. in History, Associate Professor of Social Work
National University of Odessa

Черних Ірина, к.істор.н.,доцент
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Chernykh Irina
ph.d. in History, Associate Professor of Social Work
National University of Odessa

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ В ПОЛІТИЦІ

Світова інтелектуальна еліта, на сьогодні, дійшла до висновку про те, що глобальна криза, що посилюється, є багатофакторною і включає в себе як соціальні і політичні, так й культурні і моральні аспекти. В останній доповіді Римського клубу, подолання цієї кризи пов'язується з реалізацією принципів нового світогляду. Однією зі складових якого представники Римського клубу вважають в досягненні балансу між жінками та чоловіками в суспільстві і в політиці зокрема. «...Ми знаходимося в цілому в кризі. Розробляючи нові принципи фундаментальної трансформації світогляду, що дозволять подолати глобальну кризу, можна виділити декілька областей в яких вкрай необхідно досягти балансу. Конкретно, між чоловіками і жінками...» [1].

Необхідно відзначити, що сучасні жінки мають значний як професійний і науковий, так і творчий потенціал, який може і повинен бути успішно реалізовано в усіх сферах суспільного життя. Реалії сьогодення такі, що жінки лідирують не тільки за чисельністю населення, але і домінують як працівники, складаючи половину зайнятого населення. Вони превалюють в порівнянні з чоловіками в таких життєво важливих сферах, як охорона здоров'я, освіта, соціальна робота, гуманітарні науки, культура, догляд за дітьми та людьми похилого віку, сфера послуг і інформації. Про значний інтелектуальний і професіональний потенціал жінок свідчить також і їх активне прагнення до здобуття вищої освіти. Світова статистика свідчить про те, що не менше ніж

половина, а в деяких розвинених країнах і більше половини серед населення, які отримують вищу освіту, являються дівчата. Лідирують в цьому списку Ізраїль, Канада і Росія. Рівень освіти, що отримують жінки, зростає в усьому світі. [2]

Слід визнати, що на протязі всього свого існування Організації Об'єднаних Націй як докладала так і докладає чимало зусиль для досягнення рівноправності жінок. Цьому свідчать правове забезпечення документами Організації. Це, насамперед, Конвенція ООН про права жінок, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Платформа дій Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок і т.і. Без сумніву, ці документи створювали можливості для більш активної участі жінок в політичному житті.

Найбільш активно в політичну діяльність задіяні жінки країн Західної Європи, де активно популяризувалась концепція «паритетної демократії». Її прихильники жадали від своїх урядів прийняття конкретніших заходів щодо забезпечення рівності жінок в структурах органів влади за формулою «50/50».

Однак, можна констатувати, що навіть в тих країнах, де процес активного включення жінок в політику маркерується терміном «паритетної демократії» акцент зміщений на кількісний паритет, що, фактично може привести до досить формального порівняння.

Можемо констатувати, що йде процес формування рольової моделі жінки-лідера, для якої чоловічий стиль в політиці не є еталоном. Жінки-політики формують і демонструють новий стиль керівництва, неієрархічний щодо підлеглих і колег, неагресивний, націлений на співпрацю з виборцями, на задоволення їх повсякденних потреб. При вирішенні проблем, жінки, більшою мірою ніж чоловіки, схильні до відкритості, гнучкості, до компромісів і діалогу, що може бути обумовлено як психологічними особливостями, так і процесами соціалізації.

Список літератури

1. Доклад Римського клубу - 2018
<http://spkurdyumov.ru/uploads/2019/12/doklad-rimskogo-kluba-2018.pdf>
2. Світовий Атлас Даних.
<https://knoema.ru/atlas/topics/%D0%9E%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/%D0%92%D1%8B%D1%81%D1%88%D0%B5%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2>

%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/%D0%A3%D1%87%D0%B0
%D1%89%D0%B8%D0%B5%D1%81%D1%8F-
%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3
%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B0.

GEOGRAPHY

УДК 913

Іванова Валентина Михайлівна, старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Ivanova Valentina, Senior Lecturer

Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University

Непша Ярослав Юрійович, студент

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Nepsha Yaroslav, student

Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University,

Шелудько Ольга Миколаївна, студентка

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Sheludko Olga, student

Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University,

TRADITIONS OF THE KARAITES OF THE CITY OF MELITOPOL AS AN ELEMENT OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE

Karaites (Karais) –one of the most ancient peoples living on the territory of Ukraine, is a descendant of the Turkic Uzun tribe and the native population of the Crimea peninsula, which was part of the VIII-X centuries to the Khazar Khaganate. After the collapse of the Khaganate, most Karaites remained in the Black Sea, and eventually in the 13th century part of the people was relocated to Halych and Lutsk, and at the end of the fourteenth century. - to Turkey, Israel, Egypt. At the end of the nineteenth century. in the world there were more than 16 thousand karaites, and now – only 2 thousand, with 1100 people living in Ukraine. Karaima is one of the least numerous peoples in the world and is on the verge of extinction. A nation whose historical and cultural

heritage goes back thousands of years, needs salvation and preservation. It is necessary to preserve the spiritual and cultural heritage of the Karaites as a fragment of universal ethnoculture [7,9,11].

In 1991 in the city of Melitopol, Zaporizhzhya region the Jamaat National Karaite National Cultural Society was organized, whose activities are aimed at preserving, studying and reviving the spiritual and cultural heritage of the Karaites. Through the joint efforts of its representatives, the ethnographic cultural center «Calais» was created, which unites the Karaite museum and the café of Karaite cuisine Chir-Chir. The center has a Sunday school for learning Karaite language and folklore youth ensemble. The Society also published a historical sketch of Karaite of Melitopol and is active in advocating the recognition of Karaites as a small indigenous people of Ukraine [3,4].

One of the most important tasks of the Kaleis Ethnographic Center is to study the features of Karaite national cuisine as an element of intangible cultural heritage (fig. 1). National Karaites food contains both ancient Turkic traditions and ethnic features. The combination of meals peculiar to nomadic farmers and farmers, reproduces the peculiarities of origin, way of life and history of the Karaites, and the characteristic relic national dishes – return to ancient periods of history, serve as a clear example of material and spiritual ties and epochs, a kind of self [2,4].

With regard to the history and origins of the national cuisine Particularly noteworthy relic interesting dishes inherited from the nomadic period and saved in our days. This is, first of all, dried and dried meat, which has recently played a major role in the nutrition of the Karai. Having lived through the centuries, only now are these dishes quickly disappearing from the diet of Karaites. The great commitment of the punishments to the aforementioned dishes is explained not so much by their taste qualities, but by the national tradition that was reflected in the proverb: «Food that my father does not consume and I do not consume».

Fig. 1. At the Karaite Cultural Center «Calais» in Melitopol for the preparation of Karaite patties (Sofia Yalpachik's master class) [8]

Karaite have passed through the centuries and have remained true to national cuisine with its ancient traditions. Hundreds of unique and varied recipes of Karaite cuisine were passed down from word of mouth to the present day. And today in Ukraine the famous Karaite pies, known in Lithuania as *kibini*, are popular with *sarma* (stuffed cabbage in grape leaves), *kubete* (pie with raw meat) and other national dishes [1,5,6].

In October 2018, an item of intangible cultural heritage «Tradition of making Karaite patties (етъ аякълакъ) – recipes of Karaites of Melitopol city of Zaporizhzhia region» is included in the regional list, which is being promoted to the National list of elements of intangible cultural heritage of Ukraine. The viability of the tradition is supported by 10 representatives of the Karaite ethnic group, members of the Jamaat national-cultural society of Melitopol. A great deal of work is being done in this direction by the representative of the Melitopol Karaite community, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of Arabaji Olena Semenivna (fsg.2). It has prepared a number of scientific publications on the features of Karaite national cuisine and the preservation of the intangible cultural heritage of Karaites. The results obtained were tested in 2015-2018 at scientific and practical conferences in the cities of Kiev, Dnipro, Zaporozhye, Melitopol, Sofia (Republic of Bulgaria). Work to preserve Karaites traditions is ongoing [10].

Fig. 2. Associate Professor Arabaji O.S. with graduates of Melitopol Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University [8]

The hard work done by the representatives of the community for research, promotion, informing was crowned by the fact that according to the Order of the Ministry of Culture of Ukraine No. 995 on November 16, 2018, the «Tradition of preparation of Karaite pies (есть аякълакъ) — was included in the National list of elements of intangible cultural heritage of Ukraine. Karaites recipes of the city of Melitopol in Zaporizhzhia region» [10].

References

1. Арабаджи О. Вивчення та збереження національної кухні як важливого елемента нематеріальної культурної спадщини караїмів / О. Арабаджи // Електронний облік: система впорядкування інформації та реєстрації елементів нематеріальної культурної спадщини: Зб. наук. праць за матеріалами наук.-практ. конф., Київ, 10-11 листопада 2016 р. – К. : НАККМ, 2016. – С 4-6.
2. Арабаджи О.С. Етнографічний музей «Кале» як осередок збереження історико-культурної спадщини караїмів / О.С. Арабаджи // Імплементція Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи: Зб. наук. праць за матеріалами II Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 16 грудня 2016 р. – К. : НАККМ, 2016. – С.6-10.
3. Арабаджи О. С. До питання збереження самобутності та культурної спадщини караїмів України / О. С. Арабаджи //

Матеріали Міжнародної конференції «Существующие механизмы противодействия дискриминации и защиты национальных меньшинств в странах восточного приграничья Европейского Союза и их эффективность на местном уровне». – Киев, 17–18 мая, 2017 г. – С. 12–17.

4. Арабаджи О.С. Етнографічний музей «Кале» (м. Мелітополь) як осередок збереження історичної пам'яті та культури караїмського народу / О.С. Арабаджи // Краєзнавство Запоріжжя. – № 2(6). – 2018. – С.14-18.

5. Арабаджи О. С. Традиція приготування караїмських пиріжків (етъ аякълакъ) – рецепти караїмів Мелітополя як елемент нематеріальної культурної спадщини Запорізького краю / О.С. Арабаджи // Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф.- фестиваль, Київ, 25–26 жовт., 2018 р. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. – С.338-343.

6. Арабаджи О. С. Традиція частування караїмів як яскравий зразок нематеріальної культурно спадщини народу / О. С. Арабаджи // Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи: Зб. наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науковопрактичної конференції з міжнародною участю, 20-21 грудня 2017 р. – К.: НАККіМ, 2018. – С. 5–8

7. Арабаджи О.С. Формування соціокультурного простору Запорізького краю / О.С. Арабаджи, О.М. Левада, М.О. Семікін // Соціокультурні та освітні процеси Запорізького Приазов'я: проблеми, пошуки та перспективи: монографія / За ред. Л.В. Афанасьєвої, В.В. Молодиченка., В.В. Нечипоренко – Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. – С.4-17.

8. Дем'ян В. Нематеріальна культурна спадщина як місток до розуміння культури іншого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://demcult.org/nematerialna-kulturna-spadshhina-yak-3/#ftnref1>

9. Караимы Мелитополя. – Мелитополь, 2004. – 178 с.

10. Караимы Украины. Мелитопольская община [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainekaraim.com.ua/2017/08/18/караимы-мелитополя-традиции-и-соврем/>

11. Крилов М. В. Формування національного складу населення Запорізького Приазов'я / М. В. Крилов, О. С. Арабаджи

// Етносоціальне буття народів Запорізького краю в геокультурному контексті. – Сімферополь : Таврія, 2005. – С. 45-58.

Наукове видання

MATERIALS

The 2 th International scientific and practical conference
PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF MODERN SCIENCE AND
PRACTICE
(January 30-31, 2020)